
3 1761 05439264 2

VITA
AVIDIS RUHNKENII

A

DANIELE WYTTENBACHIO

SCRIPTA

EX EDITIONE PRINCIPE

UM BERGMANIANA ED. ET SECUNDIS CURIS WYTTENBACHII
DILIGENTER COLLATA

NGE ACCURATIUS QUAM ADHUC IN GERMANIA AUT POST
AUCTORIS MORTEM IN IPSA BATAVIA FACTUM EST

EDIDIT

ET

DNOTATIONES QUUM SELECTAS FRID. LINDEMANNI ET
IO. THEOD. BERGMANI TUM SUAS

ADIECIT

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

DR. ET PROF. PHIL. GYMNAS. REG. FRIBERG. RECTOR

EDUNT ADNOTATIONES CRITICAE ET GRAMMATICAE BONARUM
LITERARUM STUDIOSIS ADOLESCENTIBUS SCRIPTAE

ATQUE

INDICES RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMI

FRIBERGAE 1846.

SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT I. G. ENGELHARDT

VITA
DAVIDIS RUHNKENII

A

DANIELE WYTTENBACHIO

SCRIPTA

EX EDITIONE PRINCIPE

CUM BERGMANIANA ED. ET SECUNDIS CURIS WYTTENBACHII
DILIGENTER COLLATA

LONGE ACCURATIUS QUAM ADHUC IN GERMANIA AUT POST
AUCTORIS MORTEM IN IPSA BATAVIA FACTUM EST

EDIDIT

ET

ADNOTATIONES QUUM SELECTAS FRID. LINDEMANNI ET
IO. THEOD. BERGMANI TUM SUAS

ADIECIT

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

DR. ET PROF. PHIL. GYMNAS. REG. FRIBERG. RECTOR

ACCEDUNT ADNOTATIONES CRITICAE ET GRAMMATICAE BONARUM
LITERARUM STUDIOSIS ADOLESCENTIBUS SCRIPTAE

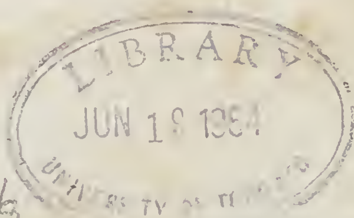
ATQUE

INDICES RERUM ET VERBORUM LOCUPLETISSIMI

FRIBERGAE 1846.

SUMPTUS FECIT ET VENUMDAT I. G. ENGELHARDT

Melius homines exemplis docentur; quae in primis hoc in se boni habent, quod approbant, quae praecipiunt, fieri posse. **PLINIUS** minor.

VIRO

GENEROSISSIMO

ILLUSTRISSIMO

ATQUE

EXCELLENTISSIMO

CAROLO AUGUSTO GUILIELMO EDUARDO

DE WIETERSHEIM

PHIL. DOCTORI. POTENTISSIMI REGIS SAXON. CONSILIARIO ATQUE ADMINISTRO. RERUM ECCLESIASTICARUM ET SCHOLASTICARUM IN SAXONIA SUMMO MODERATORI. SPLENDIDISSIMORUM ORDINUM EQUESTR. SAXON. A VIRTUTE CIV. BORUSS. AB AQUILA RUBRA NUNCUPATOR. PROPTER EXIMIAM VIRTUTEM PRAECLARISSIMIS DECORATO INSIGNIBUS CET. CET.

OPTIMARUM LITERARUM ET ARTIUM

PATRONO PIE COLENDO

HUNC LIBELLUM

SUMMA QUA DECET OBSERVANTIA ATQUE STUDIO

D. D. D.

DEDITISSIMUS CULTOR

CAROLUS HENRICUS FROTSCHER

L. S.

Libellus hic, paulo post Ruhnkenii obitum scribi coeptus, mea opinione et longior et serior exiit. Longior; quod ipse scribens delectabar dilectissimi desideratissimique viri recordatione: cui quo magis indulgerem, eo mihi plura occurrebant et quasi adfluebant illius facta eventaque, quae ad aliorum cognitionem utilia iucundaque fore putarem. Serior, multis de caussis: cum illis in exordio significatis, nec hic repetendis: tum aliis, praesertim rerum mearum vicissitudine, qui Ruhnkenio successor Amstelodamo Lugdunum migravi. Primum ipsa loci domiciliique commutatio magnam partem necessarii ad scribendum otii auferebat. Deinde, quum auspicandae cathedrae oratio mihi habenda esset; dixi de adolescentia Ruhnkenii in exemplum proposita adolescentibus Batavis bonarum Literarum studiosis: quod argumentum quin mihi et locus, et tempus, et res ipsa imposuerit, nemo dubitabit, qui non ignoret, quae sit eloquentiae materia, quae Ruhnkenii praestantia, quod pietatis officium. Sed idem argumentum quum sit pars huius libelli; non attinuit, aut illam orationem edere, aut, libello antea edendo, orationi novitatis gratiam praeripere. Quamquam ad hunc retardandum seriusque emittendum aliae etiam, per se ipsae satis efficaces, caussae valuerunt: altera, quod Amstelodami excuderetur, me Lugduni degente, ac speciminibus exemplorum ultro citroque mittendis haud exiguum tempus periret: altera, horum temporum difficultas, quae chalcographos subinde ab officina ad militiam vocaret. Igitur ducenda ac diversis temporibus repe-

tenda scriptione item factum est, ut in eius initiis ac priore parte acrior impressus sit doloris, utpote recentis, sensus: idemque lenior deinceps in progressu appareat, et tempore et ratione sensim succedente.

Quod ad calcem) subieci peculiarem notationem locorum in libro universe significatorum, feci non tam mea sponte, quam aliis monentibus. Neque enim vel in ratione, vel in Veterum more, positum est, suis ipsum scriptis scholia addere, et appendicem attexere, quae non cum ipso orationis quasi perpetuitate ac filo contexta sit. Sed nimirum dandum hoc fuit saeculo, et consulendum legentium intelligentiae.*

Caeterum, si forte, nonnullorum iudicio, aut in rerum delectu, aut in ratione et oratione, lapsus sum: hi sciant, me in tota hac scriptione unice et pietatem erga Ruhnkenium, et eius exempli ad humanitatis Literarumque studiosos fructum, spectasse: cui proposito si quidem satisfecero, non recuso, quin mihi tantum de ingenii existimatione detrahatur, quantum ad pietatis laudem accesserit.

Scripsi Lugdunibatavorum, mense Octobre, anno MDCCIC.

---

*) Nos nunc cum maiore legentium commodo in ima pagina suo quamque loco adnotationem collocavimus. Praeterea quum studiose diligenterque curavimus, ut omnia, sicut ipse dederat Wyttenbachius, (in orthographia etiam et interpunctione, quantumvis haud raro ab nostra ratione multum discrepantibus,) quam accuratissime typis describerentur, tum maxime illorum habita ratio est, quae Wyttenbachius Biblioth. Crit. Part. XII. (Vol. III. P. IV.) p.112.sq. vel addi iusserat vel corrigi. Quo magis futurum speramus, ut nova haec in Germania editio tantis viris, quanti fuerunt Ruhnkenius et Wyttenbachius, digna esse atque *germana* iudicetur.

FROTSCHER.

VITA
DAVIDIS RUHNKENII

Pag. 1. ed. princ.

De RUHNKENIO et meus me dolor scribere iubet, et viri
virtus, et vero bonarum emolumentum Literarum. Quidni
enim doleam orbatus cum amico coniunctissimo, tum doctore
unico? Aut doloris unde petam certius honestiusque solatium,
quam ex vitae factorumque ipsius recordatione? Quod si non
tantus, quantus fuit, vir fuisset Ruhnkenius; tamen et of-
ficium et pietas postulabat, ut cuius vivi amicitiam coluissem,
eiusdem mortui memoriam commendarem. Nunc, quum ille
omnium consensu, unus in paucis post renatas Literas, earum
fuerit ingenio doctrinaque et princeps et stator, isque e sin-
gulari et maxime raro naturarum genere, quae immunes a
sui saeculi contagione, integrae sinceraeque a prisci sanitate
aevi prodeunt; eo nobis minus committendum est, ut tantam
tam inusitatam virtutem tacitam abire sinamus. Vivet qui-
dem eius laus, immortalibus prodita inventis ac doctrinae
monumentis: et vivet, vel sine nostro praeconio, per innumera- 2
bilium decursum annorum, quoad quidem suus Literis et hu-
manitati constabit honos. Sed huius, quamvis diuturnae, lau-
dis cum ad paucos pertinebit notitia, eos fere qui scripta
viri legerint, tum ne horum quidem animos explebit. Nam ut
Veterum, quorum libros cum fructu et voluptate legimus, ipsas
etiam res vitasque cognoscere cupimus, earumque si nihil
aut parum ad nostram memoriam pervenit, moleste ferimus:
ita et posteri quicumque erunt, et nostrae aetatis aequales
multi, qui Ruhnkenii vel nomen ab aliis celebrari audiverint,
vel doctrinam legendis scriptis perceperint, uberius quiddam
et interius requirent, unde non modo scriptorem, sed hominem,
id est, ipsius res, facta, mores, animum, vitamque, cogno-
scant. Igitur quo maiorem Literae cum ubique, tum praesertim
in nostra Batavia, tanti viri obitu iacturam fecerunt, quo la-
tius fama eius per eruditum terrarum orbem patuit, quo sunt
plures ad quos ex eius morte pervenit dolor; eo magis est et
humanitatis erga vivos, et pietatis erga mortuum, absentis ima-
ginem repraesentare, vitamque scripto mandare; ut habeant
cum universi vel cognitionis oblectamentum, vel desiderii le-
nimentum, tum vero iuniores exemplum, in quod intuentes et

excitentur ad eiusdem laudis studium, et studii iter prudenter dirigant.

3 Equidem cum semper ita iudicavi, tum nuper de Ruhnkeniano Hemsterhusii elogio scribens,*) *magnum virum nisi a magno viro rite laudari non posse.***) Me vero natura in mediocribus esse hominibus voluit; ut mea mediocritas quantum a Ruhnkenii magnitudine, tantum ab eius magnitudinis laudandae facultate absit. Quam mihi facultatem si vel natura vel doctrina tribuisset, profecto huius temporis conditio eriperet. Nam, ut nil dicam de patria, quae et praesentium difficultatum sensu et impendentium metu optimi cuiusque animum sollicitum ac suspensum tenet: habuit hic ipse annus***) multa mihi privatim tristia et adversa, cum alia, de quibus dicere non est opus, tum duo acerbissima ad animi mei dolorem funera. Primum, ipsius Ruhnkenii obitu, quantopere me commoveri par fuit? quo amisso, simul et parentis affectum, et doctoris lumen, et amici fidem, et familiaris iucunditatem, et omnino maximam vitae suavitatem desidero. Deinde, quum ex hoc me dolore aliquantum erigere, eumque vita viri conscribenda solari coepissem, ecce! domesticum incidit vulnus! suavissima et filiae instar dilecta neptis, rei meae familiaris et adiumentum et ornamentum, in ipso iuventutis flore, funesto morbo intra paucos dies domi meae exstinguitur. Qui casus sanequam et sua me
4 gravitate vehementissime perculit, et ad Ruhnkenii luctum renovavit, et omnem scribendi cogitationem ex animo excussit. Igitur in duorum carissimorum capitum amissione ac desiderio, in dolore recente omnem ingenii vigorem hebetante, quomodo probabiliter fungar ea scriptione, quae et liberam ingenii agitationem, et cogitandi diligentiam, et animum curis solutum, et otium ab omni interpellatione vacuum postulat. Et tamen, cuicuimodi est, scriptio statim et continuo et suscipienda et conficienda est: dolori ita resistendum, ut temporis medicinam, quoad eius fieri potest, ratione repraesentemus.****) Interest Literarum, interest calamitosae

---

*) Bibliothecae Criticae, Vol. III. Part. II. p. 118.

**) Cic. ad Fam. XV, 6. pr. „*Laetus sum laudari me*, inquit Hector, opinor apud Naevium, *abs te, pater, a laudato viro.*" Cf. V, 12. §. 7. Tusc. Disp. IV, 31. Senec. epist. 102. pag. 108. Bip. FR.

***) 1798. quo haec scripsi.

****) Cic. ad Fam. V, 16, 5. sq. *Nam quod allatura est ipsa diuturnitas, quae maximos luctus vetustate tollit, id nos praecipere consilio prudentiaque debemus. Etenim si nulla fuit unquam, liberis amissis, tam imbecillo mulier animo, quae non aliquando*

domus Ruhnkenianae, interest et mea et omnium doctrinae studiosorum, omniumque bonorum civium, memoriam tanti viri tamque egregii civis, primo quoque tempore vivam ac recentem scripto mandari ac servari, nec intermortuam demum sero excitari. Et si quaeritur qui hoc munus suscipiat, quamvis id lubens hoc tempore cuivis alii et magis diserto et minus lugenti concedam, tamen intelligo me omnium voluntate et exspectatione significari, neque id honeste defugere posse. Sive enim agitur officium; Ruhnkenius me ut filium dilexit, ego illum ut parentem colui. Sive quaeritur earumdem Literarum societas; fuit mihi ille adolescentulo haec studia ingresso dux et praeceptor, postea comes et
sodalis, nec alter quidquam aut commentabatur, aut scriptum 5
edebat, quin cum altero communicaret. Sive quaeritur familiaritas; per octo et viginti annos ea mihi fuit cum illo consuetudo, ut omnia fere, et laeta et tristia, nobis essent communia. Sive denique opus est orationis quadam doctrinaeque facultate; haec, ut est minor et mea voluntate, et multorum opinione, nec argumento praesenti par, tamen Ruhnkenii praeceptis monitisque conformata, in huius ipsius laudibus, nisi apte, accommodate, et aeque, at iuste, debite, pieque explicabitur.

Ac ne quis laudum nomine, quod aliquoties posui, eo inducatur ut putet mihi laudationem Ruhnkenii esse propositam, id est, eiusmodi scriptionem qua praecipuos vitae ingeniique locos delibem et oratione supra rem veritatemque efferam atque exornem. Istam orationis facultatem nec ego teneo, nec Ruhnkenii vita desiderat: quae, ut nil non habuit vel laudabile vel cum laude coniunctum, nil nisi simplex, apertum, et verum, ita ad laudem simplici nudaque narratione contenta est. Et erit sane simplex haec scriptionis ratio accommodatior cum ad facultatis meae mediocritatem, tum ad cognitionis exemplique fructum.

DAVIDES RUHNKENIUS natus est postridie Calendas Ianuar. anno huius saeculi vicesimo tertio,*) in Pomeraniae ulterioris
celebri urbe, Stolpa. Parentes fuerunt ex honestissimo ci- 6
vium ordine, et in re satis lauta; nam pater munus Sculteti, quod est praetoris rusticani, gessit, nec in liberorum, quos plures habebat, institutione parcus fuit. Ex his Davides puerulus quum et domi, et in magistri ludo, indicia ingenii

---

lugendi modum fecerit: certe nos, quod est dies allatura, id consilio ante ferre debemus, neque exspectare temporis medicinam, quam repraesentare ratione possimus. FR.

*) Cf. infra pag. 202. ed. pr. FR.

ac docilitatis daret, a parentibus studiis destinatur, id est, eiusmodi vitae cuius subsidia parantur factitanda arte doctrinave ex earum genere, quod in Academicis scholis discitur: matre in primis hoc probante consilium et suadente, ut puer ad Theologiam institueretur; nam, ut solent religiosae mulieres, ita demum se fortunatam fore matrem censebat, si filium aliquando suum e sacra cathedra concionantem videret. Ergo puer quo magis citiusque proficeret, traditur in disciplinam scholae Schlavensis, cui tum praeerat Kniephofius, qui postea Coslinensi praefuit scholae, vir cum aliarum doctrinarum probabiliter peritus, tum Latinae orationis ita studiosus, ut et sensu eius valeret et amore flagraret, eumque sensum et amorem cum discipulis, in quibus quidem venustatis quaedam indoles inesset, communicaret. Hoc tum amore incensus est Ruhnkenius puer: hoc ei fuit initium, a quo ad omnem Literarum excellentiam proficisceretur.

7 Est haec ingeniorum naturaeque lex, ut nemo quisquam ulla in arte doctrinave excellere possit, nisi cui tria haec adsint, indoles, studium, via. Sed studium, ut plurimum valet, ita plurimis deest. Nam indolem dat natura, auget studium, acuit via: neque fere quisquam est, cui natura non dederit aliquid indolis ad aliquam artem, in qua excellere possit, modo studium et via accedat. Viam vel magistri docent, vel aliorum exempla ostendunt, vel indolis bonitas invenit, vel studii constantia aperit. Studium nec indoles, nec via parit, nec sibi quisquam ipse, nec alteri, dare potest: eiusque excitandi alius apud alios discipulos magister maiorem minoremve habet, non facultatem, sed felicitatem; est enim totum hoc non tam rationis, quam fortunae: excitatur quadam opportunitate temporis, loci, aliarum rerum, visorum sensuumve vel in ipso animo exsistentium, vel extrinsecus illabentium, forte et casu, id est, caussis extra nostram potestatem positis, quasi divinitus oblatis. Dico autem studium non illam ad breve tempus cupiditatem, quae in multis ut exsistit subito, ita mox evanescit: dico ardorem amoris non exstinguendum, eiusque ad extremum usque vitae terminum constantiam ac perseverantiam; neque enim in eo quis genere excellere possit, cuius aliquando amorem studiumque exuat. Adsideat ingenioso discipulo ingeniosus magister, ut
8 hunc in eo amorem excitet: adhibeat hortationem, praecepta, exempla, praemiorum spem, machinam omnem; sedet aeternumque sedebit infelix*) magister, nec movebitur discipulus,

*) Virg. Aen. VI, 617.
— — — *sedet, aeternumque sedebit*
Infelix Theseus.

nisi fortunae aura adspiret. At haec simul atque adspiravit, idem ille modo immotus exilit, evolat, inceditur. Scilicet eadem est ratio et in rerum natura, et in conversionibus cum singulorum hominum, tum universorum populorum: praesens aetas parturit futuram: caussae rerum, quae aliquando fient, iam magna ex parte nunc adsunt, coeunt paulatim donec ultima quamvis exigua accedente, numerus mensuraque earum expletur, et effectus in lucem proditur. Veluti in populo sensim colliguntur offensiones, odia, inimicitiae: tum coitiones, fervor, agitatio: denique multitudo ducem, quamvis levem, nacta, veterum vincula legum abrumpit, summa imis miscet, vel novam reipublicae formam, vel in eadem novos rectores quaerit. Aut quemadmodum ad ingens saxi pondus loco movendum plures pluresque deinceps accedunt, et frustra nitentes sudant: donec multesimo quodam accedente, ecce! pondus movetur. Aut prouti in libra, aequatis in utraque lance ponderibus, adhuc status et quies intelligitur: at minimo ad alteram lancem addito momento, haec vergit, illa tollitur. Sic ingenia caussas, quibus ad studium excitentur, paulatim cum concipiunt in se ipsis, tum extrinsecus suscipiunt, easque ut praegnantia inclusas in sinu contient, do- 9
nec expleto earum numero, veluti exactis mensibus foetum, sic studium pariant. Igitur qui opportuno illo et ad pariendum maturo tempore, sive prudens sive imprudens, sive hoc sive aliud agens, praegnanti ingenio vel levissimum addiderit momentum, hic excitaverit studium: sed idem falso, ut vulgo fit, solus impulsor habeatur, quippe qui cum prioribus multis sit unus et postremus. Tum vero suprema illa impulsione tactum ingenium indolescit partu, et nascente studio exardescens, divino quasi impetu fertur; unde hic studii affectus, ob divinitatis opinionem, enthusiasmi nomine celebratus est. Et vero is, sive ardor, sive enthusiasmus, socium habet dolorem, tamquam sibi ipsi displicentis atque indignantis qui tam diu dormiverit, et sero resipuerit, nec dum magnorum, quos ad imitandum sibi proposuit, virorum praestantiam assecutus sit. Hic dolor fuit Themistoclis*) adolescentis, quem Miltiadis tropaeum dormire non sinebat: hic Thucydidis**) pueri, quem Herodoti fama ad historiam scribendam converit: hic Demosthenis***) pueri, qui Calli-

*) Plutarch. in Vit. p. 114. B. Opp. Moral. p. 184. F. 800. B. D. Lambin. ad Nepot. II, 1.

**) Marcellin. Vit. Thucydidis, p. 9. Conferatur I. A. Fabricius Biblioth. Graec. Vol. I. p. 867.

***) Plutarch. in Vit. p. 847. F.

stratum concionantem audiens, eloquentiae studio incensus est: hic fuit Ciceronis primus dolor,*) quo se adolescentem in
10 foro oratores audientem percussum scribit: hi salutares illi fuerunt dolores, quos ad pariendam rerum scientiam et capessendum laudis studium familiaribus iniicere solebat Socrates.**) Igitur omne institutionis momentum in eo positum est, ut, qui ei praesint, diligenter animadvertant quo sint puerorum adolescentiumve ingenia gradu maturitatis ad partum studii, idque Socratica ratione cum ad nascendum eliciant, tum nascens iuvent, tum natum alant ac moderentur.

Ruhnkenii magna fuit felicitas: qui et in talem recens ac puerulus inciderit magistrum, apud quem inde a teneris ille studii dolor excitatus ad constantem et efficacem Literarum amorem evalesceret: et progressu aetatis eos item invenerit praeceptores et sodales, qui studium eius alerent et incenderent. Veluti, mox parentum voluntate e Schlavensi schola Regiomontium in Collegium Fridericianum delato, quod ibi, propter magistrorum copiam urbisque frequentiam, plurium rerum discendarum opportunitas esset; continuo studium facultasque Latinae orationis ei amorem conciliavit cum magistrorum, tum vero condiscipulorum: quorum unus in primis erat ingeniosus puer, magnus item aliquando vir futurus, Immanuel Kantius, eodem Latinarum elegantiarum amore flagrans; ut alter alterum mutuo aemulationis dolore
11 excitaret. Sed Kantium sive casus, sive quidam ingenii aestus, ad Philosophiam detulit: in qua quum aetatem consumeret, senex eam protulit Metaphysicam rationem, quae nunc maxime ipsius nomine celebratur. Ruhnkenium, ut cum Poeta***) loquar, quae puerum adspexerat Musa, eadem nec senem reliquit: igitur hoc studium retinuit, indeque profectus, omnis Latinae Graecaeque elegantiae et rationem complexus est, et princeps exstitit.

---

*) In Bruto, 89. *Sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit, Cotta cum est expulsus:* caet. accipiendum de studii dolore, non de dolore propter expulsum Cottam. Incidit illud tempus in annum Ciceronis decimum et sextum, quo iam in forum deductus erat, sumta virili toga: A. V. DCLXII. Coss. L. Marcio Philippo et Sex. Iulio Caesare. Vid. Francisci Fabricii Marcodurani Historia Ciceronis, p. 23. edit. Heusinger.

**) Plato in Theaeteto p. 117. seq. Symposio p. 333. C. seq. Plutarch. Quaest. Platonic. I. p. 1033. seq. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 14.

***) Callimach. Epigr. XXII.
Οὐ νέμεσις· Μοῦσαι γὰρ ὅσους ἴδον ὄμματι παῖδας
Μὴ λοξῷ, πολιοὺς οὐκ ἀπέθεντο φίλους.

Decursis Collegii Fridericiani spatiis, domum ad parentes rediit, duodeviginti annos natus. Iam ea erat aetate et scientia, ut graviores disciplinas in maiore amplioreque Academiae schola percipere posset. Parentes ei popularium unam Academiarum destinabant, Regiomontanam, Halensem, Francofurtoviadrinam: harum optionem filio faciebat mater, modo Theologiae se daret: pater facilior erat, integrum filio relinquens quam is eligeret disciplinam, modo eam eligeret, qua et laudi et fortunae suae consuleret. Filius eo dudum erat percussus Graecarum Latinarumque Literarum amore, ut aegre ad aliud studium traduci posset: his in perpetuum se mente animoque addixerat: his laudem certe se consecuturum sperabat, fortasse etiam fortunam: aut si fortunae subsidium assumendum esset, hoc in Iurisprudentia reponebat, quippe cuius efficacius uberiusque, quam Theologiae, ad Antiquarum Literarum scientiam facultatemque adiumentum esse 12
censebat. Igitur, ne in praesentiarum, sub ipsum discessum, matri adversari videretur, dicit, sibi Graecae in primis linguae cognitione opus esse, neque se eam recte feliciterque percipere posse nisi Goettingae in scholis Gesneri. Parentes filio libenter gratificantur, putantes hoc ad Theologiam spectare. Nam illa aetate in plerisque aliis Germaniae Academiis Graecam linguam non nisi futuri Theologi discebant, et hi crassa Minerva,*) ad solam eamque levem sacrorum librorum intelligentiam: Graecae Literae pars Orientalium habebantur, et utrarumque fere unus et idem erat Professor.

Itaque domo proficiscitur adolescens eo consilio, ut Goettingam se conferret, et per itineris ac diverticuli opportunitatem claras urbes, in primis illas, quibus Saxonia floret, Academias inviseret. Berolinum, patriae regnique caput et regum domicilium, ampla aliis peregrinantibus spectandi materia, non nisi paucos eum dies tenet; quippe quo eum itineris magis necessitas, quam cognoscendi cupiditas, adduxerat, sperantem se eo rediturum, nunc omni impetu festinantem ad eos locos, qui ipsi aliquod Antiquae venustiorisque doctrinae pabulum praeberent. Vicinam ingressus Saxoniam, venit Wittebergam. Huius urbis Academiam duo tunc ornabant praestantes doctrina viri, Io. Daniel Ritterus, Iuris 13
Historiaeque omnis peritissimus, et Io. Guilielmus Bergerus, in Eloquentia et Antiquitate, in primis Romana, versatissimus, uterque scriptis in publicum editis celebratissimus. Ruhnkenius qui iam in puerili institutione Orationes alios-

---

*) Cf. Heindorf. et Wuestemann. ad Horat. Sat. II, 2, 3. FR.

que Bergeri libros cognovisset, magnamque eius admirationem concepisset, eum adit salutatum. Hic adolescentem comiter excipit, eiusque colloquio ac doctrina delectatus, Rittero eum conciliat, alterum alterius cognitione dignum, et utrique illa conciliatione gratum se facturum iudicans. Ergo unum alterumve diem his cum viris sic una fuit ut vicissim caperentur, et ipse illorum benivolentia ac doctrina, et illi ipsius ingenio et elegantia: ipse abitum de die in diem differre, Wittebergae manere malle, nec tamen audere, ne parentum voluntatem fefellisse videretur: illi, ut maneret, optare, nec tamen suadere velle id quod, nisi confutata pietatis opinione, suaderi non posset. Tandem ipse Ruhnkenius, rationibus secum agitatis, dubitationem tollit, constituit manere, et consilium parentibus probare. Et facile probavit. Nam quod parentibus ostendebat, se id, cuius caussa Goettingam peteret, uberius etiam Wittebergae discere posse, parentes iudicare non poterant: et malebant filium propius
14 abesse, modo intra duorum spatium annorum domum rediret. Neque vero Ruhnkenio quod sequeretur deerat. Nam licet Graecarum institutio Literarum Wittebergae aut nulla, aut nullo in numero esset, claro certe Professore careret; earum tamen ea scientia valebant duumviri illi, ut ab iis Ruhnkenius discere posset: et si forte Gesnerus maiore esset scientia, hoc non tantum erat, ut caeteras Wittebergenses opportunitates obrueret, ubi duos habebat doctores et amantes sui et ad familiaritatem conciliatos: quod an item Goettingae inventurus esset, in maiore et studiosorum adolescentium numero et Professorum occupatione, non sine ratione dubitabat.

Duos annos Wittebergae audivit Ritterum Iurisprudentiam et Historias, Bergerum Antiquitates Romanas et Eloquentiae praecepta tradentem: iisque in doctrinis magnos fecit progressus: quorum specimen biennio postea prodidit libello ad publicam disceptationem proposito, *De Galla Placidia Augusta.**) Sed quum utriusque doctoris institutiones ita consectaretur, ut nullam earum partem praeterfluere sineret, tum Bergerianae ad duorum in primis scientiam locorum valuerunt, in quibus postea et ipse regnavit, et mihi ad discendum profuit: dico, Latinae orationis puritatem, et bonorum librorum ex recentiore aevo cognitionem. Noti sunt Bergeriani libri de Latina Eloquentia, cum Orationes tum
15 Praecepta. Insignis inest probitas castitasque, cum verbo-

---

*) Cf. adn. ad pag. 262. ed. pr. FR.

rum, tum dictionum: suavitas non inest: nulla magnopere
exstat varietas vel orationis vel doctrinae: summa in puri-
tatis et concinnitatis cura, desideres sententiarum lumina,
lacertos, sales. Fertur eius liber *de Naturali Pulcritudine
Orationis*, accurati ille iudicii et multae doctrinae, sed nulla
minus dote quam naturali pulcritudine commendatus; nisi
forte naturalis ea sit pulcritudo, cui minima est cum Gratiis
communio, cuiusque ea est simplicitas et mundities quae fri-
geat. Ruhnkenius ex hac institutione non nisi utilia assu-
mebat: eam a natura acceperat ingenii suavitatem, eum pul-
cri venustique sensum, qui a compositionis istiusmodi eum
contagione integrum intactumque praestaret. Sed bonorum
librorum, eorum qui post renatas Literas scripti essent, in-
credibilem habebat Bergerus non modo cognitionem, sed
etiam copiam, de omni argumento, quod ad Scriptores Vete-
res Graecos et Latinos pertineret, Critico, Grammatico, An-
tiquario, Nummis, Inscriptionibus. Theca ei erat nummo-
rum veterum, optimorum et rarissimorum, referta et locuples.
Principum eruditione virorum plerorumque scripta, quae sin-
gulatim edita feruntur, necdum una editione comprehensa
exstant, sedulo colligere solebat: in iis Ioachimi Camerarii
scripta, quorum corpus ad formam ab I. A. Fabricio in Bi- 16
bliotheca Graeca*) designatam, edere constituerat. Quod
item Ruhnkenius postea subinde agitavit consilium, qui Ca-
merarii libros ad eum paulatim collegit numerum, ut ad
summam paucissimi desiderentur.

Caeterum Ruhnkenius Wittebergae nonnihil etiam ope-
rae tribuit scholis Mathematicis, Dialecticis, et vero Meta-
physicis, quae ad rationem Wolfianam habebantur: ita quidem,
ut gustaret, nec ignoraret, Philosophiam. Et quod Nepos ait
de Attico,**) *attigit quoque poëticen, credimus, ne eius ex-
pers esset suavitatis:* idem de studio a se Philosophiae im-
pertito dicere solebat Ruhnkenius, suavitatem fructumque
Philosophiae positum esse in ratione et forma, non in mate-
ria et argumento; quippe de cuius veritate omnia esse in-
certa. De quo equidem ut nolim statuere, ita illud haud
dubitanter affirmem, Ruhnkenium ex illa, quaecumque fuit,
Philosophiae cognitione, eiusmodi sensum ingeniique habi-
tum traxisse, ut postea Philosophos Veteres et legeret liben-
tius, et intelligeret facilius, quam solent fere literati Philo-
sophiae ignari: tum vero eloquentiae facultatem corroborasse,
eamque disserendi consuetudinem duxisse, quae in omnibus

---

*) Vol. XIII. p. 493. seq.
**) Attico, 18.

eius scriptis commentationibusque apparet, definiendi, distri-
buendi, argumentandi, et rem quamque suo loco ponendi:
17 quibus officiis neglectis, laus perspicuitatis elegantiaeque, et
omnino bene scribendi facultas, exstare nulla potest.

Interea, quo magis in Latinis Literis aliisque disciplinis
progrediebatur, eo magis quotidie animadvertebat, ad eas
percipiendas maiore sibi opus esse Graecarum Literarum
scientia, quam quantam suo ipse studio et Bergeri Ritterique
admonitione consequi posset. Et ex his saepe audiebat, in-
teriorem quidem Graecarum Literarum cognitionem nunc
apud solos fere Batavos florere, in primis Lugduni, ubi di-
sciplinae quondam a Iosepho Scaligero constitutae nunc sum-
mum praeesse virum, Tiberium Hemsterhusium.*) Accede-
bat ut per idem tempus Lipsia Wittebergam excurreret Io-
annes Augustus Ernestus,**) tredecim fere annis Ruhnkenio
maior, iam edito Cicerone aliisque libris famam doctrinae
adeptus, isque, apud Ritterum ei conciliatus, vehementer eum
hortaretur ad Graecarum studium Literarum gnaviter perse-
quendum duce in primis Hemsterhusio, huic illarum princi-
patum, quamvis caeteroquin Gesneri amantissimus, haud du-
bie tribuens. Igitur Ruhnkenius incredibili Hemsterhusianae
disciplinae cupiditate incensus, ei se dare et Lugdunum pro-
ficisci constituit, parentes tamen antea consilii sui certiores
facere, eiusque efficiendi ab iis copiam facultatemque petere;
18 quamquam, quid responsuri essent, facile augurabatur. Nam
hi ab hoc vehementer abhorrentes consilio, redire filium iu-
bent, ut reliquum studiis destinatum tempus in patriarum una
Academiarum, ut lex erat, transigeret, eoque transacto munus
peteret, quo vitae subsidiis prospiceret: mittunt pecuniam
viatico et negotiis ad reditum componendis, necessariam primo,
deinde uberiorem, inducti a Bergero ad filii propositum nisi
probandum, tamen ferendum. Filius pietati satisfactum, et
suum sibi potius quam parentum iudicium, in re ubi plus

*) Cf. Ruhnken. in Elog. Hemsterhus. pag. 47. sq. (Narratt. de vitis hom. excell. ab me ed. Vol. I. pag. 244. sq.) FR.

**) „Ita constanter," inquit Lindemannus, „hoc nomen scribitur a „Wyttenbachio, cum scribendum sit *Ernestius*." Audiendus tamen Wolfius, qui Analect. Litt. II. pag. 281. haec scripsit: „*Ernestium* „semel appellavi olim, quum Tusculanas ederem, non *Ernestum*, „qua nominis forma fere utuntur Batavi. Ignorabam ego tum, „quod illis fortasse innotuerat, displicuisse ipsi formam priorem, „ex qua periculum esset, ne confunderetur cum professore quo„dam Lipsiensi paene aequali, *Io. Henr. Ernestio*, de quo v. Saxii „Nomencl. P. V. pag. 622. Nunc, quum illud periculi gloria viri „sublatum est, ipse fortasse aequo animo feret morem nostrum." FR.

quam illi ipse videret, sequendum existimans, res suas cogitationesque ad profectionem in Bataviam comparat; in primis confirmatus prudentissimis benivolentissimisque adhortationibus duumvirorum Wittebergensium et Ernesti, affirmantium, nusquam ipsius doctrinae sua praemia defutura; quippe quae, nisi apud Batavos, certe apud Germanos ei parata esse, ubi sua se commendatione effecturos, ut prima quaeque cathedra ei deferretur.

Hoc exemplo discant iuvenes, quorum rectissimis studiis parentes obsecundare aut, cum possunt, nolunt, quod Ruhnkenio contigit, aut, cum volunt, non possunt, quod pluribus etiam evenire solet: discant igitur non absterreri a proposito, nec temporum difficultatem aut parentum errorem ad ignavam pietatis opinionem interpretari:*) erigant se adversus fortunam, sequantur integram naturae, immo Dei, vocem. 19
Est enim profecto Deus in nobis,**) certe divinum quid a Deo nobis inditum, virtus, prudentia et fortitudo, qua suam sibi quisque fingit fortunam. Sed eos dico iuvenes qui generosa nati indole, iuvenis instar Herculis***) a diversa utrimque sollicitati Dea, Virtute et Ignavia, audeant laboriosam virtutem molli ignaviae praeponere, et ita in animum suum inducere ut omnes labores exantlare, omnes voluptates contemnere non recusent, dummodo propositum excellentis scientiae fructum consequantur. Non eos dico iuvenes, quos quum ad hoc laudis iter ingrediendum hortamur, quamquam in facili et parentum voluntate et subsidiorum copia, tamen respondere audimus, *At nimius est hic labor! Nimium temporis huius scientiae studium postulat!* Abeant isti ad Deam Ignaviam, huius in campo pascantur, et cum ignavo vulgo vitam traducant inertem.

---

*) De hoc loco quid ipse Wyttenbach. scripserit in epist. ad Tydemannum, a Bergmano prolata, sane operae pretium est cognoscere: „quod dixi p. 18.“ inquit „pertinere volui non ad reprehen„dendam filiorum pietatem, sed ad castigandam parentum impru„dentiam: minus etiam in Te similesque tui, doctos et prudentes „patres, valere potest. Ruhnkenii parentes indocti certe fuerunt: „et postea quum ipse iis scripsisset se Lugduno-Batavae cathedrae „impositum esse, fassi sunt eum adolescentem haec studia ipsis no„lentibus ingredientem, recte fecisse, et plus quam ipsos vidisse. „Est sane subinde in adolescentibus ignavia, quae se pietatis spe„cie tueri cupiat. Equidem, fateor, debebam, mentem meam ma„gis perspicue explicare verbis; ne perperam acciperetur.“ FR.

**) Veterum placitum. Plutarch. Quaest. Plat. I. p. 999. E. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 17. seq.

***) Xenophon loco notissimo, Mem. Socrat. II, 1, 19.

Ruhnkenius Lugdunum proficiscitur comite iuvene quodam nobile ac divite,*) inde per alias Europae terras peregrinaturo: recto ac brevissimo tendit itinere, nulla iam diverticula captans. Habebat commendatitias literas Ritteri ad Ruckerum Iureconsultum Antecessorem et Gerardum Meermannum Syndicum Rotterodamensem,**) Bergeri ad Fran-
20 ciscum Oudendorpium Historiarum et Eloquentiae Professorem: ad unum Hemsterhusium, quem unum et spectabat et cogitabat, literas non habebat. Huius amicitiam sua ipse, nulla aliena, commendatione, sola doctrinae coniunctione, se sibi conciliaturum certo confidebat. Hunc, simul urbem ingressus est, relictis aliis negotiis, continuo adit, Latine alloquitur, narrat quis et unde sit, ex Ritteri Bergerique disciplina se unice Lugdunum venisse, ut Hemsterhusiana institutione ad Graecarum scientiam Literarum proficeret, eamque redux aliquando in Germania explicaret. Hemsterhusius statim animadvertit, hunc non esse ex vulgari genere studiosum et salutatorem: agnoscit egregiam indolem, et ingenii elegantiam: miratur doctrinae, quamvis in adolescente, maturitatem, sermonis Latini inusitatam bonitatem: tum vero amplexatur candorem ingenuum, qui quemvis etiam doctrinae ignarum facile caperet: gaudet discipulum sibi venisse non tironem et rudem, sed universae iam eruditionis supellectile instructum, cui ad perfectionem non nisi ultima quasi manus et lima deesset. Igitur prima illa congressio, ut solet fieri in studiorum sensuumque similitudine, eam vim habuit ut dubium esset uter utrum magis cepisset. Nam et in Hemsterhusio multa erant quae homines etiam indoctos ad eum suspiciendum converterent: summa in habitu, vultu, gestu,
21 motu, cum comitate gravitas: prudentis orationis, tamquam meditatae, sedatum quoddam flumen. Quo maiore admiratione Ruhnkenium adfectum fuisse par est, qui ad hunc viri adspectum maximam de eius doctrina existimationem attulisset. Saepe mihi narravit, se, licet absens de Hemsterhusio summa omnia opinione praecepisset, praesentem omnia uberiora amplioraque deprehendisse; ut, quum absens admirabi-

*) Uffenbachio, ad cuius moderanda studia, quo tempore adhuc Wittebergae degebat, electus Ruhnkenius, cum eodem aliquanto post, perlustratis nobilissimis Germaniae et Belgii regionibus, in hanc Academiam delatus est: ex quo vero ille morte patris conturbatus in patriam remigravit, ipse literarum humaniorum dulcedine, et praestantium magistrorum doctrina captus, in Batavia, vera omnis humanitatis nutrice, permanere, ibique fortunam suam, si fieri posset, stabilire constituit. BERGMAN.

**) Verius, eum, qui postea Syndicus Rotterodamensis fuit. BERGM.

lem sibi virum informasset, iam praesens aliquem Deum videre sibi videretur. Huic igitur similis fieri studebat: hunc dies noctesque sibi proponebat: huius ab ore pendebat: huius per sex deinceps annos scholis assiduam operam navabat:*)

*) Haec ut recte intelligantur, sequentia tenenda sunt. In Bataviam recens advena Ruhnkenius anno superioris seculi XLIV. aetatis XXI. statim praefectus est studiis Meermanni minoris [is frater erat Gerardi paulo ante memorati]; cum eoque tres fere annos in hac Academia traduxit, ita ut et illi viam in literis praeiret, et magnam diei partem summorum virorum scholis, sibi ipse consulens, tribueret. — Triennio prope sic transacto, Amstelodamum migravit, in contubernium I. P. D'Orvillii, V. Cl., ita tamen ut fere singulis hebdomadibus Lugdunum excurreret: quo eum non solum lux Academiae, in primis autem Hemsterhusii, sed Bibliotheca etiam publica, antiquis membranis referta, invitabat. — Enimvero, non nisi ad breve tempus in D'Orvillii convictu permansit, abstractus inde auctoritate celsissimae dignitatis Viri, Ordini Statuum Generalium adscripti, qui eum, proposita certissima Professoriae Cathedrae obtinendae spe, unici, quem habebat, filii studiis moribusque praeficere conatus, tandem eo perduxit, ut, quamvis aegre deserens Musas D'Orvillianas, Ruhnkenius cum Viri Illustrissimi filio Amstelodamo Lugdunum se conferret: quod fuit a. 1747. mense Augusto. — Lugdunum redux, qua ibi primum vixerit conditione, literarum studiis multo, quam rei faciendae, magis opportuna, cum ex aliis intelligitur Epistolarum ad D'Orvillium [Opusc. Ruhnk. Tom. II. pag. 801. sqq.] locis, tum ex eo quod, spreta hominum Amplissimorum eum Leidae evocantium voluntate, *malle se*, ait, *parce ac tenuiter vivere, quam hominibus opulentis illis quidem sed ἀμούσοις operam suam addicere.* Quibus verbis quos significaverit homines nobis quidem non magis liquet, quam quis fuerit magnificae illius, quam supra diximus, promissionis exitus. Tantum constat, eum proximo anno 1748. lautius degentem studia moderatum esse nobilis Iuvenis, Nicolai de Dierquens: quocum, valetudine minus prospera utente, ad aviam eius, matronam splendidissimam, Harlemi habitantem, aliquamdiu secedendum illi fuerit. Atque huc pertinent, quae universe scripsit Wyttenbachius infra p. 31. *parentes eum filiis morum studiorumque praefectum adiungere cupivisse, ipsum autem huiusmodi stationes lubentem accepisse*, cum suo ipsius iudicio, tum auctore Hemsterhusio, eum in Batavia retinere volente. Cf. item p. 63. et 98. Nec minus huc referenda, quae exstitit ei cum illustri Fageliorum Gente necessitudo, tradito ei in disciplinam Francisco Fagelio, optimae viro indolis, sed patriae magis ostenso, quam dato. Cuius familiaritatis, etsi quo tempore initium inciderit ignoramus, satis tamen certa extant indicia in dicatis postea huic, huiusque filiis Henrico et Iacobo, Rutilii Lupi et Velleii Paterculi editionibus. Ceterum, ut unde digressa est redeat oratio, videtur ab eo inde tempore, quo a D'Orvillii latere secesserat, domicilii sedem deinceps constanter aut Lugduni, aut in eius urbis vicinia habuisse Ruhnkenius, Hemsterhusii scholis suisque ipse privatim studiis assiduam operam navans tamdiu, donec illud explevisset *sexennii* spatium, de quo scribit Wyttenbachius. Cui quid causae fuerit, cur aut D'Orvillii, aut reliquorum quos nominavimus, ne

huius et tunc et postea familiares sermones et consuetudinem ita consectatus est, ut, quoad posset, ab eius latere non discederet,*) nec dictum monitumve e senis ore exiret, quin id exciperet ac fideli memoria reponeret. Ergo, non modo eamdem, quam in Hemsterhusio mirabatur, doctrinam et ipse consecutus est, sed eam praeterea sua quadam et propria ingenii suavitate auxit et exhilaravit. Et quandoquidem Hemsterhusianae doctrinae praestantia posita erat in Antiquarum, id est Graecarum et Latinarum, Literarum critica scientia; haud alienum videtur ab hoc loco, quae sit illius scientiae materia et ratio, breviter, quoad eius fieri potest, declarare.

22 Constat inter omnes, omnem ingenii cultum, omnem verae elegantiae et pulcritudinis rationem, omnes artes ac disciplinas, et exstitisse et floruisse apud Graecos: ab his ad Romanos, a Romanis ad alios Europae populos venisse, et partim horum socordia et calamitate, partim exterorum populorum barbarie ac dominio, quorum utrorumque e colluvione maiores nostri exstiterunt, obrutas neglectasque iacuisse per mille fere annos, quibus medium aevum censetur, ad saeculum decimum et quintum, quo earumdem studium Graecis Latinisque Scriptoribus legendis repeti instaurarique coepit: et ab eo inde tempore ita quemque populum ad divinarum humanarumque rerum scientiam, omnemque doctrinarum ac liberalium artium rationem magis profecisse, quo quisque magis veteris Graecae Romanaeque originis, tamquam igniculos et semina in animis abdita elicuisset ac suscitasset, ad eiusque originis sensum habitumque se tractandis Antiquis Scriptoribus restituisset atque conformasset. Quo in iudicio, nemo facile humanior a nobis dissentiat: aut si quis forte dissentit, illud certe nobis concedat necesse est, uberrimum esse omnis humanae cognitionis fontem in Antiquorum scriptis, multas adhuc superesse in nostris ingeniis, ánimis, moribus, institutis, disciplinis, studiis, barbaricae semina originis, ac reliquias sordesque medii aevi, quas ita
23 quemque certissime abstergere et eluere, ut maxime diligentissimeque pectus limpidissimis Antiquarum Literarum

---

semel quidem mentionem fecerit, quaerere nil attinet, nec dubitamus quin graves ei, tunc temporis, quo haec scribebat, huius silentii rationes fuerint. BERGMAN.

*) De se ipse Cicero de Amic. c. 1. sese ad Scaevolam ita deductum ait, *ut, quoad posset et liceret, a senis latere non discederet. Itaque*, inquit, *multa ab eo prudenter disputata, multa etiam breviter et commode dicta, memoriae mandabam: fierique studebam eius prudentia doctior.* BERGMAN.

fontibus irrigaverit. Adeo illud Horatii*) de Romanis dictum, verissime in nostram aetatem nostraque tempora, veluti vatis oraculum, valet:

> Sed in longum tamen aevum
> Manserunt, hodieque manent, vestigia ruris.
> Serus enim Graecis admovit acumina chartis.

Antiquorum monumentorum quatuor sunt genera. Primo, longe omnium uberrimo et maximo, ipsi continentur Scriptores, et numero multi, et materia varii, Poetae, Philosophi, Historici, Oratores, Rhetores, Grammatici, et de aliis etiam artibus argumentisque Scriptores. Horum vel uno in genere recte versari quum magnum quid sit; is, quem significamus, in omnibus habitare debet generibus, ut omnes omnino Scriptores, et optimum quemque maxime, pertractatos habeat. Ex reliquis tribus monumentorum generibus, duo sunt literata, Inscriptiones et Nummi: unum illiteratum, artium opera ea quae oculorum sensu et corporeae materiae conformatione censentur, veluti statuariae, sculpturae, architecturae, et similium: quae tria genera ita teneantur, ut eorum intelligentia maxime et referatur ad intelligentiam primi et maximi generis, id est, Scriptorum, et ab ea ducatur; qua quippe instructo facilis et expedita est horum trium cognitio, sine 24
hac inanis et potius nulla.

Scientiae huius est finis, omnem illam ex antiquis monumentis materiam proferre, ad ingenii cultum fructumque, vitae usum, virtutis et honestatis studium, referre: officium, id est, via qua hunc finem consequitur, positum est in grammatica interpretatione, quae a diligente et accurata linguae verborumque cognitione ad rerum cognitionem proficiscitur. Primi illi sub initium renascentium Literarum florentes doctrina viri omnem Antiquitatis materiam suis studiis complectebantur, Latinam Graecamque linguam, Grammaticam, Criticam, omnem Historiam, Eloquentiam, bene scribendi facultatem, Philosophiam, et reliquas artes disciplinasque, quatenus, Antiquorum scriptis consignatae, eorumdem lectione percipiuntur: quibus multi adeo Hebraicas et Orientales Literas adiungebant. Qui his omnibus fere in rebus probabiliter valerent, innumerabiles fuerunt: qui vero, cum harum rerum egregia scientia, Literarum quoque Graecarum et Latinarum principatum tenerent, tres ad hunc diem censentur, Iosephus Scaliger, Isaacus Casaubonus, Claudius Salmasius. Iam horum aetate, et magis etiam postea, plerique, pro in-

*) Epist. II, 1, 159.

genii quisque sui mediocritate et studii ratione, ex illa re-
25 rum infinitate in arctius spatium, ad huius, de qua agimus,
scientiae veterem propriamque sedem, ad grammaticam Grae-
cae Latinaeque linguae rationem, se retulerunt: angustis
sane se finibus circumscribentes, observatione verborum, for-
marum, dictionis, compositionis: veluti ampli aedificii supe-
rioribus partibus et conclavibus, penuria supellectilis fami-
liaeque, vacuis relictis, in fundo ac solo habitatum conce-
dentes: sive, ut splendidiore exemplo utar, tamquam imperii
ac ditionis nimis late patentis, quod tueri non possent, lon-
ginquas dissitasque provincias deserentes, copiasque inde suas
in patrium avitumque regnum et agrum contrahentes. Ho-
rum alii intra illud verborum se regnum continebant: alii
subinde in proximas regiones egrediebantur Critices facti-
tandae, vel in emendandis scripturae corruptelis, vel in con-
futandis Historiae erroribus, verborum tamen semper magis
studiosi quam rerum, neque fere has attingentes nisi quate-
nus cum verbis coniunctae sunt. Et vero prudenter et cum
ratione agebant, quod virium suarum rationem habentes, ne
altius, quam quantum possent, in rerum regiones adscende-
rent. At alii imprudenter, atque adeo impudenter, qui nulla
linguae et grammaticae rationis intelligentia instructi, con-
tinuo in Antiquorum res, veluti Philosophiam aliasque di-
sciplinas, involant, de iis audacter scribunt, rudes et ignari
26 verborum linguaeque quibus res illae disciplinaeque proditae
sunt: volatici, profecto, et ventosi homines, quasi in aedifi-
cio fabricando initium facientes a tecto et apice, de funda-
mentis et parietibus non cogitantes. Hemsterhusii prudens
erat ratio tuendi Literarum imperii, qui a verborum intelli-
gentia ad omnes egrederetur Critices et Antiquitatis regio-
nes, in iisque frequens diverteret, semper tamen sedem im-
perii habitationemque meminisset esse grammaticam scien-
tiam, eamque in primis et curaret et ornaret.

Sed illa intelligentiae unica effectrix, grammatica interpretatio, in recentiorum libris facilis expeditaque est: in Antiquorum scriptis difficillimum habet aditum, obstructa quippe interiectis cum aliis, tum praecipue duobus magnis impedimentis et quasi sepimentis. Primum et exterius sepimentum est veterum linguarum ad discendum intelligendumque difficultas: quam ubi superaveris, restat alterum et interius sepimentum, exemplarium labes et corruptela. Linguarum difficultas exsistit ab earum in vulgus ignoratione, utpote ex usu communi remotarum, nec hominum continuo et quotidiano sermone ad nostra tempora propagatarum, sed solis literarum monumentis servatarum. Huius impedimenti

igitur expediendi duo sunt instrumenta. Alterum scientia
Artis Grammaticae, confirmata continuo legendorum Scripto-
rum usu; ut cognita cum singulorum verborum significatione, 27
tum eorum compositione et constructione, loci cuiusque sen-
tentiam assequamur. Alterum, Analogiae nomine celebra-
tum, versatur in singulorum originibus verborum indagandis,
unde cum prima et propria notatio, tum ducta inde et tra-
lata vis cuiusque et potestas perspiciatur: de quo quamvis
maximo ad interiorem Graecae Latinaeque linguae scientiam
subsidio pauci adhuc cogitaverant, nec fere nisi triumviri
illi, Scaliger, Casaubonus, Salmasius, pauciores etiam scri-
pserunt probabiliter quidem, nisi forte brevia quaedam et in-
choata Aegidius Menagius*) et Lambertus Bosius.**) Utrum-
que instrumentum ita tenebat Hemsterhusius, ut illius in
tractatione primus copiarum ubertatem cum severitate dele-
ctus coniungeret: huius et materiam augeret et rationem pri-
mus constitueret, atque adeo unicus eius haberetur inventor,
et unus, post renatas Literas, Graecae Latinaeque linguae
fines insigniter proferret.

Gravius etiam difficiliusque expeditu est alterum impe-
dimentum, positum in corruptela et erroribus scripturae, or-
tis illis cum a librariorum vel fraude vel negligentia, tum
a situs ac diuturnitatis iniuria: quod omnem intelligendi in-
terpretandique sollertiam eludit, nisi corruptela ad sanitatem
restituta fuerit, adhibita emendatrice facultate Critica. Haec,
ut nomen habet, ita proficiscitur a iudicando quid verum 28
falsumve, probum vel vitiosum, sanum vel mendosum, rectum
vel pravum, turpe vel secus, germanum suppositumve sit:
indeque ad inveniendum progreditur, suum cuique tribuens,
reprehenso falso verum restituens, ostensa corruptela simul
medicinam expromens, vel coniecturae felicitate, vel vetu-
storum codicum auctoritate. Huius scientiae tantam facul-
tatem habuit Hemsterhusius, ut omnium consensu in ea re-
gnaret, et Ruhnkenius eum verissime in exemplum perfecti
Critici proponeret, scripto illo divinitus viri Elogio, in quo
ita totam illius doctrinam explicuit, ut simul significaret quid
ipse probaverit ac secutus sit. Hunc libellum et legant et
ediscant, cum omnes humanitatis studiosi, tum ii qui Hem-
sterhusianae et omnino criticae doctrinae vim rationemque
uberius cognoscere cupiunt. Nos hunc locum nostro more

*) In Amoenitat. Iuris Civilis: praesertim cap. XXXIX. de Etymo-
logiis Iurisconsultorum.

**) Dissertatione Etymologica, addita eius Exercitationibus Philolo-
gicis, Franequerae 1713.

et universe adumbravimus; quo certius de Ruhnkenio iudicari posset, quem constat Hemsterhusiani exempli praestantiam et secutum et assecutum esse.*) Nunc quibus eam gradibus studiisque assecutus sit, porro videamus.

Et primum quidem suo exemplo probavit verissimum esse vetus illud, *sui cuique mores fingunt fortunam.***) Venerat Lugdunum invitis parentibus. Vitae subsidiis prospectum erat in breve tempus, illud quo in Germania cathedram
29 adeptus esset: quod tempus breve fore Wittebergenses amici affirmaverant. Nunc, ne illa quidem subsidia desideravit. Eo erat ingenio, iis moribus, ut non modo doctos, sed indoctos etiam, facile sibi conciliaret. Erat in eo cum officiosa comitate et sermonis affabilitate ingenuus candor, ab omni et adulatione, et simulatione, et vero eruditionis ostentatione, prorsus alienus: animus simplex et apertus, veri studiosus et tenax, et constans etiam assertor, gravioribus in negotiis ubi amicorum commodum et officii consiliique fides ageretur: levioribus in rebus, sententiae nec alienae sedulus reprehensor, nec suae pertinax defensor: caeterum fere Pamphili***) Terentiani similis,

> Sic vita erat: facile omnes perferre ac pati,
> Cum quibus erat cunque una, iis se dedere,
> Eorum obsequi studiis; advorsus nemini:
> Numquam praeponens se illis.

Erat omnino in eius natura princeps dos et reliquarum quasi fundamentum, εὐκολία,****) facilitas, ut ingenii ad discendum et inveniendum, ita animi ad ferendos varios hominum mores, suscipiendaque et sua et aliorum negotia: qua facilitate multum per totam vitam iuvabatur sive ad felicitatem, sive ad felicitatis opinionem; ut aequabili semper esset
30 animo, eodem vultu, adversos casus leniter exciperet, patienter toleraret, suaque ipse sorte contentus viveret. Porro, quod Graecorum dicto †) fertur, *formae pulcritudinem omni commendatitia epistola plus valere*, neque haec Ruhnkenio

---

*) Cic. I. de Off. 31, 110. *Neque enim attinet repugnare naturae; nec quidquam sequi, quod assequi non queas.* FR.

**) Nepos Attico, 11.: fluxit dictum ab Heraclitea sententia. Vid. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 19.

***) Terent. Andr. I, 1. [35.]

****) Cf. infra pag. ed. pr. 266. FR.

†) Aristoteli tribuunt Diog. Laert. V, 18. et Stobaeus Serm. LXIV. p. 408. τὸ κάλλος πάσης συστατικώτερον ἐπιστολῆς.

deerat commendatio, corporis nisi venustas et pulcritudo, certe
concinnitas et dignitas, iuvenilis vigor, hilaritas in vultu, et
quae, ut cum Tullio loquar, *sunt minima, tamen bona dican-
tur necesse est, candiduli dentes, venusti oculi, color suavis*:*)
habitus, motus, incessus, gestus, decorus: index liberalis in-
stitutionis, facultas artium quibus corpus ad agilitatem et
vitae usum formatur, saltationis, equitationis, palaestrae, et,
quibus visus auditusque erudiuntur, linearis picturae et mu-
sicae, huius quidem eiusmodi profectus ut probabiliter tibia
caneret: denique venationis studium inde a teneris susce-
ptum, et progressu aetatis ad scientiam et rationem perdu-
ctum: de quibus artificiis studiisque cum horum peritis, quam-
quam illiteratis, tam libenter, iucunde, intelligenter confa-
bulabatur, quam de Literis cum literatis. Quae dotes etiamsi
exiguae sint, si cum ingenii doctrinaeque virtutibus compa-
rentur, advenae et hospiti multiplices ansas conciliandae mul-
torum notitiae amicitiaeque praebebant, plurimumque valebant
ad benivolam opinionem vulgi, cuius in manu doctissimorum
saepe hominum posita est fortuna. Ad hoc vulgi praeiudi- 31
cium quum accederet iudicium magnorum virorum, in primis
Hemsterhusii, qui eum quovis in sermone et congressu haud
obscure aliis adolescentibus et praeponebat et in exemplum
proponebat, brevi factum est, ut studiosissimi quique bona-
rum Literarum iuvenes eius amicitiam expeterent, et paren-
tes eum filiis morum studiorumque praefectum adiungere cu-
perent. Huiusmodi ille stationes lubens accipiebat, cum suo
ipse iudicio, quo diutius copiam haberet fruendae disciplinae
Hemsterhusianae: tum auctore in primis ipso Hemsterhusio,
qui ab initio statim illud agebat ut Ruhnkenium in Batavia
retineret, et aliquando in cathedra collocaret. Quod perfe-
cit tandem, quamvis multos post annos, Hemsterhusius, et
immortalibus suis in patriam meritis hunc adiecit cumulum,
ut ei Ruhnkenium futurum suum laudis heredem, et bona-
rum Literarum statorem formaret ac vindicaret.

Attulerat multarum doctrinarum, Iuris, Historiarum, An-
tiquitatum, Literarum Graecarum et Latinarum, aliarum, haud
contemnendam scientiam, inchoatam puerili institutione, mox
Wittebergensi disciplina cultam et locupletatam; ut nullam
non in hoc genere cathedram ornare tuerique posset: cuius
scientiae si qui vel dimidiam et multo adeo minorem par-
tem tenent adolescentes popularem auram captantes, ut sibi 32
placent! ut se efferunt! ut alios prae se contemnunt, et Pro-
fessorum scholas despiciunt! At Ruhnkenium, o superbum

---

*) Tusc. V, 14. ex vetere Poeta.

iuvenem! non puduit tam doctum cum adolescentulis tironi-
bus ac paene pueris condiscipulum in Hemsterhusii schola
sedere: immo, qui Socratis sibi proposuisset praeceptum, se
ipsum nosset,*) ac doctus magis esse quam videri studeret,**)
constituit veluti ignarus omnium rerum et rudis, tamquam
novus ac recens, tamquam denuo natus, novam vitam ordiri,
studiorum viam rursus ingredi, eius initium a Graecis Literis
ducere, earumque scientiae, quasi fundamento, postea Lati-
narum Literarum ac deinceps aliarum doctrinarum tractatio-
nem superstruere. Ita enim et ipse iudicabat, et Hemster-
husium iudicantem audiebat, praeposterum esse puerilis in-
stitutionis ordinem, quo primum Latinis, deinde Graecis, im-
buimur Literis;***) igitur eos qui semel hunc errorem erras-
sent, et tamen ad Literarum principatum contenderent, denuo
veluti pueros debere fieri, puerilis institutionis aliam viam
ingredi, a Graecis ad Latinas Literas progredi. Hanc viam
ingressus, bipertitum sibi studiorum pensum constituit: alte-
rum, ut quotidie Hemsterhusium in schola Graecos Scripto-
res, ea qua diximus, critica grammaticaque ratione interpre-
33 tantem audiret: alterum, ut ipse domi Graecos omnes dein-
ceps legeret Scriptores,****) et primum quidem Poetas, ini-
tium ducens a principe ut ingenio, ita aetate, Homero, quam-
quam antea lecto, nunc melioribus auspiciis ac rite tractando,
indeque ad proximum quemque aetate et argumento Poetam,
usque ad postremum, progrediens; ne Nonno quidem, Silen-
tiario, et postremis Byzantinorum, neglectis, modo aliquam
cum veteris doctrinae elegantia coniunctionem haberent. Et
ne studium ad solos Poetas adhaeresceret, neve aliquando,
quod multis accidit, ad prosae orationis Scriptores traduci
nequiret, Herodotum, Thucydidem, Platonem, et in primis
Xenophontem, eadem qua Poetas cura, eodem tempore, lege-
bat: et ne a Latinis Literis desuesceret, Graecorum Poeta-
rum lectioni Latinorum lectionem Poetarum adiungebat: de-
nique ne, quod item compluribus evenire solet, Latinae ora-
tionis prosae sensum facultatemque lectione Poetarum restin-

*) Cf. si placet Ernest. ad Xenoph. Mem. Socr. III, 7, 9. FR.

**) Satis notus est Aeschyli versus (Sept. contr. Theb. 589.)
Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ᾽ εἶναι θέλει.
Sallust. Catilin. 54, 6. de Catone: *esse quam videri bonus malebat.*
Cf. Blomfield. ad Aeschyli l. c. FR.

***) De hoc argumento vid. accurata disputatio Niemeyeri in libro aureolo: *Grundsätze der Erziehung und des Unterr.* Part. II. pag. 306 — 314. ed. IX. FR.

****) Cf. quae Ruhnkenius de Hemsterhusio narrat Elog. Hemsterh. pag. 28. ed. Bat. (Vol. I. pag. 229. ed. m.) FR.

gueret, sed integrum servaret, partim iam cautum erat Bergeri disciplina, ubi Cicero ei vehementer placere coeperat, qui quibus placet, hi multum, iudice Quinctiliano,*) iam profecerunt: partim adhuc etiam cavebat, legendo Cicerone, adhibito item Terentio, Nepote, et simillimo quoque horum nativa elegantia castaque simplicitate.

Iam si quis quaerat, qua ratione Scriptores Graecos le- 34
gerit, infinitum sit de singulis respondere, universe dixisse sufficiat, Hemsterhusianam eum secutum esse rationem. Ergo primum ad singula verba attendebat: novorum et minus cognitorum vim aperiebat cum ex originis notatione, tum ex usu: quem quia legendo nondum tenebat, cognoscebat e Lexicis, Stephaniano Thesauro, in primis autem e veteribus, Polluce, Suida, Hesychio, aliis, quibuscum, inter lectionem Scriptorum, familiaritatem contrahebat, et utrorumque comparatione utrisque mutuo lucem medicinamque adferebat; tum vero iudicabat quamnam e variis significationibus praesens locus vel admitteret vel postularet. Deinde animadvertebat ad compositionem et structuram totius loci, eamque cum investigando sententiae nexu, tum observatione grammaticae rationis constituebat. Locum ita patefactum relegebat aliquoties, antequam ad proximum pergeret. Denique perlectum Scriptorem, uno et continuo tenore rursus totum relegendo iterabat; unde fiebat ut se in eius mentem, mores, aetatem, locum, quasi insinuaret: formam dicendi, cogitandi, argumentandi, animo imprimeret: multa, in quibus antea haesisset, expediret: perperam a se intellecta rectius perspiceret, corrupta emendaret; quum quovis dubio loco facile videret quam sententiam scripturamque consuetudo et ingenium Scriptoris
postularet. Ita e grammaticae interpretationis exercitio, sponte 35
et nascebantur verissimae emendationes, et ingenium ad criticam facultatem formabatur.

Ac ne forte ingeniosi iuvenes, qui haec legerint, opinione laboris ab ingrediendo eiusdem laudis itinere deterreantur, cogitantes infinitum et humanis, suis certe, viribus maius esse tam multos Veterum libros tanta cum cura tractare, et tractatos memoria continere; operae pretium est eos admonere. Sane, si unusquisque Scriptor tantumdem operae ac laboris postularet quantum primus, infinitum esset negotium et ita aerumnosum, ut nemo non liberalis ingenii homo aliam quamvis, quam hanc, vitae viam ingredi mallet. Nunc plane

*) Instit. Or. X, 1. [§. 112. *Ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit.*]

Hesiodeum*) illud fit, τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα. Virtus difficilem et sudoris plenum habet aditum, progressum facilem et iucundum. Uniuscuiusque deinceps Scriptoris facilior fit lectio et ad sequentes viam aperit: ac brevi tempore ad eam facultatem pervenitur, ut Graeci libri aeque promte expediteque intelligantur, quam aut Latini, aut patria adeo lingua scripti. Ad hanc facilitatem multum valet cum ipsa linguae indoles, tum vero plurimum recta progrediundi ratio. Linguae, prae caeteris omnibus linguis, ea est indoles, ut et singulorum significatio verborum appareat vel ex origine, vel
36e nexu cuiusque loci: et constructio compositioque dictionum enunciationumque ad simplicem naturae rationem conformata sit; ut neutra in parte opem Lexici tam diu, quam aliis in linguis, desideremus. Recta progrediundi ratio duabus continetur partibus: altera, iusta difficultatis cuiusque aestimatione: altera, annotandi consuetudine. Illa hanc habet vim, ut locis difficilibus nec parum, nec nimium operae tribuamus. Parum tribuimus, quum eos leviter, nec adhibitis iis, de quibus diximus, expediendi instrumentis praeterimus. Nimium tribuimus, quum ita ad eos adhaerescimus, ut, nisi penitus expeditis, progredi nolimus: ad quam pertinaciam etiam studiosissimorum hominum industriam, tamquam ad scopulum naufragio, affligi novimus. Fuit mihi familiaris quidam, elegantis homo ingenii, qui hac pertinacia captus, in facillimis etiam locis difficultates sibi fingeret, et, quod aiunt, nodum in scirpo quaereret,**) mihique ingenue fateretur, sibi maius videri quam pro humani ingenii viribus vel unum e maioribus quidem, aut Graecis, aut Latinis prosae orationis, Scriptoribus, accurate legisse. Quid igitur? Laboris molestia ac taedio, a continua lectione reiectus, ad Latinos adhaesit Poetas: horum item paucissimos legit totos; in reliquis eorum, et magis etiam in solutae orationis Scriptoribus, maxime vero
37 et omnino in Graecis, desultor evasit, et, ut in proverbio est, canis e Nilo bibit:***) modo in hoc, modo in alio, versus

---

*) Op. et D. 289. [Notum est illud etiam tironibus e Xenoph. Mem. Socr. II, 1, 20. FR.]

**) Cfr. Ennius pag. 136. ed. Hessel. Plautus Menaechm. II, 1, 22. Terentius Andr. V, 4, 38. ad quem locum haec dictavit Ruhnkenius: „*Nodum in scirpo quaeris*, i. e. quaeris difficultates, ubi nullae „sunt. *Scirpus* est iuncus, qui nullos nodos habet. Vid. Festum „in hac voce.“ Add. Erasm. Adag. pag. 158. FR.

***) I. e. obiter tantum attigit, ut solent canes in Aegypto cursim ac praetereuntes de Nili aquis lambere, metu crocodilorum, testibus Aeliano Hist. Anim. VI, 53. Var. Hist. I, 4. Plinio Hist. Nat. VIII, 40. Cf. Phaedrus Fab. I, 25. Macrobius Saturn. II, 2. Erasmus Adag p. 239 et 364. Interpretes ad Scriptores laudatos. BERGMAN.

aliquot degustavit: totum ne unum quidem vel minimum per-
legit: numquam, ne ad mediocrem quidem, Graecae scientiam
linguae pervenit. Ruhnkenius institutum iter strenue perse-
quebatur: ad locum perveniens in quo haereret, si bis terve
lectum expedire non posset, ad eum non adhaerescebat, eum
relinquebat, notabat, in aliud tempus reponebat, progredieba-
tur: mox ultro lux oboriebatur, vel simili in sequentibus
oblato loco, vel per iteratam totius Scriptoris lectionem nexu
accuratius perspecto. Si qui superessent loci neutra harum
rationum patefacti, de his Hemsterhusium consulebat.

Annotandi consuetudo in eo est posita, ut locum quem-
que memoratu dignum, item verba dictaque excerpamus,
certoque ordine in adversaria referamus. Fructus eius mul-
tiplex est: primum, ut inventa ne perire sinamus, sed custo-
diamus, unde ea, postulante usu, facile expromamus: deinde,
ut expeditior faciliorque quotidie fiat progressus, quum in
promtu habemus prius animadversa, quibus revocandis eas,
quae postea obveniunt, difficultates expediamus: tum, ut
similium copiam exemplorum congeramus, quibus inter se
comparandis et rerum rationem et linguae usum colligamus,
quae observatio inductioque una est verissima in his rebus 38
via naturae et ingenii humani; denique, ut sub manu ac
sensim congeratur ac digeratur sylva et apparatus omnis
interpretationis, emendationis, et omnino grammaticae criti-
caeque doctrinae. Ruhnkenius cum ex veteribus Scriptori-
bus, tum ex recentioribus eorum interpretibus, Criticis, Gram-
maticis, Antiquariis, omnibusque omnino huius argumenti
libris, quos omnes et cognoverat et perlegerat: ex his igitur
verba dictionesque et quidquid ad grammaticam rationem
pertineret, suis locis adscribebat, Graeca in Scapulae Lexico,
Latina in Fabri Thesauro: utriusque exemplum, interiecta
quibusvis paginis pura charta ligatum, in hos usus ad manum
habebat: res quae ad Historiam, Antiquitates, aliasve doctri-
nas referrentur, in compendio cuiusque argumenti edito, aut,
si huiusmodi editum compendium non haberet, in peculiaribus
adversariorum libellis annotabat.

Quantam illa annotandi consuetudo vim habeat, et quan-
tum per eam vir viro praestet, facile est attendentem intel-
ligere. Quis neget magnos fuisse viros Gesnerum et Erne-
stum, doctrinae praestantia et varietate, iudicandi facultate,
scribendi laude? ut eorum in disserendo miramur diligentiam,
copiam, subtilitatem, elegantiam, prudentiam, ita in animad-
versionibus ad Scriptores antiquos, in primis Graecos, veluti
Gesneri ad Lucianum et Orpheum, Ernesti ad Homerum, 39
Xenophontem, Callimachum, quamquam ne illas quidem dis-

serendi iudicandique dotes desideramus, easdem tamen copiarum et apparatus penuria obscurari labefactarique videmus: quam sunt illi viri, et sui quisque, et magis etiam Hemsterhusii, Valckenarii, Ruhnkenii, similiumque virorum dissimiles. Nimirum interpretatio est res non modo subtilitatis, sed etiam testimonii: et omnis iudicandi subtilitas vana est et fluctuat, nisi tamquam fundamento nitatur copia doctrinae aeque praesente et parata; ut testes, quorum auctoritate sententiam tuam tamquam in iudicio probes, producantur et excitentur; quippe aliter probatio, atque adeo interpretationis munus ac finis, exstare nullo modo potest. Iam vero, in Scriptore edendo quot sunt animadversiones, tot sunt caussae et quaestiones, quarum cuiusque probatio suis sibi et argumentis et testibus continetur; ut testium fere innumerabili multitudine opus sit, tanta certe quae non nisi assidua et propemodum infinita lectione colligi queat. Quid igitur? an Gesnerus et Ernestus antiquos Scriptores non assidue legebant? Vero, assidue legebant: sed parum annotabant, forte aliarum occupationum multitudine impediti:*) et ad plerasque etiam Scriptorum editiones faciendas subito et imparati accedebant. Et
40 reperiemus fere, ingeniosos quamvis ac doctos homines, sed in annotando et congerendis adversariis negligentes, infelices in emendando esse coniectores et hebetes. Scilicet, haec facultas maxime proculditur et acuitur multo usu et linguae consuetudine, quam tenere nemo potest, nisi qui multum legit, nec id effluere sivit, sed omnia et notavit et notata saepe inter se comparavit.

Caeterum Ruhnkenius, eodem auctore Hemsterhusio, in Scriptoribus legendis ita versabatur, non ut omnibus aequalem, sed ut nonnullis praecipuam tribueret operam; ut singulis deinceps locis, non solum difficilibus, sed intellectis etiam sua opinione ac facilibus, criticam diligentiam adhiberet; ut quaereret, quo quidque pertineret, quid verum, sanum, germanum, secusve esset, obscura illustraret, corrupta emendaret, spuria argueret. Hoc ad multas utilitates consilium spectabat. Nam ita, in legendo excitabatur animus, ut numquam dormitaret, et vigilans ubique aciem intenderet suspicacem et perspicacem in detegendis interpolatorum fraudibus et librariorum erroribus: ita, ingenium exercebatur ad criticam, cui natum erat, facultatem: ita, paulatim colligebatur materia conscribendi libelli, quo doctrinam adolescen-

*) Cf. de Ernestio infra pag. 115. ed. pr. De Gesnero Bergmanus confert ipsius Gesneri de se testimonium in Epist. ad Moshem. pag. 25. sq. FR.

tiamque suam ad publicam notitiam, munerisque adeptionem,
commendaret: ita denique alebatur annotandi studium, quod
saepe refrigescit, quum non nisi universe adversaria instrui- 41
mus ad incertum et longinquum doctrinae ex iis expromen-
dae tempus; contra, augetur et incenditur proposito opere
mox in publicum emittendo. Hanc operam in quibus pone-
ret, Scriptores elegit sibi Ruhnkenius eos quos primos lege-
rat, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium:
eiusque operae fructum, sexto posteaquam in Hemsterhusii
disciplinam venerat anno, quadragesimo nono huius saeculi,
prodidit duabus Epistolis Criticis: altera de Homero et He-
siodo, ad Valckenarium, novum amicum, Hemsterhusii di-
scipulum, alterum ab illo nostra aetate memoriaque Graecarum
Literarum principem: altera de Callimacho et Apollonio Rho-
dio, biennio postea, ad Ernestum, veterem amicum, elegantis
doctrinae cum Graecae, tum in primis Latinae, cum Gesnero
in Germania primas tenentem. Utriusque Epistolae argu-
mentum congruebat cum eorum, ad quos scriptae erant, stu-
diis. Nam et Ernestus meditabatur novam Callimachi editio-
nem: et Valckenarius versabatur in Homero ad criticam ra-
tionem exigendo et poliendo, cuius studii exstat specimen in
Iliadis libro vigesimo secundo, qui separatim ab eo editus
est.*) Ruhnkenius maioribus Homeri carminibus critice tra-
ctandis aliud tempus destinabat: tunc Hymnos argumentum
Epistolae sumebat; quod criticae facultati ampliorem prom- 42
tioremque materiam praebere viderentur. Utraque non solum
in iis, quos titulus profitebatur, sed in aliis quibusvis versa-
batur Scriptoribus Graecis, Epigrammatibus, Orphicis carmi-
nibus, Hesychio et caeteris Lexicographis. In utraque, ut
primo Ruhnkenii critico opere, adolescentis ingenium, tam-
quam Phidiae signum,**) simul adspectum et probatum est.
Tanta erat doctrinae ubertas, tanta interioris et exquisitae
scientia Graecae linguae, ducta illa cum ex accurata gram-
maticae rationis et originum intelligentia, tum e continua
Scriptorum lectione, tum ex assiduo Lexicorum, Hesychii,
Suidae, Etymologi, Pollucis, aliorumque omnium et Gramma-
ticorum et Scholiastarum usu; ut in iis nil tam abditum et
obliteratum, nullum tam reconditum esset latibulum, quod eius

---

*) Cum vetustis Porphyrii scholiis, e Codice Bibliothecae Lugduno-Batavae Vossiano ductis, ac Dissertatione de Scholiis in Homerum ineditis, Leovardiae 1747. Libellus plerumque adiectus reperitur Fulvii Ursini Virgilio cum Graecis collato, quem — emendatius repetiit Valckenarius eodem loco ac tempore. BERGMAN.

**) Cicero Brut. 64.

aciem effugeret: tanta erat indagandi sagacitas, iudicandi subtilitas, inveniendi solertia; ut spurios quosque et corruptos locos, cum animadverteret celerrime, tum emendaret felicissime. Quibus dotibus ut aequabat principes Criticos, ita eosdem propria quadam dote superabat ea, quod ipsius ratio et oratio integra et immunis esset ab illa non modo scribentium, sed omnino doctorum hominum, labe, quam paucissimi, quos aequus amavit Iupiter, vitare possunt, quam Graeci τὸ φορτικὸν, Latini *molestum*, credo, vocant; quo significatur
43 quidquid nimis est quaesitum, coactum, affectatum, frigidum, tortuosum, implicatum, ingratum: quorum in aliquam partem quis non aliquando incidit scribens? Ruhnkenii scriptio ab ipsa natura ad elegantiam facta formataque erat: per totam diffusus quidam et perspicuitatis candor et antiquae venustatis vigor, Ruhnkeniani ingenii felicitatem, facilitatem, simplicitatem, prorsus et referebat et exprimebat.

Sed, ut quis miretur tantam doctrinae copiam facultatemque tam brevi tempore potuisse comparari, ita magis etiam miretur, si cogitet quantopere illud tempus aliis curis negotiisque distractum occupatumque fuerit. Nam interea amantissimo ipsius viro, Ioanni Albertio, Theologo inter Batavos Graece doctissimo, in ornanda expoliendaque Hesychii editione haud contemnendam praestabat operam:*) eumdem gravi morbo afflictum, restituendae valetudini fontes Spadanos**) petentem, eo comitatus est, medio inter utriusque Epistolae editionem anno, huius saeculi quinquagesimo. Porro cum suo ipse nomine, tum amicorum consuetudine, et alumni, cuius studia regebat, caussa, in multorum, etiam illustrium, hominum familiaritatem amicitiamque pervenerat: quam ut retineret, eorum ipse et domus frequentare, et voluntatem observare, et studiis obsequi, debebat. Ergo magnam tem-
44 poris partem auferebant salutationes, congressus, convivia, rusticationes, aliaque huiusmodi officia. Attamen, qua erat naturae facilitate, haec incommoda ad Literarum suarum studiorumque commoda referebat: et cum alies percepit istiusmodi vitae fructus, tum duos in primis hos: alterum, ut assuesceret subsecivas horas captare, Literisque eas tribuere, ac tantum subito et ex impetu efficere quantum alii ex praeparato ac meditato: alterum, ut corpus animumque a studiorum intentione aliorumque negotiorum satietate recrearet ambulatione, motu, cursu, in primis venatione, atque ita naturale robur sanitatemque firmaret. Denique accedebat Iuris-

*) Cf. infra pag. ed. pr. 128. sq. FR.

**) *Spaa* in Belg. FR.

prudentiae studium, cui non solum communiter cum alumno*) et contubernali suo operam dabat ventitando quotidie in scholas Professorum, traditisque**) domi commentando, sed suo ipse consilio peculiarem laborem diligentiamque impendebat. Hoc illud est, quod in Epistola ad Valckenarium scribit: *Nam etsi nemini elegantiorum literarum amore concedimus, Iurisprudentiae tamen studium latissime patens, tantum sibi temporis vindicat, ut, si horis subsecivis animum reficere Poëtarum lectione liceat, valde nobis beati videamur.* Huius studii quod fuerit consilium, quae ratio, paucis declarandum videtur.

Nam Hemsterhusius, quo magis Ruhnkenii evolabat in- 45
enium famaque crescebat, et quo magis ipse eum diligebat, eo magis metuebat ne, oblata ei apud exteros cathedra, Bataviam relinqueret, nisi arctiore ad eam honesti luculentique muneris vinculo adstringeretur: neque tamen impetrandae ei Literarum cathedrae spem facultatemque satis propinquam expeditamque videbat, propter excellentium in eo genere hominum copiam. Et erat sane illo tempore rara quaedam Batavae terrae in his Literis felicitas, uberiorque doctorum virorum proventus, quorum aetas in Ruhnkenii adolescentiam incideret. Nam, ut omittam inferiores classes, nec nisi primarum classium literatos nominem: erat primum in hac ipsa Academia Lugdunobatava, veluti quadam sapientiae arce, omnium princeps et horum sacrorum quasi antistes, Hemsterhusius: erat, in altera Literarum cathedra, illius collega Oudendorpius: erat Theologus rara Graecarum Literarum scientia, Albertius. Traiecti modo fuerant Drakenborchius et Dukerus, quibus succedebant Wesselingius et Saxius. Amstelodamum habebat Dorvillium: Franequera Valckenarium, Burmannum Secundum, mox Schraderum: Groninga Lennepium: in Valckenarii schola iam succrescebat Piersonus, cui instabat Koenius. Porro clari erant Literarum
scientia, Iureconsulti Röverus et Bondamus; Medici, Bern- 46
ardus et Heringa: denique Gymnasiorum Rectores, Zwollani Abreschius, Delphensis Hoogeveenius, Graecae linguae grammatica scientia insignes. Horum nemo non in suo genere excelluit, nemo non apud exteros doctrinae fama clarus fuit. Sed cum universae eruditionis, tum Graecarum Literarum et criticae facultatis, habita ratione, principatus erat apud triumviros illos, Hemsterhusium, Wesselingium, Valckenarium:

---

*) Meermanno minore. Cf. supra adn. pag. 21. ed. pr. FR.

**) Non dubito quin scribendum fuerit *traditasque*. Cf. infra pag. 75. ed. pr. *commentanda diligenter conscribendaque schola.* Vix enim defendas ablativum absolute positum. FR.

quibus iam, omnium consensu, quartus, quamvis adolescens, adiungebatur Ruhnkenius. Quis vero non miretur tot tantorumque Literis praestantium hominum, una aetate, uno eodemque parvo Batavorum in populo, proventum, quot quantorumque ne totus quidem reliquus terrarum orbis numerum habebat? Et ab illa copia si ad praesentem inopiam respiciamus, quamnam huius calamitatis caussam esse dicamus? temporumne adversitatem, an hominum perversitatem? Equidem potius hominum perversitatem dixerim, et frequentem in adolescentia Deae Ignaviae cultum. Sed nolo nunc istud vulnus aperire, in recente praesertim Ruhnkenii desiderio: quod magis omni ratione consolandum, quam novarum cogitatione miseriarum exasperandum est. Quare animum a praesente orbitate ad laetiora tempora adolescentis ac florentis Ruhnkenii convertamus, Deum immortalem precantes, ut cum
47 pristino reliquarum laudum fructu, hanc etiam Literarum laudem Batavo populo restituat.

Ergo Hemsterhusius Ruhnkenium hortabatur, ut aliquid temporis Iurisprudentiae daret, eique aliquando e cathedra docendae idoneum se redderet. Habuerat Hemsterhusius Franequerae in eodem genere discipulum Arnaldum, a Literis ad Iurisprudentiam profectum, immatura morte his terris ereptum, et funebri ab ipso oratione laudatum: huius rationem Ruhnkenium sequi volebat. Habebat Ernestus disciplinae alumnum Bachium, elegantissimae iuvenem doctrinae, insigne decus Iurisprudentiae, veteres Cuiacios et Gothofredos relaturum, nisi longiorem ei vitam fata invidissent. De Ruhnkenio longe maius quid ampliusque exspectabat Hemsterhusius, quo maiore ille interiorum Literarum copia abundaret, quoque maiore earum usu subactum haberet iudicium. Itaque Ruhnkenius vetus Iurisprudentiae studium, in Ritteri scholis inchoatum, longo intervallo intermissum *) repetivit, atque effecit ut proximo ab edita altera Epistola Critica anno, huius saeculi quinquagesimo secundo, progressuum suorum specimen ad publicam notitiam proderet, *Thalelaei, Theodori, Stephani, Cyrilli, Commentarios Graecos in Titulum Codicis et Digestorum de postulando, sive de Advocatis et Procura-*
48 *toribus*, Latina interpretatione ac doctis animadversionibus illustratos. Quo specimine quum et Hemsterhusii consilio satisfecisset, et eruditissimis adeo iudicibus scientiam probasset suam, statuit Iurisprudentiae studium denuo intermit-

---

*) Nimirum ita (intermissum), non ut Iuris studium penitus deposuerit, sed ut praecipuam ei operam non tribuerit, destinatam elegantioribus Musis. BERGMAN.

tere, et interea, dum forte illius docendae munus offerretur,*) Graecis rursus Musis operari, earumque alio ac novo in argumento nomen suum immortalitati consecrare.

Nam quum Epistolarum Criticarum ei materia fuissent principes Poetae; novae sibi scriptionis argumentum elegit principem prosae orationis, Philosophorum Deum, Platonem. Huius cognitionem quum pauci adhuc attigissent Literati, eamque fere, ut vacuam possessionem, Philosophis relinquerent, et ipsis eam cum infrequenter colentibus, tum illiberaliter et inficete ac sine Graecarum scientia literarum tractantibus, ut auctoris sententiam ad ineptissimum quodque commentum detorquerent, et a germano veri pulcrique sensu ad scholasticas nugas converterent; Ruhnkenius ad veram grammaticam interpretationem, solam certae intelligentiae effectricem, primus et signum sustulit, et viam patefecit, patefactamque illustravit, edito eruditissimisque commentariis ornato explicitoque Timaei Lexico Vocum Platonicarum. Cuius libri editionisque materia, vis, usus, praestantia quo accura- 49
tius cognoscatur, operae pretium est, eius rei rationem a principio repetere.

E Graecis Scriptoribus, Poetis, Historicis, Philosophis, Oratoribus, principes ingeniorum censentur, cum aetate, quae ab Homero ad finem fere primi post Alexandrum Macedonem saeculi fuit: tum auctoritate, quam obtinuerunt apud posteriores, qui se ad illorum exemplum composuerunt, eorumque scripta ad aliorum intelligentiam interpretati sunt. Interpretandi varia fuerunt genera: unum quidem omnibus commune interpretibus, quod refertur ad scientiam materiae in qua versatur auctor; veluti Philosophi interpres, ignarus Philosophiae, aut Medici interpres, Medicinae imperitus, nemo esse potest. Alia fuerunt genera diversa modo et argumento. Rhetores eloquentiae artificium explicabant. Grammatici verba obsoleta ex linguae scientiâ, res obscuras ex Historiae et Antiquitatis cognitione illustrabant. Critici utrumque munus et Rhetorum et Grammaticorum complectebantur, ac tertium propriumque assumebant munus iudicandi qui liber locusque germanus cuiusque Auctoris spuriusve, qui sanus mendosusve esset; ut spurium confutarent, mendosum emen-

*) Quam Hemsterhusius spem conceperat, fore ut Ruhnkenius Iurisprudentiae cathedrae imponeretur, eam frustravit eventus. Mortuo enim a. 1754. Vryhoffio, munus ambiit quidem Ruhnkenius, sed Professor creatus fuit Barthol. Sieben, cuius nulla in rem literariam exstabant merita praeter carmen in laudem P. Burmanni. — Tam parum saepe valuit eruditionis, quamvis haud vulgaris commendatio. BERGMAN.

darent: porro, principum Scriptorum censuram agebant, et classes constituebant eorum qui tamquam scribendi cogitandique normae et exempla auctoritatem haberent; quibus inde
50 Auctorum classicorum nomen venit. Criticorum primarii et aetate et fama celebrantur Zenodotus, Aristophanes Byzantius, Aristarchus, Crates, quorum non nisi levia supersunt fragmenta: et quorum libri servati hoc genus vel attingunt, vel complectuntur, Aristoteles, Dionysius Halicarnassensis, Athenaeus, Longinus, Porphyrius: eruditissimi homines, qui et multiplicem Auctorum doctrinam materiamque perceptam haberent, et Rhetoricam Grammaticamque tenerent. Sed qui solo Rhetoricae munere contenti, laudabiliter eo fungerentur, laudataque scripta relinquerent, fere sunt Hermogenes, Aristides, Theon, Demetrius, alii non quidem contemnendi, nec tamen cum his doctrinae praestantia comparandi. Sunt vero etiam quidam levis et nullius fere momenti, qui non nisi Dialecticae abusu loquacem ieiunitatem sequuntur in definiendis generibus et caussis, meri Scriptores de Arte, uti vocantur, *τεχνογράφοι*, ab omni aliarum Literarum suavitate nudi et vacui. In eadem tenuitate et levitate permulti sunt Grammatici: at vero plures etiam exstant egregie docti, maximaeque ad interiorem linguae Literarumque cognitionem utilitatis. Horum alii orationis elementa et compositionem, naturae observatione et vera dialectica ratione explicant, veluti Apollonius Dyscolus, et Dionysius Thrax: aliorum opera conti-
51 nentur Lexicis, veluti Pollucis, Hesychii, Suidae, Etymologi, Harpocrationis, Ammonii, minorum item quorumdam: aliorum, scholiis ad Auctores, maxime Byzantino aevo compilatis ex commentariis Grammaticorum nunc perditis. Sed et Rhetor et Grammaticus ita quisque nobis maioris pretii aestimandus est, ut et artis rationem magis tenet, et in primis ut frequentior est in memorandis cum rebus ex Historia et Antiquitate non aliunde cognitis, tum locis et notitiis Scriptorum perditorum. Ita enim se res habet, ut, quo plures per illam medii aevi barbariem perierunt boni libri, eo maiore cum cura ex hoc tamquam naufragio tabulas colligere debeamus. Igitur inde a renatis Literis multa inedita paulatim prolata sunt, ut nil iam superesse videretur. Ruhnkenius cum alia ex bibliothecarum latebris protraxit egregia, tum Grammaticorum ingentem vim: e quibus tot tamque praeclaras doctrinae notitias ac reliquias in lucem expromsit, quot quantasque eorum quidem, qui hoc et superiore seculo*) fuerunt, hominum novimus neminem.

*) Sic h. l. ed. pr. Bergmanus edidit *saeculo*, quoniam alibi sic scripserit ipse Wyttenbachius. FR.

Timaei hic libellus est ex genere mere grammatico. Neque enim Philosophiam attingit, aut voces Platonicae proprias doctrinae persequitur: neque cum Critica ratione coniunctum habet munus, ut de librorum auctoritate locorumve germana scriptura iudicetur: neque cum Rhetorica, ut com- 52
positio artificiumque orationis aperiatur. Est Lexicon breve vocabulorum dictionumque rariorum et exquisitiorum, quae grammatice explicantur, idque breviter, nullo cum eruditionis apparatu, nullis aliorum Scriptorum testimoniis: accurate tamen et diligenter, utiliter item ad multorum locorum cum intelligentiam aperiundam, tum veram lectionem constituendam.- Credibile est, pleniorem ampilioremque, quam ut nunc fertur, a Timaeo editum fuisse librum, ac postea ab aliis ad hanc brevitatem redactum. Interpolatoris quoque manus apparet, cum aliis in locis, tum in additis frequenter glossis Herodoteis. Eius libelli exemplum exstabat in Bibliotheca Coisliniana, unde eum in opere hoc ipso nomine Bibliothecae Coislinianae insignito ediderat B. Montfauconus:*) et Ruhnkenius qui eius seorsum**) edendi consilium agitabat, accuratius ex ipso vetere codice descriptum exemplum nanciscebatur beneficio Gallyi, Canonici Norvicensis, quocum ad fontes Spadanos***) notitiam amicitiamque contraxerat, cuiusque nomini item postea Timaei editionem inscripsit.

Hanc igitur libellum Hemsterhusius et dignum censebat qui peculiari editione ornaretur, et idoneum in quo ornando doctus editor doctior etiam fieret. Nam cum semper, ut diximus, iudicabat, studium excerpendi annotandique in iuvenibus ne hebesceret, retinendum alendumque esse proposito 53
certo alicuius libri edendi consilio: tum huic edendi consilio in primis accommodatos esse libros grammatici argumenti arbitrabatur. Ita Valckenarius adolescens tractaverat Ammonium de Differentiis Vocabulorum, ut et egregiae fundamenta doctrinae iaceret, et eruditissimis animadversionibus conscribendis immortalem nominis famam consequeretur. Ita postea pari, aut simili certe, fructu, Piersonus Moeridem Atticistam, Bernardus Thomam Magistrum, Koenius Corinthum de Dialectis, ornaverunt: eamdemque operam Glossariis Hippocrateis

*) Titulus libri est, *Bibliotheca Coisliniana, olim Segueriana* — Parisiis 1715.

**) Correxi quod et hic et infra pag. ed. pr. 127. 169. 254. barbare scriptum erat *seorsim*. Male positum aliquoties *seorsim* in Bibl. Crit., ipse emendari iussit Wyttenbachius in Corrigendis ad calcem Partis extremae, item in altera, si quando, editione Vitae Ruhnk. correcturus. FR.

***) Cf. supra pag. 43 ed. pr. FR.

destinaverat Heringa. Est autem huiusmodi negotium, ut per eius rite tractandi tamquam gradus adolescens, cui quidem nec ingenium nec studium desit, ad insignem doctrinae facultatem adscendere possit. Primum, libellus edendus debet conferri cum aliis omnibus Grammaticis, ut appareat quis alterum secutus sit, quid ab eo habeat ac retinuerit, sive omiserit, sive addiderit, quomodo alter ex altero supplendus, interpretandus, corrigendus sit. Quod ut utilissimam habet ingenii exercitationem, ita tenue et exile est cum ad editionis laudem, tum ad editoris in doctrina progressum. Alterum est maius negotii huius officium, accurata Scriptorum lectio, cuius et necessitatem imponit, et iucundissimum invitamen-
54 tum, et acerrimum incitamentum, adhibet probe administrandae editionis munus. Nam lectio optimorum Scriptorum cum per se sit suavissima, tum suavitatis ei quasi cumulum adiicit inventio novarum rerum, quibus propositum opus ornetur et locupletetur; quum inter legendum continuo incidimus in voces, dictiones, historias, in libro a nobis edendo item proditas: quum similium multorum comparatione locorum, vim usumque verborum dictionumque constituimus, corrupta sanitati restituimus, ignotarum parumve cognitarum ex omni Historia et Antiquitate rerum reliquiarumque notitiam patefacimus: quae omnia per accuratam lectionem et annotationem sponte ac sub manu nascuntur. Ruhnkenii Timaeus non modo insignibus et absolutissimis ab illius ingenio doctrinaque adfluentibus copiis ornatus prodiit: sed peculiarem etiam ac praecipuam habuit accessionem suavitatis, cum ab ipsius editoris indole, consuetudine, et facultate, tum a libri argumento, profectae. Argumentum versatur in Platonis dictione, quae ab omni aevo et nominata et habita est divina; quippe ita et verborum delectu et compositionis ratione formata, omnibusque eloquentiae luminibus distincta; ut triplicem illam orationis dotem, perspicuitatem in docendo, venustatem in delectando, gravitatem in commovendo, unus omnium in tota anti-
55 quitate maxime tenuerit, et unum apud posteros huius laudis socium habuerit Ciceronem. Et prouti Latinos, qui post Ciceronem fuerunt, Scriptores, nisi lecto Cicerone, recte intelligere nemo potest: aut, ut exemplo magis ad popularem captum accommodato utar, prouti Patrem Ecclesiasticum nemo intelligit, nisi qui sacros libros in numerato habeat, propterea quod eorum dicta et verba in Patribus utramque, ut ita dicam, paginam faciunt:*) ita Graeci classici Auctores

---

*) Plin. N. H. II, 7, 23. *Huic* (Fortunae) *omnia feruntur accepta, et in tota ratione mortalium sola utramque paginam facit.* FR.

apud posteros omnis liberalis institutionis fuerunt initium et
fundamentum, eorum lectione omnes ingenui et liberales ho-
mines a teneris, cum domi, tum in Grammaticorum et Rhe-
torum scholis imbuebantur, ut dictiones verbaque illorum
Auctorum per omnem omnis aetatis et loquendi et scribendi
consuetudinem late paterent ac dominarentur, et ex illorum
scriptis, tamquam fontibus, rivulos ducerent omnes posteri
Scriptores, orationemque inde suam quasi irrigarent. In hu-
ius auctoritatis societatem cum omnes venerunt classici, qui
dicuntur, Auctores, tum eius quasi possessionem nonnulli
prae caeteris obtinuerunt, maxime princeps omnium Home-
rus, ad quem ex Poetis proxime accedunt Hesiodus, Euripi-
des, Menander: prosaici Herodotus, Thucydides, Xenophon,
Demothenes, et maxime omnium, tamquam aliquis inter pro-
sae Scriptores Homerus, atque adeo inter Philosophos Deus, 56
Plato. Hunc posteri omnes et Graeci et Latini, non modo
Platonici, sed caeteri Philosophi, Peripatetici et Stoici, nec
modo Philosophi, sed alii omnes omni in genere Scriptores,
Rhetores, Oratores, et Ecclesiae adeo Patres ii, quibus qui-
dem aliquod esset cum humanitate commercium: hunc igi-
tur omnes posteri, ut quisque bene scribendi maxime esset
studiosus, ita maxime et lectitarunt et imitando expresserunt.
Porro in Ruhnkenio admirabilis erat quaedam ad omnem in-
terpretationis virtutem indoles; non solum ut copiis ad con-
firmandum, subtilitate ad iudicandum, ingenio ad invenien-
dum, valeret: sed etiam ut collectum his facultatibus appa-
ratum cum perspicuitate, ordine, ac delectu explicaret, et in-
signi prorsus et ad rem accommodata orationis elegantia ac
venustate ornaret et quasi laetificaret. Quibus in dotibus
singulis quum excellere magnum sit; qui in universis excel-
leret, et cum criticis ingenii doctrinaeque copiis ac divitiis
tantis, tantam Latinae orationis scientiam, facultatem, casti-
tatem, et nativam veluti gratiam coniungeret, recentiore ae-
tate, quod quidem sciam, nemo exstitit. Ad has editoris
dotes quum accederet Platonici argumenti suavitas, prodiit
Timaeus ita ornatus ac dotatus, ut, quamvis parvus volu-
mine, tamen doctrinae cum pondere et praestantia, tum ni-
tore ac lumine, vere aureus et esset et haberetur. Ac prin- 57
cipio quidem, in praefatione Ruhnkenius omnem argumenti
caussam, Platonicae orationis vim et auctoritatem, veterum
eius interpretum et Grammaticorum usum rationemque ita pa-
tefecit, ut legentes tamquam per lucidum atrium in religio-
sissimum templum introducere videretur. Deinde, in ipso libro
quot sunt animadversiones, tot sunt disputationes suis nume-
ris absolutae, ratione ac via ab idoneo initio ad idoneum

exitum deductae. Nam primum glossae cuiusque scriptura constituitur consensu aliorum Grammaticorum: tum loci Platonis, ad quos glossa spectat, apponuntur, quorum nullus fere non insigne, vel sapientiae, vel venustatis lumen habet: porro, qui hos locos vel verbo, vel sententia, imitati sunt, et varii varie e Platonico exemplo simulacra expresserunt, ordine recensentur Scriptores: quae res una in primis iucundam legenti habet cognitionem, ex loco Platonico veluti sapientiae arce conspicienti posteros Scriptores ad eamdem arcem partim enitentes, partim evolantes: quorum et invicem et cum Platone comparatione, plurimi et huius et illorum loci illustrantur et emendantur: nullus non ex tota Graeca Latinaque antiquitate Scriptor pertractatus, nullus non recentior de his Literis probabilis quidem criticus liber perlectus, suo
58 quisque loco opportune memoratur: subinde ineditorum veterum Grammaticorum praestantes exquisita doctrina notae expromuntur: est etiam ubi ad simile argumentum digressio fit, non illa quaesita et captata, sed ultro ac sponte oblata: ubique apparet animus praesenti operi intentus, nil sibi intermissionis ad vagandum indulgens, summam temporis ac brevitatis rationem ducens. Igitur nil nisi novum et nemini antea dictum profertur: si quid eorum, quae ad rem pertinerent, iam ab aliis recentiorum hominum doctorum animadversum proditumque esset, paucissimis verbis, non nisi nominato auctoris nomine, significataque libri pagina, monetur. Ita doctrinae severitas temperatur suavitate rationis, ut dubites iucundioremne an fructuosiorem libri lectionem dicas: ita modus cum copia componitur, ut non dubites affirmare, nullum esse umquam hoc in genere scriptum librum, qui tanta in brevitate tantam praestantissimarum rerum copiam complecteretur. Hoc ipsum aliquando dicere me memini Kulenkampio, Goettingensi Professori, docto sane homini et librorum callentissimo: qui, *At parvus est*, inquit, *Timaei libellus:* cui ego, *Atqui*, inquam, *si decies maior fuisset, Ruhnkenio non deerant copiae ad eum eodem modo ornandum.* Et hoc dicebam, Ruhnkenio adhuc ignotus, nondum
59 praesens praesentem cognoscens. Sed item quosdam de Hemsterhusio iudicantes audivi cum dicerent, eum Luciani editionem deposuisse, quod iam omnem animadversionum materiam consumsisset, nec haberet unde caeteros Scriptoris libros eadem copia ornaret. *) Enimvero, qui harum rerum usum habent, vel ex quavis una animadversione Hemsterhusii, Val-

*) Cfr. contra Ruhnkenius in Elog. Hemst. pag. 64. sqq. (Vol. I. pag. 257. sqq. ed. m.) FR.

ckenarii, Ruhnkenii, et similium virorum, facile intelligat, eos quantasvis et longas et praestantes animadversiones scribere potuisse: et quominus plura scriberent, tempus, locum, occasionem, voluntatem, et quidvis potius quam copiarum abundantiam, iis defuisse. Copiae quotidie legendo affluunt et augentur: ad scribendum, laboris patientia, studii intentio, ardoris impetus, progressu aetatis minuitur; itaque fit, ut materiae faber, non ut fabro materia desit. Rectius mihi conveniebat cum Brunckio: apud quem quum aliquando essem, isque Timaeum Ruhnkenianum, qui forte in promtu erat, in manus sumens, diceret, *Hic est unus in tota Literatura Graeca libellus simul et brevissimus et doctissimus! Recte,* inquam, *ais: hoc semper et ipse dico, et nunc dicere me volentem occupasti.* Quo magis miror doctum quemdam virum Lipsiensem chartae pepercisse, minime ceteroquin eius parcum, qui Timaeum et Moeridem nova editione repetiit, omissis Ruhnkenii et Piersoni animadversionibus, in quibus ma- 60
xime et praecipue illorum Grammaticorum posita est utilitas et commendatio.*) Ruhnkenius quidem hac in Timaeo navanda opera, praeter animadversiones in ipso libro proditas, tantum doctrinae apparatum collegit, qui instruendae novae Platonis editioni sufficeret: idque et tunc iam cepit consilium, et postea magis distulit quam abiecit, et perfecisset, nisi deinceps aliae ex aliis scriptiones, denique senectus, supervenissent.

Quantam apud me vim ad progrediendum proficiendumque habuerit Ruhnkenii Timaeus, infra narrabo. Valuit vero eius cognitio et auctoritas apud multos ad Platonem legendum: certe ab eo tempore eius dialogi apud exteros, in primis Germanos et Britannos, editionibus celebrari coeperunt. Et, ne hoc praeteream, Ruhnkenii exemplo ad studium Platonis adductus est Hemsterhusii filius Franciscus, et ita ad Philosophi rationem suum ipse ingenium conformavit, ita in libellis, quos de Philosophia deinde scripsit Francica lingua, Metaphysices abstrusissima argumenta suaviter ac dilucide exposuit; ut cum dubites subtilitatemne an Socraticam nativam venustatem magis mireris, certe Platonem ipsum Francice disserentem tibi audire videaris.**) Quam rationem adhuc

---

*) *Fischerum* haud dubie intelligit, qui utrumque scriptorem complectens parvum volumen edidit Lipsiae 1756.; e Ruhnkenii tamen Timaei editione nihil adiecit praeter praefationem. Piersoni Moeridem [a. 1759. editum] nondum viderat Fischerus, ut ipse in praefatione significat. LINDEMANN.

**) Hi libelli, iam antea separatim editi, coniunctim emissi sunt Paris. a. 1809. II Vol. FR.

in Germania elegantissimi quique tenuerunt philosophi, Men-
61 delssohni, Sultzeri,*) alii; et eamdem profecto repetent seque ipsi ex verborum obscuritate et involucris ad popularem captum et Socraticam perspicuitatem explicabunt novissimi illi doctrinae a Regiomontano Ruhnkenii condiscipulo**) proditae sequaces; si quidem Philosophia ad communem humani generis utilitatem intelligentiamque spectat, nec eius studiosi magis verbis quam rebus fidunt.

Edito Timaeo, Ruhnkenius iam ita et doctrina perfectus, et doctrinae fama clarus erat, ut accessioni nullus superesse locus videretur. Et iam decem annos in Batavia degerat, et cum tantarum laudum commendatione adhuc erat privatus, necdum ad publicum docendi munus provectus. Atqui ita acciderat, ipso partim volente, partim non nolente. Subinde cum veteres amici, Ritterus, Bergerus, Ernestus, per literas monebant, habere se opportunitatem impetrandi ei muneris professorii in Germania, et, modo ipse vellet, in promtu esse eius muneris adeptionem. Sane, accipienda tali conditione melius, quam postea fecit, rationibus suis et futurae rei familiari consuluisset. At ista eum cura nondum tangebat. Multis Batavae terrae suavitatibus captus, et sua ipse natura cum hominum ingeniis mirifice congruens, perpetuo in ea manere constituerat. Principio, eum ceperat ille libertatis sensus, qui omnibus non obesae naris hominibus
62 recens in hanc e vicina regione ingressis continuo, veluti quidam sanitatis odor, occurrit, et progressis apparet paulatim per omnes vitae partes civiumque ordines diffusus. Porro, vehementer mores Batavorum amabat: quos, ut ipse aiebat, cum sortis tum indolis felicitas tam a servili potentiorum adulatione, quam a superbo inferiorum contemtu aversos, a vanorum item titulorum ambitione alienos fecisset, contra ad generosam et civilem animorum aequalitatem conformasset. Ad hanc rationem ita adsueverat Ruhnkenius, ut in patriam redux ipse veluti novus ac recens in ea peregrinaturus, nec magis ipse illi, quam illa ipsi, amplius placere posse, videretur. Tum vero propter illas, de quibus diximus, dotes facilitatis et candoris, et morum sensuumque cum Batavis congruentiam, his omnibus, summis infimis, iucundus acceptusque erat: hi et hortabantur eum ut in Batavia maneret, et optabant ut intra breve tempus in cathedra Academica poneretur. Hemsterhusius ei Lugdunensem alterutram, vel

*) Cf. Ellendt. ad Cic. Brut. 69, 244. ad I. de Orat. 48, 210. Ochsner. ad Cic. Eclog. pag. 195. ed. 3. FR.

**) Imman. Kantio. Vid. supra pag. 10. ed. pr. FR.

Graecarum vel Latinarum, Literarum cathedram dudum destinaverat: sed in neutra succedere poterat Ruhnkenius, manentibus, qui eas tenebant, ipso Hemsterhusio et Oudendorpio. Erant alia item publica docendi munera, quae Ruhnkenio subinde offerrentur. Puerili aetati Latinis Graecisque Literis imbuendae unaquaeque fere, paulo certe frequentior, in Batavia 63
urbs habet gymnasium, scholam Latinam vulgo vocant, cui praeest Rector, sub eoque Conrector, plerumque etiam Praeceptor ac plures adeo subinde. Multa sunt Rectorum munera, quae luculentiore reditu fruantur plerisque Academicis Literarum cathedris: sed habent adiunctam necessitatem recipiundorum in contubernium et convictum discipulorum, eorum quidem qui statutis conditionibus uti velint; unde Rectori alia exsistit necessitas, matrimonii, vel certe instruendae alendaeque familiae. Conrectores ac Praeceptores minus quidem quaestuosa sunt conditione, at non obstricti illis necessitatibus solutiorem habent ad alia negotia rationem, et plus otii ad sua sibi Literarum studia colenda. Sane scholastica illa magisteria futuris etiam Professoribus cum honestissimam exspectandi stationem, tum idoneum instituendi tirocinium et praebent, et saepe praebuerunt. Huiusmodi nil placebat Ruhnkenio.*) Placebat adhuc, ut antea, singularis praefectura adolescentis quocum Lugduni aut in vicinia degeret; quo maiorem adeundi Hemsterhusii sui faciliorenque copiam haberet. Praeterea, quo minus se stabili muneri alligaret, haec etiam accedebat caussa, quod mira dudum peregrinandi cupiditas eum ceperat lustrandarumque celebriorum per Europam bibliothecarum, unde codicibus parum cognitis aut nondum editis, in lucem protrahendis Literas locupletaret. 64

Iam edito Timaeo, impatiens morae, propositi huius perficiendi tempus porro differre noluit. Igitur proximo anno, (1755.)**) Lutetiam Parisiorum profectus est. Haec enim urbium ex eo genere et proxima erat, et magis quam omnes aliae abundans locupletissimis bibliothecis: quarum e numero

---

*) Nec placere poterat, cum per se probe tenenti illud *nosce te ipsum*, tum de amicorum fortasse admonitionibus intelligenti, sese magisterio scholastico minus aptum esse; idque cum aliis de causis, tum quod recens in has regiones advena nondum satis calleret Batavorum linguam; cui porro hactenus tantum eum assuevisse, quantum satis esset ad quotidianum vitae communis usum, infra legimus p. 138. Ergo neque superbiae illud tribuendum, neque contemtui scholastici ordinis: imo vero modestiae potius ac verecundiae. BERGMAN.

**) Verius: *eodem anno* 1754. siquidem ipsis Kal. Febr. 1755. scripsit Ernesto (Ep. VII. Opusc. T. II. p. 839.), *sese plures iam menses in Gallia haerere.* BERGMAN.

duae in primis erant frequentissimae instructissimaeque antiquis codicibus scriptis: altera, cognomine *Regia:* altera *Sancti Germani in Pratis*,*) Benedictinorum e congregatione Sancti Mauri. Utramque e Catalogis ita iam cognitam perspectamque habebat Ruhnkenius, ac si in ea habitaret. Regiae bibliothecae, multo etiam quam altera ditioris ac refertioris, scriptis codicibus praefectus erat Capperonnerius, qui in plerisque eorum excerpendis aut describendis utilem iam operam navaverat Hemsterhusio, Dorvillio, Albertio, ipsi Ruhnkenio, aliis item. Is oblatam gratiae loco pecuniam solebat, ut illiberalem mercedem, spernere ac recusare, operaeque suae pretium aestimare certo bonorum librorum numero, in primis exemplorum ex optimis recentissimisque Veterum Auctorum editionibus, veluti Livii Drakenborchiani, Virgilii Ovidiique et aliorum a Burmanno editorum, Aristophanis et Suidae
65 Kusteriani, Iosephi Haverkampiani, Diodori Siculi Wesselingiani, et nullorum non Scriptorum Graecorum ac Latinorum: visus putare hos libros doctis Batavis sponte et gratis venire,**) nec gravi aere e bibliopoliis emendos***) esse. Erat vero illud librorum sive pretium sive donum, ut accipienti honestius quam parata pecunia, ita danti molestius multo et gravius. Neque tamen haec fuit Ruhnkenio caussa quare Lutetiam ire operamque ipse facere vellet; nam erat ad sumtus huiusmodi, si quis alius, paratus ac solutus: et illa Capperonnerii conditione, ut antea, postea redux in Bataviam, usus est. Volebat externas regiones visere, bibliothecas lustrare, et primum omnium Lutetiam excurrere; cum ut veteres illos libros suis ipse et oculis cerneret, et manibus tractaret, tum ut illum populum, terram, urbem, cognosceret.

---

*) Haec magnam ante paucos annos incendio calamitatem subiisse fertur. WYTTENB. — Haec bibliotheca instructissima, quae, quum lege 27. Nov. 1789. lata omnia in Francogallia coenobia publicarentur, 45,000 volumina librorum impressorum et 8000 manuscriptorum continebat, iussu eiusdem illius legis sigillis munita et alium in locum translata est. Ubi quum anno 1794. flammae aedificium devastarent, impressorum librorum ingenti numero absumto, 12,000 tantum volumina conservata sunt. Sed libri MSS., qui forte fortuna alibi erant repositi, omnes integri evaserunt. Quae bibliothecae illius reliquiae et veluti parietinae anno insequente in bibliothecam publicam, nunc et olim regiam, migrarunt, ubi nunc etiam asservantur. Ibi illi quoque codices quaerendi, quae Montefalconius *in biblioth. Coisliniana* descripsit. EBERT. (ap. LINDEMANN.)

**) Parum apte Lindemannus laudavit Virgil. Georg. II, 10. *Principio arboribus varia est natura creandis:*
Namque aliae, nullis hominum cogentibus, ipsae
Sponte sua veniunt cet. FR.

***) Ed. pr. et Bergman. *emenda,* typothetae, ut opinor, culpa. FR.

Quo quum venisset, non minus, quam antea absens, tunc praesens benivolum officiosumque expertus est Capperonnerium; quippe qui ipsum non modo in familiaritatem reciperet, exemplaribus regiae bibliothecae libere uti, et, quo liberius commodiusque uteretur, auferre domum ea secum pateretur: sed reliquarum etiam eum praefectis bibliothecarum commendaret. Quod in primis utile Ruhnkenio fuit in Benedictinorum bibliotheca, cuius praefectus minus ad gratificandum facilis videbatur. Nam Capperonnerius Benedictinis, qui regiae bibliothecae libris frequenter et opus haberent et 66
uterentur, disertis verbis significavit, se in eius usu ipsis commodando ita porro paratum fore, ut ipsos erga Ruhnkenium paratos fuisse cognovisset. Iam nil attinet narrare, quo impetu in has bibliothecas involaverit, ut longam quasi sitim restingueret et diu desideratis libris heluaretur. Qui ipsi aliquando in simili caussa fuerunt, et Ruhnkenii quae fuerit in appetendo vehementia norunt, haec vel tacentibus nobis intelligent: neutrius gnaris, quamvis multa narrantes, surdis fabulam narremus.*) Alios totos, alios partim descripsit, alios excerpsit, alios cum editis comparavit, variasque lectiones enotavit; nec modo eos, quos antea destinaverat, sed complures adeo de quibus non cogitaverat. Nam cum codicem quemque suis ipse manibus evolveret excuteretque, saepe longe aliud in eo reperiebat, quam id quod titulus profiteretur; saepe hoc ipsum, sed alia praeterea nec exspectata. Haec enim fere est Catalogorum conditio, ut vel optimi eorum confecti sint ab hominibus non indoctis quidem, nec tamen satis doctis et intelligentibus eum in finem, ut in codice quoque pervolutando animadverterent utrum unius omnia in eo essent Scriptoris, an diversorum: si unius, quot eius partes, si diversorum, qui illi et quae cuiusque scripta continerentur. Veluti, ut hoc utar, titulus profitetur Patrem 67
aliquem Ecclesiasticum: sed insunt praeterea aliorum optimorumque Auctorum libri, Platonis, Xenophontis, similium, ita eadem manu describendo continuati, ut nullo notabili intervallo distinguantur. Ergo, titulo non credere, sed alia etiam quaerere, est hominis in codicibus scriptis tractandis versati: invenire autem ea, est maioris ingenii, et assidua Auctorum lectione ad eorum varietatem orationemque continuo sentiendam notandamque diu multumque exercitati. Hanc facultatem tenebat Ruhnkenius. Sed qui eam teneret bibliothecae

*) Notum proverbium, de quo cf. interpp. ad Terent. Heaut. II, 1, 10. FR.

praefectus, ecquis umquam fuit, excepto Isaaco Casaubono,*) Luca Holstenio,**) et ipso postea Lugdunobatavae praefecto Ruhnkenio? Sed horum, quod sciam, nemo eius, cui praeerat, bibliothecae Catalogum edidit. Casaubonus ad breve tempus praefuit regiae Parisiensi: et aediculam, in qua is Literis operari solebat, subinde Ruhnkenio monstrarunt Parisienses quidam, qui pauci veterem venustatem retinerent, eoque ventitarent quasi salutatum manes herois de optimo hominum genere optime meriti.

Annum Lutetiae transegit Ruhnkenius: et incredibile est dictu, quot tam brevi spatio descripserit ineditos Grammaticos, Scholiastas, Rhetores: quot item contulerit editos Scri-
68 ptores cum codicibus scriptis, Homerum, Hesiodum, Callimachum, Apollonium Rhodium, Orpheum, Platonem, Xenophontem, Athenaeum, Philostratum, Alciphronem, alios quos enumerare longum sit. Quorum omnium excerpta et apographa, ex multis illa aliis Europae bibliothecis aucta et locupletata, insigne sunt, et unicum inter privatos, Ruhnkenianorum librorum ornamentum et instrumentum.***) Neque vero sibi soli Lutetiae vixit, sed amicis Batavis multa in hoc studiorum genere officia praestitit, Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, Albertio, Piersono. Atque tantum laborem exantlare non potuisset, nisi valuisset ea, quam supra diximus, ingenii animique facilitate, studii constantia et efficacia, quae praesertim Herculeo quodam corporis robore niteretur, quod item in toto eius habitu et motu appareret; ut venusti homines, quod mihi viginti annis postea eadem de caussa in eadem urbe degenti Parisienses quidam veteres illius familiares narrarunt, subinde eum Herculem Musageten vocarent. Equidem quotiescumque de Ruhnkenii Parisiensi anno cogito, toties mihi Herculis species ante oculos obversatur labores illos exantlantis. Neque animum capiebat satietas taediumve laboris: neque laborem intermittebat, nisi corpore ita defa-

---

*) Siquidem ad breve tempus fuit vel praefectus, vel custos, bibliothecae regiae. Vid. eius Epist. 256. ad Ios. Scaligerum.

**) Vid. B. G. Struvii Introductio in Notitiam Rei Literariae p. 282. Mediceae quidem bibliothecae codices in catalogum redegit, quem ex MStis Holstenii. medio fere hoc saeculo, edidit Lilienthalius: ut Colerus notavit ad Struvii librum p. 291. editionis I. Chr. Fischeri Lips. 1754.

***) Haec omnia in Lugdunensem bibliothecam publicam illata ibi cum ceteris rebus optimis recondita lucem exspectant. Scio ante quadriennium [a. 1818.] in ordinem redactas esse istas schedas Ruhnkenianas MSS.; sed quid impediat, quo minus quae editione digna sint, edantur, nescio. LINDEMANN.

tigatus, ut aut otio se aut somno reficere deberet. Otium referebat non ad aliorum lectionem librorum recentioris generis saeculique: nam oculos mentemque per illum annum 69
solis antiquis consecraverat codicibus: sed ad liberalem oblectationem, cognitionem urbis, hominum, rerumque memorabilium. Memini eum subinde in illius temporis memoriam redire, ac libenter suaviterque de eo mecum confabulari, cum me ad eamdem operam peregrinationemque faciendam hortaretur. Nullus, aiebat, in toto terrarum orbe locus, item ut Lutetia, cum abundat omni omnium artium doctrinarumque materia et supellectile, tum adfluit omni omnis generis voluptatum deliciarumque instrumento. Ne dicam de ingentibus aedificiorum operibus, basilicis, templis, gymnasiis, porticibus, theatris, ambulationibus, aliis, eorumque et magnificentia et multitudine: confluit in eam urbem quidquid et arte effici et ingenio excogitari potest, cum ad deliniendos oculos, tum ad oblectandas aures, tum ad reliquos sensus titillandos ac mulcendos. Igitur et doctrinae studiosus habet, quo descendat, placando genio honestum diverticulum: et voluptarius habet, quo se a Sirenibus ad Musas attollat, opportunum receptaculum: cerniturque illud in morum diversitate temperamentum, ut nec doctrinae studiosus rigida austeritate horreat, sed habeat aliquem suavitatis et comitatis nitorem: nec voluptarius redoleat vitae suae labem, sed gerat aliquem haud alienum a Musis decorem. Omnes ad Musas aditus unicuique patent et aperti sunt; si quidem publico 70
et communi usui dicata sunt Musea, ubi cum libri omnis generis expromuntur, tum spectanda exponuntur artium liberalium opera manu facta, Picturae, Statuariae, Sculpturae, Numismaticae, aliarum: materies et opificia item Physicae, Anatomicae, Medicinae, Mechanicae, Astronomiae, Historiae Naturalis, et nullius non disciplinae. Quibus in locis fere conveniunt et periti et imperiti, fiunt circuli spectantium, de harum artium operibus et ratione colloquentium, narrantium, iudicantium; ut imperiti ac rudes, adstantes et audientes, aliquid paulatim amoris et cognitionis colligant, unde ad interius etiam studium alliciantur, aut certe doctrinae specie colorentur. Sed non minus in promtu et obviae versantur voluptatum illecebrarumque variae formae, quibus ubique occurrentibus et blande accidentibus, qui non convertatur aliquando, is aut ferreus sit, aut perfectus e Stoica schola sapiens. Equidem a familiaribus per iocum Hercules Musagetes vocabar; qui voluptatem non fugisset, sed vicisset ac Musis parere coegisset. Tu, cuius Dei Deaeve tutelam et auctoritatem sequi velis, ipse iudicabis: certe, Lutetiam tibi

eundum censeo, cum Plutarchi tui Literarumque caussa, tum ad animi cognitionisque liberalem fructum percipiendum. Haec ille.

71 Erant eodem tempore Lutetiae duo doctissimi Britanni, quibuscum Ruhnkenius amicitiam iunxit, et postea absens constanter coluit: alter, Samuel Musgravius, qui Medicae arti discendae operam dabat: alter, Thomas Tyrwhittus, bene dives, genio et literato obsequebatur otio, et, ut erat ingeniosissimus elegantiarum iudex et aestimator, Musarum Sirenumque cultum ita iungebat, ut, utrisque gratus, utrarumque muneribus frueretur.

Ruhnkenii doctrina quum Lutetiae non esset obscura, miretur quis eum non in sodalitium Academiae Inscriptionum fuisse adscitum.*) Atqui idem quis miretur de Hemsterhusio, Wesselingio, Valckenario, aliisque exteris in hoc genere excellentibus viris. Tales exteros ignorant fere plerique sodales illi: nisi si qui in his Literis veram grammaticam criticamque rationem sequuntur, cuiusmodi adhuc sunt in primis Villoisonus, Larcherus, Sanctocrucius. Neque vero Ruhnkenius huius honorem sodalitii quaerebat, qui, Hemsterhusii doctissimorumque Batavorum exemplo, omnem ostentationem et gloriolam odisset. Nam postea demum ista opinio ac vanitas nostrorum hominum animos infecit, ut eo se beatiores arbitrentur, quo plurium sodalitiorum titulos suis nominibus subscribant.

72 Ruhnkenius eo consilio Lutetiam profectus erat, ut perlustratis eius urbis bibliothecis earumque codicibus scriptis excussis excerptisque, porro Hispaniam peteret, eamdemque operam in bibliothecis Scorialensibus**) ac Matritensibus navaret. Quarum quo faciliorem aditum haberet, iam cum Batavorum apud Hispanos legato per amicos egerat, ut eius in comitatu et familia locum honorarium obtineret. Nunc anno Lutetiae transacto, videt complurium etiam annorum opus ibidem superesse: et iam tantum congesserat apographorum excerptorumque acervum, ut eum digerere tandem et ad usum conferre cuperet. Interea Hemsterhusius quoque eum per literas monebat, tempus venisse adipiscendae cathedrae, nollet diutius Lugduno abesse, ne apud amicos fautoresque suos in

---

*) Atqui contra, adscitum se fuisse, nondum suscepto Lutetiam itinere, ipse a. 1753. scripsit Ernesto, Opusc. T. II. p. 837. Cuius repugnantiae causam ex Ruhnkenii, amicos atque adeo etiam Wyttenbachium ista celantis, modestia repetivimus in Praef. Opusc. Ruhnk. p. XVI. BERGMAN.

**) In urbe *Escurial* s. *Escorial*. FR.

oblivionem veniret: meminisset quid Cicero*) sibi ipse subiecisset, absentiae ab urbe suae detrimenta commemorans: faceret ut in oculis suorum civium habitaret, ut eum praesentem potius quotidie viderent, quam de absente audirent: eos aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere.**) Ergo Bataviam ita repetiit, ut per proximas ferias, vel aliam vacationis opportunitatem, brevi Lutetiam rediturus, et reliquam operis partem confecturus.

Ignorabat adhuc Ruhnkenius quid illud esset quod Hemsterhusius vellet: hoc redux iam ex eo discit. Is iam magno natu, tardior ad scholas habendas, cupiebat sibi vel suffici 73
vel adiungi Ruhnkenium nomine Lectoris: eaque de re iam egerat cum Bentinkiis aliisque principibus viris: sed volebat ipsum adesse Ruhnkenium, ut sua ipse praesentia et amicorum opera aliquid momenti ad efficiendum propositum adferret. Ruhnkenius minus, quam quis putet, cupide conditionem accipit. Primum noverat Hemsterhusio successorem et omnium opinione destinari, et suis meritis deberi, Valckenarium, si quidem vellet succedere, eumque ad eam voluntatem ac spem iam olim adductum fuisse quibusdam Hemsterhusii sermonibus. Deinde quod hic ipsi suadebat, ut interea saltem Lectoris Graeci munere fungeretur dum Oudendorpius viveret, eique aliquando in cathedra Historiarum et Eloquentiae succederet; gratum acceptumque ei erat de successione in Oudendorpii cathedra, non item ut interea Graecas haberet scholas ad brevis temporis usum et mox relinquendas. Accepit tamen conditionem, cum pietate erga Hemsterhusium, tum certe persuasione praecipiens quantum ad honores consequendos valeret illud *in oculis civium habitare*, et in minorum statione honorum maiores expectare.

Provinciam Lectoris Graecarum Literarum, mense Octobre***) anno huius saeculi quinquagesimo et septimo, auspicatus est solemni oratione *de Graecia artium et doctrinarum*

---

*) Oratione pro Plancio, 27.

**) Horat. A. P. 180. sq.

Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quam quae sunt oculis subiecta fidelibus.

atque est veluti proverbium iam apud Herodotum I. 8. *ὦτα γὰρ τυγχάνει ἀνθρώποισι ἐόντα ἀπιστότερα ὀφθαλμῶν.* alibi sic inversum· *πιστοτέρα ὄψις ὤτων.* FR.

***) Imo, *mense Maio*, d. XVI. ut ex ipso Orationis constat titulo, relato Opusc. Ruhnk. p. 88.; cum quidem eiusdem anni 1757. proxime praecedente mense *Februario*, Ruhnkenio delata fuisset docendi provincia, ut novimus ex datis mense *Martio* Ernesto literis, ibid. p. 846. BERGMAN.

74 *inventrice;* materia pervulgata, sed ad popularem auditionem accommodata, eademque gravi nec umquam satis celebranda: ceterum a Ruhnkenio ex iis locis ducta, iis et argumentis confirmata et luminibus distincta, ut plane nova nec a quoquam ante eum tractata videretur. Et erat hoc eloquentiae proprium, de veteribus nove, de tritis exquisite, dicere. Et vere videor affirmare posse, hanc primam post longum tempus e cathedra auditorii Lugdunobatavi vere orationem, id est, quae et Latinitatis et eloquentiae officio satisfaceret, tunc habitam esse, et, haud dubio*) omnium hac laude dignarum, ante habitarum principem exstitisse. Quod quale sit, infra videbimus.

Scholas habuit bifariam, interpretandis Scriptoribus vel sacris, Lucae Evangelio et Actis, **) vel classicis, Homero, Xenophonte, aliis. Utrasque ita habebat, ut Scriptorem ipse legeret et interpretaretur, tum ad locos difficiliores dictaret animadversiones de scripto: ita factitabant Hemsterhusius et Oudendorpius, factitaverant Burmannus, Perizonius, Gronovii, et caeteri in illa Academia clari quondam viri. Quae ratio quum Ruhnkenio item placuerit, cumque omnino multum referat quam quis doctor institutionis viam sequatur, eaque multum in utramque partem ad literatam eius vitam existimationemque valeat, et valuerit apud Ruhnkenium; haud alienum
75 a re praesente esse videtur, in toto hoc dictandi negotio quid ipse spectaverit, paucis monere.

Si ratione et modo, tempore et loco, fit, si a magistro ad ipsius et discipulorum progressus accommodatur, perutile hoc est utrisque negotium. Discipulis, ineunte aetate, qua sunt fere plerique quum ad Academicas Literarum scholas accedunt, nondum exercitati ad comprehendendam mente memoriaque continuam magistri disputationem: his igitur schola non perit, scripto servatur, habent quod domi relegant. Magister commentanda diligenter conscribendaque schola, plus proficit cum ad accuratam rerum cognitionem, tum ad bene scribendi facultatem. Quam facultatem et egregie tenebat,

---

*) *Haud dubio.* Sic in omnibus editionibus, etiam nuperrima Opusculorum Wyttenb. Sed non dubium est, quin improbanda sit haec forma. Ex uno enim Livii loco XXXIV, 2. affertur, ubi ante Gronovium legebatur: *haud dubio ad culpam magistratuum pertinens*; quod Gronovius emendavit et Drakenborchius in ullo codice exstare negavit. Quare adducor, ut credam, Wyttenbachio errorem operarum obtrusum esse, postea per omnes editiones propagatum. LINDEMANN. — Atqui infra quoque pag. ed. pr. 258. itidem scriptum legitur: *eos haud dubio — caeteris praeferre.* FR.

**) *Paulin. item Epist. ad Galatas*, quarum Scholarum exemplar nuper nacti sumus. BERGMAN.

et porro augere tuerique volebat Ruhnkenius: qui, ut acerrimo erat cum omnis pulcri venustique, tum Latinae orationis sensu studioque, ita nolebat se continuo extemporali consuetudini committere, ne quid vitiosi traheret.*) Meminerat illud Thucydidis,**) *peritia timorem, imperitia audaciam facit:* meminerat homines Latine doctissimos ex tempore disserentes haesitare subinde ac subsistere, quod nomen verbumve sibi probatum non succurreret: meminerat etiam imperitos audacter se in extemporale flumen coniicientes, lutulentos quidem barbariei et inficetiarum sordibus fluere,***) sed fluere tamen magno et suo cum strepitu et audientium plausu. Ipse, qui 76
a natura ita factus esset, ut suum et peritorum, non vulgi, iudicium sequeretur, et nil magis fugeret quam speciem hominis populo se venditantis, iudicabat tutius esse ab initio quidem se adstringere scripto quam solutum vagari: memor Ciceroniani moniti,†) scribendi consuetudine comparandam esse extemporalem dicendi facultatem, neque quemquam, nisi diu multumque scriptitarit, etiam si se vehementer in subitis dictionibus exercuerit, admirabilem exsistere oratorem: contra perverse dicere, perverse dicendo homines facillime consequi. Est vero etiam ubi detrimentum adfert dictandi consuetudo; nisi magister dictata quotannis recenseat, corrigat, suppleat, ad captum ingeniaque discipulorum accommodet: tum vero frequenter aliquid ex tempore adiiciat, argumentationis, exempli, amplificationis, vel ad explicandum, vel ad illustrandum, sive ad rationis nexum demonstrandum, sive ad usum vitae aliarumve disciplinarum; quo magis certiusque intelligatur quam quovis loco sententiam habeant dictata, quem fructum, quam late pateant. Ita solebant Hemsterhusius et Valckenarius, eamdemque viam ingrediebatur Ruhnkenius. Nisi enim ita fit; discipulus paulatim in eam opinionem inductus, ut putet omnem scholae fructum unice in dictatis positum esse, mox officium in scholam ventitandi negligit, dictata a condiscipulo 77
commodata domi describit, servat ea ut *κτῆμα*, non ut *χρῆμα*, mancipii loco, non ad usum, omnem denique discendi fructum perdit: magister sensim adeo ab extemporali facultate abducitur, ut ne verbum quidem nisi de scripto proferre audeat:

---

*) Haec ne perverse intelligas, necesse est conferantur quae mox dicuntur pag. sq. et 96. ed. pr. FR.

**) II, 43. ita reddidimus illud, *ἀμαθία μὲν θράσος, λογισμὸς δὲ ὄκνον φέρει.*

***) Horatianum, de Lucilio poeta, Sat. I, 4, 11. *Quum flueret lutulentus* — notum est omnibus. FR.

†) De Oratore, I, 33.

scholae semel dictatae per manus traduntur, describendo frequentantur, ac, veluti pervulgata mysteria, omnem in posterum novitatis gratiam, omnem commendationem auctoritatemque amittunt, vacuae relinquuntur.

Attamen apud nos in Batavia discipuli, cum Literarum, tum aliarum plerarumque doctrinarum studiosi, fere aliquid sibi dictari volunt: sunt adeo qui dictatorum longitudine, latitudine, crassitudine, spissitudine, et locorum citatorum multitudine, magistri doctrinam metiantur. Cognovi aliquando Professorem in Graecis Literis novum ac rudem,*) qui scholas haberet interpretationi Xenophonteorum Memorabilium Socratis destinatas: utebatur, item ut discipuli, exemplo editionis Ernestinae: ex huius notis novas compilabat notulas, locos citatos transscribebat, quorum nec sensum perspiceret, nec auctores nosset: has dapes apponebat discipulis, qui eas ita hiantes captabant ac devorabant, ut sibi valde beati viderentur, nec tamen vel Xenophontis librum vel magistri notulas intelligerent; quippe quorum neutrum ipse intelligebat
78 magister. Horum discipulorum postea nonnulli in cuiusdam scholas doctioris Professoris ventitarunt, in quibus forte idem Xenophonteum opus tractaretur, ea quidem ratione, ut discipuli ipsi singulos locos interpretarentur,**) et a magistro adiuti correctique, ad intelligentiam auctoris, rerum, proprietatis Graecae exercerentur: pauca dictarentur, sed accommodata ad illam intelligentiam, et ad praesentium discipulorum captum, usum, necessitatem: pauciora etiam citarentur. Illi veterani nec verba Xenophontis nec constructionem norant: et tamen, ut veterani, qui plus saperent et iam sub alio imperatore meruissent, ut ignorantiae suspicionem apud condiscipulos novos a se amolirentur, dictitabant se talibus scholis non esse adsuetos, melioribus usos apud priorem Professorem. Erat e reliquis discipulis qui illis reponeret, *Atqui noster Professor vos Xenophontem intelligere docet, prior ille vester non docuit.* Tum illi, *Hoc quidem non negamus, sed prior doctius dictabat.* Quid facias istiusmodi hominibus, qui auctorem negligunt, dictatis adhaerescunt, iisque temere compilatis, et id quod in editi exempli notis bene dictum iam exstat, idem

---

*) Eumdem significat, qui infra p. 160. Ruhnkenii dicitur *alius amicus, homo semidoctus, qui et ipse aliquis esse vellet.* — Sed hominis, satis noti, equidem Herodoteo (IV, 43.) more, quamquam *ἐπιστάμενος τὸ οὔνομα, ἑκὼν ἐπιλήθομαι.* BERGMAN.

**) Haec litteras publice docendi ratio nunc etiam in Academia Lugdunensi observatur, salutaris illa et imitatione digna. — Fortasse doctior ille professor ipse fuit Wyttenbachius, qui eandem ipse docendi rationem secutus esse dicitur. LINDEMANN.

deterius a magistro redditum dictari sibi volunt? Scilicet,
tuum ipse iudicium sequaris, et omnem institutionis operam
industriamque ad discentium progressus referas. Hoc Ruhn-
kenius faciebat. Nos haec nunc ideo uberius diximus, quo 79
rectius ea, quae infra eodem de loco dicemus, intelligantur.

Sed cum duo sint publici doctoris officia, alterum neces-
sarium, institutio studiosae iuventutis, alterum honorarium,
scriptio librorum in quibus doctrinam ipse suam ad commu-
nem omnium usum prodat, et provectiores adeo ac seniores
doceat: illius laus intra parietes alebatur*) Ruhnkenio, huius
lumen ac splendor simul et scriptoris doctrinam et famam
Academiae Lugdunobatavae per totum terrarum orbem et
commendabat et illustrabat. Ernestus quantopere amaret
Ruhnkenium eiusque miraretur ingenium, multis librorum
suorum locis testatum reliquit. Neque minus Ernestum ama-
bat Ruhnkenius, eiusque doctrinam magni faciebat, et cupie-
bat eum, ut in aliis Literarum partibus, ita in critico illo
acute emendandi docteque illustrandi munere, et esse ma-
gnum et haberi. Itaque persuasit ei ut Callimachum, iam
antea ab eo Lipsiae in tironum usus editum,**) retractaret,
uberioribus animadversionibus locupletaret, easque cum Grae-
viana editione coniungeret, quam Lugdunibatavorum repetere
instituebant Luchtmansii bibliopolae; offerens ei codicum
scriptorum collationes, suas item auctiores, tum vero Hem-
sterhusii, Valckenariique, annotationes. Ernestus suscipit
hanc editionis provinciam: nec multo post mittit ad Ruhn- 80
kenium notulas suas, tenues illas valde et exiles, sed satis,
ut ipse quidem putabat, ad novae editionis ac recensionis
nomen parandum ac tuendum. Ruhnkenio ista notularum
levitas inexspectata accidebat; dat eas Hemsterhusio legendas:
huic item videtur: ergo de communi sententia eas Ernesto
remittunt, suadentes ut, quoad posset maxime, eas doctrinae
copiis augeret, significantes simul copiarum petendarum fon-
tes, porro monentes ut a Valckenario etiam opem peteret,
quem in primis ad ornanda fragmenta egregium emendationis

*) Cic. Brut. cap. 8. §. 32. de Isocrate: *forensi luce caruit, intraque parietes aluit eam gloriam, quam nemo, meo quidem iudicio, est postea consecutus.* FR.

**) Verius, ni fallimur, *ad editionem instructam,* non item in lucem publicam emissum; siquidem fatetur Ernestus in Praef. p. II. consilium quidem cepisse se edendi ea ratione Callimachi, sed illud abiecisse, ob duplicem eius editionem, alteram Lipsiensem, Britannicam alteram. — Sed ad doctorum hominum notitiam prodiderat antea Ernestus Specimen Emendationum in Callimachum. [Lips. 1742.] BERGMAN.

et interpretationis apparatum habere. *) Facit Ernestus. Redeunt notulae paulo locupletiores, probabiles iudicio ac diligentia, sed ingenio et doctrinae ubertate, nil ad horum rationem triumvirorum: **) nec a Valckenario quid adiumenti; non quod hic nollet dare, sed quod Ernestus nollet rogare, intelligens suas copiolas in tantis auxiliis obrutum iri. Haec qui noverit, iam intelliget quo pertineat huius de Veterum fragmentis iudicium in praefatione Callimachea proditum, in qua quum frequens sit de Ruhnkenio mentio, paucos inde ex multis locos referre operae pretium est, ut appareat quam honorifice Ernestus de Ruhnkenii cum opera in Callimachum, tum tota doctrina, senserit. „In hac denique parte“ inquit „plurimum etiam debeo benevolentiae singulari et humanitati
81 „Davidis Ruhnkenii, V. C. qui Graecas literas in illustri „Leidensi Academia magna cum laude docet, mihique saepe „post in hac praefatione laudandus erit: — atque haec prima „veluti pensio gratiae est, quam ipsi libentissime exsolvo. — „Addidi etiam fragmentorum auctarium, in quo non nulla a „me observata et notata sunt, pleraque Ruhnkenio debentur, „qui ex ineditis Grammaticis in gratiam meam excerpta mi„sit. — Non sine laude praetereunda sunt Ruhnkenii nostri, „de quo saepe dixi, merita in Spanhemianum commentarium: „quem ille multis locis vitiosum antea, ut sensus perturba„retur, diligentissime correxit. In fragmentis Callimachiis „erunt forte qui copiosiores notas datas velint; quibus me „non contemtu excusare cupio; quod possim forte, favente „maiore doctorum hominum parte, facere. Valde enim vereor „ne plerique sint in ea qua Kusterus fuit sententia, qui, ad „Suid. II. p. 327., non postulandum putabat, ut corruptas „et laceras veterum Scriptorum reliquias emendaremus et „explicaremus, putentque in iis bonas horas non valde bene „consumi, cum nec sententiae saepe admodum probabiles „insint, nec verba aliam, quam interdum raritatis, commen„dationem habeant. Atque ipse non dubito fateri, me semper „maluisse libris veterum Scriptorum integris legendis inge„nium ad copiam rerum et verborum alere, et ad elegantiam
82 „cogitandi ac dicendi acuere ac polire, quam in veterum et „rariorum verborum, ut Augustus vocabat, ***) foetoribus „eruendis et tractandis, cum Grammaticis veteribus, ingenium

---

*) Callimachi elegiar. fragmenta cum elegia Catulli Callim. collect. atque illustr. a L. C. Valckenaer. postea edidit Io. Luzac. Lugd. B. 1799. 8. FR.

**) Cf. infra pag. 224. ed. pr. FR.

***) Sueton. Aug. 86. FR.

„et tempus meum, quod sic satis exercitum habeo, vexare.“ Eloquenter sane, partim prudenter, partim callide nec satis vere: ignoscamus viro ceteroquin magno, qui facultatem, quam sibi deesse sentiret, argutando elevare maluit: *) et Ruhnkenii eo magis miremur ingenium, qui et parva illa, quae Ernestus vocabat, sed sine quibus maxima nemo consequi potest, intime perspecta pertractataque habuit, et tamen legendis integris veterum Scriptorum libris ingenium ad copiam rerum et verborum aluit, et ad cogitandi dicendique elegantiam acuit ac polivit. Sed referamus ultimam ex Ernesti praefatione partem, veriorem illam denuo et aequiorem. „Quo magis „gratum,“ inquit „et nobis fuit, et lectoribus fore confido, quod „Cel. Hemsterhusius, qui omnes Graecae literaturae recessus „tenet, et dignus tanto magistro discipulus, Ruhnkenius, his frag- „mentis aliquid lucis et ornatus ab doctrina sua accedere volue- „runt. Atque utinam mihi otii tantum fuisset, ut magis uti in hac „parte potuissem consilio Cel. Valckenarii, cuius ille mihi copiam „aliquando humanissimis literis fecit; profecto, ut intelligi „potest ex iis quae de sententia eius in notulis meis subinde 83
„dixi, multum lucis accessisset his fragmentis ab eius re- „condita et accurata in his literis doctrina. Haec habui quae „in principio operis novi dicerem. In quo navatam Calli- „macho et Graecis literis operam ita probari eruditis et pro- „desse cupio, ut meminerint Ruhnkenii mei, eique non modo „gratias mecum agant, quod tam studiose et enixe institu- „tum meum consilio et re iuvit, etiam speciminibus typogra- „phicis meam in gratiam inspiciendis, ut quam emendatis- „sime exprimerentur omnia: sed etiam faveant Viri excel- „lenti ingenio parique doctrinae, faciantque vota ut ei vita „longissima cum rebus secundissimis contingat: quod ego „non modo ipsius, sed etiam communium literarum caussa, „serio opto. Scr. Lipsiae Idibus Ian. a. 1761.“

Caeterum, quae caussa moverat Ernestum ne Callimacho Valckenariana subsidia adhiberet, eadem apud Gesnerum valuit quominus Ruhnkenianis Orpheum ornaret. Is sub idem tempus, iam senio gravis editionem parabat Orphicorum Carminum; quam ipso mortuo demum absolvit, certe in publicum emisit, Hambergerus, anno h. s. sexagesimo quarto. Ruhnkenius, qui in Orpheo emendando multum operae posuisset, eiusque specimen in Epistola Critica ad Ernestum prodidisset, emendationes postea sibi natas obtulit Gesnero; at ille iis noluit uti, metuens ne sua quaedam inventa occu- 84

*) Quo sensu accipienda sint, ne quis dubitet, docuit Censor Philomathiae L. III. p. 126. seq. et 133. BERGMAN.

passet, certe eorum commendationi officeret Ruhnkenii lumen: cuius adeo et Fragmentorum ineditorum collectionem et scriptorum codicum collationes omissurus fuisse videtur, nisi Ernesti vicisset auctoritas. Atque eo pertinet locus hic in praefatione Hambergeri: *) „Nec studuit Gesnerus valde „multa habere, ne res longa fieret; et hanc ob caussam ne „oblatis quidem per Ruhnkenium V. Cl. cuius ingenium et „doctrinam quanti ipse fecerit, non unus locus in his Orphi„cis declarat, uti voluit, potius suo solius remigio rem ge„rere; forte etiam quod metuebat, ne sibi simile iterum ac„cideret quod in Scriptoribus Rei Rusticae factum est. „Ruhnkenio tamen V. Cl. debentur Fragmenta inedita et col„latio Carminum Orphicorum cum codicibus regiis Parisien„sibus tribus, quae in manibus viri incomparabilis Ernesti „erant, cuius suasu et consilio editioni Gesnerianae adiecta „sunt." Ruhnkenius quidem suis animadversionibus postea alteram Epistolarum Criticarum editionem auxit. Quod attinet ad Scriptores Rei Rusticae: constat ad horum editionem locupletandam Gesnero doctissimum Italum, Iulium Pontederam, suas animadversiones dedisse, deinde obiecisse eidem vel negligentiam in iis edendis vel perfidiam. De qua lite ut non est quod plura dicamus, ita facere non possumus
85 quin simile negotium cum illa Ruhnkenii aetate rebusque coniunctum memoremus.

Novam Herodoti editionem instituebat Wesselingius, a cuius doctrina cum nil nisi egregium exspectaretur, tum ad eam in hoc opere veluti cumulus accedebat Valckenarii doctrina. Iam fieri non poterat quin hi viri, in pari fere eruditionis facultate, in easdem saepe sententias, coniecturas, citatorum ex aliis Scriptoribus locorum mentiones, inciderent. A neutro postulandum erat, ut sua inventa, quamvis communia, tamen ipse supprimeret, socioque soli tamquam propria concederet: iniquum erat, ut alter acciperet auxilium, iniquius etiam ut alter praestaret, cum sua ipse laudis iactura. Edito libro, erant qui, nescio quid, de Wesselingio suspicarentur, ac si is Valckenariana quaedam sibi assumsisset: quibus suspicionibus, ut infra utriusque ingenii animique magnitudinem positis, neuter movebatur. Valckenarius quidem moleste ferebat, varias codicum scriptorum lectiones a Wesselingio non secum fuisse communicatas, quas si, ante conscriptas suas animadversiones, habuisset, earum comparatione multo plures locos emendasset. Et vero tanta erat in Herodoto criticae facultatis exercendae materia et

*) Orph. ed. Gesner. praef. pag. VIII. FR.

ubertas, tantus ad excurrendum campus, unde uterque suam sibi ac propriam laudem reportaret: praesertim, quum in pari universae eruditionis*) copia esset tamen quaedam volunta- 86
tis, studii, ingeniorumque dissimilitudo; ut quum omnes uterque teneret Literas, diversa earum prae caeteris genera sequeretur. Wesselingius magis res, omnem Historiam, Chronologiam, Geographiam, Antiquitates, consectabatur: Valckenarius magis verba et Grammaticam rationem complectebatur, valebat interiore Graecae linguae scientia, venustatis sensu, emendandi acumine, et ex omni veterum Scriptorum Grammaticorumque quamvis horrida farragine, tamquam gemmas, optima quaeque praecepta et fragmenta indagandi expiscandique sagacitate: posses hunc Grammaticorum Criticorumque *ἱστορικώτατον* nominare, illum Historicorum *κριτικώτατον καὶ γραμματικώτατον*: qui nisi coniunctam ingeniorum operam in Herodotum contulissent, careremus illa editione, quae adhuc una ex omnibus omnium Graecorum auctorum editionibus excellentissima et vere palmaria exstat: cuius operae et coniungendae ipsis suasores fuerunt Hemsterhusius et Ruhnkenius communes amici, iidemque, si quae forte inde nata esset disiunctio, veteris gratiae reconciliatores. Sed Ruhnkenii quoque studium utile fuit Wesselingio ad ornandum Herodotum, comparandis Parisiensium codicum scriptorum lectionibus: quod et in praefatione ipse fatetur, 87
et ex eius ad hunc epistolis, nuperrime mihi in manus incidentibus, cognovi.

Sub idem fere tempus, quo Ruhnkenius Lector docendis Graecis Literis factus est, accidit ut Lugduni cathedra Iuris publici vacaret, eique ornandae cum scientiae facultate excellens, tum famae celebritate clarus, doctor quaereretur. Continuo Ruhnkenium subit Ritteri sui cogitatio: eam cum Hemsterhusio communicat: qui, ut nomen Ritteri audit, ita hunc unice expetit ac probat, ut in Literis et Antiquitate versatissimum, et omnis Historiae, sine qua haec Iurisprudentiae pars constare non posset, peritissimum: persuadet consilium Curatoribus: hi Ruhnkenio negotium dant, ut ipsorum nomine Ritterum invitet eique cathedram offerat. Ruhnkenius mandatum lubenter peragit: Curatorum invitationi addit suam ipse adhortationem. Ritterus conditionem accipit: Ruhnkenio peramanter respondens, ad eam accipiendam plurimum apud se valuisse quod ad Academiae cathedraeque Lugdunobatavae celebritatem accederet peculiaris illa suavitas instaurandae veteris cum ipso consuetudinis:

*) Adhuc male scriptum fuit *universe eruditionis.* FR.

rogans simul, ut domum famulitiumque conduceret, ac supellectilem prospiceret. Ruhnkenius hoc nuntio laetus, confestim omnia et procurat et efficit. Interea mensis unus, et
88 item alter, et plures, nec Ritterus venit: frustra ab omnibus exspectatur, nec Ruhnkenio subinde scribenti ac morae caussas quaerenti respondet: tandem veniunt eius literae conditionem renunciantis; scilicet uxorem suam nullo modo adduci potuisse ut secum in Bataviam veniret, illam antea consilium accipiundae novae stationis probasse, postea prorsus ab eo abalienatam esse: se quidem facere non posse, quin uxoris voluntati hoc det, eique obsequatur. Qui fuerit Ruhnkenii dolor, qui aliorum sensus et indignatio, ab illa potiundi Ritteri spe deiectorum, referre non est opus. Ad uxoris animum a Batava conditione avertendum quae caussae valuissent, alii alias suspicabantur: in quibus haec in primis fidem invenit. Ut solent homines peregre profecturi quaerere ex aliis de regione quam petunt, multaque in utramque partem audire, ita mulieri narratur tam esse diversam a Saxonia Bataviam coeli et aëris temperie, hominum vita et moribus, omnium rerum ratione, ut ipsi inter Batavos Batavasque vita parum vitalis*) futura esset: addunt exemplum de uxore Heineccii, qui Franequeram profectus delatam ipsi Iurisprudentiae cathedram non nisi breve tempus tenuerat, quum eius taedio ex adversa ipsius valitudine et morte uxoris concepto, Germaniam repeteret: nam uxor, ut ipse, Fra-
89 nequerae in incommodam valitudinem, sed et ex illius vitae et morum insolentia in animi aegrimoniam incidit, ut paulatim viribus deficeret, denique ex partu obiret. Ita Lugdunobatava Academia frustrata est luce Ritteri, huius erga uxorem indulgentia, non malam quidem illam, sed in eo reprehendendam, quod mallet imperitorum hominum narratiunculis, quam marito, credere, vere ei ex Ruhnkenii literis affirmanti Lugdunum in primis esse urbem copia instrumentoque vitae suaviter commodeque degendae abundantem, cum aliis omnibus in rebus, tum civium utriusque sexus comitate et urbanitate, vix ut ulli frequentissimarum urbium hac laude cederet.

Ruhnkenius per quatuor annos obtinuerat provinciam Lectoris magna cum industriae doctrinaeque laude, quum Oudendorpius moritur: cui mox veluti de iure et pacto, adiuvante in primis Hemsterhusio, succedit in ordinaria Historiarum et Eloquentiae professione: eamque mense Septembre anni h. s. sexagesimi et primi auspicatur dicta oratione

*) Ennii est *vita vitalis* [*βιος βιωτός*] Cic. Lael. 6. deductum ex Graeco Philemonis: *Ἡμεῖς δ' ἀβίωτον ζῶμεν ἄνθρωποι βίον.* Cf. Ennii fragm. ed. Hessel. p. 332. LINDEMANN.

de Doctore umbratico. *) In simili fere argumento erat Menkenii **) Lipsiensis libellus *de Charlataneria Eruditorum*, et Huberi Franequerani Antecessoris *de Pedantismo.* Quibus nominibus minime Latinis quid significetur, non est cur explicemus; quandoquidem quotidie non solum nomina audimus, sed res ipsas videmus. Ruhnkenii aliud erat institutum. Nam ut complures in moribus Eruditorum sive sunt, 90
sive esse dicuntur, ineptiae; ita ipse eorum probabat genus, in eoque et nomen profitebatur suum et ut censeretur studebat, qui in neutram partem conspicerentur, qui et in Literis et vitae consuetudine minimum haberent ineptiarum, elegantiae ac decori nec ignorantia aut negligentia, nec putida affectatione notarentur. Literarum doctorem volebat eum, qui earum et cognitionem ratione teneret, et pulcritudinem sensu perciperet, utramque in lucem promeret, in venustiorum hominum principumque civitatis virorum consuetudinem produceret, ad morum elegantiam referret, ad omnem vitae usum conditionemque accommodaret, et Socratica ratione popularem redderet. Hoc qui non ageret, sine sensu iudicioque pulcri Literas tractaret, ipse pinguis crassusque

---

*) *Doctorem umbraticum*, ista quidem in malam partem sumta significatione, quem intellexerit Ruhnkenius, hoc loco minus dilucide explicitum, in altera autem, si quando, huius Vitae editione diligentius retractandum, postea disertius dixit Wyttenbachius Philomathiae L. I. p. 10—15. ex eiusque sententia uberius declararunt Sodales Philomathiae et Cl. Mahnius in Annot. ad eorundem Epist., locis laudatis in Praef. Opusc. Ruhnken. p. XVIII. sqq. Videlicet tempori magis, quam veritati obsecutus, non adeo sui ordinis homines, Professores Academicos, significavit Ruhnkenius, sed potius minores Doctores et Rectores Scholasticos; ex iisque nominatim unum, *Augustinum Staverenum*, Gymnasii Leidensis tunc temporis Rectorem; quocum ipsi et Heusingero, edendi Nepotis causa, aliquid simultatis intercedebat. Atque hoc ipsum illud est, quod infra legitur pag. 126. *Ruhnkenio ex illa hominum Scholasticorum offensione subiratum* fuisse Staverenum, *qui se item doctoris umbratici nomine significari crederet.* Unde partim illustranda sunt, partim etiam corrigenda, quae mox narrantur pag. 91. fuisse *nonnullos Scholarum Rectores, qui se significari et ipsi putarent — vixisset.* Quae quam iniqua fuerit reprehensio, luce clarius ostendunt causae, quibus inductus, et longe aliud quid spectans, Ruhnkenius istiusmodi scholastica munera, quali rite obeundo sese haud parem arbitrabatur, constanter repudiaverat. Vid. supra p. 63. et quae ibi diximus. BERGMAN.

**) Io. Burch. Menckenii. FR.

in scholae umbra se mirantibus iactaret discipulis, eorumque plausu inflatus beatum se et solum sapere putaret, hunc doctorem umbraticum intelligebat. Et argumentum orationis congruebat Literarum professioni; et tractatio plane satisfaciebat Eloquentiae muneri, cum germana Latinitatis ratione, tum apta descriptione, tum perspicuitate, suavitate, gravitate: et vero adeo erat festiva et quasi Attico sale perspersa, tam frequens facetiarum leporibus, ut et attente
91 audiretur, et cupide legeretur, omniumque manibus frequentaretur. Sed eadem multorum in offensionem odiumque incurrit, multumque Ruhnkenio invidiae peperit. Erant qui doctoris umbratici imaginem ex ipsorum exemplo ductam, se depingi, significari, et quasi digito demonstrari putarent: erant nonnulli Scholarum Rectores qui hoc et ipsi putarent, et aliis hominibus scholasticis persuaderent, suum vitae genus ac munus in illa oratione rideri ac veluti in scena traduci a Ruhnkenio, sibi placente quod numquam in ipsorum ordine et obscuritate, semper in elegantiorum hominum principumque virorum consuetudine et celebritate, vixisset. Atqui Ruhnkenius doctorem umbraticum intelligebat universe eum, qui illis, de quibus diximus, ineptiis laboraret, nec Scholae potius Magistrum, quam Academiae Professorem, spectaverat: scholasticum ordinem magni faciebat, a nemine, nisi qui ipsas Literas contemneret, contemni posse iudicabat, et quo magis laboriosum, eo maioribus praemiis laudibusque dignum censebat. Quod iudicium quum haud obscure prae se ferret, factum est ut multorum sibi voluntatem reconciliaret. Attamen haud paucorum in animis remanebant offensionis reliquiae, qui disciplinae suae alumnos Lugdunobatavam Academiam petentes ea opinione imbuebant, ut putarent se Ruhnkenii scholis iis, in quibus Scriptores La-
92 tini tractarentur, facile carere posse. Atque hanc ego praecipuam fuisse dixerim caussam, cur hae scholae non, pro earum praestantia et utilitate, frequentes fuerint. Accedebat, quod eamdem sibi cathedram et deberi existimabant, et delatum iri speraverant Petrus Burmannus Secundus Amstelodamensis, et Iohannes Schraderus Franequeranus, Professores, versatissimi sane in Latinis Literis homines, hic accurata, ille varia, doctrina clarus, qui ad has laudes etiam hereditariam Burmanniani nominis laudem adiungeret. Uterque eam sibi cathedram deferri optaverat, cum propter Academiae celebritatem, tum opportunitatem urbis, cuius in vicinia suum uterque habebat suburbanum, ubi ferias transigere solebat. Igitur fieri vix poterat, ut bona horum virorum cum gratia iis Ruhnkenius praeponeretur. Sed cum Burmanno eum ani-

morum liberalitas et similitudo facilius reconciliavit: *) apud Schraderum sedit alta mente repostum hoc, veluti Paridis,**) iudicium, spretaeque iniuria doctrinae. Horum amici non verebantur dictitare, Ruhnkenium magis Graecae quam Latinae cathedrae aptum esse, nec provinciam civibus debitam debuisse peregrinum occupare. Quae voculae ab insigniorine stupore an malevolentia profectae fuerint, difficile est statuere. Ac primum quidem, ignorare videbantur isti, et antiquitus Latinam linguam e Graeca esse natam, et Romanos
postea se totos ad Graecorum exemplum conformasse, ex 93
horum fontibus Literas omnes, artes, doctrinas, hausisse, eas in linguam suam et solum quasi suum transtulisse; ut prorsus sit, quod proverbio dicitur, iter caeci, eius qui in Latinis Literis sine Graecarum scientia Literarum progredi velit, quarum lumine quivis unus et gradus et passus illustrandus sit: quarum quo maiore valebat scientia Ruhnkenius, eo ipse melior, quam alii minus ab ea parati, censendus erat Latinarum doctor Literarum: earumque ita peritus e Bergeri Ritterique disciplina prodierat adolescens, ut quamvis professionem iam illo tempore ornare posset. Peregrinitatis crimen reprehenso laudem, reprehensori dedecus habebat: erat enim invidiae a virtute superatae clamor, et in istam nativitatis gloriolam, ut in unicum praesidium confugientis: erat mentis ad praeiudicatas vulgi opiniones abiectae necdum ab earum sordibus purgatae per liberalem institutionem et studium sapientiae: ignorabant naturam eruditae civitatis, cuius ipsi se cives profitebantur: ignorabant, in erudita civitate nullos esse Batavos, nullos Germanos, nullos unius alicuius populi cives, omnes esse mundanos. Quo nomine Diogenes***) stuporem cuiusdam homunculi confutavit, ei obiicientis eum non esse Atheniensem, *Atqui*, inquit, *multo praestantiorem*
patriam habeo, mundum: mundanus sum, non Atheniensis. 94
Caeterum peregrinitatis reprehensio in Ruhnkenium eo minus valebat, quod iam duodeviginti annos in Batavia degisset, eamque doctrinae fama illustrasset, porro a principe Literarum Hemsterhusio veluti adoptatus esset: aut si valebat, debebat item valuisse adversus Wesselingium, Graevium,

*) Cf. infra pag. 170. ed. pr. FR.

**) Virg. Aen. I, 26.
— — *Manet alta mente repostum*
Iudicium Paridis, spretaeque iniuria formae.

***) Diog. Laert. VI, 63. Tribuitur et Socrati ab aliis, et Cicerone Tusc. V, 37. ubi multa similia aliorum dicta notat Davisius. Caeterum, ego memoriter conscribens hunc locum, formam eius duxi e simili dicto Antisthenis apud Diog. Laert. VI, 1.

Gronovium, Vossium, Salmasium, Scaligerum,*) innumerabiles alios in suo quemque genere principes: quibus et prudentissimi huius rei publicae rectores, et boni cives omnes, veluti insignis beneficii, magnas habuerunt gratias, quod hanc potius quam aliam terram, ubi habitarent et doctrinam suam explicarent, elegissent. Sed istud, quidquid est, in peregrinos convicii, quippe non nisi in illiberali vulgo iactatum, nec auditum in elegantiorum humaniorumque consuetudine hominum, quibuscum vivebat Ruhnkenius, ipse nec audiebat, nec morabatur.

Ruhnkenius, ut in Literis Latinis egregie versatus, licet Scriptores Latinos omnes antea legisset, tamen, hac suscepta professione, iterum a primo ad postremum omnes relegit et excerpsit, adhibitis animadversionibus non modo Editorum sed et caeterorum interpretum ex grammatico, critico, antiquario genere, omnium; ut quantam Graecarum collegisset, tantam item colligeret Latinarum copiam mate-
95 riemque Literarum. Et hoc fere otii ei instar erat et relaxationis. Nam necessarium et quotidianum opus erat scholas non solum habere, sed iis etiam habendis dictata instruere: idque factitavit eodem quo antea in Graecis scholis consilio modoque. Nunc triplex erat pensum:**) Historia Universalis: Antiquitates Romanae: Auctoris Latini interpretatio, qua fere Eloquentiae munus ac nomen censebatur.

In Historia tradenda secutus est exemplum Iacobi Perizonii, cum in omni Literarum genere magni viri, et insignis earum in hac Academia ineunte hoc saeculo doctoris, tum in primis Historia tractanda tradendaque laudem apud intelligentissimos iudices adepti. Hae Scholae, ut mos erat inde a longo tempore, tanquam fundamento superstruebantur libello Tursellini, probatissimae quidem illo Latinitatis et orationis, sed in ratione et materia non item probando. Eum sequitur ordinem, ut primum res Iudaicas narret usque ad tempus conditae urbis Romae, deinde Romanas, earumque spatium ac nomen continuet per Caesarum Byzantinorum successiones ad Carolum Magnum, indeque per Occidentis Caesares, uti item vocantur, ad novissima tempora. Reli-

*) Namque Pet. *Wesselingius* patriam habuit Steinfordiam, urbem Westphaliae; Io. Georg. *Graevius* Numburgum ad Salam; Io. Frid. *Gronovius* Hamburgum; Gerhard. Io. *Vossius* Heidelbergam; Claud. *Salmasius* (Saumaise) Semurium urb. Galliae; Ioseph. Iust. *Scaliger* (della Scala) Agennum s. Aginnum Gallorum. FR.

**) Accedentibus insuper Literis Graecis, quarum ut antea Lector, ita nunc Latinarum Professor, tamen ad Hemsterhusii obitum usque perpetuo Scholas habuit. BERGMAN.

quorum omnium populorum rebus non item suos cuique locos suamque et propriam historiam dat, sed eas non nisi obiter ac subinde attingit: maxime res Ecclesiasticas consectatur, ac saepe aniliter ineptit, superstitione iudicium 96
praepediente, ut in illius aetatis Theologo, et pontificio et Iesuita. Huius rationis errores corrigens Ruhnkenius id agebat, ut Historiam, quod nomine profitetur, re ipsa Universalem redderet, ex istis angustiis educeret, ineptiis purgaret, principum imperio doctrinaque populorum rebus locupletaret, caussas conversionum, Literarum progressus, hominum mores notaret: subinde testium fidem censeret, veri disceptatricem Criticam adhiberet, singula apte necteret, et a principio ad saeculum decimum quintum deduceret; ita quidem, ut nec rationis diligentia, nec rerum delectu, nec orationis elegantia, quidquam ad Historiae institutionem desiderari posset. Et profecto nil nisi egregium prodire poterat ab eius viri studio et scriptione, qui omnis Historiae genera monumentaque pertractata, stilum ad egregiam orationis facultatem exercitatum, ingenium sensumque optimorum quorumque veterum Historicorum quotidiana lectione et consuetudine tritum ac formatum, haberet. Hanc scriptionem veluti dictans praelegebat in schola, ita ut frequenter aliquid ad rem praesentem accommodatum subito ac memoriter adderet. Atque harum utilitati ac suavitati scholarum indicio etiam fuit earum frequentia, non quidem illa maxima, sed maior tamen quam ab illius saeculi perversitate ex- 97
spectari poterat. Recens tunc inter homines nostros invaluerat error, Historiam libris legendis rectius disci, quam audiundis Professorum scholis. Hemsterhusius*) solitus erat Historiam rei publicae Batavae enarrare tanta audientium multitudine et approbatione, ut illa non solum Historiae, sed et prudentiae civilis, institutio haberetur: at, Wagenarii de Historia Patriae opere edito, paulatim deficientibus discipulorum ad audiendum id quod, ut quidem putabant, iam editum legere possent, studiis, illae Hemsterhusii scholae vacuae relinquebantur. Error latius serpebat ad Historiae Universalis institutionem, aliasque ad Academias. Unus Wesselingius, qui obiit Ruhnkenio recens Professore, anno h. s. sexagesimo et quarto, Traiecti se ad vitae finem usque in vetere laudis possessione tutatus est: tradebat Historiam Universalem cum auditorum incredibili studio, admiratione, frequentia: memoriter omnia narrabat, subinde per auditorium ambulans, nil in manibus habens nisi parvam scidulam

*) Vid. Ruhnkenius in Elogio illius p. 77. (Vol. I. pag. 268. ed. m. FR.)

in qua nomina quaedam propria hominum ac tempora notata essent, habebat procero cum corpore magnam in habitu, gestu, vultu, voce, gravitatem: haec admirationem faciebant, multoque plus, quam singularis eius doctrina, apud multitudinem vulgumque iuventutis ad excitanda retinendaque eius
98 studia valebant. Igitur Ruhnkenius bene secum agi arbitrabatur in illo, qui erat, auditorum numero, qui decrescentes aliorum scholas Professorum videret, et antea saepe interfuisset sermonibus hominum in eodem errore versantium. Quo in genere quid ei aliquando acciderit, non est a nostro consilio alienum, referre.

Nondum in publico docendi munere constitutus, degebat adhuc in familia cuiusdam principum civitatis virorum, quum adesset aliquando in coena aliquis vir dives et honoratus, sed animo et voluntate, quam ingenio et eruditione, melior: is forte narrabat, se domi filium habere puerum mox in Academiam venturum, et quibus is uti deberet scholis Ruhnkenium interrogabat. Hic et alias disciplinas, et Historiam, censebat. Tum pater, „Atqui," inquit, „Historia non opus „est meo filio, hanc iam satis novit; nam ego, qui duas „etiam filias habeo, praefeci eis domesticam magistram, gu„bernatricem, ut vocant, et eiusdem institutioni filium item „subieci: haec Historiam quovis Professore melius novit." Ruhnkenius illa aetate in confutandis aliorum, praesertim talium hominum, erroribus solebat Socratica ironia uti: progressu aetatis ad naturae ipse suae candorem rediens, simpliciter reprehendebat. Igitur „Nae tu beatus es," inquit, „qui tantum domi bonum possideas: noli, quaeso, solus eo
99 „frui, sed ad publicam illud civium utilitatem prome, et hanc „tam doctam magistram, qua es auctoritate, in Academica „Historiae cathedra colloca." Tum ille: „Tu quidem ioca„ris, at ego tibi affirmo ita esse." „Quid igitur," inquit Ruhnkenius, „didicit filius tuus, quam Historiae partem, „ex quo libro, qua via et ratione?" „Equidem," inquit pater, „non possum tibi ad haec omnia respondere: Histo„riam iuvenis didici: iam provectior aetate incipio has res „oblivisci: sed mittam ad te filium meum, qui tibi ad om„nia, quae interrogabis, satisfaciet." Venit post aliquot dies ille gubernatricis pullus, adhuc pipiens, sed alas iam quatiens, sibique nunc demum placens, qui apud clarum doctrina virum doctrinam ipse suam ostentaturus esset. Ruhnkenius puerum comiter excipit, eumque sermonem cum eo habuit, quem est cognoscere operae pretium, et nos, quo facilius cognoscatur, ita reddemus quasi agatur, non quasi narretur.

R. Audio, te magnos progressus fecisse in Historia,
eiusque peritissimam domi habere magistram. P. Sane, gu-
bernatrix nostra omnem Historiam novit: nec diffiteor, me
ex eius institutione multum profecisse. R. Quid ergo didici-
sti? narra. P. Omnem Historiam. R. Quid est omnis Hi-
storia? an vero magistra te docuit omnem Historiam, nec
tamen quid esset omnis Historia? P. Ita fecit; nam est per-
docta. R. Non dubito, quin iure eam magni facias: sed co- 100
gita tecum, quid hoc sit, omnis Historia. P. Omnis Historia?
Haec est — ea quae in libris est prodita. R. En tibi hoc
loco libros, quos habeo, multos de Historia, Herodotum, Li-
vium, Tacitum, alios: nosti certe hos auctores. P. Non
novi, sed res ipsas novi. R. Credo: sed tamen ab illa omni
Historia, quam tenes, primo excipiamus Historicorum cogni-
tionem: sed fortasse magistra tibi tua narravit, quis fuerit
Homerus, Hesiodus, Plato, aliique Philosophi et Poëtae. P.
Non puto; nam, si narrasset, meminissem R. Ergo item
de hac omni Historia, quam nosti, excipiamus Historiam Poë-
tarum et Philosophorum. P. Modo dixi, me non ista, sed
res ipsas, didicisse. R. Sed *ista*, quae tu vocas, sunt ho-
mines: tu ergo rerum, non item hominum cognitionem per-
cepisti: veluti didicisti urbem Romam esse conditam, sed non
item a quibus hominibus. P. Recte mones, recte! Roma
condita est a Romulo et Remo, fratribus geminis, filiis Rheae
Sylviae et Martis, quos recens natos Amulius rex exposuit,
sed lupa lacte suo nutrivit, mox pastor sustulit et educavit.
— R. Iam satis, o bone, dixisti, unde intelligas rerum ho-
minumque coniunctam esse Historiam: sed narra tandem, de
quibus rebus hominibusque praeterea didiceris: verbi caussa,
de Sylla, quis fuerit, dic mihi. P. Tyrannus Romae. R. An 101
tyrannus fuit nomen quoddam magistratus et muneris? P.
Nescio: certe ita Sylla in Historia cognominatur. R. Nonne
didicisti, eum Dictatorem fuisse, et quae fuerit huius nominis
munerisque potestas? P. Haud equidem, quod memini. R.
Sed fortasse magistra tibi narravit, quae fuerit vis et ratio
aliorum apud Romanos magistratuum, Quaestoris, Aedilis,
Praetoris, Consulis, Censoris, Tribuni plebis, et reliquorum.
P. Non narravit: nam haec difficilia, nec item iucunda co-
gnitu sunt, ac res gestae: et nimium nobis temporis explica-
tio illorum abstulisset. R. De hoc fortasse rectius iudicabis
alio tempore: nunc ex omni illa Historia rerum, quas nosti,
porro detrahamus cognitionem magistratuum Romanorum.
P. At nos magis delectabamur bellis et factis cognoscendis.
R. An igitur audivisti de Carthagine, gestisque cum ea bel-
lis? P. Vero, audivi; tria bella fuerunt. R. Dic de secundo,

utri fuerunt victores? P. Romani. R. An item ab initio victores fuerunt? P. Minime! quatuor deinceps pugnis victi sunt ab Hannibale, ad Ticinum, Trebiam, Thrasymenum, et Cannas. R. An caussas narravit magistra, quare victi sint Romani? P. Non illa caussas, sed facta, narravit. R. Fortasse ipse tua sponte intelligis caussas, quare Romani res
102 lapsas restituerint. P. Certo, intelligo: caussa huius rei fuit eorum fortitudo. R. An igitur initio belli non fuerunt fortes? P. Fuerunt vero fortes. R. Ergo fortitudo caussa fuit, ut et vincerent et vincerentur. P. Nescio: sed hoc scio, neminem me adhuc tam difficili ratione interrogasse. R. Age, facilia interrogabo: an credibile est Romanos victores ex hoc bello discessuros fuisse, si potentissimi, qui tunc erant, reges copias suas cum Carthaginiensibus coniunxissent? P. Quinam reges illi? R. An nescis fuisse illa aetate potentissimos reges illos, Alexandri Magni successores, in Macedonia, Asia, Syria, Aegypto? P. Scio equidem, et eorum Historiam alio capite tractavimus: sed non cogitavi eos fuisse tempore belli Punici secundi. R. Caussamne igitur,*) mutuam eorum aemulationem fuisse animadvertis, quominus copias suas, aut cum Carthaginiensibus illo in bello, aut postea inter se, coniungerent, ad Romanorum incrementa et impetus retardandos; unde factum est, ut postea omnes illi reges, singulatim ac deinceps, a Romanis subigerentur. P. Animadverto nunc demum, te dicente: et placet mihi haec animadversio. R. Est sane caussarum animadversio non solum iucunda, sed etiam fructuosa: sed nunc quidem non repugnabis, quominus de illa omni Historia, quam nosti, detrahamus porro caussarum cognitionem. P. Non possum repu-
103 gnare: sed hoc tamen affirmo, nos reliquas, praeter illas a te exceptas, omnes res tractasse. R. Ergo de aliis, quae didicisti, narra: aut, si forte propter multitudinem rerum nescis unde initium facias, dic ipsum initium Historiae quodnam vobis sit. P. Creatio mundi. R. De hominibus et rebus humanis quaero. P. Primi homines fuerunt Adamus et Eva, quos Deus sexto die ad sui imaginem creavit, in Paradiso collocavit, unde postea expulsi sunt. — R. Noli plura addere: intelligo, te libellum aliquem strenue et memoriter didicisse: dic universe de quibus hominibus rebusque deinde te docuerit. P. De Adami posteris, de Patriarchis ante et post diluvium, omnino de Iudaico populo usque ad eius eversionem. R. Quare credis haec ita fuisse, ut didicisti? P. Quia prodita sunt in libris sacris, inspiratione divina. R.

---

*) Hanc breviter attigit Plutarchus De Fortuna Rom. p. 324.

An vero etiam Romanae aliaeque, quas didicisti, res, prodi-
tae sunt in sacris libris? P. Non sane. R. Et tamen eas
item credis. P. Quidni credam? sunt enim proditae in aliis
libris fide dignis. R. Cedo, hos libros. P. Magistra nostra
duos habet Francica lingua scriptos: alterum parvum, quem
ediscimus et recitamus: alterum magnum, aliquot volumini-
bus, ex quo nobis subinde praelegit R. An igitur scripto-
res horum duorum librorum ipsi interfuerunt rebus quas nar-
rant? P. Haudquaquam: nam sunt recentiores, et nostra vel
patrum memoria vixerunt. R. Vnde igitur harum rerum no- 104
titiam acceperunt? P. Ex aliis libris fide dignis. R. No-
stine eos? P. Non novi. R. Quomodo igitur eos, quos non
nosti, audes affirmare esse fide dignos? P. Credo magistrae.
R. Quot annos natus es? P. Quindecim. R. Ecce! iam
prope adolescens, et magistra te adhuc tractat ut puellum.
P. Quid ita? R. Quia tibi, ut puello, fabulam, ita Historiam
narrat: an vero putas Historiam, quam illa te docet, veram
esse? aut nil tua refert, fabulam tibi pro vero narrari? P.
Immo multum mea refert: sed scio vera omnia esse, quae ab
illa docemur. R. Si hoc scis, necesse est te scire rationem,
qua verum a falso discernas. P. Non scio hanc rationem,
sed credo magistrae, quia docta et veridica est. R. Vides
te tibi non constare, modo scis, modo nescis, modo credis.
P. Non possum tibi tam facile respondere ac magistrae; haec
enim, nescio quomodo, facilius interrogat. R. Igitur, o bone,
facilius te interrogabo: Historia quid tradit, verumne an
fictum? P. Verum, profecto! R. Historiam ergo an quis
tradere aut accipere recte, docere aut discere, potest, qui
verum a ficto discernere nequit? P. Nescio. R. Nescis?
an item nescis, an Historia alicuius utilitatis caussa discatur?
P. Et magnae quidem, opinor, utilitatis caussa discitur. R.
Quae est illa utilitas? P. Nescio. R. Nonne tibi magistra
narravit, multarum doctrinarum fundamenta in factis histori- 105
cis esse posita, Historiam nos docere alias doctrinas rectius
faciliusque percipere: tum vero eam plurimum valere exem-
plis ad vitam regendam et rem publicam administrandam?
P. Non narravit: sed tibi credo ita esse; nam probabiliter
mihi dicere videris. R. Ergo porro responde: id cuius au-
xilio aliquid efficimus et facilius assequimur, nonne est quasi
instrumentum? P. Est sane. R. Igitur Historia est quasi
instrumentum earum utilitatum consequendarum, de quibus
modo diximus. P. Ita prorsus. R. Iam dic mihi: nummi
suntne instrumentum vitae agendae? P. Et magnum quidem.
R. Si quis igitur nummos ita congerat, nullam ut rationem
habeat, utrum sint probi an adulterini, itaque deceptus acci-

piat multos adulterinos, quid huic eventurum putas? nonne magnum damnum, ut qui non habeat quibus utatur, quum tempus et necessitas emendarum rerum inciderit? P. Est profecto, ut dicis. R. Vide porro: navigationis instrumenta nonne sunt gubernator, nautae, navis eiusque partes, carina, tabulata, gubernaculum, anchora, vela, malus, rudentes, aliae? igitur mercator aut nauclerus, antequam se mari et ventis committit, haec sibi prospicit et parat instrumenta: nec ea temere et inconsiderate ab aliis accipit, sed inspicit et iudicat firmane et proba sint ad usum; ne forte negligentiae
106 poenas luat naufragio aut morte. P. Verissime ais. R. Diximus vero etiam Historiam esse fundamentum doctrinarum: iam ad aedificii laudem referrene putas utrum fundamenta solida et firma, an vana et infirma, sint? P. Immo totum quantum refert. R. Iam intelligis, o mirifice, tua Historia quale sit instrumentum et fundamentum: quanto tuo cum periculo ea usurus sis, quum in vitae actione, tamquam navigatione, aut nulla, aut falsa tibi agendi exempla praebebit, et in studiorum ratione vanas tibi auctoritates ac praecepta subiiciet: tu omnem Historiam tibi percepisse videbaris: vides quantum inde detractum sit: nil audivisti de Historicis, nil de Poëtis ac Philosophis, nil de munerum et magistratuum ratione, et, ut suspicor, nil de aliis multis rebus cum civilibus, tum bellicis, locis, temporibus, nil de caussarum observatione, nil denique de ratione qua verum a falso discernatur: quibus omnibus detractis, ecquid reliquum Historiae tibi manet? P. Iam intelligo, et poenitet me operae in Historia positae. R. Bono animo sis: nunc primum proficis ad scientiam, quum intelligere incipis quantum sit quod nescias: et vides, credo, tibi, qui brevi in Academia doctrinas percepturus, ac porro vitae et privatae et publicae quasi iter et navigationem ingressurus sis, tibi igitur illud
107 puerile Historiae fundamentum et instrumentum non sufficere, sed opus esse firmiore et efficaciore et quasi virili, quod ad uberiorem omnium rerum cognitionem, caussarum observationem, veri falsique iudicium, tum denique, ut ita dicam, ad Historiam Historiae, valeat, id est ut cognoscas qui Scriptores, quibus in rebus, qua fide et auctoritate versati sint. P. Verissime mones: et obsecro te, ut mihi aliquem libellum des, ex quo haec omnia brevi tempore discam. R. Tu quidem, o bone, omnia ex libellis quibusdam percipi posse putas, qui scilicet illum de Historia libellum, quem magistrae tuae recitare soles, edidicisti: neque hoc ita dico, ac si te laboris tui, aut magistrae tuae, poenitere debeat, quae utilissimam rem fecit inculcanda memoriae tuae hac puerili

Historiae cognitione: nunc tempus est, iudicium exercere, virilem doctrinae rationem consectari, quae dicitur critica ratio: haec non subito, et unius libelli quasi haustu percipitur: libros de ea scriptos tum demum intelliges et cum fructu leges, si ad eam sensim adsueveris diligenter ventitando in scholas Professorum Historiam illa ratione tradentium.

Ita Ruhnkenius et hunc, et alios saepe adolescentes, a falsa sapientiae opinione et puerilis institutionis erroribus liberavit, atque ad se ipsum quemque cognoscendum, rectamque studiorum viam ingrediendam, convertit.

Alterum pensum erat Antiquitatum Romanarum. Has 108
item enarrabat e dictatis magna accurataque diligentia scriptis, quibus nil esset vel ad cognitionem iucundius vel ad usum praestantius. Nam et universe totius rei publicae imperiique ingenium et caussam, et singularum partium formam, statum, conversiones, ordinum iura et conditionem, magistratuum munera, porro instituta, mores, leges, in rebus publicis, privatis, domesticis, civilibus, militaribus, sacris, historica et vere Polybiana ratione explicabat. Deinde singulis locis adhibebat grammaticam criticamque interpretationem, tamquam veri obrussam; ne rei vulgo traditae, aut falsae aut non satis perceptae, vel ipse assentiret, vel assentiri discipulos sineret, sed ab assentiendi eos temeritate cohiberet, et ad eamdem iudicii severitatem adsuefaceret. Atque harum rerum materiam non e turbidis recentiorum rivulis, sed e limpidissimis Veterum fontibus hauriebat: aut si quos recentiores advocaret, non eos promiscue e Graeviano Thesauro aut similibus collectionibus promebat; sed eorum qui postea fuissent, et Antiquitatum locos singulares, vel singularibus libris, vel in animadversionibus ad veteres Scriptores ab ipsis editos, explicuissent, et accuratissimi cuiusque maxime et rationem ducebat et mentionem faciebat, cum aliorum, 109
tum in primis Dukeri et Ernesti.*)

Tertium erat pensum, interpretatio Latinorum Scriptorum. In qua quomodo versatus sit, facile est ad suspicandum iis, qui eius animadversiones in Rutilium Lupum et Velleium Paterculum cognoverunt. Ne vero quis putet, harum instar animadversionum fuisse scholas illas supra plerorumque captum discipulorum. Mirifice fuerunt temperatae et exquisita doctrina et perspicuitate, ut rudibus novitiis et eruditis veteranis aeque pariterque essent accommodatae. Ad

*) Ruhnkenii in Antiquitates Roman. Lectiones Academicas cum annotatione sua edidit Eichstadius. FR.

locos vel difficiles vel memorabiles dictabat annotationes breves quidem illas, sed bonae frugis plenas. Rerum interpretatio ducebatur ab Historia et Antiquitatibus, eadem, qua has tractabat, diligentia: frequens in primis erat verborum interpretatio, qua Latinae orationis potestas et usus, cum in singulis vocibus, tum in dictionibus et compositione, et grammatica ratione explicaretur, et exemplis Veterum illustraretur, et praeceptis observatisque optimorum recentiorum confirmaretur. Igitur fructuosae erant hae scholae cum ad intelligentiam ipsius Auctoris, tum universe ad rerum scientiam, iudicium et facultatem Latinae orationis ac dictionis, cognitionem optimorum interpretum et Scriptorum de Lati-
110 nitate, sensum denique pulcri venustique non vagum et vanum, sed certum et firmum a certo iudicio et accurata grammatica ratione ductum. Auctores Latini, quos in his tractaret scholis, cum alii erant, tum in primis Terentius, Suetonius, item Cicero et Ovidius, illius ad Familiares Epistolae, huius Heroides.*) Scholasticorum hominum cum invidia, de qua supra diximus,**) tum gloriola, discipulis suis persuadentium eos ex ipsorum disciplina adeo doctos prodire, ut his Ruhnkenii scholis non opus haberent, factum est, ut pauciores, quam quis putaret, ventitarent recentes a puerili institutione tirones, pauciores etiam qui harum vim praestantiamque scholarum caperent: at veterani, et exteri, qui haud infrequentes erant, eas devorabant, nec quidquam fructuosius elegantiusque in hoc genere se usquam audivisse fatebantur. Equidem et ipse iam in Graecis Literis ad eum progressus modum ut Epistolam Criticam ad Ruhnkenium scripsissem, Lugdunum veniens ut ex eius et Valckenarii cum consuetudine, tum vero scholis, amplius proficerem: ego igitur Terentianas illius scholas magno cum doctrinae fructu audivi; ut tum demum in hoc genere discere mihi viderer, quod in proverbio dicitur, quantum aera distarent lupinis:***) idque postea narravi saepius aliis, qui easdem scholas quondam alio tempore, sed negligentius, usurpassent,
111 nunc demum mihi affirmanti de illarum praestantia sero cre-

---

*) Ruhnkenii Dictata in *Terentium* (post P. Iac. Brunsium) separatim edidit Ludov. Schopen (Bonnae 1825.); Dict. in *Suetonium* Iac. Geel (Lugd. Bat. 1828.); Dict. ad *Ovidii Heroides* Frid. Tr. Friedemann (Lips. 1831.) FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 91. sq. FR.

***) Horat. Epist. I, 7, 22. sq.

Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratus;
Nec tamen ignorat, quid distent aera lupinis. FR.

dentibus, et pristinam suam negligentiam dolentibus: quibus quid dicerem? nisi, *felices nimium qui sua bona norunt.* *) Ruhnkenius sua sorte contentus erat; reputans sortem I. F. Gronovii, Latinarum Literarum recentiore aevo principis, qui in maiore Academiae flore ne dimidium quidem discipulorum habuisset numerum, subinde vix decem: huius enim scholarum indices nactus erat, quibus nomina sua, qui se discipulos profitentur, inscribere solent. Sed tum Cartesiana Philosophia omnium erga omnes alias disciplinas studia absorbebat, et Literarum scholas, ut ita dicam, viduabat. Ruhnkenii tempora minus Literis iniquam habuerunt Philosophiam. Nam ad insanum eius amorem defervuerant Batavorum ingenia, omnem istum furorem in illa Cartesiana febri effuderant, et iam certa quadam iudicii sanitate constiterant. Successerunt deinceps aliae rationes et quasi sectae, Newtoniana, Lockiana, Clarkiana, Leibnitiana, Wolfiana: et, ut fit, novissima quaeque sola vera, et per omnem posteritatem dominatura, videbatur: nostrorum hominum erga illas lenia fuerunt, nec cum Literarum contemtu coniuncta, studia. At apud Germanos immoderatus Wolfiani studii fervor Literas, veluti tempestatis calamitate, afflixit. Fuerunt tamen qui eas ornarent ac tuerentur, in primis Gesnerus et Ernestus: hic acer, saepe adeo acrior quam verior, Wolfianae rationis reprehensor. Novissima a vetere Regiomontano 112
Ruhnkenii condiscipulo **) prodita ratio apud nos quidem Literis nondum obfuit, nec, ut speramus, oberit: si quidem priores illae partim maximarum scientiam rerum profiterentur, partim disserendi spinis et verborum novitate minus obstructam haberent cognitionem, partim interpretes nanciscerentur, qui eas ad communem captum intelligentiamque explicarent: quae et secus sunt in hac novissima ratione, et plurimum valent ad studii cum frequentiam tum diuturnitatem.

Ruhnkenio recens in Lugdunobatava cathedra posito alia offertur apud exteros, Goettingensis, morte Gesneri eodem anno defuncti vacans. ***) Hanc generosissimus illius Acade-

---

*) Ductum ex Virgiliano Georg. II, 458. *O fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas.* Siquidem nobis licet, quod Antiquis licuit, Poëtarum versus ad scriptionis nostrae consilium immutare. Dictum Censoribus, quibus nisi versus ad syllabam annumerantur, notam continuo iniiciunt, et inscitiam arguunt, ipsi inscii antiquitatis.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 61. FR.

***) Cf. Vita Heynii ab Heerenio conscripta p. 73. sqq. LINDEMANN.

miae stator et altor, verissimo Curatoris et Maecenatis cognomine ad posteritatem commendatus, Munchusius obtulerat Ernesto, qui eam recusans, rogatus ecquem alium doctrina clarum ac dignum Gesnero successorem nosset, Ruhnkenium dixit, sed eum ita ad Batavam stationem adstrictum, vix ut inde deduci posse videretur; quippe qui iam antea privatus exteras conditiones recusasset. Munchusius, qui nec sumtibus nec labori parceret, dummodo celeberrimos quosque ac doctissimos undique Professores Goettingam evocaret, mittit qui ei cathedram luculento quovis cum salario offerret, et
113 accipere persuaderet. Ruhnkenius, qui propter eas caussas, quas supra memoravimus, apud Batavos vitam transigere constituisset, respondet in Germania doctum esse hominem dignumque qui Gesnero succedat, Heynium, hunc invitarent et in vacua provincia collocarent.*) Itaque Ruhnkenii commendatione factum est, ut Heynius Goettingam vocaretur, et eo in loco poneretur ubi plurimum ipsius et ingenium in Literis se proferret, et disciplina ad Literarum florem incrementumque valeret. Eius doctrinam e duobus ab illo editis libris, Tibullo et Epicteti Enchiridio, cognitam probaverant Hemsterhusius et Ruhnkenius, de eaque et praeclare, et, ut eventus docuit, vere augurabantur. Caeterum Curatores Lugdunobatavi, ut tantum Ruhnkenii erga Academiam suam amorem studiumque remunerarentur, salarium eius annuis sexcentenis florenis auxerunt.

Proximus annus (1762.) luctuosus ei fuit obitu Ioannis Albertii, amantissimi hominis, qui ipsum recens advenam singulari benivolentia, mox etiam familiaritate, complexus erat, eius rationibus consulere, ei illustrium potentiumque virorum favorem conciliare, non destiterat, eius porro assidua opera in adornando Hesychio utebatur, alterumque editionis volumen inchoatum ei moriens perficiendum relinquebat. Erat hic alter ex Ruhnkenii amicis, et omnino e doctis

---

*) Epistola Ruhnkenii ad Iungium, [per quem cum ipso egerat Munchusius,] Lugd. Batav. a. d. 18. Octobr. 1762. *Sed quid est quod extra patriam quaeratis, cuius patria copiam praebet? Cur non Gesnero successorem datis* Christianum Gottlob Heynium, *Ernestinae disciplinae alumnum, excellenti virum ingenio, qui, quanta Latinarum litterarum praeditus sit scientia edito Tibullo, quanta Graecarum edito Epicteto ostendit. Hic mea et Hemsterhusii τοῦ πάνυ sententia unus est, qui iacturam, quam Gesneri morte fecistis, resarcire poterit. Nec est quod quis dicat, Heynii famam nondum satis illustrem et pervagatam esse. Tanta, mihi crede, in hoc viro ingenii et doctrinae ubertas est, ut brevi omnis cultior Europa eius laudes celebratura sit.* Cf. praeterea vita Heynii ab Heerenio scripta p. 74. LINDEMANN.

illa aetate hominibus, idem et Theologus et Graecarum Lite- 114
rarum scientia clarus, sed diverso uterque instituto: de quibus quid senserit Ruhnkenius, si ex eius mecum saepe habitis sermonibus commemorem, haud ingratum plerisque me facturum existimem.

„Duos" inquit „habui amicos Theologos, eosdemque raro „exemplo Graece perdoctos, qui doctiores etiam exstitissent „nisi Theologi fuissent: nam, ut nunc quidem est huius di- „sciplinae ratio, qui eam profitentur, non solum certae sectae „adstringuntur quae libere sentiendi facultatem tollit, sed eos „ita occupatos tenet necessitate discendarum multarum rerum, „diversarum a nostris Literis et Humanitatis elegantia, ut his „recolendis nec tempus nec voluntas relinquatur. Igitur ego „a matre Theologiae destinatus, tradens me totum Literis, vi- „debar mihi revera effugisse illud *δούλιον ἦμαρ* quod *ἥμισυ* „*ἀρετῆς ἀποαίνυται.* *) Et uterque meus amicus in illustrem „quidem, nec tamen principem, Graecarum Literarum perve- „nit locum: neque enim eam confecerat viam, quae sola ad „illum principatum fert, Scriptorum omnium, inde a primo „deinceps ad postremum, grammatica criticaque lectione, et „sedula excerptione. Sed Ernestus a Literis ad Theologiam „profectus erat, Albertius a Theologia ad Literas. In utroque
„apparuit illud *Quo semel est imbuta recens servabit odorem* 115
„*Testa diu.* **) Ernestus omne ab ineunte aetate tempus „tribuerat Literis, maxime Latinis, eius linguae scientia, Histo- „riarum et omnis Antiquitatis cognitione, critica ratione, pul- „cri venustique sensu, orationis denique facultate, ita valuit, „ut verissime in principibus harum laudum censeatur; et in „principum adeo principibus censendus esset, si Latinis Literis „par in eo Graecarum facultas Literarum, lectionis multitu- „dini et varietati par fuisset excerpendi patientia; nam hoc „in primis ei defuit, locupletium copia adversariorum. Cae- „terum ea aderat bene scribendi ac disserendi facultas, quae „non modo illarum penuriam dotum obtegeret, sed Literas „etiam Graecas complurium Scriptorum editione ad commu- „nem cognitionem studiique apud multos incrementum com- „mendaret. Ad has dotes quum adiungeret Philosophiae co- „gnitionem liberalem quidem et elegantem; poterat se vel Iu- „reconsultum vel Theologum, quam primum hoc agere coepis-

*) Odyss. ϱ, 323.
Ἥμισυ γάϱ τ᾽ ἀϱετῆς ἀποαίνυται εὐϱύοπα Ζεὺς
Ἀνέϱος, εὖτ᾽ ἄν μιν κατὰ δούλιον ἦμαϱ ἕλῃσιν.

**) Horat. Epist. I, 2, 69.

„set, profiteri. Et certe, ut nomen suum Theologiae dedit,
„ita statim in ea eluxit ac principatum obtinuit. Albertii alia
„fuit ratio, aliud iter. Puerili institutione, initia Literarum
„ita perceperat, ut inter pueros excelleret. Mox ad scholas
„Academicas delatus, eam rationem secutus est, qua vulgo
„meliores censentur Theologiae studiosi; ut primum et alte-
116 „rum annum propaedeuticis, uti vocant, daret studiis, id est
„Literis potissime Hebraicis, Orientalibus, Graecis. Nam est
„aliud etiam genus eorum, qui his neglectis, vel rudimento-
„rum tenus degustatis, continuo in Theologiam involent. Et
„in Graecis quidem Literis egregio usus est Franequerae do-
„ctore Lamberto Bosio. Deinde, more pervulgato, systema
„percepit: quod eiusmodi erat, ut Professores Theologiam
„dogmaticam enarrantes audiret, nec unum cui se scilicet
„emanciparet, sed plures; quo liberius esset iudicium, maior-
„que nimirum eligendi facultas: nec unum annum, sed plu-
„res, tertium, quartum, quintum. Tum nomen in Candidatis
„professus, porro sacerdotium nactus, quidquid a muneris oc-
„cupationibus supererat otii, dabat homiliis componendis, ut
„earum in posterum copia suppeteret. Harum copia provisa,
„multi in ea acquiescunt, et, ut studiorum officio defuncti,
„aut nihil agunt, aut quidvis potius quam Literas cogitant.
„At non ita liberalis homines ingenii, e quibus erat Albertius.
„Is ex quo ingressus erat Theologiae studium, quotidie dolebat
„parum sibi temporis ad Graecas repetendas Literas relinqui:
„ad has frequenter reditum captabat: legebat Homerum, He-
„siodum, Xenophontem: in primis vero libenter cognoscebat
„recentiores Novi Foederis interpretes, qui dictiones appositis
117 „Graecorum Scriptorum locis explicuissent: e quo numero
„fuerat eius magister Lambertus Bosius, et alii deinceps, in
„primis Elsnerus et Raphelius: eumdemque in usum et finem
„ipse Graecos Scriptores legere constituebat, simul atque il-
„lum homiliarum apparatum struxisset. Quod quum tandem
„venisset tempus, continuo ad eos accessit Scriptores qui ma-
„xime cum Critica Novi Foederis coniuncti essent, Philonem,
„Iosephum, Patres, minoris etiam molis et momenti alios: ad
„hoc genus adhaesit: et ad Hesychium edendum inductus est
„maxime Glossis eius sacris. Nam regiam illam viam, gravis-
„simorum et antiquissimorum quorumque deinceps Scriptorum
„ex ordine legendorum, aut non ingressus est, aut ingres-
„sus mox reliquit. Magnum tamen usum habuit veterum Le-
„xicorum, Grammaticorum, Scholiastarum, et recentiorum
„Criticorum: multos legit Graecos libros: plures, opinor,
„quam Ernestus: lectos excerpsit et ad usum in promtu ha-
„buit: easque copias cum iudicii severitate et grammatica

„diligentia expromsit in Hesychii editione, quae semper in „egregiis editionibus censebitur. At Latinarum deerat ratio „Literarum, deerat orationis elegantia: harum studium in „Academia, ut solebant fere futuri Theologi, neglexerat, nec „postea repetiverat. Igitur, ut Ernestus, Theologicis aliisque, „de quibus scriberet, cum doctrinae elegantia minus coniun-
„ctis argumentis, eum addebat odorem, quo recens imbutus 118
„fuerat, ut antiquum nescio quid et plane Romanum spirare „viderentur: ita quae in Albertii initiis primaque institutione „fuerat horrida et inculta durities, postea venustioribus nullis „ita mollita et abstersa est studiis, quin eius reliquiae et quasi „ruris vestigia*) apparerent."

Nullae fere maiores existunt dissensiones animorum et offensiones, quam inter eos, qui in earumdem rerum studiis diversas vias sequuntur; unde sectarum et nomen et odium dicitur, et proverbio usurpatur *fratrum quoque gratiam raram esse.***) Attamen Ruhnkenius, qui ab Albertio tantopere discreparet cum via, tum iudicio, tam amice coniuncteque cum eo vixit, ut nil umquam in amicitia fuerit coniunctius. Nec mirum. Haud facile fuit Albertio lenioris animi Theologus, nec Ruhnkenii amantior; ut summa inter eos esset morum voluntatumque similitudo, profecta illa ab animorum similitudine, lenitate et facilitate in ferendis dissentientibus, benevolentia ac bene merendi studio erga optimum quemque, caritate totius generis humani. Albertius, ut fieri solet in summo amore, magis etiam et arctiore studiorum vinculo coniungi cum Ruhnkenio cupiebat; et, quo maior inter ipsos esset communitas sermonis et argumenti, optabat ut eadem
uterque amaret, eum in suam viam traducere studebat, sub- 119
inde hortans ut item sacrae Criticae operam navaret. *Hoc tum faciam*, aiebat Ruhnkenius, *quum satis percepero antiquas et germanas Graecas Literas, sine quibus novitiae istae ac peregrinae percipi non possunt.* Eidem subinde minutos quosdam et posterioris aetatis Graecos Scriptores legenti, rogantique, ut ipse quoque eos legeret, respondit, *Legam quando mea me via et temporis ordo eo deduxerit; nunc quidem in Demosthene versor.* Nec inique ferebat recusationem Albertius, sed eius veritate victus, *Enim vero,* aiebat, *recte mones: et vellem ipse mature hanc viam ingressus essem: nunc quidem sero est.*

Annum primum supra quadragesimum agebat Ruhnkenius (1763.), adhuc et erat caelebs et porro manere decreverat, nisi facultatem bonae, quam vocant, conditionis

---

*) Horat. [Epist.] II, 1, 160. Videatur supra p. 23.

**) Ovid. Met. I, 145

nancisceretur, id est, eiusmodi quae cum bonis fortunarum ac divitiis esset coniuncta. Tenebat id, quod a senioribus audiverat, et multis in utramque partem exemplis edoctus erat, homini in Literarum doctrinaeque studiis viventi, si non ipse habeat rem, uxorem aut nullam esse quaerendam, aut eam quae aliquid rei adferret. Quod eius prepositum inopinatus casus elusit. Venerat Amstelodamo Lugdunum nuper habitatum senex, honestus civis, Gerardus Heirmans,
120 quondam mercator et mercaturae Batavorum procurator, Consulem vulgo vocant, in Italiae portu Liburno, uxorem secum habens ac duas illic sibi ex ea natas filias. Harum natu minor, Mariamne, rarae erat pulcritudinis puella: quae si Crotone vixisset Zeuxidis *) tempore, is eam haud dubie in quinque illis legisset puellis, e quarum exemplis imaginem Helenae duxit. Aetatis erat ipse flos, duodevicesimus annus: flori congruens color sanitatis, niveus candor roseo rubore suffusus: **) et in singulis partibus corporis et in universa conformatione omnia erant concinna, omnia plena simul et venustatis et dignitatis: in vultu et oculis dubitares plusne inesset laetitiae an maiestatis; nil proterviae aut levitatis, contra evidens significatio modestiae et sapientiae: in habitu, gestu, motu, plurimum gratiae: in statura et incessu heroicus quidam decor, in quem verissime illud valeret, *vera incessu patuit Dea*: ***) si loqueretur, nil poterat dulcius, nil amabilius, illa voce audiri: si caneret, nam et hoc probabiliter factitabat, ut ex pulcro ore pulcrior etiam ad aures accidebat sonus. Ruhnkenius non erat novus in amore: expertus erat quid esset, et amare, et amari: sed adhuc magis fuerat elegans formarum spectator, quam amator: Aristippi †) exemplo, solebat magis habere quam haberi. In huius vero puellae adspectum et colloquium quum forte veni-
121 ret, captus est, nec modo captus, sed ingenti percussus amore. Erant qui tantam amoris vehementiam, ut alienam

*) Cicero Invent. II, 1. Dionysius Halic. Tom. II. p. 68. Valerius Max. III, 7. Ext. 3. Iunius in Catalogo Artificum p. 232.

**) Maximiani Eleg. I, 89. ed. Wernsdorf.

Candida contempsi, nisi quae suffusa rubore
Vernarent propriis ora serena rosis.
Hunc Venus ante alios sibi vendicat ipsa colorem,
Diligit et florem Cypris ubique suum. LINDEMANN.

***) Virgil. Aen. I, 409.

†) Cicero Ep. Divers. IX, 26. WYTTENB. Addit Lindemannus Diog. Laert. II, 8, 15. Ἔχω Λαΐδα, ἀλλ' οὐκ ἔχομαι. Cf. Manut. ad Cic. l. l. FR.

a doctrinae gravitate et magis puerili levitati convenientem, reprehenderent, eique illud *Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error,**) obiicerent. Nos eum Iovis exemplo excusemus, qui item apud Homerum,

῾Ως δ' ἴδεν, ὥς μιν ἔρως πυκινὰς φρένας ἀμφεκάλυψεν.

Sed, omissa Poëtarum auctoritate, communes nostras delicias Platonem**) sequamur, certe Ruhnkenius *δεξάμενος τὴν τοῦ κάλλους ἀποῤῥοὴν διὰ τῶν ὀμμάτων, ἐθερμάνθη, suscepto per oculos effluvio pulcritudinis, incaluit:* in pulcro corpore pulcrum animum habitare ratus, hoc item Socratice ac Platonice, nil prius potiusque habuit, quam ut puellam sibi propriam assereret et in matrimonium duceret. Neque hac, profecto, in re ullus est reprehensioni locus; nisi si quis omnem a Literarum et doctore et principe amorem et uxoriam rem abiudicet. Ruhnkenius eo erat et aetatis et doctrinae modo, ut ei omnium consensu uxorem ducere liceret. Non pervulgatum morem sequebatur festinationis, qua plerique ingeniosi adolescentes omnem eruditionis progressum fructumque perdunt, qui tirones ac novitii in Literis ex harum studiis vix inchoatis, quo tempore maxime discere debebant, se in rei familiaris et uxoriae curas difficultatesque 122
coniiciunt, indeque per reliquam vitam in proletariorum turba delitescunt, ad illustrem aliquem Literarum censum numquam adspirant. Quod formosam maluit quam deformem, iuvenem quam vetulam; reprehendant ii, qui amorem ad calculos adstringunt, in uxore et formae turpitudinem, et victus immunditiem, et morum asperitatem, et sermonis inficetias, et animi stuporem, cupide arripiunt patienterque ferunt, modo coniuncta sint ista vitia cum divitiis, opibus, honoribus. Ruhnkenio incredibilem natura tribuerat pulcri venustique sensum, ut neque in Literarum artiumque operibus, neque in mulierum formis, quidquam nisi vere pulcrum venustumque aut probaret, aut suum esse vellet. Aliud erat, quod eum nec sine ratione monebant amici, meminissetne pristinum suum propositum de uxore ducenda, quae aliquid rei afferret: ipse aiebat, eam afferre aliquid: hi reponebant, hoc aliquid parum esse. Haec aliaque iis monentibus ita satisfaciebat, ut eum dehortari desinerent, intelligentes se repugnando nihil efficere; puellae porro prudentiam interpretantes, quod a multis petita procis, aliorum iuvenili levi-

---

*) Virg. Eclog. VIII, 41. ex Theocrito expressum Idyll. II, 82.: hoc item ex Homerico loco, quem apposuimus Iliad. ξ, 294.

**) Phaedro, p. 346. F.

tati, Ruhnkenii provectiorem aetatem cum doctrina illam et virtute coniunctam anteposuisset: denique ad ipsum puellae ad-
123 spectum molliores redditi, veluti senes Troiani illud accinerent,

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐϋκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοιῇδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν. *)

Quod quidem dictum singulari quadam fati iniquitate in Ruhnkenio verum accidit. Nam cum uxore amanter, liberaliter, indulgenterque vivens, ac duabus mox auctus festivissimis filiabus, brevem ex ea percepit reliquum consuetudinis ac suavitatis fructum; ipsa, sexto**) coniugii anno, per apoplexiam, labefactata, ac primum loquendi facultate, postea etiam oculorum sensu orbata; ut nunc viro superstes, ex mirificis illis formae animique bonis, vix umbram et leve vestigium referat.

Matrimonium aliam vitam, alios mores, certe in studiorum temporibus mutationem, attulit. Ante solutior erat Ruhnkenius, genioque magis obsequens: tempus a scholis liberum tribuebat amicis, circulis, coetibus, conviviis, rusticationi, omnino relaxationi: et fere diurnam hilaritatem nocturna lucubratione compensabat. Iam haec omnia ad strictiorem erant redigenda modum, ad uxoris amorem et rei familiaris usum accommodanda. Iam suae cuique negotio statutae dabantur horae: studiis matutinae et vespertinae.
124 Surgere mane; duas plerumque horas Literis studere: tum duas vel tres habendis scholis transigere: inter has vel domo exire, vel quidvis aliud domi agere: porro, prandere: inde aut ipse ad amicos ventitare, aut illi ad ipsum: ambulare: sub vesperam domum redire: horam fere Literis dare: coenare cum uxore et liberis: dormitum abire. Tres tamen per hebdomadem dies a scholis vacabat, eorumque unum fere alterumque, ut antea, ita et tunc et postea, venationi dabat. Si quis paucitatem brevitatemque temporis studiis relicti cogitet, item reputet quantopere id imminutum distractumque fuerit multorum necessitate cum officiorum, Academicorum quidem, sed nil cum institutione et studiis commune habentium, adventitiorum nec nisi bonas horas intercipientium: tum negotiorum frequentia extraordinariorum, partim suorum, partim alienorum: tum salutatorum aliorumque interpellatorum importunitate: haec igitur si quis cogitet, is profecto non miretur, Ruhnkenium non plura edidisse doctri-

---

*) Homeri Iliad. γ, 156.

**) Immo *octavo:* siquidem quae h. l. narrantur anno 1771. acciderunt. Vid. infra pag. 157. ed. pr. Matrimonium autem anno 1763. iniisse Ruhnkenium, patet etiam ex iis quae in adn. 1. ad pag. ed. pr. 178. prodita sunt. FR.

nae suae monumenta, sed potius miretur eum tam multa edidisse, ut numero paucis nostrae aetatis doctis hominibus cederet, bonitate tantum non omnes superaret.

Ergo quidquid integrum intactumque ab his quasi temporum studiorumque Harpyiis auferre sibi ac servare posset otii, hoc Literis tribuebat et maxime quidem Latinis: recte 125
iudicans sibi iam harum professionem tenenti faciundum esse, ut quid in iis posset, aliquo specimine ostenderet. Et vero elegit sibi quosdam Scriptores quos aliquando emendatos illustratosque ederet, quorum adeo aliis in Scriptoribus et antiquis et novis legendis excerpendisque rationem haberet. Hi tres in primis fuerunt: Rutilius Lupus, Velleius Paterculus, de quibus infra dicemus: tertius, Cornelius Nepos. Hunc enim secundum Ciceronem, simplicis nativaeque venustatis caussa, maxime mirabatur: huius dotes, cum propter corruptelas scripturae, tum propter ignorationem vel materiae vel proprietatis, minus quam par esset a multis percipi, et dolebat, et ut quoddam bonorum studiorum damnum moleste ferebat: cui resarciendo edere parabat Nepotem ad communem intelligentiam patefactum; ita ut caeteris quidem emendandi interpretandique muneribus breviter satisfaceret, praecipuum vero et maximum locum daret Graecorum Auctorum, e quibus historiae materiam sumsit Nepos, locis apponendis, Herodoti, Thucydidis, Xenophontis, Polybii, tum vero perditorum, Theopompi, Ephori, Timaei, Plistarchi, et si qui alii sunt; ut Latini rivuli cum Graecis fontibus comparari possent: quale fuit institutum Fulvii Ursini in Virgilio comparatione Graecorum Scriptorum illustrato. Et quando- 126
quidem in scriptura et manu Nepotis restituenda, e recentioribus unus in primis egregie versatus fuisset Ioannes Michaël Heusingerus, diligentissimae vir doctrinae: eiusque disciplinae alumnus, fratris filius, Iacobus Fredericus Heusingerus earumdem doctrinae laudum socius et heres, haec studia gnaviter persequeretur, hunc iam antea epistolarum officio sibi coniunctum et familiarem Ruhnkenius hortabatur, ut patrui schedas sedulo perscrutaretur, si quid forte ineditum animadversionis ad Nepotem inveniret. Ita Heusingerus ad Nepotis studium excitatus, e bibliotheca Guelpherbytana protraxit inedita quaedam Nepotis fragmenta, quae postea (1766.) recusa, simul cum libello Mallii Theodori de Metris, Ruhnkenio inscripsit, editione facta Lugdunibatavorum.*) De his fragmentis Heusingero lis ac disce-

*) Titulus libri est: *Flavii Mallii Theodori de metris liber. E vetustis Thesauri Guelpherbytani membranis antea protulerat, nunc ad fidem Codd. Parisiensium castigavit, observationibus*

ptatio, publice agitata contrariis scriptionibus, intercesserat cum Christiano Adolpho Klotzio, qui ea germana esse negaverat. Intercesserat iam antea inter patruum Ioannem Michaelem Heusingerum dissensio mutuaque reprehensio et Augustinum Staverenum Nepotis editorem, Gymnasii Lugdunobatavi Rectorem, Ruhnkenio ex illa hominum Scholasticorum offensione subiratum, qui se item doctoris umbratici nomine significari crederet.*) Ita Ruhnkenius, qui Heusingerorum laudem
127 amicitiamque tueretur, nulla sua ipse culpa, inimicitiam adversus se cum veterem Stavereni resuscitavit, tum novam Klotzii excitavit. De hac infra verbo dicemus.**)

Ex illis, quos dixi, tribus Latinis Scriptoribus primum edere destinabat Rutilium Lupum: eiusque caussa denuo legebat Oratores et Rhetores Graecos. Rhetorum omnium, certe plerorumque, nec dum seorsum***) editorum, adhuc una est editio Aldina, eaque perrara, ut paucis in publicis, paucissimis privatis, exstet bibliothecis, et Hemsterhusius eius exemplum, quovis pretio emere cupiens ac dedita opera quaerens, per sexaginta annos nullo in bibliopolio, nullo cuiusquam in auctionis catalogo deprehenderit. Ruhnkenius duo, quibus haec editio continetur volumina, rara felicitate, diverso utrumque et loco et tempore, sibi comparaverat: et librum, ut suum, eo maiore cum otio ac diligentia tractabat. Legens Apsinem, qui unus est ex illis Rhetoribus, animadvertit, subito se in aliam orationem incidere, similem eam Longini multo sibi usu cognitam: huius, ut progreditur, ita deinceps nova vestigia deprehendit, locum etiam sub Longini nomine memoratum ab inedito Commentatore Aristidis †) Ioanne Siceliota: nullum porro dubium relinquebatur, quin haec esset pars *de Inventione*, e perdito Longini opere *de Arte Rhetorica*. Ut vidit, ita ad Hemsterhusium suum volavit,
128 non tam eius iudicium exploraturus, quam rem exploratam nunciaturus. Hic item, ut audiit et locum inspexit, ita rationes Ruhnkenii probavit, eumque monuit ut huius inventionis laudem sibi vindicaret, mentione ac notitia eius in

---

illustravit, praeterque scriptorum aliquot veterum apospasmatia, Cornelii Nepotis fragmenta Guelpherbytana cum defensionibus suis adiecit Iacobus Fridericus Heusinger. Lugduni Batavorum apud Henricum Mostert. CIƆIƆCCLXVI. LINDEMANN.

*) Vid supra adn. ad pag. 89. ed. pr. FR.

**) Vid. pag. 159. sq. ed. pr. FR.

***) Cf. supra pag. 52. ed. pr. FR.

†) Non *Aristidis*, sed *Hermogenis* commentator fuit *Ioannes Siceliota*. LINDEMANN.

Diario Eruditorum Gallico prodenda.*) Fecit Ruhnkenius. Libellum porro cum scriptis codicibus contulit, emendavit, et ad editionem fere paratum reliquit moriens. Et ne hoc fugiat harum Literarum studiosos, hic est ille *Rhetor* et *Longinus*, quem simpliciter his nominibus significavit aliis deinde in scriptis, maxime in altera Timaei editione. Simile quid se animadvertisse, mihi narrabat, apud Photium in Agatharchide, cuius excerpta errore librarii in duo diversa capita esse divulsa, ut, interiectis aliis aliorum Scriptorum excerptis, alterum caput suo auctori subtractum et in alienum nomen migraverit. Sed hoc quale sit nondum satis iudicare potui; quandoquidem neutra in Photii editione, Hoeschelii et Schotti, quid ad marginem notatum, nec in peculiaribus adversariorum schedis quidquam a Ruhnkenio significatum, adhuc reperi.**)

Mortuo Albertio, quaerebatur qui affectum alterum Hesychii volumen absolveret. Huic provinciae omnium exspectatione et voluntate destinabatur Ruhnkenius. Igitur, occupatus quamvis novae cathedrae studiis et commentationibus, noluit hoc sive pietatis, sive Literarum, munus defugere: et 129
cum antea vivo Albertio multum profuisset ad ornandum Hesychium, ita tunc illo mortuo, egregiam eamque duplicem huic volumini dotem adiecit, alteram Animadversionum, cum in ea parte ubi defecerat Albertius, tum in Auctario ad calcem additarum, Praefationis alteram. Nam ab edito primo volumine ad obitum editoris sedecim fuerant anni: et interea Ruhnkenius insignem illam ineditorum copiam Grammaticorum cum aliunde, tum e bibliothecis Parisiensibus nactus erat, quorum comparatione Hesychium emendaret: in his Lexicon Rhetoricum, cuius compilator e pleniore, quam nunc est, Hesychii exemplo plurima sumsit, unde eius scriptura et corrigatur et locupletetur. Quod Ruhnkenius in Praefatione manifesto demonstravit, ostendens Hesychium proposito suo, quod in Epistola ad Eulogium profitetur, satisfecisse, Lexicon ipsum postea ab aliis mutilatum et interpolatum esse. „Exortus enim erat," ut Ruhnkenii verbis utar, „vir longe eruditissimus, et in Graecis Literis familiam du- „cens, qui, cum vidisset Hesychii Lexicon non respondere

*) Cf. Wolfius Analect. IV, 515. *De Davidis Ruhnkenii celebri quodam reperto litterario.* LINDEMANN.

**) De hoc invento cf. Wyttenb. in memoria G. L. Wassenaerii; Opp. Tom. II. p. 317. LINDEMANN. — Ipsa de hoc invento verba Ruhnkenii leguntur apud Bergmanum, cuius adnotationem hic repetere non opus esse videbatur. FR.

„Epistolae ad Eulogium, statueret Lexicon quod nunc habe-„mus, non esse maioris operis Epitomen, sed sic de auctoris „sui manu exiisse, Epistolam autem ad Eulogium ab impo-
130 „store Graeculo, qui dotes libri, quisquiliis a se aucti, verbis „exaggerandas et mendaciis commendandas putaret, illiberali „mendacio esse confictam. Contra Albertius acutissimis viri „excellentis amicique rationibus, quamvis etiam atque etiam „a se perpensis, non movebatur, sed plura argumenta, quae „receptam ab omnibus sententiam tuerentur, in praefatione „huic volumini praemittenda expromere in animo habebat." Hoc igitur egit Ruhnkenius, Albertii sententiam explicans multisque rationibus confirmans. Erat autem ille *vir familiam in Graecis Literis ducens*, Valckenarius, qui in Epistola ad M. Röverum, hanc suam suspicionem prodiderat, in eaque se postea perstitisse testatus est ad Theocritum Digress. IV. p. 299. Caeterum, Ruhnkenius in Animadversionibus et Auctario cum alios Hesychii locos expedivit, tum *de festis Dionysiorum diebus* praeclaram illam prodidit disputationem, qua eorum rationem impeditam antea et obscuram, varioque doctorum hominum dissensu turbatam expedivit et illustravit. Atque utraque disputatione illustre exhibuit specimen criticae facultatis illius, quae non solum in emendando, sed et interpretando ac disserendo cernitur, et propositam caussam ex argumentorum latebris et involucris per ancipites ac difficillimos dubitationum anfractus ad liquidum planumque de-
131 ducit. Utramque probavit Hemsterhusio suo: nam is anni h. s. sexagesimi et quinti mense Augusto, quo Ruhnkenius Praefationi et operae Hesychianae finem imposuit, et corpore satis valebat, ut octogenarius, et ingenio vigebat ad iudicandum, si quidem a monitore excitaretur: itaque ab hoc excitatus multas cum eo, et alias, et ad Hesychium ornandum, animadversiones communicavit. Sequente demum anno 1766., mense Aprili, diem obiit supremum.

Nam is fuit exitus Hemsterhusio, ut ei inscio nec sentienti mors obreperet: fuit enim haec eiusmodi quam Graeci ἄβληχρον θάνατον*) vocant: non certus apparebat morbus, vires leniter sensimque deficiebant, succedente paulatim stupore. Ruhnkenius eum quotidie visitabat, et, ut antea, ita tunc, quoad cum eo agi posset, hortabatur, ut egregias

---

*) Homer. Od. λ, 132. ψ, 282. Plutarch. Pericle, p. 173. Aelian. Nat. Animal. IX, 11. apud Suid. voc. Ἄβληχρος. Hippocrates formam βληχρὸς sequitur: vid. Foesius Oecon. Hippoc. in voce. Valckenarius ad Theocriti Adoniaz. p. 218. [Vid. Buttmann. Lexilog. II. pag. 262. FR.]

animadversiones suas, quas scriptas in commentariis servabat, aut sibi daret, aut bibliothecae Lugdunobatavae legaret, aut certe quovis modo caveret ne intercidereut. At Hemsterhusius etiam tum quum adhuc vigebat, quo magis aetate progrediebatur, eo sibi minus in Literis inventisque ipse suis satisfaciebat: et, licet quotidie in Antiquis Scriptoribus legendis versaretur, multorumque et emendationes et explicationes locorum continuo pareret, partasque annotaret scribendo, tamen inventa sua non digna censens quae in lucem proferrentur, in commentariis ea premebat, nec fere nisi 132
diuturno convicio efflagitatus*) cum aliis communicabat. Atque tale fuisse Hemsterhusii iam inde a multo tempore negotium, duodecim ante illius mortem annis significavit Ruhnkenius in praefatione ad Timaeum. Huc accedebat, quod nullos haberet certos adversariorum libros, omnia singularibus in scidulis, veluti Sibyllae foliis, notaret: quas ipse senior, nisi multum quaerens, reperire non posset. Quae scidulae quum vivo Hemsterhusio vel extorqueri ei, vel ab aliis quamvis doctis hominibus investigari nequirent; Ruhnkenius filio illius et heredi, Francisco, persuasit, ut ipse patris commentarios et adversaria testamento bibliothecae Lugdunobatavae legaret, eiusque promissi fidem in Elogio patris **) publice testificari se sineret. Ibi enim hic locus, quasi testimonii auctoritate, ad communem omnium notitiam proditus est. At Ruhnkenii spem laboremque successus destituit. Nam vel filium Franciscum, qui obiit anno h. s. nonagesimo, mors occupavit antequam de promisso efficiendo cavisset, vel patris illa adversaria interciderunt: heredes certe nil eiusmodi invenerunt, quod ex testamento tradere bibliothecae Lugdunobatavae deberent. Ita magno et nostro dolore et Literarum damno, ille thesaurus, quod proverbio dicitur, in cineres abiit.

Hemsterhusio in Literarum Graecarum et Historiae Patriae 133
cathedra successit Ludovicus Casparus Valckenarius, vir in paucis magnus, dignus tanto et decessore successor, et magistro discipulus. Ac si quod fuit tempus, quo auream Literarum aetatem censere posset Academia Lugdunobatava, hoc profecto fuit, quo collegam habuit et Hemsterhusius Ruhnkenium, et Ruhnkenius Valckenarium: sed magis etiam po-

*) Quinctilianus in epist. ad Tryph. §. 1. *Efflagitasti cottidiano convicio, ut libros — iam emittere inciperem.* FR.

**) Elog. Hemsterhusii p. 68. [Vol. I. pag. 260. sq. ed. m.] Caeterum, quae hic scripsi, corrigenda sunt aliquantum ex iis, quae postea in hoc libro prodidi p. 204.

sterius hoc tempus. Nam prius illud et breve fuit, et in extremos incidit Hemsterhusii annos, quos torpor senilis obscuravit. Nunc succedebat Valckenarii vigor, non nisi septem annis Ruhnkenio maioris, aetate nisi florente, certe vegeta et ad omne Literarum disciplinaeque munus efficaci. Et vero, quamquam haec Academia inde fere ab ipsius incunabulis una omnium Academiarum maxime antiquae venustatis ac Literarum altrix et fuit et habita est, maximosque in eo genere habuit heroes, Lipsium, Scaligerum, Salmasium, Gronovium, *) Perizonium; tamen numquam tantos in utraque simul cathedra doctores habuit: quos non vereor dicere, habita quasi aestimatione ingenii, doctrinae, copiae, elegantiae, acuminis, et universae Literarum criticaeque facultatis, subductis rationibus, factaque totius laudis summa, illis heroibus nullo modo postponendos, immo nonnullis no-
134 minibus anteponendos esse. Sed Ruhnkenii Valckenariique in pari fere laude dispar fuit ratio. Profecti ex eadem Hemsterhusii disciplina, hic in eam venerat ab Orientalium et sacrarum initiis Literarum e Schultensii et Venemae institutione: ille a Romanis Literis, Historiis, Iurisprudentia, e Ritteri Bergerique schola. In Graecis Literis haud facile dixeris quid alteri defuerit quod alteri adesset: et erat tamen quod alter altero magis tractasset. Uterque et Antiquos Scriptores omnes ea, quam laudavimus, ratione, eorumque recentiores interpretes criticos et antiquarios legerat omnes.. Sed erat naturarum, et ipsorum inter se, et magistrum, dissimilitudo. In Hemsterhusio ratio dominabatur, ad inventionem sensim et quasi comparandis calculis progrediebatur. In Valckenario fere omnia erant ingenii, subito et velociter ad inventionem ferebatur, caussarum momenta magis sentiebat quam ponderabat. Ruhnkenius mediam inter utrumque habebat naturam: aderat impetus ingenii, aderat quae impetum regeret ratio: nec disserendi diligentia cedebat magistro, nec coniiciendi solertia condiscipulo: utraque illa dote valebat profecta ex pari et acuminis celeritate, et iudicii subtilitate. Valckenarii mira fuit sagacitas in Poëtarum fragmentis per omnia Antiquitatis monumenta dispersis ac latentibus investigandis, excitandis,
135 instaurandis: quo in Critices munere primus excelluit Scaliger, tum Bentleius: cui ut Valckenarius, ita huic proximus fuit Ruhnkenius. Hic non contentus editis Veterum libris, ineditos etiam consectabatur omnes: Rhetorum, Grammatico-

*) Magnum illum *Ioannem Fredericum*, qui fere intelligitur ubicumque nulla diserta filii *Iacobi*, aut nepotis *Abrahami* mentio fit, laudis in illa gente auctor, ut infra dicitur p. 191. BERGMAN.

rum, Scholiastarum, glossas cognitas perspectasque habebat, earumque fontes et quasi successiones unus omnium maxime tenebat. Valckenarius minus aliquanto ineditorum cupidus librorum, editis fere contentus, omnem item ex iis omnibus materiam excerpserat, eamque praeterea retulerat ad interiorem Linguae, Dialectorum, Analogiae et originum scientiam, qua ipsum adeo magistrum vel superaret vel certe aequaret. Idem in Critica etiam sacra, Historia Ecclesiastica, Patribus, valebat. Ruhnkenius, exceptis Patribus iis, qui aliquam cum doctrinae elegantia coniunctionem haberent, reliquum hoc genus leviter attingere maluerat, idque abunde conpensabat Philosophorum, Interpretum Platonicorum et Aristotelicorum, Iureconsultorum, Historicorum, Antiquariorum, Numismatum et Inscriptionum, cognitione. Neuter tam praeclarum quid ediderat, quin alter, quoad naturarum diversitas ferebat, idem facere potuisse videretur, si eodem in argumento laborem operamque ponere voluisset: nec dubium erat quin alter alterius cathedram ornare posset, si ei obtigisset. Huius rei documentum Ruhnkenius facto et scriptis dedit: Valckenarius ut daret, locus tempusque non postula- 136
runt. Latinos Scriptores hic omnes legerat, indeque quidquid ad Graecos pertineret Scriptores illustrandos collegerat: Ruhnkenius, si quidem ea erat ei et muneris professio et iuvenilis disciplina, uberius et ad interiorem criticamque rationem, in eoque genere princeps exstitit, quae eius praecipua est laus: et Graecas, et Latinas Literas tamquam ἔργον et finem tractabat: Valckenarius Latinas ut πάρεργον, certe magis ut adiumentum, quam ut finem. Igitur, ut in robustissimorum pari athletarum, quorum alter est ἀμφιδέξιος, aeque manu valens utraque, alter dextera magis quam sinistra, summa tamen mensuraque virium in utroque aequalis constare videtur: ita hi viri, si in certamen invicem descendissent: quamquam ea erat in utroque et animi magnitudo, et mutua benivolentia, ut concertationis aut rivalitatis ne minima quidem in eorum mentibus vel cogitatio vel suspicio exsisteret: sed tamen si in certamen descendissent, in Ruhnkenio apparuissent et vires et concinnitas agilitasque in motu, quibus adversarium urgueret: *) Valckenarius suo ipse se pondere ac robore tueri, omnemque adversarii impetum confutare videretur.

Hoc in materia, maius etiam in forma erat discrimen. In scribendo explicandaque doctrina Ruhnkenius adhibebat delectum, ordinem, certam in rebus disponendis ac disseren- 137

---

*) Bergman. ed. *urgeret.* Cf. infra ed. pr. pag. 148. FR.

do rationem; unde in omnibus eius scriptis legenti, quasi lux quaedam, oboritur perspicuitas intelligentiaeque facilitas: harum dotum Valckenarius nec rationem habebat, nec fructum consequebatur, expromendis reconditae doctrinae copiis unice contentus. Porro Ruhnkenius illi, de qua diximus, perspicuitati adiungebat Latinae orationis bonitatem, elegantiam, suavitatem, lumina, omnino eloquentiae commendationem; ut eius scriptis nil in hoc genere sit vel iucundius lectu, vel magis ad alliciendum tenendumque studium legentis efficax; isque unus in paucis eorum sit, qui criticum argumentum scribendi dote exhilararent. Valckenarius Latinae orationis castitatem et elegantiam nec spernebat, nec prorsus negligebat, numquam tamen in ea assequenda praecipuum quoddam studium posuerat; igitur in scribendo neque curae multum neque temporis formandae ornandaeque orationi tribuebat, verbis magis rarioribus ac poëticis quam propriis et usitatis delectabatur, et compositio fere dura impeditaque exibat; vix ut crederes, tantam in eo esse ingenii celeritatem. Huc accedebat alia diversitas. Valckenarius, ut magis etiam Hemsterhusius factitaverat, multos legebat hodiernos libros, et Belgicos et Francicos: Ruhnkenius etiam Italicos, Anglicos, Germanicos, sed paucissimos, nec fere
138 nisi eos, qui cum ipsius professione coniuncti essent, idque et breviter et celeriter, nec ad illas linguas discendas, sed ad res cognoscendas: a Germanice loquendi facultate desueverat, Belgicae Francicaeque linguae hactenus assueverat, quatenus satis esset ad quotidianum vitae communis usum: omnem scribendi diligentiam in una ponebat Latina oratione: et cum illa consuetudine, tum sua natura, id consecutus est, ut, quod ab initio diximus, immunis ab huius saeculi labe, *) aurea Latinarum aetate Literarum in Latio natus institutusque videretur.

Sed haec erat eorum in scriptis diversitas: omnia in dicendo et agendo aliter apparebant. Ruhnkenii excellens orationis virtus minus agnoscebatur: non deerat dignitas in corporis forma, habitu, gestu, motu: aderant laterum vires, vox etiam aderat ampla cum robore et impetu: deerat vocis varia tractatio et soni suavitas, atque ita deerat, ut reliquis eloquentiae dotibus officeret. Valckenarius quum semel os ad dicendum aperuisset, nil iam in compositione impeditum, difficile, tortuosum apparebat: non quin adesset, sed quod

*) Statim ab initio, post prooemium, [pag. 1. ed. pr.] ubi Ruhnkenius *e singulari et maxime raro naturarum genere, quae immunes a sui saeculi contagione, integrae sinceraeque a prisci sanitate aevi prodeunt*, fuisse dicitur. LINDEMANN.

naturali quadam agendi ac pronunciandi efficacia expeditum, facile, planum, redderetur: verba inusitata et poëticae dictiones iam decebant et ornabant prosam orationem. In vultu et oculis ea erat severitas ac sapientiae significatio, quae audientem exspectatione erigeret: vox gravis, sonora, ma- 139
gnificenitae plena, ex intimo quasi pectoris fonte depromta volvebat orationis flumen crebrum cum altis animi sensibus, tum sententiarum et luminibus et acuminibus, ut vere illud diceres, *Ferret immensusque ruit profundo Pindarus ore:* *) et cum per totam orationem audientes attentos et ex ore ipsius suspensos teneret, tum eos quasi tormento sententiae subinde percellebat. Memini me aliquando eum dicentem ita audire, ut, cum auferrer continuo orationis flumine, ad Euripideam **) illam sententiam, quam Latine, nec nominato auctore pronunciabat, *Deus tacito ingrediens vestigio, secundum iustitiam res tractat humanas*: hoc igitur memini ab eo eiusmodi affectu, eo oculorum quasi ardore pronunciari, ut veluti a Deo missum vatem et audire mihi et videre viderer, et, quod apud Poëtam dicitur, *gelidus mihi per ossa curreret tremor.* ***) Sed eamdem orationem legeres, nil iam sentires, frigeres: sensuum sententiarumque vim labefactabat dictionis compositionisque cum negligentia tum difficultas. Igitur Ruhnkenius lectus, Valckenarius auditus, magis placebat.

Caeterum in quotidiana vitae consuetudine quum uterque suus nec alienus esset, nil affectationis haberet, mores, incessum, gestum, et omnino externum habitum ad nullius cuiusquam, quem imitari vellent, exemplum componerent, 140
sed naturae ipsi suae obsequerentur; ita hominum tamen, qui eos non interius noscerent, diversa erant de utroque iudicia. In Valckenario, ut fere in Hemsterhusio et Ernesto, natura omnia ad gravitatem finxerat; ut iam in iuvene esset senilis forma: in Ruhnkenio contra, ad communem sensum ac facilitatem; ut, quod volebat, unus e multis †) videretur, et adhuc in sene iuvenilis exstaret species. Itaque

*) Horat. Carm. IV, 2, 8.

**) In Troadibus 886. celebratam a posteris:
Ζεὺς, εἴτ᾽ ἀνάγκη φύσεος, εἴτε νοῦς βροτῶν,
Προσηυξάμην σε· πάντα γὰρ, δι᾽ ἀψόφου
Βαίνων κελεύθου, κατὰ δίκην τὰ θνήτ᾽ ἄγεις.

***) Virg. Aen. II, 120.
gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor.

†) Cf. infra pag. 264. ed. pr. Horat. Sat. I, 9, 71. *unus multorum.* ubi cf. Wuestemann. Stat. Silv. lib. V. praef. *unus ex turba.* Gr. *εἷς τῶν πολλῶν.* Lucian. Somn. 9. *τῶν ἐκ τοῦ πολλοῦ δήμου εἷς.* FR.

fiebat, ut vulgus, qui fere opinione et externo habitu movetur, Ruhnkenium Valckenario minus doctum putaret. Uterque praeiudicatas vulgi opiniones et gloriolae vanitatem contemnebat: Valckenarius alto etiam animo eas despiciebat, et oratione exemploque ipse suo confutabat; unde factum est, ut numquam corporis vultusque sui imaginem pingi fingique voluerit; Agesilai *) auctoritatem sequens vetantis amicos, ne ipsius facerent *μιμηλὰν γραπτὰν ἢ πλαστάν*. Ruhnkenius hoc in loco facilior indulgentiorque erat; ut, paucis ante obitum annis, amicorum precibus victus, patereretur imaginem suam pingi, et aere excusam in vulgus edi. Ruhnkenii per totam fere vitam, ut Socratis, idem erat animus, idem vultus. Valckenarius, quod magnis praesertim et heroicis ingeniis accidisse constat, nonnumquam intemperie quadam
141 afficiebatur, quam *μελαγχολίαν* Graeci vocant, ut per aliquod tempus excitatior ferretur, tum ad se rediret, subtristis quasi ac taciturnus: naturae suae et consuetudini restituto admirabile inerat temperamentum gravitatis et iucunditatis, ut nil eo amabilius diceres. Neque tamen utriusque aut haec, aut reliqua, naturarum diversitas amicitiam eorum turbabat; quum uterque sibi eumdem proponeret virtutis ac doctrinae finem, alter alterum Literarum caussa magni faceret, huius iudicium et constantia voluntatem ingeniumque illius in mutua benivolentia retineret.

Proximus ab eo, quo Hemsterhusius obiit, annus Ruhnkenii (1767.) periit Literarum studiis, quippe occupatus munere Rectoris Magnifici: hoc enim est nomen Professori quovis anno magistratum et fasces Academiae habenti. Ruhnkenius, vivo adhuc Hemsterhusio, constituerat eum aliquando mortuum scripto laudare. Iam eius rei tempus et opportunitas sequente deinceps anno, Februarii die octavo, incidit oratione habenda more maiorum Rectori abeunti illo magistratu. Huic orationi Ruhnkenius argumentum fecit Hemsterhusium. Atque hoc est illud *Hemsterhusii Elogium*, quo nil in omni elegantis doctrinae et eloquentiae genere recentior aetas perfectius absolutiusque vidit. Nam quum perfectam Critici formam in Hemsterhusio spectandam sibi propo-
142 suisset, ita eius ingenium, doctrinam, animum, mores, explicuit, ita Criticae vim praestantiamque declaravit, ita nativa illa ipsique propria Latinae orationis castitate ac venustate rem argumentumque illustravit; ut, quum dubitemus, plusne sit in ea scriptione, suavitatis, leporis, pulcritudinis, nitoris, an prudentiae, gravitatis, dignitatis, maiestatis, iucundiorne

*) Plutarch. Vita Agesil. pag. 596. F. et alibi.

sit lectu an fructuosior exemplo et institutione, illud non dubitemus affirmare, vere aureolum esse libellum, in quo formando et Musae omnes et Gratiae conspirasse videantur.

Eodem anno edidit Rutilium Lupum de Figuris Sententiarum, cum Aquilae Romani et Iuli Rufiniani de eodem argumento libellis. Rutilii opusculum, ex opere Graeco nunc perdito Gorgiae, eius quem M. Cicero filius magistrum eloquentiae habuit, *) Latine versum fere negligebatur adhuc ab hominibus doctis, quamvis laudatum illud subinde a Quinctiliano, ac probandum et orationis bonitate et praeceptorum diligentia, tum vero magni aestimandum frequentia exemplorum Latine redditorum e Graecis Oratoribus, non solum Demosthene, Lysia, Hyperide, Dinarcho, Lycurgo, quos veteres Grammatici in decem classicis censuerunt Oratoribus, sed vero etiam ex Hegesia, Demetrio Phalereo, Charisio, Demochare, aliisque ex illo classicorum censu exclusis. Ali-
quanto minoris sunt momenti Aquila Romanus, rhetor e sae- 143
culo secundo extremo aut tertio, qui ex Alexandri Numenii superstite nunc libello nomina ac definitiones Figurarum sumsit, suppositis in exemplorum Graecorum locum Latinis: et Iulius Rufinianus e Constantini aevo, qui exempla non fere habet nisi Ciceroniana et Virgiliana: quos Ruhnkenius et propter argumenti similitudinem, et priorum editionum auctoritatem, adiungendos Rutilio censebat. Ergo hanc Rhetorum editionem ita ornavit, ut quivis unus harum rerum peritus intelligeret, neminem nisi a Graecarum scientia Literarum profectum, nedum istos harum ignaros, Ruhnkenii obtrectatores, aut simile quidquam proferre, aut omnino Latinarum Literarum muneri professionique satisfacere posse. Principio, horum de Rhetorum rebus ac scriptis, antea fere ignoratis, in praefatione docte exquisiteque exponitur. Deinde ipsi libri ita tractantur, ut loci et corrupti acute emendentur, et obscuri docte illustrentur, et manifesto appareat Ruhnkenium in Latinis item Literis eadem, qua in Graecis, valere critica cum facultate tum doctrina, nullum non veterem Scriptorem Latinum, nullum non recentiorem Criticum et Grammaticum ab eo lectum, pertractatum, excerptum esse. Denique, quum interpretis et editoris partes provinciamque
ita explevisset, ut accessioni nullus relictus esse locus vi- 144
deretur, cumulavit etiam munus praeclara illa et singulari *Historia Critica Oratorum Graecorum.* Cuius quod fuerit

---

*) Cf. Ruhnkenii praefatio ad Rutilium Lupum pag.. X. (pag. XII. ed. m.) FR.

consilium, quae caussa, utile et iucundum sit elegantis accurataeque doctrinae studiosis cognoscere.

Nam apud Graecos tempore adhuc Solonis, sexcentis ante vulgarem aeram annis, libri erant et pauci et rari, et hi fere oratione carmine ac numero ligata: docti, qui fuerant, homines, magis suo ipsi ingenio, studio, experientia, quam librorum lectione, exstiterant. Deinceps accedente prosae scriptione, utriusque orationis scriptores indies prodierunt multi: et crescente paulatim legendi scribendique studio, iam Aristotelis ac Demosthenis, et omnino Alexandri Macedonis, aevo, tantus ferebatur librorum numerus, ut eorum cognitio, interpretatio, censura, peculiarem postularet doctrinam et quasi provinciam, quam Grammatici et Critici sibi vindicabant. Porro, Graecis Literis totam obtinentibus Asiam et Aegyptum, *) constituendis instruendisque bibliothecis, cum aliis multis in locis, tum Alexandriae et Pergami, invalescente quotidie scribentium numero, ingens librorum cum multitudo tum varietas, obesse magis quam prodesse bonis Literis et Eloquentiae videbatur. Quod ut ca-
145 verent detrimentum, duo summo ingenio et infinita doctrina Critici, Aristophanes Byzantius et Aristarchus, centum fere et quinquaginta post Alexandri aevum, totidemque ante nostram aeram annis, illam librorum multitudinem certo numero circumscribendam duxerunt, et veluti censu agendo cuiusque generis optimos quosque Scriptores in suas classes redegerunt: quibus inde *Auctorum classicorum* nomen additum est; quippe qui soli iustae classis auctoritatem obtinerent, quae tamquam lex et norma bene scribendi valeret. Igitur in hunc ordinem relati sunt **) *Poetae Heroici*, Homerus, He-

---

*) Quae per Alexandrum eiusque successores Graecis colonis frequentatae sunt. Nam qui antea iam fuerant Graeci incolae in Sicilia, Italia, et maritima ora Asiae, Africae, Galliae, Hispaniae, aut aliis in regionibus, hos a nobis non excludi a communione Literarum, per se patet: nec moneri necesse erat in ipso libro. Hac annotatione monemus, tironum caussa.

**) Hunc Scriptorum censum exhibuit Ruhnkenius in Historia Critica Orat. Graec. p. 94. sequens Quinctilianum Instit. Orat. X, 1. Grammaticum Bibliothecae Coislinianae p. 597. quem repetiit I. A. Fabricius Biblioth. Gr. Vol. IX. p. 599. et Proclum Chrestomath. p. 340. seq qui non nisi Poëtarum quaedam genera recenset. Nemo, quod sciam, Veterum hunc catalogum, qualis ab Aristophane et Aristarcho confectus erat, nobis servavit, aut hos diserte auctores catalogi prodidit. Unus Quinctilianus ita de iis loquitur, ut non nisi per coniecturam colligatur, eum in enumerandis Scriptoribus crisin et catalogum illorum sequi: et tamen duobus locis ea dicit, quibus fere in eam opinionem ducaris, duumviros illos non nisi Poëtarum censum habuisse. v. c. p. 893. [X, 1, 54.]

siodus, Pisander, Panyasis, Antimachus: *Iambici*, Archilochus, Simonides, Hipponax: *Elegiaci*, Callinus, Mimnermus, Philetas, Callimachus: *Lyrici*, Alcman, Alcaeus, Sappho, Stesichorus, Pindarus, Bacchylides, Ibycus, Anacreon, Simonides: *Tragici*, Aeschylus, Sophocles, Euripides, Ion, Achaeus: *Comici* antiquae Comoediae, Epicharmus, Cratinus, Eupolis, Aristophanes, Pherecrates, Plato: *mediae*, Antiphanes, et Alexis: *novae*, Menander, Philippides, Diphilus, Philemon, Apollodorus: *Historici*, Herodotus, Thucydides, Xenophon, Theopompus, Ephorus, Philistus, Anaximenes, Callisthenes, Clitarchus: *Oratores*, decem Attici, Antiphon, Andocides, Lysias, Isocrates, Isaeus, Aeschines, Lycurgus, Demosthenes, Hyperides, Dinarchus: *Philosophi*, Plato, Xenophon, 146

Aristarchus atque Aristophanes, poetarum iudices, neminem sui temporis in ordinem redegerant. et p. 895. [X, 1, 59.] — *tribus receptis Aristarchi iudicio Scriptoribus Iamborum.* I, 4. p. 38. [§. 2 seq.] bipertitam facit Grammatici professionem, *recte loquendi scientiam et poëtarum enarrationem:* quibus subiicit duas alias partes, *emendatam lectionem, et iudicium: quo quidem ita severe usi sunt,* (inquit) *veteres Grammatici, ut non versus modo censoria quadam virgula notare, et libros, qui falso viderentur inscripti, tamquam subditition summovere familia permiserint sibi, sed auctores alios in ordinem redegerint, alios omnino exemerint numero.* Hoc loco item dubium videatur, utrum *auctorum* nomine solos Poëtas significaverit, an prosae Scriptores quoque complexus sit. Hoc tamen probabilius videtur. Proclus quidem l. l. et Isaacius Tzetzes in Prolegomenis ad Lycophronem, solos Poëtas recensent: sed utriusque hoc erat propositum. Constat Grammaticos in scholis non solum Poëtas sed prosae Scriptores enarrasse. Callimachus Democriti scriptis criticam grammaticamque operam tribuit: et alios clarissimos quosque recensuit: vid. Ionsius Scriptor. Histor. Phil. II, 5. Diomedes lib. II. p. 421. Grammatico non solum *Poëtas* sed et *Scriptores*, id est, eos qui prosa oratione scripserunt, subiicit, auctorem, puto, sequens Varronem. *Iudicium* est κρίσις et censura; qualem prodiderunt etiam praecipui rhetores: et praeter Quinctilianum, Dionysius Halicarnasseus Opp. Rhet. p. 122. seq. et Hermogenes de Formis Orat. II, 5. uterque veterem Grammaticorum in Poëtis, sed magis in Scriptoribus, censum secutus est. Aristophanem Byzantium quidem in Philosophorum etiam censura ac iudicio versatum esse, inde colligitur, quod Platonem in Trilogias distribuit, teste Diogene Laertio III, 61. et quod Epicuri stilum reprehendit, eodem teste X, 13. Credam igitur, fuisse quidem antiquitus talem canonem Auctorum ab Aristophane Byzantio et Aristarcho confectum, sed eumdem sensim ita auctum et mutatum a sequentibus Grammaticis, ut quid illorum duumvirorum, et quid cuiusque sequentium esset, non amplius appareret. Caeterum, in Ruhnkenii indice p. 94., nescio quo casu, omissi sunt Philosophi: quorum tamen rationem habuerunt Dionysius Halicarnasseus, Quinctilianus, et Hermogenes. [Vid. Ferd. Rankii disputat. in Rutilii Lupi ed. ab me curata pag. 66. sqq. FR.]

Aeschines, Aristoteles, Theophrasus. At hic ordo iam illum, ut credibile est, in modum ab Aristophane et Aristarcho constitutus, a posteris etiam aliorum nominibus Scriptorum auctus, ita in Oratoribus auctoritatem obtinuit, ut non nisi decem illi haberentur classici, reliqui, et Oratores et omnino Scriptores, in illum ordinem non assumti, paulatim vulgo in oblivionem abirent, nec nisi eruditiorum Grammaticorum Rhetorumque cognitione studiisque retinerentur, suum sibi iudicium sequentium, et non minus ab exclusis quam classicis exempla sumentium: quorum e numero fuit Gorgias. Omisso Antiphonte, de quo antea (a. 1765.) doctum iuvenem Petrum van Spaan, edita singulari dissertatione, *) disputantem ipse praeses produxerat: omisso igitur Antiphonte, Oratorum, quorum scripta in illa Historia recensuit, sunt ad quinquaginta, singuli per singulas disputationes, quamvis breves, tamen suis numeris absolutas, descripti. Harum unam nominasse satis sit, eam de Andocide et Phaeace, in qua disputatur adversus Io. Taylorum. Hic Andocidi Orationem adversus Alcibiadem abiudicare, Phaeacique adiudicare conatus erat tantis ingenii doctrinaeque adhibitis praesidiis, ut sententiam Hemsterhusio probaret: Ruhnkenius non minore ingenio doctrinaque, maiore etiam acumine et subtilitate, rationes Taylori confutavit, ut assentientem haberet Valckenarium,
147 et habiturus etiam fuisset Hemsterhusium, si is adhuc vixisset. Ergo et in hoc Ruhnkenius princeps exstitit doctrinarum genere, quod unum est ad ingenii fructum et cognitionis suavitatem uberrimum: *Historiam Literarum* dico, quae in rebus et libris Veterum Scriptorum recensendis versatur. In hanc quum ab omni tempore multi involaverint compilatores, qui non dubitarent de Scriptoribus garrire, quorum scripta non legissent; paucissimi fuerunt, qui eam cum propriae doctrinae copiis et facultate tractarent. Quorum e numero principes censendi sunt quatuor. Nam, ut Io. Meursius priores omnes diligentiae laude superavit, ita mox plus aliquanto iudicii attulit G. Io. Vossius: plus etiam Io. Ionsius, omnes et maiores et minores superaturus, si vita ei longior obtigisset: denique illorum copias suis auxit, totamque materiam explicuit, duplici in primis opere Bibliothecae cum Graecae tum Latinae, I. A. Fabricius, eoque sane unus omnium hoc saeculo doctorum hominum de harum Literarum incrementis studiisque optime maximeque meritus. His iam

---

*) Disputationem recusam adiecit Reiskius editioni Oratorum Atticorum Vol. VII. p. 795. [Legitur eadem in Opusc. Ruhnk. T. I. pag. 142. seqq. ed. Bat. FR.]

quintus accessit Ruhnkenius scripta Oratorum Graecorum Critica Historia. Et quandoquidem hi fere Attici fuerant Oratores, constituebat Rhodiorum item et Asiaticorum historiam eadem ratione persequi: iamque apparatum instruere adgrediebatur: porro Fabricianum utrumque opus denuo ede- 148
re, ac supplementis animadversionibusque locupletare destinabat: et destinatum perfecisset, si vel alius eum ad opus urgendum *) incitasset, vel ipse suo iudicio non ad alia opera dudum affecta perficienda revocatus fuisset. **)

Venio nunc ad illud tempus, quo nostra exstitit coniunctio, quum ego Ruhnkenio adhuc ignotus me ipse conciliavi scripta ad eum *Epistola Critica in Iulianum, Eunapium et Aristaenetum*, Goettingae, anno h. s. sexagesimo et nono: quae notitia sensim ad consuetudinem, familiaritatem, et intimam amicitiam crevit. Fuit enim Ruhnkenius mihi, ut ipsi Hemsterhusius, ***) novae veluti vitae auctor: atque, ut ipse magna fuit mei pars, ita ego nonnulla ipsius: et in ipsius vita narranda me mei ipsum mentionem praetermittere ut alienum est a proposito, ita apud plerosque vel animi ingrati, vel intempestivae modestiae notam subeat. Nec tamen amplius de me dicam, quam ad Ruhnkenii res cognoscendas pertinet: quandoquidem de initiis studiorum meorum alio in libro tantum dixi, quantum temporis locique illius ratio postulabat. †)

Ego undeviginti annos natus, lecto Xenophonte, ad alterum Socraticae suavitatis fontem accedens Platonem, mirifico quodam huius studio capiebar, non solum ut legendo satiari non possem, sed ut animadversiones etiam in pleros- 149
que Dialogos, pro meo quidem captu illas et iuveniles, sed, quoad eius fieri posset, diligenter conscriberem, haud secus ac si scholas in Platonem habere constituissem. Hoc dum ago, venit forte ad me familiaris meus et amicus I. M. Hassenkampius, is qui superiore anno (1797.) in Rintelensi Academia Professor diem obiit, haud mediocri sane et meo cum dolore, et eruditioris Theologiae detrimento: is igitur ad me veniens libellum adfert, de cuius nec auctore editore adhuc vel in libris legeram, vel fando audiveram,

---

*) Sic h. l. etiam pr. ed. Cf. supra pag. ed. pr. 136. FR.

**) Quum discipulos Literis strenue operantes, illo tempore plures haberet, unus Ioannes Enschedéus, disputationem de Tutelis et Insignibus Navium, eius auspiciis, et scripsit, et publice defendit, anno 1770. Sed de Enschedéo satis est quod diximus Biblioth. Crit. P. XII. pag. 90.

***) Cf. supra pag. 32. ed. pr. FR.

†) Vid. Wyttenbach. praefat. ad Selecta Princip. Histor. FR.

Timaei Lexicon Vocum Platonicarum cum animadversioni-
bus Davidis Ruhnkenii: narrat, se hunc sibi libellum com-
parasse ea opinione et spe, ut per eum iuvaretur ad intel-
ligentiam Dialogi Timaei, quem cognoscendi Platonis caus-
sa legere instituisset: sed Dialogum quidem Timaeum non
dilucidiorem reddi ope Lexici Timaei, et singularem habere
difficultatem atque insolentiam rationum Mathematicarum:
„his“ inquit „difficultatibus fatigatus a Platonis lectione
„destiti; igitur hunc libellum tibi do, cui forte plus utilita-
„tis adferet, quippe qui totum Platonem legere aggressus
„es.“ Et erat ingeniosissimus iuvenis Hassenkampius, Lin-
guae Graecae peritus ad eum finem ut legendis Scriptoribus
150 res ac sensum facile assequeretur, et vero Mathematicis
studiis probe exercitatus, sed nimirum in eo deceptus, quod
legendi Platonis initium non a Grammatica interpretatione,
deinde quod a Dialogo Timaeo, duceret. Ego libellum ut
in manus accipio, ita evolvo: miror commentarios amplos et
eruditos, quales numquam videram: quaero voces mihi notas
et a me meis in animadversionibus tractatas: paucas inve-
nio: sed quas invenio, eas video eiusmodi ratione expositas,
ea luce illustratas, qualem quantamque adhuc non cognove-
ram. Tum vero intelligere coepi non solum per se ipsam
fructuosam esse Platonis lectionem ad mores, animum, ingeni-
um, orationem, disserendi elegantiam, interiorem Philosophiae
et Literarum Graecarum cognitionem: sed vero longe fructuosis-
simam ad omnes posteros et Graecos et Latinos Scriptores recte
intelligendos, quippe per hos omnes et per universum antiquarum
doctrinarum orbem longe lateque diffusam. Inde per complures
deinceps annos Timaei Lexicon mihi fuit enchiridion, quod e
manibus numquam ponerem, cuius mihi tamquam instrumento
Platonis cognitionem patefacerem. Nam huius acriori indies
studio incitabar, ut eum iam non solum animi sensu amarem,
sed ratione iudicioque diligerem. Ruhnkenium autem et ama-
bam, propter communem Platonis amorem, et diligebam propter
151 doctrinae fructum quotidie ex eius Timaeo perceptum: Ruhn-
kenium dies noctesque cogitabam: Ruhnkenium in oculis fe-
rebam: Ruhnkenium ut unicum doctorem et alterum patrem,
colebam ignotus, et subinde legens eius animadversiones,
cogitationi ipsi meae indulgens, coram cum eo colloqui mihi
videbar, mox a mentis errore ad me rediens illud usurpabam,

Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis
Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces? *)

*) Virg. Aen. I, 407.

Igitur non diutius vanum desiderium ferens, in animum
induxi primo quoque tempore me ad viri notitiam proferre,
scribendo ad eum edendoque libello. Sumsi Iulianum, mox
Plutarchum, aliosque illius aetatis Philosophos et Rhetores,
quos ex Antiquis, in primis Platone, emendarem, exemplo
ipsius Ruhnkenii in Animadversionibus ad Timaeum proposito.
Biennio postea Goetingam veni, operaeque pretium feci, cum
legendis Graecis Scriptoribus Scriptorumque editionibus iis,
quibus adhuc aegre carueram, tum vero etiam conciliando
meis studiis Heynio: qui, quum consilium ei aperuissem
meum, me currentem incitavit, narrans quid ipsi officii gra-
tiaeque cum Ruhnkenio intercederet: addens, se per literas
meum ei libellum commendaturum: idque mox praestitit. 152
Caeterum Ruhnkenius et nondum viso meo libello, ad lite-
ras meas humanissime respondit: et accepto lectoque, adeo
mihi amanter scripsit, *) adeo ad laudem honorifice, adeo
omni mea spe, opinione, merito, cumulatius, ut nil supra
esse posset. Saepe in memoriam redeo eius diei, quo die
has accepi literas: ut eas legi, relegi, exosculatus sum: ut
me per complures deinceps dies insolitus quidam nec stu-
pori dissimilis, fatebor enim, placidae voluptatis affectus te-
nuit. Nec mirum. Diuturna quatuor annorum exspectatione,
et quasi animi contractione, subito solvebar. Neminem ad-
huc habueram, qui meam operam agnosceret: paucos par-
cosque laudatores: multos mei studii reprehensores, ut in-
utilis ad vitae usum: omnem spem reposueram ad illud tem-
pus, quo meam operam Ruhnkenio, Valckenario, horumque
simillimis viris probassem, huiusque laudis exspectatione om-
nem et laboris mei aerumnam et imperitorum reprehensionem
toleraveram. Nunc exspectatum illud tempus aderat, et u-
berrimum laudis animique fructum adferebat. Proximo anno
(1770.) Lugdunum veni. Quis meus fuerit sensus ad Ruhn-
kenii Valckenariique adspectum, quos absens ut Deos colu-
eram, dictu est difficile: difficilius etiam, quae mea fuerit
admiratio, quum tantam divinitatem cum tanta humanitate 153
coniunctam viderem. Cognoveram antea aliis in populis
Professores, qui apud discipulos et indoctiores, saepe etiam
apud aeque doctos ac doctiores, gravitatis et reconditae cu-
iusdam sapientiae speciem affectarent. Tales ego homines
numquam ferre poteram. Sed tamen, mecum ipse cogita-
bam, si ferendi sunt isti mores, in solis eos feram Lugdu-
nobatavis duumviris: his concedam; hi si faciant, sumant

*) Literas prodidit Mahnius Vit. Wyttenb. p. 79. BERGMAN.

superbiam quaesitam meritis. *) At nil quidquam istiusmodi
in horum inerat moribus, nil supercilii, nil simulationis, nil
nisi verum, simplex, modestum, nil non ad civilem et com-
munem aequalitatem exactum, quam nemo ignorat, nemo non
amplectitur, qui ex Veterum scriptis verum sapientiae fru-
ctum quaerit. Quae utriusque viri in me exstiterint benefi-
cia cum doctrinae, tum amicitiae, referre longum est. Lug-
duni annum fui, ventitans in eorum scholas, caeterum in-
struens editionem libelli Plutarchei De Sera Numinis Vin-
dicta, libris nondum lectis legendis, et huius bibliothecae
scriptis codicibus conferendis. Interea Remonstrantium So-
cietas quaerebat qui Amstelodami in illorum schola magno-
rum sane Doctorum nominibus celebri, Literarum Philoso-
phiaeque professionem susciperet. His ut mihi eam offer-
rent, mihique ut oblatam acciperem, persuadent duumviri.
154 Quam cathedram quum per octo annos tenuissem, in aliam
traducor Philosophiae in Illustri Amstelodamensium Athenaeo
instauratae (1779.): eamque sexto anno (1785.) item com-
muto cum Literarum et Historiarum in eodem Athenaeo ca-
thedra: post illum decimo quarto, altero post Ruhnkenii obitum,
anno, hoc ipso nonagesimo nono, Lugdunum migro successor
mortuo illi, cui vivo saepe collega destinatus invitatusque
fuissem. Ac per totum illud Amstelodamense tempus, quum
Amstelodamum primo patriaeque loco mihi esset, ubi nil
desiderarem eorum quibus literati hominis otium ac felicitas
censeretur: Lugdunum, una ex omnibus reliquis Batavae ter-
rae urbibus, secundo mihi loco fuit, quam et amarem, ut
studiorum meorum altricem, et lubenter inviserem, ut ma-
gistrorum meorum, amicissimorum virorum, stationem ac do-
micilium.

Caeterum, quae ante meum in hanc terram adventum
fuerunt Ruhnkenii res, has cum ex ipsius, tum ex alio-
rum, sermonibus acceptas et memoria custoditas, retuli: quae
postea secutae sunt, earum ipse testis fui. Versabatur tunc
in animadversionibus ad Xenophontea Socratis Memorabilia
et Longinum conscribendis: his Toupii, illis Ernesti in gra-
tiam. Igitur et me sui caussa hos libros relegere, et si quid
novae emendationis interpretationisve peperissem, cum ipso
155 communicare, iubebat. Feci: measque notulas ita ei tradidi,
ut suo ipse iudicio, nulla mei facta mentione, iis uteretur.
Sed de eius in Longinum animadversionibus postea dicemus: **)
nunc de Xenophonteis verbo monendum videtur.

*) Horat. Carm. III, 30. 14. FR.

**) Cf. pag. 168. ed. pr. FR.

In plerorumque Veterum Scriptorum exemplis ad marginem cuiusque loci notare solebat, cum suas, tum magis etiam aliorum emendationes, quae in illa editione non essent memoratae. Xenophontem peculiari quadam cura tractaverat, et in margine exempli Leunclaviani non modo illius, de quo diximus, generis annotationes scripserat, sed etiam omnes Grammaticorum ac fere Scriptorum locos notaverat, qui locos Xenophontis attigissent. Igitur ad Veteres plerosque Scriptores tractandos etiam si subito accederet, numquam imparatus accedebat. Porro Ernestum vehementer diligebat, cum quod ab illo ipse diligeretur, tum quod eos quaedam animi et elegantis doctrinae similitudo coniungeret: et quandoquidem is Xenophontea Memorabilia saepius edidisset, sed pro more ipse suo et levi apparatu; cupiebat Ruhnkenius Ernestum nova editione operae pretium facere suaeque ipsum existimationi apud peritos quidem iudices consulere, eique, ad ornandam novam editionem, varias codicum scriptorum lectiones et suas ipse animadversiones submittebat: porro Valckenario persuadebat, ut et ipse suas
annotationes adiungeret. Sed hoc negotium similem fere, 156
atque in Callimachea editione, habuit exitum. Nam Valckenarius dum Xenophontis locos attingebat, simul reprehendebat Ernestum, idque candide et simpliciter, sicubi eum in priore editione errasse deprehenderet: itaque correctiones non magis in Xenophontem, quam in Ernestum, scribebat, sperans ea se diligentia bonam potius quam malam apud hunc gratiam initurum. Quod paulo secus evenit. Haec Ernesto censura minus grata accidebat: parum aberat quin totam Valckenarii operam ab instituta editione excluderet. Ruhnkenii tamen arbitrio factum est, ut partis, qua ipse corrigeretur, rationem haberet quantam ipse vellet, omissa Valckenarii mentione: at sub huius nomine adderet libello reliquas annotationes, quae ad ipsum Xenophontem referrentur. Hae igitur unde ad hanc paucitatem ac brevitatem redierint, iam intelligitur. Ab illo tempore Valckenarium inter et Ernestum, quamquam nec antea fuerat amoris ardor, magis etiam fuit frigus et suspicio: quae ne sensim in maiorem animorum disiunctionem abiret, mutua et cum utroque communis Ruhnkenii benivolentia effecit: qui naturali illa ipsique propria facilitate ac liberalitate utriusque erga ipsum amorem amicitiamque perpetuo retinuit. Adolescens utrum-
que ornaverat sibique conciliaverat inscribenda cuique Epi- 157
stola Critica. A Valckenario nil retulit ornamenti: nec inique tulit, vere iudicans non voluntatem illi, sed opportunita defuisse. At retulit ab Ernesto, qui (1762.) ad eum scri-

sit *Narrationem de Vita I. M. Gesneri*, repetitam postea in illius *Opusculis Oratoriis*. *) Cumque multae sint Ernesti hoc in genere scriptiones, per quas multorum civium suorum memoriam posteritati commendavit, eaeque omnes doctrina, ratione, oratione, egregiae: haec una inter omnes excellit eo nomine, quod in his Literis non modo a principe, sed de principe ad principem, scripta est.

Ad hoc usque tempus, quo primo Lugdunum veni, Ruhnkenio sospes fuit et incolumis domus. Uxor adhuc florebat formae integritate: duae erant festivissimae filiolae ad praeclaram maturitatis spem succrescentes. Ruhnkenius vulgo felix habebatur pater. Ecce! unius anni proximi (1771.) fatalis quaedam calamitas illam felicitatem in perpetuum afflixit. Uxor tentatur aqua intercute: minor filia cum vitae periculo aegrotat: hac restituta, pater gravi morbo corripitur: e quo vixdum convaluerat, quum uxor apoplexia quassatur, quae loquendi eam facultate, denique visu, privat: mox minor filiola et ipsa oculorum sensum penitus amittit. In tanta
158 mali atrocitate, carissimorumque capitum clade, quis non pater aut mente concidisset, aut moerore extabuisset, aut certe dolori succubuisset? Ruhnkenium naturalis quaedam corporis nervorumque firmitas, et illa, de qua saepe diximus, animi facilitas aequitasque sustentavit. Principio ad repentinum quasi fulminis ictum attonitus, stupore defigitur. Unde quum ad se ipsum et consueta vitae negotia rediisset, eiusdem stuporis subinde incidunt reditus, qui eum inter docendum adeo e frequenti discentium auditorio abire cogunt. Paulatim spes eum erigit restituendae uxoris et filiolae, quamquam vana illa; nam exhausto consumtoque omni remediorum usu et experimento, utraque in eadem clade hodieque vivit: sed tamen spes eum erigit: huic succedit ratio, denique tempus **) et consuetudo, in quibus lenissimam efficacissimamque doloris medicinam aegris mortalibus constituit optima parens natura, eiusque sapientissimus auctor Deus. Ruhnkenius suae sensim sorti assuescit, uxoris filiolaeque cladem integritate et flore maioris filiae compensat, intermissa Literarum studia repetit, renascentem subinde dolorem suavitate doctrinae abstergit.

Et quasi fortuna omnia experiretur quibus Ruhnkenii constantiam labefactaret, sub idem ei tempus alias obiecit

---

*) Eadem repetita legitur in Aug. Matthiae *Exemplis Eloquentiae Latinae* et in *Eloquentium Virorum Narrationibus de Vitis Hominum doctrinae et virtute excellentium*, quas ipse edidi, Vol. II. pag. 1. sqq. FR.

**) *Χρόνος γὰρ εὐμαρὴς θεός*. Soph. Electr. 179. FR.

aegritudinum caussas, leviores quidem, sed tamen haud mediocris illas momenti ad deprimendum animum, si ad graviorum pondus calamitatum accesserint. Homines quidam docti, 159
partim inimici, partim laudum eius obtrectatores, in libris publice editis cum acerbitate et malevolentia in eum invehebantur. Erat illorum temporum aequalis Christianus Adolphus Klotzius, homo perelegantis, sed inquieti et contentiosi, ingenii: qui per libellos cum Burmanno bellum gerebat, sociosque sibi Ernestum et Ruhnkenium adiungere cupiebat: quorum in utroque frustra fuit. Ruhnkenius, quamquam a Burmanno laesus, tamen nec bellum volebat, nec vindicem adolescentem recens evolantem, in quodvis argumentum et quosvis homines involantem, ipse iam veteranus et accuratae doctrinae, tamquam gravis armaturae nec velitariae, ordinem ducens. Huc accedebat, quod ipsius amico, Iacobo Frederico Heusingero, aliquid inimicitiae, ut supra dixi, cum Klotzio suberat. *) Igitur hic non desinebat Ernestum et Ruhnkenium lacessere: erat enim eo ingenio, ut medios etiam, ac neutram partem sequentes, hostium numero haberet. Uterque tacebat. Norant enim, se nulla re alia nisi silentio ulcisci posse hominem, qui quovis pacto in alterutram partem, sive amicus sive hostis, nominari ac memorari vellet, neque quidquam iniquius ferret quam taceri se nullamque sui rationem haberi. Igitur scripsit alicubi, Ernestum nullo in numero esse Criticum, qui nil nisi *notulas adspergere* Au- 160
ctoribus sciret: hanc enim dictionem Ernestus in titulo Homericae editionis posuerat. Ruhnkenii autem reprehendendi occasionem arripuit prodenda in actis Literariis **) iniqua et malevola censura Amoenitatum Literariarum Medenbachii Wakkeri, iuvenis doctissimi, nunc Zwollano Gymnasio praefecti meritissimi, qui Ruhnkenio praeceptori suo hunc libellum inscripserat. Paucis mensibus interiectis obiit Klotzius, dubium maiorine Literarum bono an damno: bono, si quidem in eadem lacessendi libidine perseverasset: malo, quippe si aliquando deferbuisset, ad sanioremque rationem rediisset, magnum Literis emolumentum futurus. Secuti sunt deinceps alii reprehensores magis acerbi quam festivi, Burmannus Anthologiae Latinae volumine altero, ***) Schraderus in

*) Vid. supra pag. 126. ed. pr. FR. — Cf. Iacob. Fr. Heusingeri ad Mallium Theodorum de metris appendix: *Ad vindicias fragmentorum Nepotis accessio*; p. 155. illius editionis. LINDEMANN.

**) Vol. VI. P. III. p. 331 — 336. BERGMAN.

***) Pag. 482. et 745. significans locum Elogii Hemsterh. de perfecto Critico, Geometriae et Philosophiae non ignaro, p. 32 – 36. [Vol. I. pag. 232. sqq. ed. m.] ac fortasse etiam N. Heinsii cum Burmanno comparationem p. 14. [pag. m. 215.] BERGMAN.

Emendationibus, *) uterque recente adhuc domestico vulnere Ruhnkenii, quorum ipse quasdam sive observationes sive emendationes reprehenderat in animadversionibus ad Rutilium Lupum. Sed illos omnes facile contemnebat. Magis movebatur animadvertens amicos quosdam suos inimicis arridere, ipsum irridere. Nolo horum nomina prodere: erant certe qui se Ruhnkenii amicos dici haberique vellent, iique in Literis haud obscuri. Erat et alius amicus, homo semidoctus,
161 qui et ipse aliquis esse vellet, **) et a Ruhnkenio saepe admonitus, ut tum demum de Literis iudicaret, quum eas bene didicisset, admonitionem inique accipiens, eam male dicendo ulcisci adgrederetur, arripiens calumniam sermonibus imperitorum iactatam de Ruhnkenii scholis ut minus iucundis ad sensum profectusque adolescentium, eique non modo Klotzium, Burmannum, Schraderum, sed nescio quem Scholae Rectorem anteponeret, qui discentium animos enthusiasmo, ut aiebat, incenderent. Atqui iste illorum laudator tantillus erat homunculus, qui, quanta in Ruhnkenio esset doctrinae copia, quantaque ingenii magnitudo, ne suspicari quidem posset: et tamen apud imperitos veluti censor de Professorum meritis laudibusque statuebat, magnaque auctoritate valebat. Quis nostrum, si istiusmodi iudicibus subiiciamur, non

Ultra Sauromatas fugere hinc velit et glacialem
Oceanum? ***)

Ruhnkenius suae se virtutis conscientia et recte sentientium testimonio tuebatur. Omnium peritorum iudicio ea erat aetate, ingenii doctrinaeque magnitudine, ut non amplius deberet erudire tirones, sed docere veteranos et ipsos doctores, ac tamquam Musarum antistes non rudem et profanam turbam instituere, sed initiatos ad ἐποπτικὰ †) et interiora
162 mysteria adducere, omnino Atheniensium exemplo, ut civis de patria egregie meritus, confectis stipendiis, publice in Prytaneo ali. Hoc se testimonio sustentabat. Attamen durum accidebat amicos experiri perfidos, quos fidos duxisset. Quid enim nisi perfidos appellemus istiusmodi amicos? si

---

*) Praef. p. LI — LIV. suum sibi, quod Observatt. Cap. V. p. 54. coniecerat apud Virgil. Aen. I, 134. *Vos ego*, acriter vindicans adversus verissimam simul ac lenissimam Ruhnkenii, Schraderi nomini parcentis, reprehensionem ad Aquilam Rom. p. 147.
BERGMAN

**) Vid. supra pag. 77. ed. pr. FR.

***) Iuvenal. Sat II, 1.

†) Cf. Stallbaum. ad Plat. Sympos. cap. 28. pr. FR.

quidem vera amicitia nullam fert ἐπιχαιρεκακίαν, nullam malevolentiam, nullam invidiam, irrisionem nullam. Hoc unum satis valuisset ad domesticae calamitatis sensum augendum, nisi tanta ipse fuisset animi constantia. Quid igitur? cognita istorum perfidia, hunc dolorem magnitudine veteris doloris obruebat, Ulyssis*) exemplo,

> Στῆθος δὲ πλήξας, κραδίην ἠνίπαπε μύθῳ·
> Τέτλαθι δή, κραδίη, καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης.

Ruhnkenius intermissa Literarum studia repetens (**1772.**), Velleio praecipuas tribuit partes, cui edendo iam pridem proximum quodque destinaverat tempus: nec tamen opus uno tenore urget, ad aliud deinceps et aliud inductus, tamquam viae diverticulum; cum ad locupletanda poliendaque vetera, Epistolas Criticas et Timaeum, tum ad affecta perficienda, in quibus erant in primis Longinus et Scholiastes Platonis. Nam Scholia Veterum Grammaticorum in Platonem,**) quae adhuc nulla erant edita, sed in codicibus scriptis vel peculiaribus, 163
vel Platonicis, exstant, magna cum cura, omnibus fere Europae ex bibliothecis collegerat, eaque unum in corpus digerere et commentariis illustrare constituerat. Accidit tunc, ut ei nil tale exspectanti literae redderentur Parisini iuvenis adhuc ipsi ignoti, Villoisoni, Scholiorum illorum accessiones mittentis, caeterum scribentis se Apollonii Lexicon Homericum***) propediem edere, et porro Graecis Literis operari, constituisse; igitur utriusque propositi rite perficiendi se consilium rationemque unice a Ruhnkenio expetere. Hic tanta iuvenis eruditione et humanitate magnopere laetatus, ei nec monendo nec docendo defuit, eumque, quantum potuit, non destitit in rectam studiorum viam convertere, relictam ab eius civibus hoc saeculo, sed antea tritam et frequentatam, e qua Scaligeri, Casauboni, Salmasii, Valesii, aliique multi prodierunt, qui et Galliam et bonas Literas illustrarunt. Et vero in aliis Europae regionibus iuvenes Literarum studiosi complures excitati fama ac doctrina Ruhnkenii, se ad eius

---

*) Odyss. υ, 17.

**) Pars eorum illa, quae exstat in codice Veneto, prodiit nuper in formae octavae libello, inscripto, *Anecdota Graeca e praestantissimis Italicarum bibliothecarum codicibus descripsit Ioann. Philipp. Siebenkees: edidit et praefatus est Ioann. Adam. Goez.* Norimberg. 1798.

***) Prodiit Parisiis 1773. forma quarta. Iam antea edendum sibi sumserat, et edidit anno 1788., in octava forma, Hermannus Tollius, vir doctissimus, quondam collega meus in Amstelodamensi Athenaeo.

auctoritatem contulerunt; nam idem hoc tempus et Villoisonum ei conciliavit, et Herelium Noribergensem, et Hottingerum Turicensem, elegantissimae adolescentes doctrinae, multis in publicum proditis speciminibus claros nunc viros.
164 Huiusmodi notitiarum amicitiarumque ultro oblatarum suavitas multum valebat ad moerorem domesticae calamitatis, subinde revirescentem, paulatim sanandum et penitus abluendum.

Attulit sequens annus (1773.) gratum literatae civitati munus opera in primis Ruhnkenii. In Literarum statoribus et interpretibus Ciceronis qui saeculo decimo sexto floruerunt, magnum est nomen Sebastiani Corradi, cum aliis in hoc genere operibus clari, tum edita *Quaestura*, libello et elegantissime scripto, et ad Ciceronis intelligentiam utilissimo. Huius duas esse partes, in neutrius titulo significatum erat; unde factum, ut prior pars in hominum oblivionem abiret eiusque exempla fere interirent. Hoc non fugiebat Ruhnkenium: unde Ernestus et didicit, et alterius partis exemplum accepit, et utramque uno volumine edidit Lipsiae,*) beneficii auctorem in praefatione memorans his verbis: „omnibus aliam, quam quae vulgo fertur, Quaesturam ignorantibus, — mihi Davides Ruhnkenius, vir tum aliarum, „tum Graecarum Literarum scientia exquisita praeditus, indicavit esse et aliam Quaesturam, ignoratam doctissimis hominibus, sine qua manca esset nova illa; eiusque exemplum „se ab amico sumturum missurumque, si vellem, promisit. „Cuius promissi mox fidem liberavit, nobisque facultatem hanc
165 „dedit, ut Quaesturam totam edere, doctosque homines munusculo, ut speramus, non ingrato afficere possemus.“ Caeterum in hac Ernestina editione accidit negligentia vel librarii vel aliorum, ut posterior Quaestura priori praeponeretur, et plura, quam par erat, operarum vitia relinquerentur. Amicus ille a quo Ruhnkenius librum sumsit, erat Nicolaus Hopfius,**) Bernas Helvetius, civis meus, vir elegantis doctrinae, cum universae, tum Graecae et Latinae, qui tum privatus senectutem Hagae in literato degebat otio. Huius familiaritatem et amicitiam studiose colebat Ruhnkenius, eumque sibi, post Bergerum quidem, ducem ad rariorum librorum

---

*) A. 1753. vel, ut est in titulo, 1754. Quare nescio cur Wyttenbachius ad 1773. annum retulerit. FR.

**) Videatur Christoph. Saxius, Traiectinae Academiae, et omnino Antiquarum Literarum, egregium decus, idemque rarum exemplum vegetae et studiis exhilaratae senectutis: in libro utilissimo, Onomastico Literario, Vol. I. p. 155. et Vol. VII. p. 93.

cognitionem exstitisse, praedicare solebat. De Hopfio memini patrem mihi meum narrare, quum diceret, se puerum Bernae illum iam adolescentem Graecarum Literarum laude florentem cognovisse, eiusque exemplo ad eamdem laudem capessendam incitatum fuisse. Sed de patre meo, optimo viro, cui, quod ipsa vita maius est, Literarum amorem excolendique ingenii initia debui, non est quod hoc loco plura dicam; quandoquidem alibi dixi de illius Elogio, quod scripsit I. Christianus Bangius,*) egregia vir et Antiquarum Literarum scientia, et Latinae orationis facultate, sed exteris magis quam civibus ipse suis cognitus.

Venit denique tempus, quo Ruhnkenius illam etiam do-
ctrinae suae partem, quae exquisita librorum cognitione con- 166
stabat, publico munere et profiteretur et expromeret, mortuo Abrahamo Gronovio (1774.) succedens in praefectura bibliothecae Lugdunobatavae. Huic adhuc vivo quum Curatores successorem destinare vellent; uterque Literarum Professor, et Ruhnkenius et Valckenarius, provinciam petebant, nulla illi obtrectatione aut invidia, quae in hos viros non cadebat, sed potius certo iudicio et amicitia, ut eo certius alter omnino eam auferret. Igitur et Valckenarius huic delatam praefecturam ex animo gratulatus est: et Ruhnkenius, cum illi, tum reliquis Professoribus gratissimum fecit, partim facilitate in impertiendo expediendoque librorum usu, partim gratia apud Curatores in impetranda extraordinaria pecunia emundis bonis libris. Caeterum in augendae locupletandaeque bibliothecae studio perstitit, quamdiu sperabat fore, ut illa tandem ex hac loci angustia in amplius et cum ipsius praestantia, tum Academiae fama, dignum domicilium traduceretur. Quae spes quum aliquoties eum fefellisset, quumque animadverteret quotidie, libros ita constipandos esse, ut vix usus et cognitio eorum amplius constaret, nec in hac angustia se operae pretium facere posse; curam instruendae, disponendae, explicandaeque bibliothecae, futuro successori reliquit. At item
deinceps successor successori hanc relinquere curam cogetur, 167
quamdiu his in loci angustiis bibliotheca relicta fuerit.

Deinceps fuit saecularis Academiae Lugdunobatavae annus alter (1775.) Acti sunt dies festi duo Nonis Februariis et postridie. In iis Ruhnkenii, quod quis miretur, quamvis Eloquentiae Professoris, nullae fuerunt partes vel in dicendo vel in scribendo: fuerunt quaedam in praefectura spectaculi pyrotechnici. Sed ipse agnovit, in distribuendis temporibus, personis, actionibus, quaedam admissa fuisse, quae posteritas

*) Biblioth. Crit. Vol. II. Part. II. p. 138 (Cf. eiusd. Bibl. Vol. III. Part. IV. p. 97. sq. FR.)

caveret. In Oratoribus dubium erat, utrum dicentium an audientium patientiam magis mirareris. Accidebat illud Horatianum,*)

Si foret in terris, rideret Democritus: —
Dicentes autem narrare putaret asello
Fabellam surdo: nam quae pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra:
Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum.

Qui primus in suggestum adscendit Professor, per tres horas dixit, nemine audiente: et post hunc item alii. Insolita multitudo exterorum, et doctorum hominum et indoctorum, adfluxerat ex tota undique terra Batava, haud secus atque apud Graecos ad ludorum Olympicorum celebritatem. Hospitum nulla habebatur ratio: Professoribus aliarum Aca-
168 demiarum locus ad sedendum non erat datus: si quidem audire vellent, debebant se stanti turbae immiscere et dubiam experiri sortem. Hos aliosque errores secum reputans Ruhnkenius, „Ista“ aiebat „ne rursus accidant, posteritas monen- „da est; neque enim sua festis diebus hilaritas constare po- „test, nisi si adsit modestia, opportunitas, varietas, elegantia, „hospitalitas.“

Animadversiones suas in Longinum miserat Io. Toupio, Britanno, novam illius Scriptoris editionem molienti. Postea subinde eum facti poenituit. Primum, animadverterat illum priorum Criticorum copiis parum liberaliter uti: qui, licet ipse acutissimo ingenio et interiore Graecae linguae scientia praeditus, quibus propriam sibi gloriam parere posset, tamen alienam saepe surriperet. Sunt enim in eius emendationibus haud paucae huiusmodi in quibus Antiqui Scriptoris locum iam a Casaubono, Valckenario, Ruhnkenio, aut aliis, egregie emendatum, levissime addito τε vel δὲ, similive correctiuncula, mutat, tum totum veluti a se solo perpurgatum, apponit, cum tali fere formula, *ita legendus hic locus, in quo emendando magni viri parum viderunt.* Ruhnkenius quidem postea in altera editione Epistolarum Criticarum et Timaei, suas ipse correctiones vindicavit, Toupii morem leniter per-
169 stringens: tunc vero verebatur, ne Longinianis animadversionibus idem eveniret. Porro, non ferebat tarditatem editionis, iam ultra sextum annum tractae. Igitur Dissertationem *de Vita et Scriptis Longini*, quam antea, item scriptam, Toupio mittere constituerat, seorsum**) ipse edidit Lugduni-

*) Epist. II, 1, 194.
**) Cf. supra pag. 52. ed. pr. FR.

batavorum anno h. s. septuagesimo sexto. Hanc equidem non dubito immortalem appellare. Similem operam Porphyrio, condiscipulo et aequali Longini, navaverat superiore saeculo Lucas Holstenius, eruditissimus vir: et, iudice Ruhnkenio, ita rem gesserat, ut primus huiusmodi historiae bene scribendae exemplum daret. Ruhnkenius Holstenium cum materiae copia, tum certe formae elegantia superavit. Nam, in materia nullum erat veterum genus monumentorum, nullum Graecorum Latinorumque Scriptorum, nullum Grammaticorum Scholiastarumve, cum editorum, tum ineditorum, genus, quin id Ruhnkenius legendo pertractasset, unde reconditas, nemini cognitas, fere emortuas, cum rerum gestarum notitias, tum doctrinarum reliquias expromeret. Deinde in forma, disponendis partibus ad perspicuitatem, et quasi membris ad quamdam corporis integritatem componendis, ad historicam rationem conformandis, Ruhnkenius et natura et usu valebat: alter de hoc officio ne cogitasse quidem videtur: et a bene scribendi facultate, quae in Ruhnkenio summa fuit, tantum abfuit, vix ut ad eam adspiraret. Denique a iudicii 170
sanitate et elegantia illum superstitio saepe avertit; Ruhnkenium quod averteret, nil fuit. Igitur hic eius libellus apud intelligentissimos iudices, triplicis artis, Historiae, Criticae, Eloquentiae, palmam tulit.

Bibliothecam Criticam scribere instituenti (1777.) primum dissuasor mihi, deinde suasor fuit consilii:*) cuius postea neutrum poenituit. Nam nisi publice Literarum studiis profuit, privatim certe nostra invicem sermonum epistolarumque commercia frequentiora reddidit: quibus et ille, quo erat erga me amore, magnopere se delectari fatebatur, et ego cum scribendi exercitatione, tum illius monitis ac praeceptis aliquantum ad iudicii, doctrinae, et orationis, facultatem profeci.

Tum Burmannus Secundus, abdicata Amstelodamensi cathedra, reliquum vitae otiaturus in Santhorstanum suum concessit, ac per viciniae opportunitatem, opera communis amicii Laurentii Santenii, cum Ruhnkenio in gratiam rediit.**) Cathedram eius tres in primis petebant candidati. Ipse Curatoribus commendabat Santenium: me Valckenarius, et grata

*) Nec suasor modo, sed etiam socius, conferendis duabus censuris, altera *Commentarii de Palaestra Neapolitana* ab *Ignarra* scripti, altera libelli *Orphici de Lapidibus* a *Tyrwhitto* editi. Vid. Wyttenb. Bibl. Crit. Vol. III. Part. I. pag. VI. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 160. et 92. FR.

quaedam civium opinio, quod per sex annos iuventuti Literarum et Philosophiae institutione profuissem. Tulit Tollius.
171 Ruhnkenius nemini trium operam suam praestare voluit; quod peraeque eius fuissemus discipuli: mihi tamen in aurem dicebat,*) se ampliori me loco destinasse: hoc eiusmodi erat, ut aut ipsi aliquando, aut Valckenario succederem.

Oderici libellus quo Graeca Inscriptio, scenicam Didascaliam continens, illustratur, et Ruhnkenii sententia de festis Bacchi Atticis, prodita in Auctario ad Hesychium, reprehenditur, Romae editus (1777.) et recens ad nos delatus, iucundus ei magis fuit propter doctrinae elegantiam, quam iniucundus ob editoris dissensum. Omnino leniter ferebat dissentientes, si cum rerum scientia modestiam adferrent. Quo lubentius partes ab eo mihi delatas suscepi, ut Bibliothecae Criticae Vol. II. Part. III., sententiam de libello dicerem et libere pronunciarem, sive secundum ipsum, sive secundum Odericum. Feci: et ponderatis omnibus Veterum locis ad certamque interpretationem exactis, Ruhnkenii sententia *Lenaea* eadem esse quae Anthesteria, probabilior mihi visa est, quam Oderici aliorumque opinio *Lenaea* eadem esse quae Rustica. Dico, probabiliorem eam mihi visam esse. Nam postea saepe intellexi, vanum esse eorum studium, qui in Historia et Antiquitate certum quid pronunciant de rebus monumentorum vel penuria obscuris vel dissensu impeditis: ubi unum est Critici munus iudicare quae, ex pluri-
172 bus dubiis opinionibus, minus quam reliquae sit dubia. Caeterum Ruhnkenius paucis ante obitum mensibus non sine voluptate cognovit, sententiam suam nuper confirmatam esse nova auctoritate Inscriptionis ante ignotae, primum editae a Barthelemio, illo Anacharsidis scriptore, egregiae sene doctrinae, qui non multo post ipsum eamdem proposuerat sententiam in Memoriis Academiae Inscriptionum, Tomo XXXIX.

Accidit ei mox novae suavitas notitiae cum Christiano Friderico Matthaei, viro in his Literis excellenter versato, Gymnasiorum Universitatis Moscuensis Rectore: qui Ruhnkenio ignotus duos a se repertos misit Hymnos Homericos: de quibus postea dicemus. Et vero Matthaei industria et humanitas in excutiendis et prodendis Moscuensium Bibliothecarum scriptis codicibus, egregie merita est ut de multorum

---

*) Horat. Sat. I, 9, 9. *in aurem Dicere nescio quid puero.* Plin. N. H. VII, 53, 183. Eurip. Androm. 1090. *Ἀγαμέμνονος δὲ παῖς διαστείχων πόλιν Εἰς οὖς ἑκάστῳ δυσμενεῖς ηὔδα λόγους.* Cf. Orest. 616. Soph. Aiac. 148. sq. FR.

doctorum hominum in Veteres Graecos Scriptores, tum de meis in Plutarchum, studiis: cuius beneficii gratum ei animum ut in Praefatione Plutarchea testatus sum, ita nunc quoque testor.

Toupii Longinus tandem prodiit (1778.): nec exemplum editoris nomine ad Ruhnkenium venit, qui suo id aere emere debuit, licet plurima editioni ornamenta contulisset, Dissertationem de Vita et Scriptis Longini supra memoratam*) a nobis, et Animadversiones**) quae paginas viginti explent, tan- 173
tumque medelae ac lucis ab exquisita doctrina ductae afferunt Longino, quantum vix ullus attulerat Editorum. Sed de his non est quod plura nunc dicamus; quandoquidem vim praestantiamque earum explicuimus peculiari censura prodita Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. III.

Valuit tum Ruhnkenii amor et auctoritas, ad me in Batava terra retinendum; absque eo factum esset, ut eam relinquerem. Vitae commode agendae illo, quo eram, loco difficultas: superioris anni offensio subinde animo obiiciens illud, *Nil profuit pietas*:***) oblatae apud exteros stationes per opportunitatem itineris ad patrem senem suscepti: haec omnia vehementer me movebant. Vehementius tamen movit Ruhnkenii et libertatis Batavae cogitatio.

Per idem tempus Cornelius Oudendorpius, Francisci quondam Professoris Lugdunobatavi filius, sacerdos pagi Sassenhemi, Frontini editionem a patre factam, novis eiusdem animadversionibus auctiorem emendatioremque repetere instituebat: eoque in opere multum se a Ruhnkenio consilio et re adiutum fuisse, professus est in praefatione novae editionis, quae proximo anno (1779.) prodiit, et a nobis censa est Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV.

Velleium iam ante quadriennium edere instituerat, prima
plagula excudenda, speciminis loco. Charta erat proba et 174
candida: sed eius copiam dum frustra expectat librarius, excudendi negotium differtur. Ruhnkenius moram ad locupletandas animadversiones confert: tamen eius impatiens, editionem urget; unde factum, ut minus proba, certe subfusca, in charta protruderetur Velleius (1779.) Hoc Ruhnkenii opus non dubito palmarium appellare; quippe quo prioribus editoribus, in iisque ipsi Latinarum Literarum principi

*) Pag. 169. ed. pr. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 154. sq. FR.

***) Proverbiale: ductum e similibus Veterum. v. c. Virgil. Cul. 224. *Praemia sunt pietatis ubi?* Propert. III, 18, 11. *Quid genus, aut virtus, aut optima profuit illi Mater* —. (Ceterum vid. vit. Wyttenb. pag. 110. FR.)

Iusto Lipsio, palmam eripuit. Huic enim quum nec emendandi felicitate, nec Latinae orationis interiore scientia et apparatu, nec exquisitis omnis Antiquitatis et Historiae copiis cederet; in Graecis certe Literis, sine quibus Latinae sibi constare nequeunt, tantum praestitit, quantum mediocriter tincto*) perfectus. Nolo nunc reponere, quae in huius operis censura, Bibliothecae Criticae Vol. I. Part. IV. copiose exposui. Illud non iniucundum sit, ipsius verbis cognoscere quid de Goettingensi recensione, cuius exemplum tum recens allatum ei miseram, mihi responderit: sic igitur scripsit: „Multum Te amo de recensione Goettingensi, in qua „plus laudis mihi tribuitur, quam speraram. Quod censor di- „cit, me chronologica parcius attigisse, nolui recoquere quae „bene et copiose disputata essent ab aliis Vellcii interpreti- „bus. Numeros etiam mendosos, sicut erant in editione
175 „principe, dedita opera reliqui, ubi nullus certus numerus, „qui reponi posset, sive a me, sive ab aliis, erat repertus. „Semper tutius est in hanc partem peccare. Caeterum, cen- „sor sibi visus est non nulla glossemata post me in textu „deprehendisse. Quorum ego ne unum quidem pro glossemate „habeo. Neque enim licet verba corrupta, tamquam glosse- „ma, eiicere, nisi demonstrari possit cui rei explicandae in- „servierint, et quomodo de margine in textum venerint. Illud „autem mihi permirum accidit in monstrosis verbis (II, 82.) „*Libium in Caesare et rep.****) glossema quaeri, nec sentiri „emendationis meae praestantiam. Adeo pauci sunt, qui de „bonis correctionibus bene iudicare possint.“

Tria sibi hoc anno laeta obtigisse narrare solebat. Primum, quod sua commendatione Schultensium***) nostrum, patri mortuo successorem, ex Amstelodamensi cathedra in Lugdunobatavam traduxisset; hic enim ipsum haud secus ac parentem colebat, et ipse illius candore et suavitate summopere delectabatur. Alterum, quod me firmiore iam vinculo ad Batavam terram adstringi vidisset, delata mihi in Amstelodamensi Athenaeo Philosophiae professione, ubi ipse me in potestate et conspectu haberet. Tertium, quamquam illud

*) Contulit Lindemannus Cic. de Orat. II, 20. *Orator sit mihi tinctus litteris.* FR.

**) Locus Velleii est: *Qua aestate Caesar tam prospere Libium in Sicilia bene fortuna in Caesare et rep. militavit ad Orientem.* Emendavit Ruhnkenius: *Qua aestate Caesar tam prospere sepelivit in Sicilia bellum, fortuna in Caesare et rep. mutavit ad Orientem.* LINDEMANN.

***) *Henricum Albertum,* de quo cf. infra pag. ed. pr. 207. sq. FR.

et levius, et subtriste Burmanni obitu, superiore anno mortui, quod ex locupletissima eius bibliotheca, per auctionem
divendita, multos optimosque libros Lugdunobatavae biblio- 176
thecae comparasset.

Hymnos Homericos edidit sub initium proximi anni (1780.), ita ornatos politosque critica doctrina, ut tam brevi tempore nemo posset, nisi qui rerum scientia, et infinita propemodum, et illa promta ac parata, valeret. Mox cognito, versus defuisse complures in exemplo scripto ad se misso, ac proinde item deesse in hac editione; eam abolevit, et aliam integramque Epistolis Criticis mox denuo edendis adiiciendam destinavit.

Cibo potuque, si quis alius, modicus, cruditatem contraxit, incertum qua caussa: unde coeliacus morbus vehemens et summo cum vitae periculo. Sanitati restitutus cura Doevereni collegae et Archiatri, quo et medico utebatur propter artis peritiam, et amico propter animi sinceritatem cum pari coniunctam prudentia: sed sanitati restitutus, vitae secum fragilitatem reputans, necdum se testamentum fecisse, et illud Catonis in tribus sibi poenitendis factis tertium censentis quod unum diem intestatus mansisset,*) me tum in Helvetia absentem et ipse et per alios crebro monuit, ut primo quoque tempore redirem de gravissimis secum negotiis deliberatum. Redux meo tempore, continuo eum conveni, quaerens ecquid illud esset tam magnum quod me vellet.
Tum ille „Testamentum“ inquit „facere cogito, teque ac 177
„Schultensium tutores instituere filiabus meis, si forte, me „mortuo, nondum in tutelam suam venissent.“ „Atqui“ inquam „iucundum narras et honorificum nobis negotium, qui „tantum nostrae fidei tribuas: et poteras sane facere vel ab„sente me nec admonito, quem pietas omnia tui caussa „facere iubet.“ Caeterum locus tutelae non fuit; Deo O. M. eum per duodeviginti annos porro nobis Literisque servante.

Saepe rogatus a compluribus Vitarum scriptoribus editoribusve, ut rerum suarum commentarios ipsis impertiret, unde ipsi Vitam eius conscriberent, ac tanti nominis specie et commendatione libellis suis ornamentum conciliarent, recusavit, dicens, satis sibi esse e scriptis suis ipsum cognosci. Tum idem rogatus ab Hakenio vetere cive suo et

---

*) Plutarch. vita Cat. [maior.] 9. *Μεταμεληθῆναι δ' αὐτὸς ἐν παντὶ τῷ βίῳ τρεῖς μεταμελείας· μίαν μὲν, ἐπὶ τῷ γυναικὶ πιστεῦσαι λόγον ἀπόῤῥητον, ἑτέραν δὲ, πλεύσας ὅπου δυνατὸν ἦν πεζεῦσαι, την δὲ τρίτην, ὅτι μίαν ἡμέραν ἀδιάθετος ἔμεινεν.* LINDEMANN.

aequali, Pastore primario Stolpensi scholarumque Ephoro, notitiam Ruhnkenii in libro Germanice inscripto, Analectis Pomeranis, prodere cupiente, recusare amplius noluit, misitque brevissimam illam vitae suae librorumque a se editorum notationem: et fecit ita breviter cursimque, ut facile appareat, eum nil gloriolae dedisse, nil nisi humanitati et cuidam erga veterem patriam pietati satisfacere voluisse. Scripsit Latine, quandoquidem a facultate Germanicae linguae dudum desueverat. Vitae notationem Hakenius Germanice a
178 se versam,*) literas ad se datas, Latine, ut erant, edidit.

---

*) Hanc, ex Germanicis denuo Latine versam retulimus Opusc. Ruhnk. T. II. p. 896. sq. unde eam, utpote cum huius libri argumento arcte coniunctam, h. l. iterum repetere lubet:

David Ruhnkenius *hac ipsa in urbe Stolpa, ut scribit' honestissimis parentibus ortus est. Prima disciplinarum elementa, propter certas quasdam propinquorum necessitudines, non in Stolpensi, sed in Schlavensi schola percepit, duce eiusdem Rectore* Kniephofio, *qui postea per multos annos, pari cum laude sua et discipulorum utilitate, Coslinensi praefuit scholae.*

Exinde Regiomontium in Collegium Fridericianum delatus, decursis eius spatiis a. 1741. consilium cepit Goettingam adeundi, Gesneri *maxime fama impulsus. Igitur per Pomeraniam iter faciens, ac per breve tempus apud parentes commoratus, Berolinum proficiscitur ut, quaecunque illa Regia sedes peregrinantibus spectatu digna offerret, omnia suis ipse oculis lustraret. Antea vero quam Academiam Goettingensem adiret, cepit eum visendae Witebergae desiderium, ad* Bergeri *ac* Ritteri *notitiam sibi comparandam. Vix autem horum duumvirorum, qui civitati eruditae tanto fuerunt ornamento, notitia sibi contracta, conciliata item sibi arctissima* Io. Aug. Ernesti *amicitia, adeo ipsi placuit Witeberga, ut, misso Goettingam adeundi consilio, illus Academiam sibi praeferendam duceret. Literae Latinae, Antiquitas Romana, Historia Universalis et Ius Civile, omnia Witebergae quam optime tradebantur: solae penitus iacebant Graecae Literae, quarum tamen ardentissimo desiderio tenebatur doctus iuvenis. Relicta igitur Germania, a. 1744. Lugdunum Batavorum proficiscitur eo consilio, ut, duce* Tiberio Hemsterhusio, *suam discendi cupiditatem per aliquot annos satiaret; quaeque praeterea desiderabat, in hac Academia reperit, Historiae et Iuris Civilis Doctores, vera seculi sui ornamenta. In primis diligenter uti solebat publicae in ea urbe Bibliothecae divitiis, unde factum est, ut Celeberrimo* Ioanni Alberti *in edendo Hesychio operam suam et auxitium praestaret; atque adeo, mortuo Albertio, opus ipse suo Marte absolveret, cuis alterum volumen a. 1766. ex eius manibus exiit.*

Anno 1755. in Galliam sese contulit, et integrum annum Lutetiae Parisiorum transegit, ad Bibliothecam Regiam perscrutandam, partim ut, quae in unaquaque disciplina scitu dignissima sunt, ex hoc thesauro sibi excerperet, partim ut veteres Scriptores cum Codicibus Mss. conferret.

Has mendose et cum grammaticis vitiis ex illa officina prodiisse indignabatur Ruhnkenius, idque eo magis, quod sibi occasio huius flagitii publice corrigendi expurgandique deesset: igitur eas, ab ipso quondam emendatas, hoc loco referendas censuimus. Simili in caussa stomachari eum memini de negligentia, qua Elogium Hemsterhusianum in Harlesii, V. Cl., *Vitis Philologorum* repetitum dicebat, cuius in primo verbo turpe vitium admissum esse istud, *Dum mihi magistratum academicum deponenti publice dicendum esset, perfectam Critici formam in Tiberio Hemsterhusio speçtavi,* loco eius, quod ipse scripsit, *Cum mihi mag.* cet. nam huiusmodi in orationis nexu illud *Dum* non minus esse vitiosum ac *vir bona, mulier bonus,* et similia. Sed literarum ad Hakenium hoc est exemplum: „Plurimum reverendo et doctissimo viro Chr. „Guil. Haken. S. P. D. David Ruhnkenius. Iamdudum hu„manissimis literis tuis respondissem, nisi nautas Dantiscanos „aut Pomeranos, quorum fidei libellos a Te expetitos committe„rem, exspectandos putassem. Verum cum nulli ab aliquo „tempore Amstelodamum venerint, aut, si venerint, notitiam „meam effugerint, libros quidem plures, quos petiisti, alia „occasione ad Te mittam, scribendi vero officium non patiar „diutius a Te requiri. Quod scribis Te ingenium et doctri- 179
„nam ad res Pomeraniae illustrandas contulisse, dicere vix „possum, quam gratum id mihi acciderit. Adhuc ille ager „incultus iacet. Nec quicquam in hoc genere erudite scri-

---

Tot tantisque doctrinae divitiis onustus, in Belgium rediit: dum interea magister eius et alter parens Hemsterhusius, probe perspecta ipsius praestantia, a Curatoribus Academiae perpetuo ac sine ulla intermissione petierat, ut sibi, longius aetate provecto, Ruhnkenius in docendi munere adiungretur. Sic factum est, ut crearetur Professor extraordinarius, sive potius Lector docendis Graecis Literis.

Porro per quatuor annorum spatium, pari et sua laude et studiosae iuventutis emolumento, hac statione quam fieri poterat functo, post obitum Francisci Oudendorpii, *delata est ei ordinaria Historiarum et Eloquentiae Professio; atque a. 1774. Praefectura Bibliothecae Publicae Lugduno-Batavae.*

Latissime pervagata Ruhnkenii fama motus Ampliss. Munchusius, *eum in* Gesneri *locum Goettingam evocavit: ipse ab Academia Leidensi relinquenda quam maxime alienus, satis habuit Curatoribus commendare celeberrimum* Heynium; *cui haec provincia prosperrimo successu demandata est.*

A. 1763. matrimonium iniit cum mercatoris Amstelodamensis filia, Maria Heiermann, *) *quod coniugium duabus carissimis filiabus,* Elisabetha *et* Maria, *beatum voluit Deus O. M.* BERGM.

*) Mariamne Heirmans apud Wyttenbach. pag. ed. pr. 119. sq. FR.

„ptum vidi praeter Schurzfleischii Origines Pomeraniae, quae „sunt in eius Operibus Historicis. Haec bonorum Historicorum „penuria facit, ut ego, quamvis et Pomeranus et Historiae Uni- „versalis Professor, nullius tamen gentis historiam minus te- „neam, quam patriae meae. Quandoquidem vero Tibi, Vir „praestantissime, placet me quoque in eruditis Pomeranis re- „censere; vitae meae narrationem, sed breviter strictimque „scriptam, adieci. Neque enim aut eorum, qui nunc sunt, „aut posterorum, interest omnia minutiora scire. Haec tamen „si cui non sufficiant ad me totum cognoscendum, is reliqua „petat e libris meis. Vale, vir plurimum reverende, et quid „rerum agas ad me subinde perscribe. De me sic Tibi per- „suadeas, non esse hominem ad omnia officiorum genera pa- „ratiorem, et talium virorum, qualis Tu es, amantiorem. Dab. „Lugduni Batavorum. d. 4. Nov. 1780."

Incidit Bellum Britannicum et simul initium dissensionum civilium, quibus adhuc patria agitata est: quamquam initium fuit vetus, et discordia, tamquam ignis sub doloso cinere latens, *) modo erumpens, modo repressa, tandem illo
180 excitata bello, in manifestam vim flammamque exarsit. Quae dissensiones cum per omnes civium ordines manarent, cognationes, familias, amicitias dissociarent, ut difficile esset iis non implicari; operae pretium est cognoscere, qualem se Ruhnkenius istis in difficultatibus gesserit. Sed res ab initio est repetenda.

Ruhnkenius adolescens in Germania, quid essent civiles dissensiones, non nisi ex historiis cognoverat, in Bataviam delatus, re et facto experitur. Videt duas esse in re publica sectas adversarias: amorem patriae et communis utilitatis studium utramque prae se ferentem, alteram Nassavicam, alteram Optimatum. Putabat, hoc nil ad se pertinere, posse se novam patriam amare eiusque commodis consulere instituenda iuventute, neutri deditum sectae; quippe quae magis privatam quam publicam utilitatem spectarent. Mox intelligit difficile esse negotium, homini in frequentia et consuetudine hominum, praesertim superiorum, versanti, eorum sibi gratiam conciliare ac tueri, non item iisdem, quibus ipsi, partibus faventi. Igitur, ut a principio in Literis aliisque omnibus studiis, ad Hemsterhusii se auctoritatem contulerat, constituit eumdem civilis sectae auctorem sequi. Hic

*) Horat. Carm. II, 1, 8.

Et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso. LINDEMANN.

Nassavicarum erat partium. Adolescens, Professor Amstelo-
damensis, Optimatum sectam probaverat; et quia is tunc rei 181
publicae status, et quia illa civitas semper huius sectae pa-
trona erat. Sed incidit, quae eum ab utraque in perpetuum
abalienaret, offensio. Flagrabat adhuc bellum de Hispanica
successione adversus Gallos. Epistola intercipitur in Galliam
data, nescio quid suspecti et adversus rem publicam habere
visa, et scriptorem, quantum ex nomine apparebat, Hemster-
husium. Vocatur ad iudices. Venit: continuo excipitur con-
vicio et longa reprehensione, minis etiam poenarum, qui
tantum facinus ausus esset. Finita oratione, hic breviter et
placide: *At prius quam reprehenderer, debebat constare, me
esse scriptorem epistolae: cedo epistolam.* Datur ei in manus:
inspicit: *Et vero,* inquit, *nec manus haec mea est, nec nomen
hoc meum.* Ita erat: simile quoddam, sed aliud exstabat no-
men. Hemsterhusius aliquam excusationis comitatem exspe-
ctabat. Isti ne verbum quidem, nisi, *ilicet.* Abit indignans
imperiosam superbiam: quae inde ei perpetuo sedit alta men-
te reposta. *) Itaque lubens Franequeranam sibi oblatam
cathedram accepit: prae qua numquam Amstelodamensem
relicturus fuerat, nisi gravis offensio subesset. Frisii, in qui-
bus est Franequera, Nassavicas partes tuebantur; quippe ex
hac gente suos sibi Gubernatores retinuerant. Et, is qui
postea totius rei publicae fuit Gubernator, Guilielmus IV., 182
Franequerae studiis operam dans, Hemsterhusii quoque di-
sciplina utebatur, eumque, ut virum non minus morum ele-
gantia et comitate iucundum, quam rerum usu et civili pru-
dentia praestantem, magnopere diligebat; et Hemsterhusius
Guilielmum, ut discipulum adeo sui studiosum, ac tam animo
quam stirpe generosum, vehementer amabat; ut in illa rerum
conversione, qua hereditarius totius rei publicae Batavae prin-
cipatus ei delatus est, eum et opera et consilio iuvaret. Ita
enim iudicabat, et rei publicae opus esse Gubernatore, qui
totum eius corpus curaret atque ad consensum dirigeret, et
civibus quasi Tribuno plebis, qui eos adversus patriciorum
dominationem ac libidinem tueretur. Item et Ruhnkenius et
Valckenarius iudicabant. Postea, quum optima instituta prae-
sidiaque libertatis a publico ad privatum commodum traduci,
et bello Britannico imperia ac successus praevaricando eludi
viderentur; uterque partes Optimatum probare coeperunt, ut
solas vindices gloriae ac prosperitatis Batavae adversus hosti-
lem iniuriam. Sed de his rebus nostrum et huius loci est,
non iudicare, sed, quid Ruhnkenius aliique iudicaverint, re-

---

*) Cf. supra pag. 92. ed. pr. FR.

ferre. Et quae deinceps secutae sunt cum partium, tum re-
rum civilium et bellicarum vicissitudines, notae sunt in vul-
183 gus, nec nostra scriptione repetendae. Ruhnkenius quidem
usque ad extremum vitae tempus secutus est partes libertatis,
honestatis, dignitatis, probitatis, communis salutis: in quibus
quum recta via et constanter pergeret, et candide profitere-
tur, quid ipse sequeretur, quid in utraque caussa et probaret
et improbaret; factum est, ut ab omnibus, etiam diversa sen-
tientibus, id quod erat, idem et bonus vir, et bonus civis,
et haberetur et nominaretur.

Sed dum bellum ac dissensiones multum destinati Literis
otii et familiarium quoque materiam sermonum occupant, Ruhn-
kenius tamen statas horas matutinas ac vespertinas domi in
bibliothecam se suam abdens, Musis operabatur. Et cum
eius operum duplex esset genus, editum et edendum: cum-
que natura ei incredibilem tribuisset decori perfectique sen-
sum et appetitum, ut omnibus in rebus spectaret, non quid
vulgus laudaret, sed quid suo ipse iudicio probare posset, et,
quod de Hemsterhusio ipse scripsit,*) nil a se nisi omnibus
absolutum numeris vellet exire; factum est, ut magis ad
edita retractanda, quam ad inedita prodenda duceretur, et
haec interea seponeret, dum illa ad summam, quoad eius
fieri posset, perfectionem locupletasset ac polivisset. Igitur,
anno proximo (1782.) altera editione renovavit duos illos
Hymnos Homericos, cum duabus Epistolis Criticis ante tri-
184 ginta annos primum editis: quibus tanto temporis inter-
vallo quantum incrementi accesserit, vix credibile sit, cum
in copia et materia, tum in operis perfectione et lima: cum
in vetere argumento de Hymnis Homericis, Hesiodo, Calli-
macho, Apollonio Rhodio, Orpheo: tum in novo, de Eumeli,
Phanoclis, Hermesianactis, Varronis Attacini,**) reliquiis: non
solum de singulorum locorum scriptura, sed de carminum
auctoritate, auctorumque antiquitate et fide, sive emendandi
felicitate, sive disputandi subtilitate: sive ex ingenii veloci-
tate et acumine, sive ex doctrinae facultate exquisitae et
reconditae, sive ex abditis ineditorum librorum, in primis
Grammaticorum, recessibus. Quae omnia infinitis partibus
uberiora esse, quam ut hoc loco a nobis significentur, facile
est ad suspicandum iis, qui acerrimum illud Ruhnkenii stu-
dium, cum pari ingenio doctrinaque coniunctum, cognoverunt.

---

*) In Elogio p. 65. [Vol. I. pag. 258. ed. m. FR.]

**) Scrib. *Atacini*. Horat. Sat. I, 10, 46.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino —
ubi cf. Heindorf. et Wuestemann. FR.

Neque nostrum est actum agere, qui de libri hius argumento accurate copioseque exposuimus, Bibliothecae Criticae Vol. II. Parte IV.: ubi etiam Hymni auctoritatem et antiquitatem vindicavimus adversus reprehensiones Nicolai Ignarrae, viri doctissimi.

Solebat haud exiguam subsecivae operae partem tribuere perlegendis catalogis librorum, sive per auctiones divendendorum, sive in bibliothecis publicis servatorum; unde factum
est, ut rariorum cognitionem librorum, iam in Bergeri di- 185
sciplina perceptam, continuo augeret, multosque cum sibi privatim, tum publice bibliothecae Lugdunobatavae libros compararet: nec facile eum fugeret locus, ubi ineditum Antiquitatis monumentum lateret. Veluti hic eum annus egregio beavit munere. Nam ex inscriptione Iohannis Damasceni in Catalogo bibliothecae Mediceae, luculentam capturam subodoratus, ea potitus est absens aliorum in describendo usus opera, retulitque insigne supplementum Florilegii Stobaeani, locuples illud ac refertum ineditis iisque praestantissimis et disputationibus Philosophorum et sententiis Poëtarum.*) Atque hoc sane loco dubitemus, quid magis miremur, studiumne in indagando et consectando, an liberalem et pecuniae contemtorem in re et fortuna mediocri animum, ad sumtus, quamvis magnos, Literarum caussa faciundos.

Edito illo Hymnorum et Epistolarum Criticarum volumine, proximus erat, quem promeret et ad editionem instrueret, Plato (1783.) Hunc, ut antea Timaei caussa iterum iterumque lectitatum, et postea quotidie versatum, recente memoria tenebat: et quidquid legendis aliis Scriptoribus ipsi oblatum ad Platonem facere videretur, sedulo annotabat. Edenburgensibus novam editionem molientibus ante viginti
annos, eumque rogantibus, ut operam ipsis suam addiceret, 186
ita responderat, ut se ab eorum instituto non alienum ostenderet. Dialogo Alcibiadi Priori, Francice reddito opera T. Fabri, et repetito Amstelodami (1766.), nonnullas interpretationis correctiones adiecerat. Sed et haec levis opella, et illud irritum fuit institutum. Nunc suam ipse rem agebat: in Platone, ut Philosophorum principe, ornando et edendo, princeps ac palmarium sibi opus proponebat. At propositum effectu caruit; quippe confutatum eodem illo, de quo supra dixi, summae perfectionis sive studio, sive

*) Quod supplementum, paginis constans octoginta, novissimae Florilegii editioni, Oxonii excusae a. 1822., Appendicis loco T. IV. subiecit — Th. Gaisford, cuius legatur Praef. T. I. p. VIII. BERGM.

errore. Is aderat apparatus, ut editionis dote satisfacere aliis omnibus doctis hominibus posset, sibi ipse non posset. Locos corruptos, obscuros, difficiles, longe plurimos expediverat: restabant haud pauci, de quibus expediendis ipsi nondum liquebat. Hi plus apud eum valebant ad abiiciendum editionis consilium, quam illi ad persequendum. Respiciebat Timaeum suum: animadvertebat, quantum huic ad perfectionem deesset: nulla dies abibat, quin lectio aliorum librorum multa ei obiiceret, quibus animadversiones in Timaeum et augerentur, et carere non posse viderentur. Igitur constituit Platonicam omnem materiam tripertito libro complecti, cui *Platonica* nomen inscriberet: primam partem faceret *Timaeum* cum animadversionibus auctis et emendatis; alteram,
187 *Scholia Platonica*, item animadversionibus illustrata: tertiam, *Miscellanea Platonica*, quae omnem reliquam emendationum, observationum, variarum lectionum, sylvam contineret. Ac de Timaeo quidem, quod constituerat, perfecit. Scholia typis dudum descripta*) sunt, animadversionum non nisi una pagina: reliqua pars nec conscripta, ita in commentariis adumbrata ac per adversariorum libellos dispersa iacet, ut ab operis successore, non nisi bene versato in Graecis literis et Platonico argumento, nec nisi multo cum labore multaque diligentia, conscribi probabiliter possit. Sunt haec Scholia e Grammatico genere eo, quod et res et verba persequitur. Exstant singularibus in codicibus complurium bibliothecarum, in primis Florentinarum, Venetae, Vindobonensis, aliarum. Est sane eorum usus ad constituendam Platonis scripturam: nec doctrina est contemnenda: habent multa in aliis iam editis Grammaticis prodita, habent haud pauca etiam nova nec aliunde cognita. Illud non dubium, quin maxima libro commendatio a Ruhnkenii animadversionibus accessura fuisset. Et vero auctarium ei addere destinabat, collectis interpretamentis grammaticis ex scriptis et commentariis Platonicorum Philosophorum, qui raro grammaticum genus attingunt, veluti Por-
188 phyrii, Procli, Hermiae, Olympiodori, aliorumque nondum editorum.

Sed licet ab editione Platonis ad triplex illud opus, tamquam ex longiore stadio in brevius se contulisset, ne huius

---

*) Edita ea sunt et publici iuris facta anno CIƆIƆCCC. hoc titulo: Scholia in Platonem ex codd. multarum bibliothecarum primum collegit Dav. Ruhnkenius. Lcidae CIƆIƆCCC. 8. Cf. Bredowii Epist. Paris. p. 125. seqq. LINDEMANN. Animadversionum in Scholia specimen exhibuit Bergman. in Opusc. Ruhnk. Tom. II. pag. 918. sqq. FR.

quidem finem contingere fata eum siverunt. Nam dum totus in hoc argumento versatur, subinde cum naturali illo ipsique proprio perfectionis *) desiderio ad expolienda vetera, Elogium Hemsterhusianum et Velleium, revocatur: tum vero (1784.) novo etiam consilio ad edenda Mureti opera convertitur. De his infra dicemus. Tum quoque Himerius Wernsdorfianus, adhuc scriptus, dudum in Germania iactatus, et bibliopolis frustra oblatus, ad Mutzenbecherum virum reverendum ac doctissimum delatus, ab eoque mihi traditus, bibliopolam Batavum quaerebat, nec, quamvis a Ruhnkenio et me item commendatus, reperire poterat. Ruhnkenio vehementer displicebant notulae multae, ut aiebat, pueriles: volebat eas a me circumcidi et expurgari: ego mihi tantum in alieno opere arrogare nolebam: sed, ne expurgatum quidem et ad voluminis brevitatem redactum recipere volebant bibliopolae: quod mirandum in opere Graeco, numquam antea edito. Prodiit demum sexennio postea, Goettingae.

Attulit idem annus quaedam in utramque partem insi-
gnia Ruhnkenio. Uxor gravi morbo afflicta, deinde sanitati 189
restituta. Luctum ex optimi Doevereni **) obitu susceptum levavit notitia successoris, Paradysii nostri, quo non minus ob praeclaram artis medicae scientiam, quam ob doctrinam cum nostrarum Literarum elegantia coniunctam, delectari solebat. Mox gratissimus advenit hospes Thomas Burgessius, Britannus: cuius excellentem Literarum scientiam rara quaedam ornabat animi probitas morumque modestia: unde amicitia cum praesente nobis conciliata, deinde cum absente epistolis officiisque viguit.

Memini me Ruhnkenium illo tempore monere, ut vitae suae argumenta scripto notaret; ut esset, unde eam alii conscriberent, ipso mortuo, eumque ***) me futurum profiteri, si quidem me illi superstitem fecisset fortuna. Ille voluntatem sibi meam non ingratam esse ostendens, promisit se facturum quod peterem. Interea ille nil horum facere: ego subinde instare: denique ille respondere, satis me res suas scire, satis etiam sibi esse e scriptis suis cognosci. Ergo eo magis operam dedi, ut res eius cognoscerem, cum ex ipso in pri-

*) Bergman. ed. *profectionis*. FR.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 176. FR.

***) *Alii — eumque me futurum profiteri.* Tanquam si scripsisset: *unde eum alius quidam conscriberet, eumque* cet. Est haec elegantissima imitatio sermonis familiaris, qui eiusmodi negligentiam admittit. Cf. Plaut. Trin. II, 1, 11. *Nunquam amor quemquam nisi cupidum hominem postulat se in plagas coniicere. Eos cupit, eos consectatur.* LINDEMANN.

mis percunctans, tum alios etiam interrogans. Cuius cognitionis auctoritate fretus nunc hanc Viri Vitam memoriae prodo.

Valckenarius diem obiit insequente anno (1785.) mense Martio, multis ille mihi nominibus lugendus: et Literarum
190 caussa, exstincto earum altero veluti lumine et oculo: et mei non minus caussa, amisso altero doctore et amico, incrementorum meorum fautore atque adiutore. Huic nemo successurus erat, nisi quem Ruhnkenius commendasset: atque is me dudum Valckenario, ne ipso quidem nolente, successorem destinaverat. Ego quominus oblatam cathedram accipere vellem, factum est rerum mearum temporisque illius rationibus; quod in Amstelodamensi Athenaeo recens a Philosophia ad Historias, Eloquentiam, Literasque et Graecas et Latinas traductus, ampliorem, in quo excurrerem, campum nactus essem, nec minus urbis diuturna consuetudine, quam comitate magistratuum, tenerer. Si quid mihi tunc, repudiatae conditionis caussa, succensuit Ruhnkenius, hoc et breve fuit, et cum amore coniunctum, et vetere mox benivolentia obliteratum.

Caeterum, sperati collegii convictusque frustrationem invicem porro compensavimus invisendi frequentia: et compensavit novus collega I. G. Te Water, Theologus, qui quo in genere censendus esset, ipse ostendit et aliis scriptis, et oratione *de Theologo erudito*, postea habita. Huius absentis doctrinam cum aliis e speciminibus, tum e consilio edendi Arnobii perspexerat Ruhnkenius: huius item praesentis huma-
191 nitate et consuetudine gaudebat: eidemque editionem opusculorum P. E. Iablonskii, unius omnium hoc saeculo Theologorum eruditissimi, commendavit. Nam haec ab eius filio sibi missa edere receperat: mox animadvertens, opus esse editore in Orientalibus Literis versato, Schultensio ea tradidit: cuius immaturo obitu iterum orba tutelae commisit eruditissimi item collegae Theologi. Sunt vero illa opuscula partim antea edita quidem, sed multis partibus ab auctore locupletata: veluti *Disquisitiones de lingua Lycaonica: Dissertationes de terra Gosen*, *et Remphah Aegyptiorum Deo: Exercitationes de Nestorianismo:* partim sunt nondum edita: veluti *Dissertationes ad varia Antiquitatis Christianae capita pertinentes:* tum vero exquisitae opus doctrinae, quo plurimis Scriptorum cum sacrorum, tum Graecorum Romanorumque, locis nova lux affunditur, *Collectio vocum Aegyptiacarum, quarum apud Veteres mentio occurrit*, describi coepta anno 1722. absoluta 1740. Nos, ut et Iablonskianae et Arnobia-

nae absolvendae editioni, cum bibliopolam tum vero otium nanciscatur praestantissimus editor, Literarum caussa optamus.

Tum quoque praeclare meruit de Celso, Indice verborum locupletissimo Georgii Matthiae, Professoris quondam Gottingensis, *) et brevi praefatione, bibliopolae nomine scripta, addendis editioni, quae Leidae apud Luchtmansios facta est a. 1785. forma quadrata.

Fructuosus fuit annus ad studia doctorum hominum auctione bibliothecae Gronovianae, quae inde ab laudis auctore, Ioanne Frederico, per filios Iacobum et Laurentium Theodorum, et nepotem Abrahamum, Iacobi filium, ad tot non 192
modo editorum librorum, sed ineditarum animadversionum, volumina, ad tantum codicum veterum scriptorum, editionum principum, collationum, numerum creverat, ut in hac urbe cum publica bibliotheca contendere, certe privati censum superare videretur: porro a dominis haud secus atque religiosissimum et inaccessum servabatur fanum, quo nemini non modo ingredi, sed vel adspirare, liceret. Vulgaribus editisque libris iam ante decennium venditis, reliqua pars, qua rariores omnes et scripti continebantur libri, nequidquam ingenti pretio venditata **) universa, per auctionem divendita est minimo in singulos libros aere; hominum vulgo studiis ad emendum frigentibus: cum quidem paucis postea diebus, mandata Catharinae II., Russorum Augustae, adferrentur, amplam dignamque illius magnificentia pecuniam offerentis. Ita Ruhnkenius occasione solerter usus, maximam optimamque librorum Gronovianorum partem, parvo pretio, bibliothecae Lugdunobatavae vindicavit.

Appuleii Oudendorpiani pars Metamorphoses continens, per sedecim annos chalcographorum manibus tractata, tandem (1786.) prodiit cum praefatione Ruhnkenii. Nam quum Oudendorpii in Scriptoribus Latinis operam, ut doctam et accuratam, magni faceret, nolebat committere ut opus, in 193
quo expoliendo ille triginta fere annos consumsisset, diutius a publica luce et utilitate coliberetur, petieratque ab Oudendorpio filio, ut sibi facultatem daret Appuleii in lucem proferendi: eaque impetrata facultate, reperit librarium qui reciperet, se Metamorphosin primo excusurum, deinde, si haec cupidos emtores invenisset, reliquos libros, Florida, Apologiam, Philosophica, additurum. Igitur Ruhnkenius commentarios Oudendorpii digessit, priorum animadversiones

*) Sic hic quidem Wyttenbach.; *Goettingensis* Bergman. FR.
**) XXX vel XL millium florenorum: *divendita* ne III quidem millibus florenorum: teste Te Watero Narr. de Acad. L. B. p. 76. BERGM.

interpretum, Colvii, Wowerii, Stewechii, Elmenhorstii, et aliorum adiecit: in praefatione de Appuleii dictione, de Oudendorpii opera et subsidiis, tam diligenter eleganterque exposuit, ut haec quoque in celebratis censenda sit praefationibus. Reliqua Appuleii pars adhuc in scriniis continetur: *) et est sane idonea materia, in qua tractanda ac prodenda doctus aliquis iuvenis doctrinae fructum laudemque consequatur. Plura de hoc libro diximus in relatione, quamvis brevi, Bibliothecae Criticae Vol. III. Part. I.

Idem ei tempus conciliavit notitiam amicitiamque G. L. Spaldingii, eleganti ingenio doctrinaque iuvenis, per aliquot menses apud nos peregrinantis. De quo quum idem utriusque nostrum fuerit sensus, non possum facere quin apponam locum ex eius ad me data epistola mense Novembre anni
194 1786. „Non dubito" inquit „quin saepe videris Spaldingium. „Is ingenio et humanitate sua me mirifice cepit. Utinam talis „iuvenis, misso studio Theologico, se totum Literis nostris „dicaret." Haud vanum fuit optatum. Ille mox Professor Gymnasii Berolinocoloniensis factus, Literisque nostris vindicatus, bene de iis meruit complurium librorum scriptione, et nuper perdocta Quinctiliani editione, cuius primum volumen superiore anno (1798.), eo ipso, quo mortuus est Ruhnkenius, prodiit: de quo quid Spaldingius in praefatione posuerit, non omittendum videtur. Primum illius literas ad se d. 20. Octobr. 1793. datas refert has: „Bibliotheca Leidensis tibi tot ac „tanta rei bene gerendae praesidia suppeditabit, ut praeterea „non ita multum requirendum videatur. Nam post editum „a Burmanno Quinctilianum, in bibliothecam publicam vene„runt duo codd. mss. nondum excussi, plures collationes mss. „partim a summo viro Io. Frederico Gronovio, partim a „Laurentio Theodoro Gronovio factae. Denique ipse appa„ratum, quem Ernestus collegerat, care redemtum in eamdem „intuli bibliothecam." Quibus haec subiicit ipse Spaldingius: „Erat summa mihi gratificandi voluntas in Ruhnkenio, viro „a nobis, quotquot per Europam veteres Literas colimus, pro „horum sacrorum antistite, venerando. Neque minores ei
195 „gratias habeo, quod tantum concedere voluit homini cognito „ex brevissima in docta urbe commoratione; etsi temporum „nostrorum iniquitas invidit mihi hasce opes, laetiore fortasse „Europae fortuna usurpandas."

Secutus est annus (1787.) memorabilis, partibus quibus

*) Ea pars edita est ab Io. Bosscha, Lugd. B. a. 1823. II Voll. Novam Appuleii editionem cum integris Oudendorpii notis etc. curavit G. F. Hildebrand. Lips. a. 1842. FR.

Ruhnkenius favebat oppressis, ipsique ad dolorem insignis.
In quo quam constans fuerit ipsius ratio, quam leve vulgi
iudicium, operae pretium est cognoscere. Senatus Academi-
cus ipsum et Pestelium oratores legavit ad exercitus Borus-
sici, adiutoris Nassavicorum, praetorem, Ducem Brunsvicensem,
qui ei Academiam commendarent, peterentque, ut omnem ab
ea hostilem vim arceret. Ecce! exorti sunt, qui eum repre-
henderent, quod cum collega, adversariarum patrono partium,
ad suarum oppressorem legari se pateretur. Homines inepti
et rerum imperiti! Quasi vero Senatus in oratorum delectu
aliud quid spectasset quam aetatem, auctoritatem, ac doctrinae
famam, quarum rerum commendatione duo hi excellebant:
aut, quasi Ruhnkenius delatum sibi munus defugere honeste
potuisset. Deinde Gubernatoris maior filius, Guilielmus Fre-
dericus, patri destinatus in rei publicae principatu successor,
studiorum caussa in hanc urbem habitatum venit. Ad hunc
subinde ventitabant salutatum cum alii cives utrarumque par-
tium, tum Professores: in his Ruhnkenius, qui propter illorum 196
frequentiam, et veterem suam in celebritate versandi con-
suetudinem, hoc officium omittere non poterat. Atque eum
Guilielmus Fredericus, licet eius scholis non uteretur, tanta
semper humanitate excepit, ut eum insigni prae aliis loco
haberet, nec tamquam cum salutatore officioso, sed de Literis,
ut cultor earum cum antistite, studiose ac reverenter collo-
queretur. Hoc quosdam pungebat, et Ruhnkenii, ut parum
constantis, reprehensoribus aggregabat. Ille vero iudicii con-
stantiaeque optimas sequebatur duces naturam ac prudentiam.
Recente adhuc casu ac dolore, haec mihi scripsit d. 8. Ianuar.
1788. „Utinam vel horam una essemus, ut, qui tuus in hac
„servitute sensus sit, cognoscerem. Me quidem adeo poenitet
„Hollandiae, ut si Soram vocarer, sicut olim in simili rerum
„conversione Io. Meursius. *) conditionem acciperem. Nec
„quidquam hoc reip. statu me delectavit praeter Bibliothecam
„tuam Criticam — in primis animadversiones in Iulianum
„scriptas ad eam rationem, quam tu fateri soles meis in Ti-
„maeum notis tibi esse demonstratam.“ Egregius sane mihi
ad voluptatem fructus studii, e quo tantum solatii fructum
Ruhnkenius meus perciperet! Respondi. me nunc in primis
Demosthenis Philippicas et Ciceronis epistolas ad Atticum
legere. Interiectis aliquot mensibus, quum eum inviserem,
„Equidem“ inquit „et ipse nunc legi Ciceronis eas partes, 197
„quae ad bellum civile referuntur: movit me temporum simi-

*) Anno 1625. quo suam ipse vitam conscripsit, ediditque in Athenis Batavis p. 194. BERGMAN.

„litudo: et sane iisdem locis legendis alias aliter afficimur. „Quum in rebus ad voluptatem aut dolorem insignibus versamur, et inter legendum in similem nostris rebus locum „incidimus, is dudum quamvis cum ingenii oblectatione lectus, „tamen ut novus nec antea cognitus accidit, incredibiliter „sensum percellit, ab ingenio cum animo communicatur, in „eumque alte defigitur ac penitus insinuatur. Veluti nuper „locus e secundo de Divinatione mirifice me advertit, ut eum „quasi manu iniecta mihi vindicarem et vivendi legem con„stituerem: en verba Ciceronis: *) *cum esset in unius pote„state res publica, neque ego me abdidi, neque deserui, neque „afflixi, neque ita gessi, quasi homini aut temporibus iratus: „neque ita porro aut adulatus, aut admiratus fortunam sum „alterius, ut me meae poeniteret: id enim ipsum a Platone „philosophiaque didiceram, naturales esse quasdam conver„siones rerum publicarum, ut eae tum a principibus tene„rentur, tum a populis, aliquando a singulis.*“ Et vero hanc rationem constanter tenuit Ruhnkenius.

Sed ut Ciceroni rei publicae conversio discipulos attulit, ita Ruhnkenio abstulit. Certe ab illo tempore et scholae illius,
198 et qui eis nomina darent, minus frequentes fuerunt. Ipse caussam tribuebat civili odio: quod studiosa iuventus fere victricibus faveret partibus, et victarum partium multi patres filios vel domi retinerent vel alio mitterent: quodque ipse suam de re publica sententiam non dissimularet. Quamquam in scholis numquam de praesente rei publicae statu loquebatur, nec diserte nec oblique: in quo multi sibi placent ac sapientes videntur: recte statuens, civilem prudentiam ultro exsistere e certa Antiquitatis interpretatione, hanc unam debere tradere doctorem, non discentium iudicia auctoritate partium occupare. Et quando in schola iam minus quam antea Literis prodesse poterat, eo magis operam dabat, ut earum detrimentum resarciret prodendis suis ipse doctrinae monumentis, et amicorum studiis iuvandis. Profuit tum Schweighaeusero, viro doctissimo, impertienda collectione Gronoviana ad Polybium: ut ante eidem profuerat in Appiani editione. Cumque neminis cuiusquam res tam ad se pertinere existimaret, quam meas; in primis ei laetum accidit, quod Academia Oxoniensis Plutarchum meum excudendum recepisset, eo cultu, qui et meo et ipsius studio responderet; quandoquidem ipse mihi auctor suasorque fuisset Plutarchi edendi, et ipso illo tempore adiutor cum consilio, tum commodandis veteribus libris bibliothecae Lugdunobatavae.

*) II. de Divin. 2, 6. FR.

Effecit quoque ut communis noster discipulus et amicus, 199
Henricus Hana, Gymnasio Amisfurtano Rector praeficeretur, affirmans Curatoribus, eos non solum de sua, sed de Literata, civitate bene merituros ipsis tali doctore asserendo. Eumdem paulo antea cohortatus, ut a Theologia ad Literarum, in quibus excellenter versabatur, studium se totum converteret, ita ad me scripsit: „Quibus rationibus praestantem iuvenem, Hanam, „ad Literas nostras traducere sim conatus, ex ipso arbitror „te cognovisse: — a me habebit Phrynichum Arabium, *) „ut eo edendo familiaritatem cum Scriptoribus Atticis con„trahat, et nomini suo commendationem quaerat.“ Hunc item ante hos tres annos, in adipiscendo Gymnasii Amstelodamensis Rectoratu, gravissima testimonii sui auctoritate adiuvit. Ab huius igitur viri doctrina et industria novum et ineditum adhuc Literarum munus, Phrynichum Arabium, exspectamus: cui edendo, in tam occupata vita, ut otium obtingat doctissimo editori, optamus.

Sed Ruhnkenius, quum suo semel operi manum admovisset, hanc veluti incudem tanta alacritate et assiduitate tutudit, ut proximo anno (1789.) triplex simul eius proventus exiret, Timaeus, Elogium Hemsterhusii, Mureti Opera: de quibus omnibus quum dixerimus Bibliothecae Criticae Vol. III. Parte II., de duorum autem priorum prima editione prodiderimus in praesente hoc libro, eo breviore nunc commemo- 200
ratione defungi possumus.

Timaeus, **) ex quo tempore eum retractare coepit Ruhnkenius, epistolas mutuo nostras et confabulationes multum frequentavit. Eum ita locupletavit, ut vetus editio sui dimidio a nova superetur, nec tamen quidquam alieni, nil nisi cum re praesente coniunctum, nil nisi novum, exquisitum, reconditum, accesserit. Itaque et ipse illo tempore verissi-

---

*) Idem est scriptor, quem nuper Lobeckius V. Cl. ingenti commentario, iustam Graeci sermonis historiam complectente, instructum edidit. LINDEMANN. — At hic non Eclogae Phrynichi intelliguntur, sed *novum et ineditum adhuc Literarum munus*, ut ait Bergmanus, significatur, videlicet eiusdem *Προπαρασκευὴ Σοφιστική*, *Apparatus Sophisticus*, e Cod. Seguer. in lucem publicam prolatus ab Imm. Bekkero Anecd. Gr. I. pag. 3—74. „Hunc ex eodem fonte in suos sibi privatos usus Parisiis descriptum Ruhnkenius ipse olim edere destinaverat: postea depositum opus edendum tradidit Hanae, cuius obitu, anno huius seculi VI., omnis editionis ab ipso adornandae spes evanuit.“ FR.

**) In Relatione de hoc libro, Biblioth. Crit. Vol. III. Part. II. p. 111. operarum vitio relictum est *primo* pro *prima*, in loco Propertii. Ne semidocti, qui caeterum, quid bene secusve dictum sit, non intelligunt, reprehendendi materiam captent.

me ad me scripsit: „In Timaeo, quem ita emendavimus, ut „ne serae quidem posteritatis iudicium extimescere debeat, „singulae paginae aliquid novi habent:“ et ego in praefatione ad animadversiones Plutarcheas, paucis ante eius obitum mensibus scriptas, Timaeum, ut unicum a renatis Literis exemplum operis perfecti, et, quoad eius in hoc genere fieri potest, absolutissimi, laudare non dubitavi.

Elogium Hemsterhusianum castigatius prodiit, compluribus locis ad proprietatem, perspicuitatem, efficaciamque dictionis reformatis: quod vix fieri potuisse videatur in libro, qui iam e prima editione tam cultus politusque exiisset. Sed nimirum triginta annorum intervallum et orationis scientiam auxerat, et limam acuerat. Adiectae sunt duae antea ineditae epistolae Bentleii ad Hemsterhusium, palmariae ad emendandi solertiam in Comicorum fragmentis a Polluce servatis.

201 In Mureto plane novam eamque criticam navavit operam. Scripta viri omnia, et edita et inedita, quotquot reperiri potuerunt, unum in corpus collegit, ad optima exemplaria *) exegit, subinde animadversiones in primis censendae dictioni adiecit, utilissimas illas Latine scribendi studiosis ad proprietatis probitatisque cognitionem. Unus enim recentiorum fuit Muretus, cuius oratio proxime ad optimorum Veterum, maxime Ciceronianam, formam accederet, qui de tenui argumento ornate, de obscuro dilucide, de gravi magnifice, de omni pure, emendate, suaviter scriberet. Cumque vulgo nostra aetate, qui se Veterum interpretes ferunt, nullam magnopere bene scribendi vel rationem vel facultatem habeant, cumque turpissimum sit iis, qui Veterum elegantias aliis enarrent, ipsos uti sermone barbaro et lutulento; Ruhnkenius hunc extraordinarium celebrandi Mureti laborem suscepit; ut haberent exemplum, in quod intuentes, de rebus sive antiquis, sive novis, antique scribere discerent.

Sed veluti ager quamvis fecundus, quo plures uberioresque deinceps generosae frugis segetes tulit, eo diutius situ et quiete recreandus est anteaquam denuo seratur: ita Ruhnkenius, edito triplici illo proventu, quasi vires profudisset suas, longiore ad eas reficiendas opus habuit otio: sed spe-
202 ratum otii fructum, pristinam alacritatem, ingravescens paulatim senectus intercepit. Scholarum, lectionis, ambulationis, celebritatis, convictus, venationis, omnino consuetudinis ac vitae quotidianae, idem erat opus, idem studium. In epistola, quam ad me solito longiorem scripsit d. 5. Ianuarii a. 1791. haec etiam posuit: „Caeterum et animo et corpore

*) De his legendae sunt adnotationes meae ad Ruhnkenii praefat. FR.

„ita vigeo, ut, nisi me apoplexia rapiat, videar posse ad
„eamdem aetatem, quam mater mea attigit, id est ad annum
„86., pervenire. Ante paucos dies ingressus sum annum 69.
„Incidit enim natalis meus in secundum Ianuarii 1723. Nec
„ulla alia re senem me fieri sentio, nisi pigritia in literis
„scribendis.“ Sed tamen ad unum et continuum opus edendi
libri minus patiens, magisque tardus fiebat. Solebat et antea,
edito, qui eum exercuisset, libro, ab animi intentione se re-
laxare et paululum quiescere. Et nullus non, quem ederet,
liber, usque dum editus esset eum exercebat; quippe qui
typographica specimina ipse tractare soleret, et inter tractan-
dum multos locos retractare, iisque corrigendis mutandisque,
multa evolvere, legere, commentari. Et otium ei erat, operae
non cessatio, sed mutatio: vacabat certo penso edendi alicuius
libri: lustrabat scripta sua edita, inedita, absoluta, inchoata:
haec eum observatio ab alio ad alium legendum librum ducebat,
multa obiter animadvertentem, emendantem, in adversariis
annotantem. Et huiusmodi fere studio per reliquum deinceps 203
vitae contentus fuit.

Accedebant tempora nec publice nec privatim opportuna
longiori suscipiundo operi. Incredibilis illa nec exspectata
Francici regni conversio, cum sua magnitudine et novitate
remotissimos etiam populos advertebat: tum vero vicinos, in
primis Batavos, vehementius commovebat, et in eiusdem vi-
cissitudinis societatem tractura videbatur: nostros utique ho-
mines anxia rerum exspectatione suspensos tenebat, pro par-
tium diversitate, vel metuentes Francorum adventum, vel
optantes. Ruhnkenius nullius non populi commodis ac liber-
tati favebat; igitur illorum res perpetuo eum sollicitum ha-
bebant, adversae affligebant, laetae erigebant. Et talis fere
eius fuit animus ac sensus per id quod supererat aetatis
spatium. Promit Scholiastam Platonis insequente a. 1791.
Vix manus admoverat operi, quum inde avocatur filiae ma-
ioris morbo gravi sane et periculoso, qui eo vehementius eum
angebat, quod sola haec ei erat familiae pars integra, cuius
incolumitate se recreabat ac sustentabat in uxoris et minoris
filiae calamitate. Vix dum illa revaluerat, cum novus accidit
dolor ex obitu Francisci Hemsterhusii, *) quocum ei fraterna
propemodum necessitudo intercedebat et caritas, haud secus
atque adoptato filio cum germano. Quod supra dixi **) de 204
adversariis patris, non ita accipiendum est, ac si ea inter-
cidissent. Inventa sunt quidem, sed spe pauciora: libri, eius

*) Cf. supra pag. ed. pr. 60. FR.

**) Vid. pag. 132. ed. pr. FR.

manu notati, complures subiecti sunt cum reliquis auctioni, sed emtione vindicati bibliothecae Lugdunobatavae. Tempus rebus secundis adversisque mixtum, ut magis laetum quam triste videretur, effecit arcessitus e Franequerana cathedra novus collega, Iurisconsultus, Smallenburgius. Hic ante paucos annos discipulus in primis probaverat ei studium elegantis in Iurisprudentia rationis a Graecarum Latinarumque Literarum cognitione ductae: nunc Ruhnkenius collegam eum sui studiosissimum expertus, eo magis praeclara eius doctrina, amore, ac familiaritate delectabatur.

Redit denuo ad Scholiastam Platonicum (1792.): ac denuo inde avocatur, vetere illa perfectionis opinione ac spe ad Velleium traductus. Inde ab eo edito, per tredecim annos multum ipsi novae emendationis subnatum erat: huius nonnulla occupaverant interea alii *) viri docti: ipse nil minus ferre poterat, quam exstare quoddam suum opus, cui quid deesset. Igitur alteram editionem facere instituebat: at operi alius intervenit nec opinatus labor, Lexico Latino Schelleriano insumtus, utilis quidem ille ad studia iuventutis, nec tamen in materia Ruhnkenio digna, aut nisi indigna, certe in-
205 tempestivus et aliis mandandus. Desiderabatur dudum probae Latinitatis Lexicon, puerorum adolescentiumve captui accommodatum; quandoquidem in Pitisciano, quod vulgo iuventutis manibus teritur, nec verborum significationes accurate definiuntur ac distinguuntur, nec Latinitas sincerae tantum aetatis, sed, ut in aliis plerisque Lexicis, admixtis multis labentis aevi sordibus, apponitur: quae semel teneris iuvenum ingeniis quasi adspersae, adeo pertinaciter adhaerescunt, ut nulla in posterum quamvis diligente cura elui possint. In priore officio Schellerus operae pretium fecisse videbatur: in posteriore pervulgatum errorem secutus erat: utrumque tamen eiusmodi erat, ut facile nostrorum hominum usui aptari posse videretur. Ergo bibliopolae negotium dant homini idoneo, ut interpretationes vocabulorum locorumque Latinorum Germanicas Belgice verteret: porro, Ruhnkenium rogant, ut materiam libri suo iudicio emendaret et formaret, probe scientes plurimum ab eius nomine commendationis libro accessurum. Is hominibus, in re quae ad Literarum studia pertineret, quamque ipse acerrimus probae Latinitatis vindex ac stator diu desiderasset, deesse noluit, operamque suam addixit, ratus eam delendo et omittendo, magis quam addendo corrigendove, contineri. Quamquam, ut mihi saepe fas-
206 sus est, ipsius spe et opinione plura fuere corrigenda, plus

*) Bergman. ed. *alia*. FR.

etiam laboris exantlandum in expurgandis istis sordibus; tamen lubens perrexit, cogitatione beneficii in Literas conferendi, quo studiosis earum provideretur et caveretur. De quo beneficio ipsi propediem iudicare poterunt harum rerum periti, quum liber, quod brevi fore speramus, e chalcographia Honkoopiana in publicum exierit.*)

Fuit hic extremus ab eo Literis publice navatus labor: quem quominus alii sequerentur labores, praeter memoratas caussas, alia accessit. Adhuc bene valebat, et fortuna sua contentus: vigebat mente, animo, sensibus, omnibusque corporis officiis. Inde ab anno aetatis sexagesimo tentabatur fere quotannis per aliquot dies podagricis et chiragricis affectionibus: quibus licet illud effici videretur, ut reliquum tempus eo rectius valeret; tamen paulatim dextra manus debilitabatur, ut in dies magis scribendi officium recusaret, nec id nisi tremula et multo negotio perageret. Quae difficultas quantum impedimenti attulerit studiis, quae non modo ingenium et oculos, sed manum et calamum exercent, quantumque scribendi cum facultate voluntatem minuerit, nemo non intelligit. Nec edendorum porro librorum consilium penitus abiiciebat: sed legendo, et quoad poterat excerpendo
et annotando quotidie pergebat; si forte manus ad officium 207
reditura, aut ipse literatum hominem nactus esset, cuius manu uteretur. Ita sequentes anni, caeterum ad veterem consuetudinem, transacti sunt: ex quibus proximi deinceps duo (1793. et 1794.) luctuosi fuerunt et ipsi, et mihi, et huic Academiae, et Literis, obitu egregiorum mihique carissimorum hominum, Schultensii ac Nieuwlandii, quorum neutrum ego

meis
Chartis inornatum sileri**)

fas mihi duco; fuit uterque mei amantissimus, uterque ingenio animoque integrum incorruptumque naturae opus; adeo nil parvum, humile, invidum, nil nisi sanum, benivolum, habebant: prorsus, ut idem ait poeta,

animae, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me sit devinctior alter.***)

---

*) Factum hoc esse constat [a. 1799.] Libri autem ea est praestantia, id quod ipse expertus sum, ut, quod inde in eorum, qui inter nostrates Latinas litteras discunt, commodum transferatur, haud exiguum mihi visum sit. Quid recentior lexici Schelleriani editor ex illo libro in suum verterit, non habeo dicere. LINDEMANN.

**) Horat. Carm. IV, 9, 30.

***) Horat. Sat. I. 5, 42.

Schultensium *) pater I. Iacobus, Lugdunobatavus Professor, filius magni illius Alberti Schultensii, unicum habebat natum, eumque iam ab incunabulis, si res ita ferret, destinabat domesticae Literarum Orientalium laudi tuendae. Puero egregios in omni genere adhibuit magistros, non magno cum fructu: sinens eum genio obsequi, ac discere quantum vellet, non quantum posset; ratus liberalius habitum, nec seve-
208 rae disciplinae adstrictum, progressu aetatis sponte in rectam studiorum viam ingressurum. Nec spes eum fefellit. Adolescentulus mox laudis doctrinaeque amore percussus, dedit se ad inchoatum Literarum opus persequendum, Graecarum Romanarumque ducibus Valckenario et Ruhnkenio, Orientalium patre. In his brevi tantos fecit progressus, ut viginti et quatuor annos natus, earum ei cathedra Amstelodami mandaretur: **) quam per sex annos tenuit, coniunctissime mecum vivens. Hinc patri mortuo successor Lugdunumbatavorum traductus, easdem Literas docendo egregie tutatus est: et avitam gloriam aequasset, si longiorem ei vitam fata concessissent. Raro quodam naturae munere, simul habebat utrumque illud, *εἶναι καὶ δοκεῖν.* In vultu et oculis expressa erat animi probitas, magnitudo, benivolentia, et nullius non virtutis significatio: habitus, gestus, motus, plurimum habebat decoris. Accedebat acerrimus pulcri verique sensus, mira comitas et affabilitas, nec minor sermonis orisque commendatio; omnia a natura tributa, nil studio quaesitum. Igitur pauci fuerunt, qui vel docentes vel dicentes maiore cum voluptate et facultatis opinione audirentur: pauci, quorum privatim sodalitas et consuetudo vulgo magis expeteretur. Unde factum, ut Literis destinati otii nonnulla pars ei peri-
209 ret, occupata extraordinariis officiis; quum, per naturae liberalitatem, ipsius cupidis ac rogantibus deesse nollet. Quam

---

*) Cf. de eo supra pag. 175. ed. pr. FR.

**) Corrigendum *nato — ei:* ut in altera editione facturum fuisse Wyttenbachium, non est quod dubitemus. Modeste talia notanda sunt: neglexit, alias molestus saepe censor, Lindemannus. BERGM. — Quodsi notavisset Lindemannus, defensurus, credo, Bergmanus anacoluthon fuit eiusmodi locis, qualis est notissimus hic Platonis (de Legg. III. pag. 686. D.): *ἀποβλέψας γὰρ πρὸς τοῦτον τὸν στόλον, οὗ πέρι διαλεγόμεθα, ἔδοξέ μοι πάγκαλος εἶναι.* aut aeque cognitus Auctoris libri de bello Afric. cap. 25. *Dum haec fierent, Rex Iuba, cognitis Caesaris difficultatibus copiarumque paucitate, non est visum dari spatium convalescendi augendarumque eius opum.* — provocaturus fortasse etiam ad illa Gronoviana (Plaut. Poen. III, 3, 46.): *imitatur sermonem quotidianum, non tam negligenter, quam subito, ut res fert, ex tempore et non ex praeparato loquentium.* FR.

iacturam compensare aggressum, Meidanio, Arabe scriptore,
quem dudum ad editionem instruxerat, edendo, iam complu-
ribus plagulis excusis, mors eum occupat quadragesimo quarto
aetatis anno.

Nieuwlandius item unicus parentum erat natus, sed ob-
scuro genere, angusta in re, patre fabro tignario in Amste-
lodamensi agro, homine probo; puerulus ac paene infans, in
quosdam patris libros incidens, mira cupiditate eos legit:
inde, quasi per lusum, solus suo ipse ingenio didicit Histo-
riam Universam, Geometriam, versus quoque fundere Belgi-
cos probabiles numero et acumine. Cuius rei fama excitati
cum frequentes ex urbe homines venirent ad eum, tamquam
miraculum, spectandum; magis etiam admirabile fuit, quod
puer, praesens a praesentibus mirum in modum celebratus,
nihil inde vanitatis conciperet; ut ne suspicaretur quidem
esse in se aliquid praeter alios homines praecipuum. *) E
paterna domo traductus in familiam et quasi tutelam erudi-
tissimi amicissimique nostri Hieronymi Boschii, ab eodem
Literarum Latinarum Graecarumque cognitione imbutus est:
meis etiam institutionibus ad eam facultatem profecit, ut prae-
clarum specimen eius, disputationem de Musonio, **) ederet.
Nec longius in his Literis progressus est. Ad totos continua 210
lectione et grammatica ratione tractandos Scriptores, deerat
laboris patientia et constantia. Homeri dimidio lecto, desti-
tit: reliquum diversis temporibus raptim percucurrit; licet
Graecos quoscumque, quamvis subito inspiciens, probabiliter
intelligeret. In Belgicis carminibus, quae brevia nec pauca
composuit, vix ullam boni poetae dotem desideres, ratione,
oratione, luminibus: nec maioris fere ei erat laboris ligatae,
quam solutae, orationis scriptio. Natura ipse sua et volun-
tate ad Mathematicas disciplinas ferebatur: in his vitae ta-
bernacula ponere ***) decreverat: et, excellentissimis usus
magistris, omnes discendo praecucurrit, ut, quod amplius
eum docerent, non reperirent: haud dubie princeps huius artis
futurus, si maturior aetas laboris assiduitatem attulisset. In-
genio natus tali, qualia vix singula singulae ferunt aetates,

---

*) Terent. Adelph. II, 3, 5. *Itaque unam hanc rem me habere praeter alios praecipuam arbitror;* ubi Bentleius scriptum voluit: *praeter alias.* Wyttenbachius, qui sine dubio hunc Terentii locum ante oculos habebat, vulgatam lectionem secutus est. Cf. Bentleium ad istum Ter. locum. LINDEMANN.

**) Amstelod. 1783. FR.

***) Cic. de Orat. III, 20, 77. *qui in una philosophia quasi tabernaculum vitae suae collocarunt.* FR.

velocitate valebat eiusmodi, ut uno impetu et quasi oculo-
rum obtutu argumenta quamvis ampla perciperet, et tamen
rationes nexumque perspiceret: memoria tanta, ut nil scripto
notans, omnia teneret, ac saepe diceret difficilius sibi esse
oblivisci quam meminisse; *) cum quidem novum librum, re-
centiore lingua scriptum ac populari fama celebratum, nul-
lum non legeret. Pueritiae mores per reliquam vitam ser-
211 vavit, simplicitatem, modestiam, innocentiam, et, quod Grae-
cis dicitur, *τὸ ἀνειμένον καὶ παιδιῶδες*, animi ad lusum re-
missionem; ut in doctrinarum studio non adstrictum se teneri
pateretur, solutus vagaretur, ac tam discendo luderet, quam
ludendo disceret: et, quod de puero Cyro in re haud dissi-
mili ait Xenophon, **) *τὸ σκυλακῶδες καὶ τὸ πᾶσι προσπί-
πτειν*, catulorum instar in omnia involare, ita ille, si quo
veniret, statim libros odorabatur, in manus sumebat, pervol-
vebat, saepe e vestigio perlegebat. Quatuor ultimos vitae
annos ipse publice docuit: tres Amstelodami, Matheseos Lector:
unum Lugdunibatavorum, Physices et Mathematum Profes-
sor. Obiit proximo post Schultensium anno, aetatis trigesimo:
huic Academiae, et ipsi patriae, magis ostensus ***) quam
datus.

Cum utroque Ruhnkenius consentiebat in iudicio de re
publica, et in sensuum similitudine; cum utroque familiaris
et paene quotidiana consuetudo ei intercedebat. Quo acer-
bior ei accidit ex utriusque morte dolor. Scripsit ad me,
recente casu, die 25. Novembris 1794. „Nieuwlandium
„unum ex multis delegeram, in cuius suavitate et amore,
„post ereptum nobis Schultensium, conquiescerem. Quo gra-
„vius est vulnus, quod mihi mors eius imposuit. Recte
„hanc iacturam irreparabilem vocas.“ Hoc obiter scribebat.
Nam epistolae argumentum erat de praefatione mea ad Plu-
212 tarchum. Hunc totum mei caussa se denuo lecturum, mihi
receperat, ut emendationes sibi inter legendum natas mecum
communicaret, quo mea editio cultior redderetur. Verebar
ut hoc aliquid fieret, videns eum quotidie ad sua ipsum ma-
gis retardari. Nec vanus fuit metus. Dixit mox, malle se

---

*) Similis ille in hac re Themistoclis, qui pollicenti cuidam, se ar-
tem ei memoriae traditurum, respondisse dicitur, *oblivisci se
malle discere*. Cf. Cic. Acad. II, 1. de Orat. II, 74, 299. de Fin.
II, 32, 104. FR.

**) Cyropaediae I, 4, 4.

***) Virgil. Aen. VI, 870.

*Ostendent terris hunc tantum fata neque ultra
Esse sinent.* FR.

contextum Oxoniensem legere, quod huic meae emendationes, quas nondum vidisset, subiectae essent. Hoc edito, eius exemplum ei dedi. „Maius est opus“ inquit „quam pro „animi mei remissione: legam praefationes et animadversio„nes tuas scriptas, antequam excudendas chalcographis mit„tas.“ Tum praefationem in manibus habebat, quam cum reliqua contextus parte Oxonium transmittere festinabam, antequam belli flamma muros nostros attingeret; victricibus Francorum armis magis magisque appropinquantibus. Erat hoc, si quod umquam, sollicitum tempus et acerbum; dubia impendente fortuna, ad publicam belli calamitatem accedente luctu et ingente iactura ex obitu Nieuwlandii.

Incidit mox sub initium anni (1795.) altera rei publicae conversio, superiori illi *ἀντίστροφος*, eiusque vicem rependens, Ruhnkenio optata, non item efficax ad pristinam vel in Literis alacritatem ipsi, vel discipulorum frequentiam scholis eius, restituendam. Civibus singulis et universis ad com- 213
munem libertatem tuendam, et patriae curam gerendam, vocatis; magna iuventutis Academicae pars suam quoque rem agi putans, excitari, inglorium sibi literatum otium ducere, malle rem publicam tractare quam scholis vacare, agere quam discere. Principes auctoritate viri, qui fere discipuli eius fuerant, eum, ut magistrum, suarumque partium fautorem, amantes, frequentes ad eum ventitabant, consilia sermonesque collatum: ventitabant et alii multi a Literis ad rem publicam transeuntes, eiusque aliquam partem vel gerentes vel gerere cupientes. Omnibus semper lenioris fuit auctor sententiae, clementiaeque erga prostratas iacentesque adversarias partes: omnibus fuit suasor, ut, quod in proverbio *) dicitur, quam quis artem nosset, tractaret, regere sineret eos, quos virtute et civili prudentia excellere constaret. Profecto, cum ad alia civitatis commoda, tum ad Academiae florem utile fuisset, si et hi qui res gerebant, et illi quorum res agebatur, eum aut magis consuluissent, aut consultum magis audivissent. Nunc, quum ille omnibus in rebus mitiorem prudentioremque rationem sequeretur; isti, qui dura calidave agitabant consilia, ad ipsum non referebant, probe scientes, se eum et dissuasorem et reprehensorem habituros.

Illo tam distracto agitatoque tempore, satis habebat ordi- 214
nariam operam scholis habendis tribuere; nam peculiariter recolendis studiis, operibusque editioni destinatis repetendis,

*) Cicero Tusc. I, 18. *Bene enim illo proverbio Graecorum praecipitur: Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.* Ad quem locum I. Davisius Graecorum locos Scriptorum annotavit.

parum relinquebatur otii. Tamen reditum ad Literas ei attulit, brevem quidem, sed tamen reditum, munus inexspectatum Fred. Aug. Wolfii, Homeri editionem ei publice dedicantis. Hunc virum e scriptis eius, postea epistolarum officio cognitum, unum in primis exterorum accuratae Literarum scientiae caussa magni faciebat: eiusque Prolegomena Homerica, tum recens allata, singulari cum voluptate legit, etiam ubi ab eo dissentiret: velut in ea disputatione, quae magnam libri partem complectitur, qua ostendere conatur, Homeri carmina, non ab uno, sed pluribus Poëtis, variis aetatibus composita, non nisi rhapsodorum memoria cantuque servata, ignoto adhuc apud Graecos scribendi usu, Pisistratidarum demum aetate scripto mandata esse. Hanc sibi opinionem non probari aiebat Ruhnkenius: at vehementer probari designatam egregie viam carminum Homericorum ad criticam scripturae auctoritatem restituendorum. Et hac lectione excitabatur ad colligenda, quae de eodem argumento in adversariis sparsa habebat: sed, intervenientibus mox aliis negotiis, a proposito destitit.

Interea rem familiarem affligebant cum aliae bellicae
215 calamitates, tum annonae caritas: difficultas augebatur, decrescente cum discipulorum numero simul privato vectigali: iisdemque incommodis proximo anno (1796.) manentibus, a Curatoribus additi salario trecenti floreni magis benivolentiae significationem, quam detrimenti compensationem, adferebant. Accedebat alia molestia. Dolebat suis doctoribus orbatas cathedras, Iuris Publici, Graecarum Literarum, Physices et Mathematum:*) his ornandis Professores quaerere, ipsi a Curatoribus mandatum, eius et animum cura, et manum epistolarum officio, fatigabat: interea frustra quaerentem aliorum auctoritas intercipit. In primis de Graeca professione laborabat: primum, retinendo qui eam deposuerat; tum, illa spe frustratus, vocando novo doctore: nequicquam deinceps oblata mihi, Spaldingio, Wolfio: unde et ego in eius offensionem incidi, ut qui, accipienda conditione, facile istam

---

*) Hanc quidem, defuncto qui eam ornaverat, Nieuwlandio, de quo supra dictum: illam, munere moto Pestelio, cuius in locum mox eodem anno 1795. successit Ioannes Valckenaerius, magni illius Valckenaerii filius. Graecae Linguae et Historiae patriae Professor, Io. Luzac, huius docendae potestate ineunte anno 1796. spoliatus, illam quoque brevi post ultro deposuit provinciam: proximo anno de eo restituendo actum. Quod deinceps factum anno 1802. Wyttenbachio quid causae fuerit oblatae cathedrae repudiandae, legitur in eius Vita p. 155. sq. BERGM.

sollicitudinem a se avertere potuissem. Offensionem diutius, quam pro vetere amore, in animo eius haerentem, tamen adventus meus, quum sexto inde mense, fama de eius morbo ad me allata, eum inviserem, ita abstersit quasi numquam suscepta fuisset. Morbus eum biennio post abstulit. Sed de hac postrema vitae parte et exitu dicendi erit locus in ipso huius libelli exitu.

Et nos quandoquidem viri vitam, enarrandis eius rebus,
factis, scriptis, fortunae vicissitudinibus, per annorum se- 216
riem ab initio ad extremam aetatem deduximus; quo interius eum, et, quoad eius fieri potest, totum cognoscamus, quo certius eius magnitudinem aestimemus, age eas naturae, doctrinae, animi, morumque dotes ac virtutes, quae non ad unum quoddam tempus adstrictae, in illa, quam hucusque persecuti sumus, quasi annalium relatione, aut omissae aut leviter notatae sunt, sed per totam vitae actionem fusae late patuerunt, suos quasque*) in locos digestas, legentium cognitioni subiiciamus.

Ac primum quidem *intelligentiae* et *cogitationis*, quo nomine omnem cognoscendi facultatem significamus, naturalem habuit facilitatem: quae ipsi facilitas, ut reliquarum intelligentiae facultatum, ita animi dotum morumque, fons fuit ac principium. Sensus corporis erant valentes, cum reliqui, tum doctissimi illi, visus et auditus, ita acres, ut et longinquas res magno ex intervallo perciperent, et propinquas continuo non solum plene, sed etiam articulatim distincteque, complecterentur. Utrumque ad elegantiam adolescens acuerat, alterum Musices, alterum Graphices tractatione. Horum aciem sensuum haud fere externa res fugiebat: et mentis ea erat agilitas, ut iis statim moveretur, vimque suam vicissim in eas intenderet, earumque imagines in se, veluti
in cera, expressas susciperet. Unde exsistebat docilitas et 217
celeritas ad arripiendum, capacitas ad multitudinem rerum comprehendendam, fides ad custodiae diuturnitatem. Paucos cognovi homines, qui tanta memoria valerent. Quamquam huius felicitatis adhibebat praecipuam adiutricem, lecta animadversaque annotandi et in adversaria referendi consuetudinem. Sed et aliarum rerum, quibus nulla adhibetur annotatio, tenax erat memoria, cum legendo, tum audiendo acceptarum. Veluti Historiam rei publicae Batavae, quamquam non tradebat in scholis, tamen, haud secus atque Historiam Universalem, tenebat: res gestas in editis libris nondum proditas, gentium illustrium cognationes, affinitates, arcana, ita norat, ut pauci quibus hoc unum est studium. Caete-

*) Adhuc legebatur *quosque*. FR.

rum, et memoriam, et eas, quae ad inveniendum pertinent, mentis facultates, magis usu quam arte excoluerat: et, si quid adolescens temporis tribuit Philosophorum Mathematicorumque scholis, ex his non ipsas res ac praecepta, sed intelligentiae quemdam habitum ad via ac ratione disserendum, retinuit. Cumque multae sint inventrices facultates, eaeque duobus generibus discretae, altero *rationis*, quae iudicio ac subtilitate nitens, veluti calculis computandis, pedetentim progreditur, altero *ingenii*,*) quod subito movetur, et in rem inveniendam quasi repentino volatu fertur; reperie-
218 mus Ruhnkenium utroque genere excelluisse, ut et ingenii impetum ratione regeret, et rationis iter ingenio accelerarct. Et quando in definienda magnitudine earum virium,**) quae sub certam numeri, mensurae, ponderisve notam revocari non possunt, nulla non utendum est declarandi via, adhibeamus etiam exempla. Apud Platonem duo sunt homines, et suo nomine et naturarum diversitate insignes: alter Alcibiades, varius ut nil magis, alternis modo incitatus ad laudis studium, et ad agendum quidvis praeclarum subito involans, modo deficiens, et ad omnem remissionem lusumque delabens: alter Theaetetus, perpetuo conatu aequabiliter ad propositum virtutis finem pergens, et, veluti oleum,***) tacito continuoque motu sine strepitu fluens. Aut, veluti flumina, alia debilitantur minuunturque per aestatem et siccitatem, ut propemodum deficiant, rursus invalescunt ingruente nimbo aut hieme, supra notas, ut Poëta †) ait, ripas aluntur, et proxima quaeque loca inundant: alia perennia, constanti et aequabili, sed invicto tamen, per omnem aevi diuturnitatem, tractu labuntur. Huic sedatiori generi similior fuit Ruhnkenii natura. Memini me aliquando simili comparatione inter se conferre duos Britannos, Marklandum et Toupium,††) ut illum ratione, hunc ingenio, Criticam factitare dicerem.
219 Inter hos medium tenuit Ruhnkenius, ut in sua utrumque facultate non modo aequaret, sed superaret; quippe alteram facultatem altera, rationem ingenio, et ingenium ratione.

---

*) Harum facultatum comparationem institui in Praeceptis Philosophiae Logicae II, 1, 14. WYTTENB. — Nuper prodiit hic liber in Germania recusus hac inscriptione: D. Wyttenbachii praecepta philosophiae logicae; editionem novam scholarum usibus accommodatam recognovit I. G. E. Maass. Halae libr. orphan. 1821. LINDEMANN.

**) Conferatur nostra sententia, prodita in Praefatione ad Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. Praef. p. XI.

***) Plato Theaeteto p. 115. D. οἷον ἐλαίου ῥεῦμα ἀψοφητὶ ῥέοντος.

†) Horat. Carm. IV, 2, 6.

††) Biblioth. Crit. Vol. I. Part. III. p. 39.

vicissim corroborans. Tota Ernesti, quamvis egregia, doctrina magis ratione quam ingenio constitit, magis iudicando quam inveniendo consumta est: emendationes locorum corruptorum, magnas quidem et acutas, per coniecturam haud scio an nullas protulerit. At egregia valebat iudicandi facultate de aliorum inventis, de Scriptorum Editorumque dotibus et laudibus, de omni Antiquitatis studio; ut, si sola reliquisset Opuscula Oratoria et Philologica, solas item Praefationes,*) in primis Ciceronianam illam ad Stiglizium, immortaliter de Literis meruisse censendus esset. Cumque in convincendo errore duplex fere sit Critices munus, alterum corrupta emendare, alterum spuria discernere a germanis, et suo quodvis auctori vindicare opus, nec alienum ei tribuere; in emendando facilior fuerit Toupius Marklando, si quidem facilitas est ingenii dos: at in discernendo, quod est rationis, huic minime comparandus. Huius in illo genere praeclarum exstat specimen, *Animadversiones de mutuis Bruti et Ciceronis Epistolis, et eiusdem aliquot Orationibus*; **) quibus in Animadversionibus id agens, ut illas Orationes et Epistolas ostendat esse spurias, insignem
certe iudicandi subtilitatem ostendit. Toupius si quando 220
hoc genus attingit, quod rarissime facit, minus feliciter rem agit: veluti, caeterum κριτικώτατος in emendando, insigne ἀκρισίας et fere ἀβλεψίας monumentum sibi constituit ad Longini Fragmentum, ubi inter principes Graecae eloquentiae, Demosthenem, Lysiam, Isocratem, ponitur *Paulus Tarsensis; quippe qui primus praefuerit opinioni argumentis non probatae:* quae verba a Graeculo Christiano esse, quum res ipsa loquatur, et monuisset Ruhnkenius ad Rutilium Lupum p. 88., ab ipso laudatus Toupio ad hunc locum,

---

*) Illam ad Stiglizium dedicationis nomine insignivit, et in altera Ciceronis editione praemisit Voluminis quarti Parti secundae.

**) Liber Anglica lingua scriptus, editus Londini 1745. forma octava, hunc habet titulum: *Remarks on the Epistles of Cicero to Brutus and of Brutus to Cicero: — with a Dissertation upon four Orations ascribed to M. Tullius Cicero: viz. 1. Ad Quirites post reditum. 2. Post reditum in Senatu. 3. Pro Domo sua ad Pontifices. 4. De Haruspicum responsis —. By Ieremias Markland —.* De Epistolis, iam ante Marklandum, dubia moverat Iacobus Tunstallus, in Epistola ad Middletonum, edita Cantabrigiae 1741. De his assentior: de Orationibus, non item. Sic adhuc quidem sentio. WYTTENB. — De epistolis adsensus est etiam Ruhnkenius Praef. ad Schelleri Lex. Latino-Belgicum pag. III. et nunc plerique omnes iure adsentiuntur; orationes, de quibus cf. Beckius in Opp. Cic. Vol. IV. pag. 612. sqq. coll. pag. IX., sat idoneis argumentis nuper vindicasse et Ciceroni restituisse videtur Klotzius in ed. oratt. Cic. Vol. III. FR.

tamen ipse ineptissimum commentum ita tuetur, ut dicat,
Longinum ita scripsisse pro iubitu et gustu suo. Plurimum
sane valet cum ad iudicandum, tum ad emendandum, fre-
quente lectione Scriptoris cum eo familiaritatem contrahere,
eiusque dicendi cogitandique forma et quasi sono tritas au-
res et sensum exercitatum adferre; ut quovis loco memoria
menti statim subiiciat, quid Scriptoris consuetudo et inge-
nium postulet, quid respuat. Hanc facultatem ita tenuit
Ruhnkenius, ita Scriptoris cuiusque formam rationemque
animo perceptam impressamque habuit; ut non modo spuria
quaevis primo obtutu animadverteret, sed multis multorum
Scriptorum locis sine illorum nomine deinceps positis, vel-
uti in Stobaeo, sentiret continuo cuius Scriptoris quisque
221 locus esset: et, in Anthologia, Epigramma, quodcumque
auctoris nomine omisso exstaret, semel eo lecto statim in-
telligeret non solum qua ex aetate, antiqua, media, an po-
strema, sed quod longe maius, cuius Poëtae esset, ex eo adeo
genere Poëtarum, quorum non nisi paucissima supersunt
Epigrammata; quorum proinde quod cuiusque sit, difficilli-
mum est iudicare. Sed emendationum coniecturas, nisi
sponte et subito, facili certe partu, natas, non probabat:
quae coniectoris cogitationem diu exercuissent, has *vultum
nitentis* habere aiebat: quod Suetonius dixit de Vespasiano.*)
Unam fatebatur, ex omnibus suis emendationibus, quas qui-
dem adhuc putaret certas esse, multo sibi tempore consti-
tisse, Velleii Paterculi (I, 18.), proditam in Historia Critica
Oratorum Graecorum p. 37., qua mendosa scriptura, *Una
urbs Attica pluribus annis eloquentiae, quam universa Grae-
cia operibusque floruit*, ita corrigitur, ut legatur, *Una urbs
Attica pluribus sanae eloquentiae, quam universa Graecia,
operibus effloruit.* Mihi aliquando, complures unius loci
emendationes eius iudicio subiicienti, adscripsit, *Sardi vena-
les, alius alio nequior:* **) *verum non est nisi unicum.* At-
qui ipse Hemsterhusius multas eiusmodi coniecturas prodidit,
ut disserendo sensim ad corrigendum tendens, plures eius-
222 dem loci correctiones proponens, et in utramque partem de
iis disputans, iudicium lecturis relinqueret. At Ruhnkenius,
ut Hemsterhusium ratione, Bentleium ingenio, alterum al-
teri, praestare, et utrumque utraque facultate omnibus sui

---

*) In Vita Vespasiani 20. *Statura fuit quadrata, compactis fir-
misque membris, vultu veluti nitentis. Unde quidam urbano-
rum non infacete, siquidem petenti ut et in se aliquid diceret:
dicam, inquit, cum ventrem exonerare desieris.*

**) Cic. ad Fam. VII, 24. [ubi cf. interpp.] Cf. Gronov de Pecun.
vetere c. 10. LINDEMANN.

aevi Criticis longe antecellere, censebat; ita primas partes ingenio, ingeniique Bentleio tribuebat: eique sua ipse natura in omni Critices munere similior erat. Igitur utriusque in utraque facultate specimina exstant palmaria; cum emendationes felicissimae innumerabiles, tum disputationes subtilissimae complures: Bentleianae*) quidem, de spuriis Graecorum Epistolis, Phalaridis et aliorum: Ruhnkenianae vero, de Longino,**) Andocide,***) Antiphonte,†) Orpheo,††) aliisque passim auctoribus, et una omnium difficillimam caussam complexa de Festis Dionysiorum apud Atticos: †††) denique omnes omnino Praefationes, prudentia omnique intelligentiae laude, haud minus atque Ernestinae, in principibus laudatarum Praefationum censendae.

Sed ingenio, ratione, caeterisque intelligentiae facultatibus, quamvis magnis, nemo quisquam magnus vir exsistat, nisi *doctrina* accesserit: nec doctrina accedit, nisi quis multa legerit, idque ordine et ratione, lecta commentetur et animo revolvat, memoriae mandet, scripto notet. Ruhnkenius, ut supra diximus, (p. 24. seq.) Hemsterhusii exemplo, ex illa infinita scientiae materia sibi unam elegerat, in qua elabo- 223
raret, partem, Graecarum Latinarumque Literarum, item Historiae et Antiquitatis interiorem, id est criticam grammaticamque, cognitionem. Nam, quae alia puer aut adolescens didicerat vel gustaverat, in Orientalibus Literis, Philosophia, Mathematicis, Iurisprudentia, his semel perceptis nil porro studii tribuebat: et si quid eorum per se ipsum in memoria remanserat, hoc ne ipse quidem scire videri volebat: adeo erat alienus ab omni scientiae, quam non perfecte teneret, professione. Habet autem Literarum studium, si accurate tractetur, multum laboris et aerumnae, sine qua certus doctrinae ac suavitatis fructus percipi nequit; propterea, quod is fere exsistit ex innumerabilium, non modo rerum, sed et verborum, scientia; quae, ut lecta sunt, ita e memoria effluunt, nisi scripto notentur et in adversaria referantur. Et vero hanc diligentiam editis quidem Scriptoribus nemo non adhibuit, qui aliquod nomen in his Literis consecutus est. Ruhnkenius hanc diligentiam non tantum

*) Anglice scriptae, Latine redditae a Ioanne Daniele Lennepio additaeque editioni Epistolarum Phalaridis, Groningae 1777. Vid. Biblioth. Crit. Vol. I. Part. II. p. 69. et seq.

**) Vide supra p. 169.

***) Historia Crit. Oratorum Graecorum p. 47.

†) Vid. supra p. 146.

††) Epistola Crit. II. p. 228.

†††) Vid. supra pag. 130. FR.

editis, sed ineditis etiam, tot tantisque adhibuit Scriptoribus, quot quantisque ante eum nemo. Incredibile est dictu, quanta eius fuerit et fortitudo in suscipiendo labore, et patientia in ferundo. Cumque ea fere opinio plerorumque animos occupaverit, magna ingenia quasi soluta volitare, nec ad certum
224 operariumque negotium adstringi se sinere, delicata plerumque et fastidii plena; eo maius Ruhnkenii existimandum est ingenium, quod, in tanta et venustate et velocitate, tam improbos ac fere serviles labores perficere potuerit. Nemo enim umquam fuit, qui tot Scriptorum edita exempla cum tot scriptis codicibus contulerit, tot ineditorum Grammaticorum et Interpretum commentarios e tenebris in lucem protraxerit, excusserit, excerpserit, descripserit: recte iudicans, magni ingenii esse, nullum critici muneris laborem vel extimescere, vel fastidire. Porro, si nostrates, qui postrema illa fuerunt aetate, Critici, Hemsterhusius, Valckenarius, Ruhnkenius, quique ad horum praestantiam proxime accesserunt, Wesselingius et Piersonus: hi igitur si cum aliis, veluti Gesnero et Ernesto, comparentur, pauciora sane ediderint, sed magis illa omni doctrinae apparatu absoluta, suis locis expleta, omnis materiae veluti cum pulvisculo exhaustae numero modoque cumulata. Atqui Ruhnkenius Graecarum Latinarumque Literarum tantam scientiam consecutus est, ut neque critica facultate, neque copiarum ubertate et amplitudine, cuiquam aut aequalium aut priorum cederet; Antiquitatis vero et Historiae, cum reliquae, tum in primis Literariae, quae ad res scriptaque Veterum cognoscenda,
225 eorumque notitiam ex abditis antiquorum librorum recessibus excitandam refertur, nemo ipsi comparari possit, atque cum diligentia copiisque Fabricii, subtilitatem rationemque Ionsii coniungeret, utrumque vero critica facultate cum emendandi, tum iudicandi, longe longeque superaret. Nullus erat Graecus Latinusve, Poeta, Philosophus, Historicus, Orator, Rhetor, Grammaticus, Lexicographus, Scholiastes, Commentator Platonicus aut Aristotelicus, nullus cuiuscumque generis sive editus sive ineditus Scriptor, nulla denique docti historicive argumenti Inscriptio, nullum omnino eruditae Antiquitatis monumentum, quin id cognitum, notatum, excerptumque in adversariis teneret: unde nullius non Veteris rei hominisve emortuam memoriam excitare et ad vitae lucem revocare, huiusque sylvae, tamquam acervi, partibus digerendis et invicem conferendis, agitandis, terendis, abdita ignis semina elicere, et quasi facem accendere, posset, qua obscurissimos et nemini cognitos Antiquitatis recessus patefaceret atque illustraret. Nec minus erat versatus in recentiore Litera-

rum Historia; ut homines Graece Latineque doctos, Criticos,
Antiquarios, Grammaticos, editores et interpretes antiquorum
Scriptorum, eorumque editiones et commentarios, in nume-
rato haberet:*) nec ullus fuit bonus liber tam rarus, ut eius
notitia ipsum fugeret. Quod si etiam reputemus, eum, in
hoc argumento tractando, et rationis et orationis elegantia 226
proxime ad Veterum praestantiam accessisse, minus etiam
dubitabimus principatum ei hoc in genere deferre. Sed be-
ne scribendi facultas fuit in Ruhnkenio singularis quaedam
doctrinae laus: de qua iam dicendum est.

Doctrinae studiosi homines sunt cives duarum civitatum:
popularis, in qua quisque vivit: et literatae, dispersae ac
diffusae per omnes populares civitates, quae tot sunt, quot
sunt populi diversa ab aliis sibique propria oratione et lin-
gua utentes. Literatae civitatis una est communis lingua
Latina. Hanc linguam ita tenere, ut huius civitatis quamvis
late patentis vinculum contineatur, ut te omnes cives et in-
telligant, et cum delectatione, animi affectu, doctrinae ac
virtutis fructu, legant et audiant; nonne praeclara quaedam
est facultas? Et hanc facultatem quum perfecte tenuerit
Ruhnkenius, nonne haec laus, quamvis magnarum, ipsius
laudum magna accessio haberi debet? Igitur quum a natura
acerrimum, ut saepe significavimus, pulcri decorique sensum
nactus esset, eumque continua Veterum lectione exerceret;
necesse erat, ut ipse, si quid scriberet, Veterum optimis
simillimus esse cuperet. Sed hac in caussa nemo non est,
qui Latine scribit: nemo non cupit ad Veterum similitudi-
nem accedere. Atqui eorum qui cupiunt, quam pauci hoc 227
assequuntur? Nimirum sensus pulcri decorique, quamvis
acer, non satis per se ipse valet ad bene scribendi faculta-
tem; oportet ut sit idem tener et mollis ad suscipiendam
bonae Latinitatis formam, idem tenax ac firmus ad eam re-
tinendam: porro accedat oportet diligens et continua cum
lectio, tum scriptio. Et vero bene Latine scribere duabus,
ut ipsum nomen significat, constat partibus, *Latine* scribendo,
et *bene* scribendo: prioris haec est vis, ut oratio sit pura,
sincera, emendata, nil habeat sordium a recentiore aevo,
nil alienum a consuetudine Latina et Grammatica ratione:
posterioris, ut et argumentum, de quo scribimus, accurate
cognitum perspectumque nobis sit, et pura illa sinceraque
Latina oratione explicetur opportune et accommodate ad
triplex eloquentiae munus, id est, perspicue ad docendum,

---

*) I. e. in promptu haberet, bene cognitos haberet. Cf. Spald. ad Quinctil. VI, 3, 111. FR.

suaviter ad delectandum, graviter ad commovendum. Utrumque, et *Latine* et *bene* scribere, ingenio et labore paritur: ita quidem, ut in illo maiores sint partes laboris, in hoc ingenii. In utroque qui excellerent, paucissimi fuerunt. Veluti, ut hoc utar, summus vir et Latinitatis scientia princeps, Io. Fred. Gronovius, pure scripsit, bene non item; nam et perspicuitati et compositionis facilitati aliquantum deest, et vero plurimum suavitati, quae una omnium praecipua est
228 dos. Muretus et Ernestus bene scripserunt, pure etiam in habitu et forma; ita tamen, ut in singulis verbis ac dictionibus aliquid subinde sordium adhaeresceret: quod in Mureto notavit Ruhnkenius: in Ernesto item notare poterat, si hoc agere voluisset. Igitur docti homines plurimi tanta bene Latine scribendi difficultate absterriti, studium suum ad solam materiae rerumque cognitionem retulerunt, eaque contenti, ita scripserunt, ut potuerunt. Neque dubium est, quin stili limaeque cura neglecta, hisque debito tempore ad lectionem collato, aliquanto doctiores in ipsa materia locupletioresque exstiterint. Quo magis admirari debemus Ruhnkenium: qui, et in rerum accurata cognitione, et orationis egregia facultate, et huius quidem utraque parte, et Latine et bene scribendo, ita valuit, ut in principibus adeo harum laudum excelleret. Qui eius scripta legunt, homines etiam Latine mediocriter et ad vulgarem modum docti, continuo capiuntur perspicuitate, facilitate, suavitate, sententiarum venustate et luminibus: qui vero praeterea gnari sunt bonae Latinitatis, haud minus mirantur illam in omnibus verbis ac tota oratione puritatem, castitatem, sinceritatem, germanum illum Romanae civitatis atque urbanitatis habitum et colorem, illam in lingua antiqua, nec nisi libris ac scriptis monumen-
229 tis servata, haud secus atque in recentiore lingua vitae hominumque quotidiano usu frequentata et culta, copiam ac solertiam, ex illa materia, tamquam cera, egregiarum quarumcumque cogitationum venustissimas imagines effingentem. Quae laus, quamvis mirabilis, mirabilior etiam videbitur, si reputemus quantis in Latinae linguae angustiis tanta copia et ubertas orationis exstiterit. Ruhnkenius in iudicio ac scientia puritatis incredibile studium ponebat: singula verba et compositionem ad usum optimae aetatis exigebat: huc referebat et annotabat quidquid vel ipse legendis Auctoribus animadverteret, vel a recentioribus hominibus doctis, cum in commentariis ad Veteres Auctores, tum in peculiaribus de Latinitate libris, quales sunt Vossii, Scioppii, Cellarii, aliorum, quorum omnium scripta inventaque pertractata habebat, et quotidiano usu conterebat, animadversum depre-

henderet. Et in verborum dictionumque usu ac delectu non
facile ad Senecae aetatem descendebat. Memini me subinde
ab eo inter confabulandum dissentire, non adeo ex animi
sententia et serio, quam discendi caussa, ut eum lacessens
longiores eius de hoc argumento sermones elicerem: cum
dicerem, Latine scribendi facultatem nobis constare non
posse, nisi multa e Senecae et posteriore etiam aetate as-
sumamus, quaedam adeo ipsi nova fingamus, vel ad Latinae
linguae analogiam, vel ad Graecae consuetudinem; eiusque 230
partim sententiae auctorem laudarem Muretum in Epistola
I, 36. et egregia illa disputatione Variarum Lectionum XV,
1. Ipse affirmabat idem quod postea, ad hunc Mureti lo-
cum, et in Praefatione ad eius Opera,*) scripsit, Muretum
ipsum contra factitasse, sibi illum locum tamquam refugium
parasse, quo se tueretur, si quid sibi aliquando scribenti
minus probum excidisset: ex optima nobis aetate satis supe-
resse monumentorum, unde nullius non rei cogitationisque
significandae dictionem auctoritatemque repetamus. Recte
etiam iudicabat Latinae Linguae haud exiguam partem, ad-
huc ignoratam, e Glossariis antiquis bibliothecae Lugduno-
batavae restitui posse. Quod ab eo iudicium proditum in
praefatione ad Appuleium censor Goettingensis quum non
satis caperet, ignorantiam suam cavillatione dissimulavit.**)
Sed hac de re statuere non est huius loci: et suum cuique,
et nobis nostrum, relinquimus iudicium. Illud omnes confi-
teri oportet: Ruhnkenii, qui tam severo censu civitatem pur-
gasset et ad verborum paucitatem redegisset, seque ipse
tam arctis Latinitatis finibus circumscripsisset, et tamen
multa scripserit, et pure beneque scribendi officio ita satis-
fecerit, ut omnes recentiores hac laude superaverit: huius
igitur hominis scientiam, solertiam, facultatem, singularem
et fere incredibilem fuisse. Neque vero suae orationis ha- 231
bitum et structuram ad Veterum unius alicuius exemplum
dedita opera conformavit. Cum ipsius natura, tum optimi
cuiusque Latinorum Graecorumque lectione effectum est, ut

---

*) Pag. IV. (XX. ed. meae.) FR.

**) Iudicium illud qui recte intelligere vult, conferat Scioppium in Suspect. lectt. V, 7. qui sic: *optasti saepe mecum pariter, ut quot usquam in bibliothecis doctorum virorum exstant nondum in publicum edita veterum Grammaticorum glossaria, quod tu scis extare etiamnum compluria, ea ne diutius bono publico inviderentur. Vides enim facile pro sinceritate iudicii tui, quam multa hactenus ignorata plane vocabula adiuvantibus hominum ingeniosorum sagacibus coniecturis in civitatem Romanorum quasi postliminio reduci possint.* LINDEMANN.

propriam quandam orationis formam contraheret, pellucido et sine salebris labenti flumini simillimam: quae inter vim, copiam, pulcritudinem, gravitatem, maiestatemque Ciceronis, et facilitatem, lenitatem, nativamque et simplicem venustatem Nepotis, quasi medium teneret: et ipse, quod initio diximus,*) immunis a sui saeculi labe, integer castusque a prisci sanitate aevi prodiisse videretur. Et dubitabimus adhuc, intelligentiae, doctrinae, Criticae facultatis, Eloquentiae, caeterarumque laudum aestimtaione facta, eum omnium a renatis Literis aetatum principem censere? qui tam multa tamque egregia ediderit scripta, quorum unumquodque per se satis valeat ad scriptorem immortalitati commendandum: qui et in Latinis Literis Latinarum, et in Graecis Graecarum, principibus par exstiterit: utrarumvis principes vel alterarum scientia, vel orationis et bene scribendi laude, superaverit?

Haec ingenii doctrinaeque bona ita ad *institutionem disciplinamque* contulit, ut nec ipse labori parceret, nec labor
fructu careret. Et quae publica fuit opera, vel scholis ha-
232 bendis, vel libris scribundis, de hac supra satis diximus.
Illud nunc intelligi volumus, quantum librorum scriptione
absens absentibus, multis et ignotis, per totum literatum
orbem, emolumenti attulerit: in quibus et ego nomen profiteor meum, et semper profitebor. Nullius enim, quotquot
fuerunt Literarum principes, scripta in legentium animos
influunt tanta cum orationis suavitate, tanta cum doctrinae
luce ac praestantia, tanto cum pulcri honestique sensu. Neque vero minus privatim multos iuvit, sive praesentes sermone, sive absentes epistolis. In his, ut omittam nostrates,
Albertium, Piersonum, Lennepium, Koenium, Eldikium, alios;
exterorum nemo fuit ipsius aetate clarus in Literis vir, cui
non vel consilium de studiorum via operisve alicuius instituendi perficiendique ratione, vel aliquam animadversionis
lucem, vel aliquod editionis additamentum incrementumve
impertiverit. Quod ne cui forte, eorum nominibus reticendis, temere et uberius quam pro rei veritate dixisse videamur, fuerunt ex horum numero, Gesnerus, Ernestus, Heynius, Heusingerus, Musgravius, Toupius, Herelius, Villoisonus, Hottingerus, Brunckius, Schweighaeuserus, Matthaeus,
Vossius, Morellius, Rossius, Burgessus, Porsonus, Edwardsius, Wolfius, Spaldingius: alii, quos nominare omnes infi-
233 nitum sit. Nec quisquam fuit e nostratibus Literarum princeps, cui tam frequens cum exteris eruditis epistolarum

---

*) Vid. pag. 138. et 1. ed. pr. FR.

consuetudo intercederet. Nemo, vel doctrina cognitus vir,
vel ignotus adolescens, de quo bene auguraretur, eum per
epistolas quid rogavit, cui non benigne humaniterque vel
responderet, vel satisfaceret. Fuerunt vero etiam, quibus
numquam responderet, quamvis saepe eorum epistolis provo-
catus et oppugnatus; si quidem, cum doctrinae penuria, su-
perbiam postulandique importunitatem et impudentiam adfer-
rent. Discipulos, quibus aut ingenium aut voluntas discendi
deesset, iubebat aliud quodvis quam literatum vitae genus
sequi: quibus illa adessent, hos facile animadvertebat, pri-
vatim ad se domum vocabat, adhortatione incitabat, in opti-
mam progrediundi viam ducebat. Nec minore facilitate ex-
cipiebat provectiores, licet scholarum eius expertes, si qui-
dem cum sincero Literarum amore se ad eum applicarent. *)
Eorum, qui altius evolare et posse et velle viderentur, ita
fere tentabat ac tractabat ingenia, prouti Hemsterhusium**)
factitasse, ipse scripsit in eius Elogio. Dabat iis in manus
egregium aliquem classici Auctoris locum, iubens eum accu-
rate legere, sibique referre quid maxime animum pepulisset,
quid maxime placuisset, quid exquisite dictum, quid obscu-
rum ac difficile intellectu videretur. Si nil magnopere re- 234
ferrent, alium deinceps vel eiusdem vel alterius Auctoris
locum dabat, donec eiusmodi quid referrent, unde certo ap-
pareret, eos cum sensu veri pulcrique legisse. Saepe enim
fit, ut qui in alio frigeant Auctore, iidem alio caleant. Sed
ubi semel incaluissent, salva res erat: bene coeperant, dimi-
dium facti habebant.***) Ipse partes loci difficiliores inter-
pretando expediebat: unde discentium et progressus iuvaba-
tur, et studium incendebatur. Hi, tali ratione lecto loco,
sponte sua ad totum Auctorem perlegendum ferebantur.
Quod dum agebant, monebat eos item, ut diligenter animad-
verterent locos obscuros ac difficiles, de iisque iudicarent,
utrum interpretando an emendando expediendi essent. Sed
iuvenile ingenium fere ad emendationem proclive est, eius-
que audacia capitur: interpretationis veluti lentum iter fasti-
dit. Est sane emendatio munus praecipuum Critices, eiusque
tirocinio apta in primis materia, cum exercitatione ingenii,

---

*) Cicero in Bruto c. 90. *Quibus non contentus Rhodum veni, meque ad eundem, quem Romae audiveram, Molonem applicavi.* LINDEMANN.

**) In Elogio p. 57. [Vol. I. pag. 252. ed. m. FR.]

***) Proverbiale. Vid. A. Schottus, Proverb. e Suida, III, 64. WYTT. — Horat. Epist. 1, 2, 40. *Dimidium facti, qui coepit, habet: sapere aude! Incipe!* ubi cf. Schmid. FR.

tum illecebris excitandi retinendique studii: sed est eadem,
nisi ratione et iudicio regatur, prona ad temeritatem ac libi-
dinem. Igitur nolebat adolescentes adhuc rudes aliarum re-
rum, nec dum a iudicio paratos, et lectione usuque Scripto-
ris tractandi probe versatos, emendationem factitare. His
demum praesidiis instrumentisque quasi armatos, iubebat li-
235 brum lectum relegere, locos corruptos animadvertere, animad-
versos ipsi monstrare: monstratos ipse tractabat cum discente,
docens eum iudicare, qui sani, qui corrupti, essent loci.
Quos, habito iudicio, corruptos esse constaret, ipse, inscio
discente, tacitus emendabat, eique emendandos tradebat: mo-
nens ut totum locum saepius legeret, antecedentia cum se-
quentibus accurate compararet, ipse se penitus in Scriptoris
mentem insinuaret, et, quam ea sententiam dictionemque po-
stularet, quaereret. Discens hac iudicii via ad inventionem
quasi manu ductus, si aciem ad locum corruptum intenderet,
ac Scriptoris usu tritum haberet sensum notanda eius ra-
tione et oratione, modo probabili memoriae facilitate valeret,
sponte in veram emendationem incidebat. Aliter, et ab aliis,
illo subsidiorum apparatu non instructis, emendationem tentari
nolebat. Nam, quod apud Platonem egregie dictum ex-
stat de adolescentulis recens Dialectica imbutis, eos, veluti
catulos, omnia carpere et lacerare,*) idem rudibus ac re-
centibus ingeniis in emendando accidere dicebat, ut, veluti
catuli nondum condocefacti, in emendationis quasi venationem
immissi, omnia corripiant, vellant, turbent, et quidvis potius
quam feram capiant. Itaque valde reprehendebat, adole-
scentes, nulla aut perexigua doctrina praeditos, solo ingenio
236 fretos, ad emendandum se dare, partasque emendationes
continuo in lucem edere: probans, quod ingenium exerce-
rent, non probans, quod immaturos ingenii foetus, et quasi
abortus, alerent, vestirent, et ad publicam notitiam produ-
cerent, ignorantiaque recti, coecoque sui amore, speratos le-
ctores contemnerent, quibus inficetas istas dapes apponere
auderent. Fuit aliquis ipsius Valckenariique discipulus, ado-
lescens bonae indolis ac spei: qui ab ineptis laudatoribus ad
sui ipsius admirationem vanitatemque elatus, quum audivis-
set, duplex esse genus emendationum, alterum ingenii, subi-

---

*) Republ. VII. p. 490. D. *Οἶμαι γάρ σε οὐ λεληθέναι, ὅτι οἱ μειρακίσκοι, ὅταν τὸ πρῶτον λόγων γεύωνται, ὡς παιδιᾷ αὐτοῖς καταχρῶνται, ἀεὶ εἰς ἀντιλογίαν χρώμενοι καὶ μιμούμενοι τοὺς ἐξελέγχοντας, αὐτοὶ ἄλλους ἐλέγχουσι, χαίροντες, ὥσπερ σκυλάκια, τῷ ἕλκειν καὶ σπαράττειν τῷ λόγῳ τοὺς πλησίον ἀεί.* De quo loco quaedam notavi ad Plutarchi libellum, De Sera Numinis Vindicta, p. 11.

to illud et sponte nascens, alterum doctrinae, tempore ac labore quaesitum, ingenio isto rerum inani et ieiuno in emendandi quasi officinam se coniiciebat, integra quaeque et sana corrigens: haud obscure ingenium in absentia doctrinae ponens, nimirum illud adesse sibi putans, hanc deesse sentiens. Hic quidem postea, agnoscens suum ipse errorem, ac doctrinae adquirendae cum necessitatem tum difficultatem, se a Literarum studiis ad aliud vitae genus contulit. Sed Ruhnkenius, ut acute animadvertebat, qui calcaribus, qui fraenis opus haberent discipuli:*) ita fraenum unum certissimumque censebat rationem a veri, recti, decorique iudicio profectam: quod fraenum qui respuerent, eos sibi
ipsis ac tempori relinquendos esse: qui reciperent, eos, ut 237
ab emendandi libidine, ita ab eruditionis profusione et ostentatione, cohiberi. Erat, qui de aliquo argumento libellum conscriberet, in eumque omnia quae sciret, etiam ab argumento aliena, effunderet, ac per digressiones interpositionesve infercirct. Hunc docebat, ad opinionem hominum laudabilius esse, aliquid in scriniis reservasse, quam omnia effudisse, videri: ac potius delectu existimationem abundantiae et iudicii consequi, quam profusione in penuriae ac temeritatis reprehensionem incurrere. Ego, postquam Epistolam Criticam, et Plutarchum de Sera Numinis Vindicta, edidissem, porro alias animadversiones meas peculiari libro edere adgrediebar: ille hunc impetum reprimens, „Tu po„tius" inquit „studium omne tuum confer ad editionem om„nium Plutarchi operum; tantus hic est campus, ubi omnibus „tuis, bonis quidem, correctionibus locum des." At, inquam, interea alii partem earum occupabunt, mihique inventionis laus peribit. Tum ille: „*Pauperis est numerare pecus:* **) tua „tibi semper manebunt inventa: et si forte alius unum alte„rumve praeripuerit, hoc, postea tuo tempore a te editum, „ipso loco et habitu te inventorem testabitur." De hac eius admonitione plura dixi nuper in Animadversionum Plutarchearum praefatione, quam paulo ante obitum non sine vo-
luptate legit. Erat aliquando, qui de argumento historico 238
scriptum quoddam suum ei legendum daret, ubi testem laudasset Simsonum in Chronico. Huic ille: „Quid tibi" inquit

---

*) Ut Isocrates fecit in Theopompo et Ephoro. Cicero Brut. 56. *Quare hoc doctoris intelligentis est, videre, quo ferat natura sua quemque: et ea duce utentem sic instituere, ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, et lenissimo Ephori, dixisse traditum est, alteri se calcaria adhibere, alteri fraenos.*
**) Ovid. Met. XIII, 824.

„cum Simsono? quin tu ipsos antiquos lauda auctores, unde „sua habet Simsonus: quibus interpretandis corrigendisve si „is novi quid profert, aut veterem errorem nondum antea „cognitum refellit, potest sane memorari, ut item Wesselin„gius in notis ad eum, ut alii Critici, qui critice Historiam „tractarunt: non item, ubi res pervulgatas refert.“ Erat alius, qui de Romana Historia testem citaret Rollinum. „Apage“ inquit „Rollinum, qui tironibus et indoctis scripsit: his „praestat utilitatem iucundi narratoris, nobis non habet au„ctoritatem locupletis testis: valeat nobis quisquis unice fre„tus orationis commendatione, ut ait ille,

„Id sibi negoti credidit solum dari,
„Populo ut placerent quas fecisset fabulas.“ *)

Ruhnkenius, quo erat decori sensu, indignabatur, homines adeo quosdam doctos ista consuetudine laborare, ut aliquem locum tractantes, alios omnes, qui eum tractando attigissent, ineptos homunculos ac terrae filios, ad partes vocent, nec dubitent *stellis nebulam spargere candidis*; **) ne scilicet aliquid ignorasse videantur: recte iudicans, istius-
239 modi testium sordibus ac faece, gravissimorum etiam auctoritatem testium debilitari, iisque iniuriam fieri, atque librum adeo ipsum inquinari: narrans cum ioco, Bentleii illud superbum quidem, nec tamen a re alienum dictum: qui, quum in libro quodam nullam fecisset mentionem scriptoris cuiusdam, eodem in argumento versati, eius omissionis caussam interrogatus, cum stomacho respondit, *Nolui hominem aeternitati tradere.*

Qui ad eum, quem diximus, modum profecissent, his suadebat, et facile persuadebat, ut aliquid scriberent, quo facultatem suam publice commendarent. Hoc eo valebat consilium, ut semel susceptum scribenti necessitatem imponeret Scriptorum deinceps Veterum cogitate meditateque tractandorum, et recentiorum item optimorum quidem legendorum, unde doctrina argumento proposito accommodata colligeretur. Argumentum non omnibus eiusdem generis, sed, pro naturarum diversitate, aliis aliud proponebat: editionem Auctoris, vel Graeci, vel Latini: disputationem de eius scriptis et vita: locum ex Historia vel Antiquitatibus: animadversiones criticas in unum aliquem, aut plures Auctores. Eos etiam, qui nullum scribendi propositum haberent, monebat ut Graeca legerent quantum possent, et, si nil aliud,

*) Terent. Prolog. Andr. vers. 5.
**) Horat. Carm. III, 15, 6.

certe Homerum ingeniorum principem, et Atticam Musam Xenophontem: e Latinis Ciceronem, Nepotem, Livium, Te- 240
rentium, ac Poëtarum principes, Virgilium maxime et Horatium. Versus facere neminem hortabatur: hortabatur, ut optimos quosque Poëtas legerent: horum lectione qui mentem ad pulcri rectique sensum formasset, indeque Musarum et fonte repletus et instinctu excitatus ad carmen pangendum ferretur, si quidem ei adesset

> Ingenium, — mens divinior atque os
> Magna sonaturum,*)

huius impetum regebat ratione, huius studium praeceptis iuvabat: qui illam spem non adferrent, hos monebat, ut intra prosae orationis fines se continerent. Omnium vero maxime perversum eorum improbabat morem, qui, quum nondum sciunt quid sit Latinum, nec Latinitatis Grammaticam rationem, nec prosae orationis probabiliter scribendae facultatem, tenent, tamen et ipsi versus faciunt, et indoctiores etiam ipsis discipulos versus facere iubent: quod aeque ridiculum esse, ac si e duobus, quorum neuter pedibus incedere posset, alter alterum saltare iuberet.**) Omnino, ut emendandi libidinem, ita et hanc, ratione corrigendam esse: huius corrigendae saluberrimum esse remedium lectionem Horatianarum de Arte Poëtica Epistolarum: has omnibus, et facientibus versus et non facientibus, ediscendas commenda- 241
bat: his qui non melior fieret, ei Anticyram abeundum esse. Et quod Horatius verissime pronunciat,

> Scribendi recte sapere est et principium et fons;
> Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae:***)

non modo res, sed rationem, in Socraticorum libris consignatam esse: nec esse aliud quidquam magis Socraticum, quam adolescentium ἐκπνευματοῦν τὸν τύφον,†) inanem tumorem ac ventum ex animis detrahere, praeiudicatasque opiniones expurgare, animique oculos in se ipsum, et ad sui ipsius cognitionem, convertere. Igitur discipulis, si quid aliud, suadebat ut Xenophonteos et Platonicos legerent dialogos: quippe qui non solum verissimam Atticae elegantiae normam,

*) Horat. Sat. 1, 4, 43. FR.

**) Ab hoc praecepto eximendas esse versuum faciendorum in scholis exercitationes, nemo non videt, qui vel tantillum de disciplinae scholasticae rationibus cogitaverit. LINDEMANN.

***) Horat. Art. Poët. 309.

†) Plutarchus De Audiendis Philosophis p. 39. D. Quaestion. Platonic. I. p. 99. et 1080. Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. p. 20. seq.

sed unicam certissimamque stultitiae arrogantiaeque medicinam, τὸν κριτικὸν καὶ καθαρτικὸν λόγον,*) iudicandi, purgandaeque mentis, rationem continerent.

Ex huiusmodi ingenio, doctrina, institutionis ac vitae ratione, *animus* exsistebat his virtutibus consentaneus. Acerrimus ille, quem natura ei tribuerat, pulcri decorique sensus, mature et a prima inde pueritia ad actiones, officia, moresque traducebatur: mox alebatur augebaturque legendis continuo optimis quibusque Graecorum Romanorumque scriptis. Ita enim se, profecto, res habet, ut vere doctus et
242 literatus, nisi vir bonus, nemo esse possit. Omnis literarum materia, verum, bonum, pulcrum, elegans, venustum, decorum, honestum, quidquid eius est, ex eodem fluunt naturae fonte, communi vinculo continentur; ut, qui eorum unum negligat, in reliquis perfectus exsistere nullo modo queat. Porro, in tota rerum natura nil est pulcrius, nil amabilius virtute: nec quidquam vere pulcrum, sine virtute. Igitur Criticus, veri pulcrique iudex, sublimium in Scriptoribus Antiquis sensuum interpres, quo modo exsistat is, qui ad honesti sensum frigeat, nec virtutis amore incalescat? Qui virtutis nomen inane ducit; qui prudentiam, voluptatis et utilitatis, non veritatis officiique inventricem laudat: fortitudinem, temperantiam, iustitiam, ad scholae umbram abiicit, nec vitae rectrices constituit; ecquod sibi tandem relinquit argumentum, in quo ingenium ad altitudinem extollat, et ad verae pulcritudinis iudicium exerceat? Qui officiorum sanctitatem, morumque innocentiam, cavillando elevat, eorum fundamenta argutando labefactat, nullum divinum numen, aut si forte, nullum eius imperium, nullam providentiam, maiestatem nullam, esse putat: quomodo is illo magnitudinis sensu, illo divinitatis instinctu afflatuque afficiatur, quo Antiqui Scriptores incensi animatique fuerunt, qui adhuc in eo-
243 rum scriptis et calet et spirat, sine cuius communione bonus eorum interpres esse nemo potest? quomodo is, humili abiectaque mente, illum altitudinis ac divinitatis sensum concipiat? Et si vere dictum est a Veteribus, optimum esse interpretem, eum, qui proxime ad eius, quem interpretatur, divinitatem accedat;**) vere videor contendere, Ruhnkenium

*) Plutarch. ibidem p. 999. F.

**) Hoc a multis dictum: indeque profectum illud Ciceronis Divinat. II, 18. *Quorum* (divinationis generum) *omnium interpretes, ut Grammatici Poëtarum, proxime ad eorum, quos interpretantur, divinitatem videntur accedere.* Quo loco apposuimus *divinitatem*: quod et Hottingero, elegantissimi iudicii viro, in mentem venerat, multoque nobis probabilius videtur quam vel id, quod postea ipse probavit, *dignationem*, vel vulgatum *divinationem*.

optimum fuisse interpretem. Neque Scriptor est ullus, in quem is interpretandi operam contulerit, quin illa in opera sensus quidam magnitudinis ac divinitatis impressus exstet. Neque ullus eorum Scriptorum, quos aliqua editionis dote ornavit, Longino est sublimior, cum ipso argumenti nomine, tum ingenii, doctrinae, sensuumque sublimitate. Neque ullus fuit Longini interpres, qui se ipse interius in eius intelligentiam et abditas cogitationes insinuaret, ad eiusdem ingenii altitudinem extolleret; difficiles locos, doctrinae abundantia et acuminis solertia, explicaret: tum vero eius vita enarranda scriptisque recensendis, totam aperiret ac legentibus spectandam exponeret viri divinitatem, eiusdemque communione et affectu animos eorum imbueret ac repleret. Itaque omnium intelligentium iudicio, ex omnibus, qui fuerunt, Longini interpretibus, unus Ruhnkenius Longino simillimus, et alter ipse Longinus habitus est.

Hic ei sensus fuit et *morum fons* et *officiorum regula*, 244
qua contentus rationem non desideraret: nec probabat eos, qui quavis in actione suscipienda diligentes se officiorum ratiocinatores ferrent. Hanc officiorum rationem a Philosophis explicitam libenter cognoscebat: in actionibus, nisi valde dubiis, consuli nolebat; quod deliberatio vim atque impetum virtutis ad bene faciendum magis retardaret, quam regeret: et vero paucissimas in vita humana actiones dubias esse: plerasque tam evidens manifestumque a natura impressum habere recti pravive, sequendi fugiendive, signum et indicium, quod cuique non prorsus hebeti primo obtutu in oculos incurrat. Item iudicabat de veri pulcrique sensu: emendationes locorum corruptorum, interpretationes difficilium, sponte ac facili partu natas, suaque se simplicitate commendantes, verissimas iudicabat: minus eas, quae longa cogitatione quaesitae, veri notam non in promptu positam haberent, sed assensum intelligentium longa rationum demonstratione quasi ambirent. In Veterum scriptis quid pulcre dictum sit, sua quemque natura, nisi stupidus sit, sentire, nec admonitione opus habere: vanos esse illos admonitores, qui de pulcri caussis dissererent in animadversionibus ad Auctores, eosque aestheticis, ut vocant, editionibus interpretarentur: Philosophorum Criticorumque esse, rationem
pulcri peculiaribus in libris explicare: Grammaticorum, gram- 245
maticam praestare interpretationem, id est, eam, quae, quid verum sit, spectat, pulcri caussas attingere, quatenus ad veri cognitionem pertinent. Atque ut veri cognitione exsistit prudentia, reliquarum omnium virtutum fundamentum; ita veritatis amor et professio, omnium ei fuit officiorum anti-

quissimum, caeterorumque origo ac principium. Erat plane, ut ille apud Theocritum,*)

Πᾶν ἐπ' ἀλαθείᾳ πεπλασμένον ἐκ Διὸς ἔρνος.

Nec ipse umquam aliter loquebatur, quam sentiebat, nec eos qui secus facerent, ferre poterat: nec magis ferebat illos, licet non sermone, tamen re et facto mendaces, qui vultu, oculis, gestu, habitu, aliquam doctrinae, prudentiae, virtutis, speciem simularent: ab eaque vanitate tantum aberat, ut imperitis, qui fere opinione ducuntur, minus etiam, quam erat, eruditus ingeniosusque videretur, et se videri aequissime pateretur. Noscebat se ipsum: vera sui aestimatione intelligebat, censeri se in principibus Literarum: eumque se esse, nec prae se ferebat, nec dissimulabat. Magis congruebat cum Achillis, quam Ulyssis, indole: semper in promtu habebat illud:

Ἐχθρὸς γάρ μοι κεῖνος, ὁμῶς Ἀΐδαο πύλῃσιν,
*Ὅς χ' ἕτερον μὲν κεύθει ἐνὶ φρεσὶν, ἄλλο δὲ βάζει.***)

246 Eramus aliquando complures apud eum, et inter confabulandum incidebat Villoisoni mentio, quantumque is de Literis mereret: tum ille, *Est sane*, inquit, *doctissimus iuvenis Villoisonus*: *sed oportebat eum ad nos venire, meaque et Valckenarii disciplina uti.* Hoc nonnullis, ut postea mihi dixerunt, superbius pronunciatum videbatur. Atqui nil fuit in hoc dicto superbiae, nil nisi candor cum doctrinae magnitudine, eiusque conscientia, coniunctus. Erat instar Chrysippi,***) Stoicorum principis, *φρονηματίας*: qui interrogatus ab aliquo, cui filium in disciplinam daret, *Mihi*, inquit; *nam si quem me meliorem nossem, ipse me ei in disciplinam darem.* Quamquam Ruhnkenius modestius agebat elegantiusque, cum alias semper, tum illo in dicto; quippe qui praestantiae laudem cum Valckenario communicaret. Sed Ruhnkenii candorem omnes agnoscebant, doctrinae magnitudinem pauci, etiam docti homines, interius perspiciebant. Ille vero virium suarum conscientia fretus, nec quod deesset sibi arrogabat, nec quod superesset derogabat: et Socraticum illud *εἶναι καὶ δοκεῖν* complectebatur: volebat talis videri, qualis erat, nec alius in scriptis, quam in sermone et vitae consuetudine.

---

*) Idyll. VII, 44.

**) (Qui *aliud clausum in pectore, aliud in lingua promptum* habet: ut ait Sallust. Cat. 10. FR. (Homer. Iliad. ι, 312.) ubi vid. Spitzner.)

***) Diogen. Laërt. VII, 183.

Nemo est adeo in Literis hospes, qui doctissimos homines, Iacobum Gronovium et Iohannem Schraderum ignoret. Gronovio in sermone et congressu nil humanius, nil affabilius 247
fuisse fertur: at simul calamum in manus sumsisset ad scribendum, quod publice ederet, totus erat mutatus ab eo qui modo fuerat, nil nisi rixas et contentiones spirabat; ut ei illud Electrae*) ad Orestem subiiceres,

Οἴ μοι, κασίγνητ', ὄμμα σὸν ταράσσεται,
Ταχὺς δὲ μετέθου λύσσαν, ἄρτι σωφρονῶν.

Schraderi haud dissimile fuit negotium. In quotidiana vita et colloquiis tanta erat modestia, quae fere ad timiditatem accedere videretur: in Emendationum libro superbus vitilitigator exstitit, qui maximorum virorum, quod ait, errores de syllabarum modo colligeret, et in triumpho duceret; ut ei item Tragicum quid occinamus,

Ὄλοιο, θνητῶν ἐκλέγων τὰς συμφοράς. **)

Ruhnkenius magnorum virorum errores non silentio praetereundos censebat, sed eo magis corrigendos, quo magis exemplo et auctoritate nocerent: reperto errore, dolebat magno viro humani quid accidisse: humaniter item leniterque monebat: non gaudebat, neque exsultabat, veluti laureolam in mustaceo quaerens.***) Omnino, vere sentiebat: ut sentiebat, ita loquebatur: ut loquebatur, ita scribebat.

Neque vero lenis lentusve in agendo progrediebatur: 248
sed illa veritatis impulsione et vehementer excitabatur ad id, quod rectum faciendumque iudicasset, capessendum: in eoque exsequendo ferebatur cum impetu, donec propositum perfecisset; Chaerephontis †) Socratici similis, *σφοδρὸς ἐφ' ὅ τι ὁρμήσειε*, vehemens in persequendo, quod peteret. Qualis in literarum studiis, talis in amicorum negotiis: horum commodis consulere iucundissimum laborem censebat, quem saepe ultro, nec rogatus, susciperet: rogatus, si gratificari non posset, candide fatebatur: si posset, operam suam et

---

*) Euripid. Orest. 253. Eodem dicto in simili caussa usus est Chrysippus apud Diog. Laërt. VII, 182.

**) Exstat apud Plutarchum Opp. Moral. p. 520. B. 855. D. Lucianum T. II. p. 338. Videtur Sophoclis esse sententia, quam significat Diogenes Laërt. VII, 7. cuius obscura dictio hac animadversione lucem accipit.

***) Proverbialis haec loquutio legitur apud Cic. ad Att. V, 20, 4. de eo, qui laudem quaerit ex re frivola et exigua. FR.

†) Apud Platonem in Apologia Socratis p. 360. C.

benivole promittebat, et promissam sancte praestabat. Quae opera, ut in aliis multis rebus, ita in eo maxime versata est, ut sua commendatione homines idoneos idoneis in muneribus poneret, quibus strenue administrandis et ipsi sibi laudem fortunamque parerent, et patriae publice privatimque utilitatem adferrent. Longum, nec opus, est recensere, quam multis eius profuerit commendatio: unum huius generis locum praeterire nequeo. Constat Ruhnkenium, non modo Professorem, sed adhuc privatum, virorum in re publica principum, huiusque Academiae Curatorum, gratia floruisse: eamque gratiam maxime, quantum posset, ad hanc Academiam augendam illustrandamque contulisse: semper quodam
249 quasi desiderio et cupiditate flagrasse, huius Academiae ad illud magnitudinis fastigium evehendae, ut alias Musarum sedes obrueret, certe ita caput inter eas efferret,

Quantum lenta solent inter viburna cupressi:*)

idque recte iudicavit ita se maxime effecturum, si in vacuis quibusque cathedris praestantes doctrina Professores constituendos Curatoribus commendaret. Igitur in novis Professoribus vocandis, Ruhnkenii semper, vel commendando, vel probando, maxime valuit iudicium.**)

Magni animi multa insigniaque dedit specimina, vel in negligendis aliorum iniuriis et maledictis, vel in contemnendis divitiis, vel in fortunae iniquitate ferenda, vel in domesticis calamitatibus tolerandis. Delata ipsi Literarum cathedra aliorum invidiam excitaverat: ex hoc numero, qui venusti esse vellent, eum Epigrammatibus petebant, praesertim tempore ac nomine nuptiarum,***) Herculis cum Omphale negotium in ipsum accommodantes. Ipse istorum maledicentia adeo non commotus est, ut eos rideret, ac versus illos amicis per iocum recitaret, nec publice quid reponeret, privatim hoc unum diceret, *Istos quidem poetastros non magis curo, quam muscas, Herculis exemplo, qui*

Οὐδ' ὅσσον μυίας σινγερῶν ἐμπάζετο μύθων. †)

250 Quid ei cum Burmanno, Schradero, Klotzio intercesserit; a

---

*) Virgil. Eclog. I, 26.

**) Cf. supra pag. ed. pr. 87. sq. 113. 153. 215. FR.

***) Cf. supra pag. 119. sq. FR.

†) Vetus Poëta apud Plutarchum Opp. Mor. p. 90. D. ubi plura adferemus. WYTTENB. — Plura dedit Wytt. in editione Plut. Oxon. T. VI. p. 309. form. quart. Tom. VI. Part. I. p. 629. seq. form. oct. FR.

quibus laesus, quam leniter humaniterque eos ultus sit, supra diximus:*) de multis, aliis aliorum, in se iniuriis ac maledictis, quae silentio confutavit, dicere non attinet. Reiskius, homo minime natura sua malus, sed fortunae iniquitate subinde ad maledicentiam impulsus, aliquo in libello Ruhnkenium Valckenariumque duos Hemsterhusii simios vocaverat: hi ridebant hominem, qui inveteratam bilem evomeret: Ruhnkenius nil nisi, in Antiphontea dissertatione,**) eum infelicem coniectorem nominavit: Reiskiumque, qui hanc Dissertationem, retento illo loco, in editione Oratorum Graecorum***) repetivit, fortiter fecisse iudicavit. Sed Ruhnkenius minus movebatur, si quis ipsum, quamvis immeritum, rustice iracundeque conviciis †) peteret, quam si, ipso praesente, magnos viros, aut recte facta, per vanitatem contemneret. Venerat ad nos Biörnstalius, Suedus, doctus quidem ille, sed importunus homo: cuius adventus et salutatio nostratibus plerisque veteris Normannicae invasionis memoriam revocare solebat: lustrabat bibliothecam publicam, ipso praesente Ruhnkenio: qui quum ei in scrinio quodam condita scripta Iosephi Scaligeri monstraret, iste exclamavit, *Hic est ille vir exspectans iudicium*, alludens eius sepulcrali elogio, serio tamen contendens, Scaligerum iudicandi facultate caruisse. Ruhn- 251
kenius subito ei intonat, *Aufer te hinc tuo cum stupore!* simul operculum scrinii impellens et occludens. Homo, quod raro ei accidebat, territus abiit. Venit alio tempore Germanus aliquis Professor, minus quidem procax et molestus moribus, animo non minus ventosus: hic a Ruhnkenio petens, ut bibliothecae publicae spectandae copiam sibi faceret, narrabat de Germanis quibusdam eruditissimis viris, eruditissimos item libros Germanica lingua scribentibus. Cui Ruhnkenius: *Mallem illi viri Latine scriberent, ut Gesnerus, Ernestus, Heynius, quo magis ab exteris legerentur.* Tum iste: *Tune etiam, o bone, illo in errore adhuc versaris, hac amplius aetate Latine scribendum esse?* Ruhnkenius tantam hominis vanitatem indignatus, eum continuo dimittit, *Vale*, inquit, *Professor, quaere aliam bibliothecam, ubi Germanicos libros invenias.*

Multa eius in multos exstiterunt beneficia: non solum in eo, quo diximus, genere, ut munera iis conciliaret, ac rei

*) Vid. pag. 92. 159. sq. ed. pr. FR.

**) Cap. 3. med. FR.

***) Videatur supra, annotatio ad pag. 146.

†) Bergman. ed. *convitiis*. FR.

bene gerendae aditum patefaceret: nec solum in eo, quod
ipsius proprium erat genus, ut Literarum scientia doctrina-
que alios, et discentes, et scribentes, iuvaret: sed et in eo,
quod minus cum ipsius studiis erat coniunctum, ut amicis
in quocumque vitae negotio industriam operamque suam
252 praestaret: atque adeo, in quo minime ipse valebat, ut alio-
rum inopiam pecunia sublevaret: saepe adeo, ut divitum
copias amicorum e sua ipse inopia augeret. Quorum bene-
ficiorum gratia illi a paucissimis re et facto referebatur: si
animo et recordatione haberetur, contentus erat. Patres
multi, et clari et divites, filios ita ad eum deducebant, ut
eorum vitam studiaque consilio et auctoritate regeret, sem-
piternas ei gratias huius benficii caussa habituros relaturos-
que se, pollicentes. Ruhnkenius hoc iis et recipiebat, et fi-
deliter praestabat: filios ad ipsum ventitantes omni officio
et humanitate excipiebat, saluberrimis praeceptis monitis-
que augebat: consuetudo his valde placebat, et patribus
mire satisfaciebat: sed, ecce! in oblivionem abibat, decursis
Academiae studiis, urbeque relicta. Hos item oblivisceba-
tur, quoad ex oculis abessent. At subinde fiebat, ut iidem
isti forte alio tempore eumdem in locum, ubi ipse esset,
eumdemque in circulum venirent, veterem notitiam dissimu-
lantes. Tum vero Ruhnkenius, quo erat et honesti sensu et
candore, continere se non poterat, ut tantam impudentiam
tacitus ferret: salutans eos compellabat humaniter quidem
verbis ac specie, sed ea cum significatione despicientiae et
indignationis, quae istis, quamvis impudentibus, pudorem
ruboremque iniiceret. Nam gratos etiam eos existimabat,
253 qui gratiam, licet possent referre, non referrent, modo eam
animo haberent et beneficii memoria colerent. Habebat
amicos, ut quidem amici vulgo nominantur, multos et nobi-
les et divites, quibuscum eum non adeo Literarum, quam
venationis, rusticationis, musices, aliarumve rerum studium
iungeret: ab his debitum pro filiorum scholis honorarium,
quamvis urgentibus ac flagitantibus ut acciperet, accipere
nolebat: itaque hi se ipsos debito officioque defunctos cen-
sentes, nil de alio muneris genere cogitabant: nec ipse quid
exspectabat. De illis quid statuendum sit, alii iudicent. De
Ruhnkenio nemo aliter iudicabit, nisi animum ei fuisse, in
rei familiaris mediocritate, nimis fortasse generosum, at ge-
nerosum tamen.

Neque enim aequam dignamque suis virtutibus habuit
fortunam in tribuendis vitae facile largiterque degendae
copiis. Quamdiu fuit caelebs, satis erat, unde non solum
commode, sed et laute, viveret, genium placaret, et aliquid

reliqui haberet. Maritus et pater desiderabat priorem copiam: idque primo celare per indulgentiam, deinde diligentia corrigere, et, quod desset, parcimonia supplere, studebat. Interea duplex apud exteros, eaque diu exspectata, haereditas, procuratorum vel negligentia vel fraude, intercidit. Accesserunt et alia subinde rei familiaris damna. Quae 254
ipse detrimenta, suarum magis, quam sui, caussa dolebat; earumque dolorem et verbis et munusculis leniebat, suum ipse genium defraudans. *) Supervenit etiam uxoris et minoris filiae clades: quam ille cladem ut et dolenter et fortiter tulerit, cum supra diximus, **) tum notum est in vulgus. Illa calamitas parcimoniam, ut magis necessariam, ita minus efficacem reddebat. Pater infelicem uxoris minorisque filiae sortem commiserans, et maioris integraeque filiae erga illas et ipsum pietate, cura, diligentiaque delectatus, mollior faciliorque erat ad obsequendum utrarumque voluntatibus ac desideriis. Ergo, si quaerimus qualis fuerit paterfamilias, utraque huius officii pars seorsum ***) est spectanda. Nam erga uxorem filiasque non minus prudenter, quam indulgenter amanterque se gessit: in his etiam, pro utriusque captu, instituendis, erudiendis, formandis, cum diligenter, tum liberaliter; ut nec operae, nec sumtui, sive ad cultum, sive ad mercedem adhibendorum magistrorum, parceret. At in re facultatibusque tuendis et augendis, quum non posset quod vellet, fecit quod potuit. Nam ad necessarios illos, quos modo diximus, sumtus, accedebant extraordinarii, quos honeste omitti non posse censebat. Habebat usum copiamque bibliothecae publicae, ut et Professor, et illius ipse praefectus: neque suam sibi privatam domi bibliothecam minus 255
locupletem necessaria librorum supellectile esse volebat: habuitque eam sane librorum cum numero, tum praestantia, non minus instructam refertamque, quam principes Literarum plerique ipso longe beatiores; igitur bonos libros, et veteres et novos, ex Antiquarum genere Literarum, quibus insignis ad usum inesset dos, fere omnes vel habebat, vel emebat. Saepe etiam incidebat vel necessitas vel opportunitas veteris codicis scripti in extera bibliotheca conferendi, aut describendi: nec opus nulla mercede constabat: in eaque offerenda et solvenda, ipse studium suum magis, quam facultatis modum, consulebat. Quum sua ipse natura facilis ac libe-

---

*) Cf. Ruhnk. dict. ad Terent. Phorm. I, 1, 10. FR.

**) Vid. pag. ed. pr. 157. sq. FR.

***) Cf. supra pag. 52. ed. pr. FR.

ralis, consuetudine quoque sociabilis et hospitalis, longi temporis usu etiam multorum familiaritatibus implicitus esset; facere non poterat, quin eos, quibuscum ipsi quaedam notitiae, consuetudinis, officii, studiive, societas intercederet, libenter vel ad mensam adhiberet, vel convivio honoraret, vel hospitio acciperet. Musicam puer didicerat: postea eius amorem retinuit, non ut eam factitaret, sed ut docte audiret ac iudicaret: filiam maiorem per optimos magistros ad egregiam canendi scientiam facultatemque erudiret; nec fere aut publicum symphoniacorum, aut singulare excellentis ar-
256 tificis acroama exhiberetur, quin id sua commendatione ac praesentia celebraret. De venationis consuetudine, et diximus antea, et postea dicemus.*) Atque illorum oblectationem studiorum sibi caeterorum sumtuum parco, ut ad recreandum animum necessariam, et ipse**) sumebat, et, ut iustam debitamque, ab omnibus concedi existimabat. Erat sane in quotidiano victu, vestitu, et reliquis rebus, tenuis et sobrius: nec solutus, nec emax: minus etiam, quam res ipsa postularet, aedificator: rationi ac summae necessitati, non genio saeculi, serviens.

In primis vero bonus civis optimarumque partium, et fuit, et habitus est. Neutri adversariarum partium nomen suum dans, nec in coitiones ac sodalitia se aggregans, animo et oratione eas probavit, quas supra diximus.***) Sint fortasse, qui Solonis illam legem in eum valere putent, quae bonorum numero civium excludit eos, qui in seditione neutri se parti adiunxissent. †) Quam legem homines vel calidi vel imperiti vulgo perperam accipiunt, quum medios ac pacis concor-

---

*) Vid. infra pag. ed. pr. 271. sqq. Cf. pag. 44. et 30. FR.

**) Bergman. *ipse* omisso *et*. FR.

***) Vid. pag. ed. pr. 213. et 182. FR.

†) Videantur, quos laudavimus ad Plutarchi libellum De Sera Numinis Vindicta p. 26. quibus addantur I. Meursius in Solone p. 52. et seq., I. Taylorus Lect. Lysiac. Cap. XI. p. 718. Ipse Solon, in Atheniensium seditione, fuit neutrarum partium, ita ut non unius partis adversus alteras esset propugnator, sed medius et omnium partium reconciliator: ut satis constat e Plutarcho in Vita Solonis p. 85. et seq.: et memoratur item a Diogene Laërtio I, 58., ut videtur. ex Apollodoro: *ἀλλὰ καὶ τῆς στάσεως γενομένης, οὔτε μετὰ τῶν ἐξ ἄστεος, οὔτε μετὰ τῶν πεδιέων. ἀλλ' οὐδὲ μετὰ τῶν παραλίων ἐτάχθη.* Qui locus Aldobrandino et Menagio non ita mirus et inexspectatus debebat accidere. Plutarchi disputatio in Praecept. Polit. p. 824. A. verissimam continet legis caussam: atque ex ipsa ratione grammatica, et potestate particulae *γὰρ*, quam alibi explicabimus, interpretandi, non reprehendendi, vim habet.

diacque studiosos cives pro adversariis habendos esse contendunt. Quasi vero Solon eos neutrarum partium dixisset, qui patriam servari cupientes, ea quasi per morbum in duas partes distracta, neutris aegrotantium in morbi societatem accedunt, sed ipsi sani integrique utrisque se medicos praebent: ac non eos, qui commune periculum nil ad se perti- 257
nere censentes, nulla eius cura et sollicitudine tanguntur, nec rem operamque ad componendas lites conferunt: aut, quasi non suo ipse exemplo ostendisset, quam rationem probaret, utrisque amicus, neutris inimicus, universos ad concordiam redigens. Ruhnkenius utrarumque socios partium ut cives amabat, et, si fieri posset, ad consensum reconciliare studebat: intelligens nil profici, destitit a vano labore: at non destitit a patriae amore: suum ipse officium secutus est: monendo, docendo, cavendo, egit quod utrisque communiter utile esset: animo et voluntate favit melioribus.

At quae sunt illae meliores partes? Messala*) laudatus ab Augusto, quod ad Actium fortiter pro ipso adversus Antonium pugnasset, licet adversus ipsum ad Philippos acerrime pro Bruto dimicasset: *Ego vero*, inquit, *semper fui meliorum partium.* Egregia et homine Romano digna vox! Ita profecto se res habet. Pompeianus, Caesarianus, Brutianus, Antonianus, sunt hominum et sectarum nomina. Bonus civis rem ipsam consectatur: una ei est res, patriae salus. Hanc quaecumque secta maxime tuetur, quae honestatis, iustitiae, legum caussam defendit, cupiditati, libidini, sceleri, maxime resistit, hanc probat, huic favet: haec si ab instituto ac professione virtutis ad pravitatem degenerat, non minus eam 258
deserit quam ab ea ipse deseritur, suum iter persequitur; et si quae alia existit eiusdem instituti et communis salutis patrona ac propugnatrix, eam laudat et sequitur. Ruhnkenius natus in Germania, sub dominatione regia, illum a natura sibi ingeneratum pulcri decorique sensum iam adolescens ad percipiendam libertatis civilis vim praestantiamque, Graecorum Romanorumque lectione Scriptorum, convertit et acuit: mox ad Batavos delatus, hanc sibi libertatem praesens experiundo usurpare visus est: ab eo inde tempore illas nostra demum aetate celebratas res, humani generis communionem, iura, aequalitatem, et animo tenuit, et quotidiana cum aliis consuetudine observavit. Ac me quidem novum Lugduni advenam illud in Ruhnkenio, Valckenario, et plerisque doctis viris, manifestum civilis aequalitatis studium

*) Plutarch. in Vita Bruti p. 1009. B.

mirifice et advertit et cepit: quum eos viderem, non modo invicem, sed erga superiores et inferiores, tum vero erga discipulos eam tenere rationem, ut eos nullo discrimine haberent, divites, pauperes, nobiles, obscuros, patricios, plebeios, eodem honoris gradu censere, eos haud dubio *) solos caeteris praeferre, qui caeteris ipsi doctrina et virtute praestarent. Itaque tales viri, qui iam per se ipsi humanae naturae conditionisque aequalitatem colerent, eo facilius ei
259 sectae, quae se huius rationis vindicem patronamque profiteretur, conciliabantur.

Sed, ut stirpibus aliena, ex eadem tamen radice, germina adnascuntur; ita humana natura cum virtutibus profert quaedam a Graecis dicta *κατ' ἐπακολούθησιν παραβλαστήματα,* habitus et inclinationes per sequelam adnascentes. Neque dissimulandum est, in Ruhnkenii animo tales, quasi egerminantes, affectiones ac proclivitates exstitisse, quae in virtutum numero non censeantur. Neque nos eum ut perfectum absolutumque hominem informamus, neque eius Laudationem, sed Vitam scribimus. Igitur non dissimulamus, naturales illas virtutes facilitatis, candoris, liberalitatis, in quotidianae vitae negotiis et consuetudine, eius iudicio et acumini nonnumquam offecisse. Epicharmeum illud *μέμνασ' ἀπιστεῖν,* **) in quo Hemsterhusium ***) tantopere laudabat, ipse non satis tenebat: facile aliorum sermonibus credebat: promissa sibi, quamvis ab hominibus minime certis facta, atque adeo speciem promissorum in amicis, uberius interpretabatur, datae fidei et iurisiurandi instar censebat. Plane in eo apparebat Demosthenis †) dictum, *ὃ γὰρ βούλεται, τοῦθ' ἕκαστος καὶ οἴεται.* Erat aliquis eius amicus, qui eum libere ac serio moneret, ut aliquanto maiorem, quam adhuc fecisset, rei familiaris curam gereret, nisi ipsius, uxoris
260 certe ac filiarum caussa: „nam“ inquit „nisi tu ipse prospexeris, ut moriens aliquid tuis relinquas, neque ego, neque alii amici, quamvis cupientes, quidquam efficere poterimus; quare age, aperi nobis rationum tuarum tabulas, ut videamus cui parti consulendum sit.“ Ruhnkenius respondit, de hoc se praesenti satisfacere non posse, absenti per literas

---

*) Cf. adn. ad pag. ed. pr. 74. FR.

**) Apud Stobaeum Serm. III. p. 49. edit. Gesneri, ed. Grotii p. 24. qui reddidit: *Vigila, neu quid temere credas; nervi hi sunt prudentiae.*

***) In Elogio p. 75. (Vol. I. pag. 267. ed. m. ubi cf. adn. FR.)

†) Orat. Olynth. III. p. 37. E.

satisfacturum: tum interiecto tempore satis longo, iterum ab amico admonitus, ei scribit in hanc fere sententiam: *Quandoquidem mihi sancte promittis, te meorum curam, me mortuo, suscepturum; rei facultatumque mearum rationes tibi exponam: res meae sunt illae parvae quidem, sed liquidae: nec habeo multum, nec debeo quidquam:* nec aliud addens, unde amicus de toto negotio certior fieret, et quasi ei satisfecisset, ad aliud epistolae argumentum transit. Erat cui faveret et cathedram in Lugdunobatava destinaret Academia, quamvis alibi luculentiore conditione fruenti:*) de hoc ei communis amicus per iocum narrabat, illum eo loco, quo esset, mansurum, quod ibi rem faceret ac senectuti, dum vigeret, subsidia pararet. Tum ipse, *Dii omen avertant!* inquit: *equidem antea semper liberalem hominis animum cognovi.* Omnino videbatur liberalitatem non modo in contemtu, sed in negligentia, divitiarum ponere: nec cogitare, quo ipse esset ad beneficentiam**) propensior, eo sibi magis providen- 261
dum esse ut haberet unde aliis bene faceret. Ita illam ingenii aciem, quam in Literarum doctrinarumque genere nulla fraus et corruptela, nil pravum falsumque, nullus locus liberve spurius suppositusque, latebat, in communis vitae usu res etiam manifestae effugere videbantur; non quod eas cernere non posset, sed quod animadvertere nollet. Cuius sive consuetudinis, sive negligentiae, caussas si quaerimus, verissimas reperiemus has. Ut ipse natura erat candidus, simplex, apertus, ita et alios esse primum cupiebat, deinde sperabat, denique putabat. Erat liberalis atque adeo patiens in audiendis aliorum sermonibus; quos, etiam quum minime crederet, arguere ac disceptando diiudicare, molestum et illiberale ducebat; ita saepe fiebat, ut alii putarent eum assentiri, ubi iudicium ipse suum cohibebat. Porro, ipse experiundo cognoverat difficillimum esse, vel uno in genere, in quo regnabat, in Antiquis Literis, iudicare quid verum esset: igitur si in aliud genus egrederetur, eo sibi minus fidebat, et eo magis aliis, minus etiam ipso peritis, credebat. Veluti Iurisprudentiam adolescens tractaverat, suamque in ea facultatem intelligentissimis iudicibus probaverat editione illa Thalelaei:***) postea hanc facultatem adeo non

---

*) Non intelligitur alius nisi ipse Wyttenbachius; nec fefellit Ruhnkenium liberalis hominis animus, ut praedicat Bergmanus. Cf. infra adn. ad pag. 277. FR.

**) Bergman. ed. *beneficientiam*: de qua vitiosa forma vid. Beier. ad Cic. de Off. I, 7. 20. pag. 46. FR.

***) Vid. supra p. 47.

prae se tulit, ut de illa editione nec ipse loqueretur, nec alios
262 loquentes libenter audiret, multosque minime secum comparandos tamen sibi praeferret et aliquo in numero haberet. Adolescens Wittebergae creatus erat *Philosophiae Doctor et Liberalium Artium Magister*:*) mox in Bataviam delatus, hunc titulum adeo non prae se tulit, ut nemo quisquam rescisceret eum illo honore insignitum fuisse. Quinquagesimo deinde anno (1793.), more illius Academiae solemni, *in saecularem memoriam impetratae eiusdem dignitatis ante hos quinquaginta annos cum potestate in hac Academia primum docendi, Philosophiae Doctor et Liberalium Artium Magister denuo appellatus est:* haec est formula editi hoc nomine programmatis, cuius exemplaria complura, cum honorificis literis ad eum scriptis misit Decanus Philosophicae Facultatis Fr. Godofridus Aug. Meerheim, V. Cl. Huius item rei notitiam Ruhnkenius non nisi cum uno aut altero communicavit amico. Nimirum, qui sciret quam late pateret Philosophiae et Liberalium Artium munus, haud consentaneum suis moribus iudicabat, titulum profiteri, cuius muneri satisfacere non posset. In circulis ac sermonibus, quorum fere argumentum est de rebus novissimis quibusque bellicis ac civilibus publice gestis, in quibus nemo est quin sapere sibi videatur; in his igitur ad recte iudicandum praecipue valet locos terrarum-
263 que situs nosse, Regnorum Rerumque publicarum, caussas, constitutiones, formas, commoda, utilitates, necessitudines, foedera, pacta, vires, copias, perspectas habere, omnino civilem prudentiam historicam tenere. Hanc et in Ritteri disciplina perceperat, et suo postea studio coluerat: tamen, quasi ignarus eius esset, homines de his rebus inepte loquentes, patienter audiebat; et libenter adeo, si quidem iisdem, quibus ipse, partibus faverent, et aliquam in re publica personam gererent. Qui quidem mores proficiscebantur, cum ex naturali quadam animi benivolentia ac modestia, tum ex illa, de qua saepe diximus, facilitate, qua se, ut aliis, ita sibi ipse facilem praebebat. Igitur, posteaquam mentis aciem domi Literarum studiis intendisset, his relictis, eam remittere et in communi vita ipse communis esse volebat. Scripseram aliquando,**) magnos viros a curis rerum, in quibus excellerent, se ita relaxare solitos esse, ut etiam infra mediocrium captum hominum sapere viderentur. Hic ei locus mirifice placebat: „Huiusmodi“ inquit „plane meum est ne-

*) Hoc nomine ad publicam disceptationem proposuerat disputationes illas de Galla Placidia, de quibus supra dictum pag. 14. BERGM.

**) Biblioth. Crit. Vol. III. Part. I. Praefat. p. XII.

„gotium: ego finitis quotidie scholis, munerisque partibus
„peractis, Professorem depono nec foras mecum effero in
„publicum prodiens, aut amicos invisens: nec facio, quod
„nonnulli, qui ubique Professorem circumferunt et ostentant:
„ego aequalitatem amo, et inter alios homines unus ex multis*) 264
„esse volo.“ Igitur cunctis iucundus et amabilis erat: ad-
mirabilis non item, nisi iis, qui eius ingenii doctrinaeque
magnitudinem interius inspicerent: quod pauci poterant,
etiam eorum, qui vulgo literati habentur. Quod ad rem fa-
ciendam attinet, sero demum, et extremis vitae annis, sensit
eius officii necessitatem, fructum eiusdem percipere non po-
tuit: caeterum sibi ipse ignovit. „Fateor“ inquit „me in re
„augenda nec mihi nec aliis satisfecisse: sed quid facerem?
„feci quantum potui: si attentior etiam fuissem, nil tamen,
„quod operae pretium esset, ad summam consilii profecissem.
„Familia mihi ea est, cui honeste alendae mei quidem redi-
„tus vix sufficiant. Aliarum rei faciendae rationum facultas
„mihi defuit. Sunt qui studiosos iuvenes in contubernio ha-
„beant: hoc uti quaestu non potui, propter domesticas diffi-
„cultates. Sunt qui scribendis edendisque libris divites fiant:
„quod de Ernesto aliisque fertur: hanc mihi viam ingredi
„non licuit; quippe quam bibliopolae nostri non sequuntur
„in hoc Literarum genere.“ Atque hanc orationem sane ne-
mini non aequo iudici probabat. In libris autem ab ipso
editis, pro unico eoque postremo aliquid pretii pactus est,
Schelleriano Lexico: fuitque id pretium, nec enim abs re est
alios hoc scire, septingentorum florenorum. Et vero iuvat, quid
ipse de hoc labore ad me scripserit in epistola Calend. Ia- 265
nuar. anno 1793. ipsius verbis referre: „Me adhuc exer-
„cet ingratus idemque inglorius labor Schelleriani Lexici re-
„censendi, et ad tironum usum accommodandi. Pro qua ta-
„men opera, Wyttenbachium meum in Plutarcho**) edendo imi-
„tatus, mercedem exegi. Sero intelligo, me hucusque ad om-
„nia alia rectius sapuisse. quam ad rem faciendam.“ Caete-
rum, si quis paulo severior non acquiesceret in illa praete-
riti temporis excusatione, sed ulterius ei ingereret, eum qua-
vis alia ratione fortunis uxoris et filiarum prospicere debere;
tum ille vultu oculisque fiduciam et indignationem signifi-
cantibus, *Non deerunt*, inquit, *amici, qui harum difficultati-
bus consulant;* ut nemo non intempestive sapiens eum amplius

---

*) Cf. supra pag. ed. pr. 140. FR.

**) Editione Operum Moralium a me instituta, quae Oxonii, auspiciis Illustrium Delegatorum preli Clarendoniani, excuditur.

urgere, et hac spe reprehendenda senectutis eius tranquillitatem turbare, in animum induceret. Neque vana fuit illa spes:*) habuit amicos, qui eam non fallerent: in his Curatores Academiae, qui magna ex parte eam ratam facerent, (d. 5. Decembr. 1798.) Senatui Reipublicae Batavae persuadentes, ut Ruhnkenii literatam supellectilem, locupletem illam cum optimis libris, tum ipsius adversariis et scriptis, tum vero ineditis Veterum codicum exemplis, vindicaret adderetque bibliothecae Lugdunobatavae,**) pretiique loco vectigal annuum viduae filiabusque duabus, quingentos in singu-
266 las florenos, constitueret. Cuius humanissimi et in patriam et in Ruhnkenii domum beneficii caussa, me omnesque bonos Senatui Reipublicae Batavae, et Curatoribus huius Academiae, maximas habere gratias, quin haec scribens profiterer, committere haud potui.

Et quod saepe vitae facilitatem in Ruhnkenio praedicavimus, est illa profecto egregia et prope divina felicitatis pars; si quidem ab ea Homerus***) Deos immortales ῥεῖα ζώοντας appellavit: et Stoici, †) sapientem omnia quam fa-

---

*) Honoratissimi cives, quorum in primis in perficiendo hoc negotio valuit auctoritas, fuerunt illi sane Literarum, non solum amore sed et scientia, cogniti. Quatuor erant Curatores Academiae: tres, quibuscum Ruhnkenio mihique notitia intercesserat: P. L. van de Kasteele, Ictus, Reip. Senator: Fred. van Leyden, Ictus, Reip. Senator: I. G. Hahn, Ictus, Senatorius: quartus H. A. Bake, Medic. Doctor, magistratus municipii Leydensis socius. Senatus caussam, ab illis ad se delatam, tribus mandavit Senatoribus, qui de ea cognoscerent et ad ipsum referrent. Hi fuerunt, H. van Royen: Io. Lublink, vetere mihi amicitia coniunctus, de ingeniis Literisque Belgicis egregie meritus: S. van Hoogstraaten. Caussa ab his probata, accedente reliquorum Senatorum voluntate, factum est in eam sententiam Senatusconsultum.

**) De Ruhnkenii bibliotheca optimis libris quum editis tum ineditis egregie instructa cf. supra pag. ed. pr. 255. et 68. De toto autem hoc negotio, Wyttenbachii inprimis voluntate consiliisque et suspecto et ad felicem exitum deducto, operae pretium esse ait Bergmanus conferre Vitam Wyttenbach. pag. 159. sqq. FR.

***) Iliad. ζ, 138.

†) Huiusmodi fuisse Stoicorum παράδοξον, cum aliunde colligo, tum e Cicerone in Orat. pro L. Corn. Balbo, I. — *nonnulli literis ac studiis doctrinae dediti quasi quiddam incredibile dicere putabantur, eum, qui omnes animo virtutes penitus comprehendisset, omnia quae faceret, facillime tractare.* Quod non cum Manutio et Abramio universe ad illud Stoicorum, *sapientem omnium artium doctrinarumque peritum esse*, sed potius ad peculiare decretum de εὐκολίᾳ, referam. Hanc vitae actionumque facilitatem, vo-

cillime tractare, pronunciarunt. In homine quidem ita intelligitur, ut leni et secundo quasi flatu negotia fluant, iisque tractandis subeundisve, animo, corpore, agendo, patiendo, non plus operae laborisque adhibeatur, quam quantum necesse est ac res ipsa postulat; et in vitae tamquam navigatione velis potius utamur quam remis, ventosque oblatos levi manu et gubernatione in rem nostram convertamus. Haec, a Graecis dicta *εὐκολία*, ut virtus, medium tenet inter duas contrarias vitiositates, *δυσκολίαν*, quae curis nimium, et *εὐχέρειαν*, quae parum afficitur. Ad illam virtutem felicitatemque cum multum valet ipsa cuiusque hominis natura, tum vero plurimum futurarum rerum casuumque, qui incidere possunt, praemeditatio,*) non anxia illa quidvis et appetens et metuens, sed prudens ex iusta rerum aestimatione ac solerti usu profecta, minimumque fortunae committens. Ruhnkenius, qui se his finibus intra necessaria nego- 267
tia contineret, quae sponte fluerent, et naturale suum iter haberent, de futuro non erat sollicitus, magisque bona omnia sperabat, quam mala metuebat: ad utrumque paratus, censebat molestias non novis molestiis amovendas esse, quemque diem sua et incommoda et incommodorum remedia adferre. Porro, nullum ei tempus a Literarum studiis vacabat: semper aliquid agitabat et commentabatur, quod in publicum ederet; hoc, quidquid erat, alias curas, certe sollicitudines, ex animo abigebat: totus in hoc erat, quasi unum illud sibi subiiciens,

Musis amicus, tristitiam et metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: —**)

Et vero eo magis miranda in ipso fuit illa facilitas, quod magnis eam in difficultatibus perpetuo servavit. Erat illa maxime quidem naturae bonitas, sed et exercitatio consuetudine vim naturae adepta, eaque per omnes vitae partes, ingenii, doctrinae, animi, morum, aequabiliter fusa, appare-

---

cabant item *εὔροιαν, τὸ ἀκώλυτον, τὸ ἀνεμπόδιστον.* Et est *εὐροίας* ac *facilitatis* coniuncta potestas; si quidem ex verborum notatione, quam Stoici consectabantur, *ῥεῖα, facile,* venit a *ῥεῖν, fluere.* Atque sic potius Homericum *ῥεῖα ζώοντας*, quam alterum *ῥεῖ' ἔγνων ἀπιόντος*, accipere debuisset Heliodorus Aethiop. III. p. 149. Caeterum, *εὔροιαν* Seneca Epist. CXX. ita interpretatur, ut plane cum *facilitate* conveniat: *Hinc intellecta est illa beata vita, secundo defluens cursu, arbitrii sui tota.*

*) Videatur Cicero Tusc. III, 14, 15. 16.

**) Horat. Carm. I, 26, 1.

bat in omni et mentis et corporis actione motuque: spirat
etiam nunc in scriptis viri, quorum nullus est locus, sive
materiae et eruditionis, sive inventionis et iudicii in inter-
268 pretando et emendando, sive eloquentiae et orationis in dis-
serendo, cuius praestantia et suavitas non a facilitate, tam-
quam fonte, fluxerit. Et quod Hirtius*) de Caesare dixit,
alios scire quam bene scripserit, se vero etiam quam facile
scripserit: idem mihi videor de Ruhnkenio posse dicere.
Vidi eum diu ac saepe, vidi eum in omni vitae munere et
actione, in omni Literarum studio et commentatione: totum
hominum ad facilitatem natum factumque esse, vidi. Sunt
qui ad scribendum accedentes, nescio quid, moliantur, in
chartis calamisque praeparandis, libris expromendis et ad
manum ponendis, totas horas consumant, ac veluti ad oppu-
gnandam urbem omni se instrumento arment, et quasi vallo
cingant: tum totam familiam clamore et convicio ad auxi-
lium ferendum excitent. Alii beati, quorum imagines in
tabellis aere expressis, quae librorum titulis praefigi solent,
nonnumquam vidimus: sedet dominus in ampla bibliotheca,
talari veste indutus, scribens, cogitabundus, severo vultu:
interea famuli literati praesto sunt, scalas admovent scriniis,
libros promunt, evolvunt, apertos domino adferent. Quid
dicamus?

Parturiunt montes: nascetur ridiculus mus.**)

In Ruhnkenio nil tale. Omnia solus et tacito et facile per-
269 agebat: interpellatus, et placide relinquebat opus, et alacri-
ter repetebat: nil temporis subsecivi perire sinens, continuo
in bibliothecam se suam recipiens, semper in procinctu et
abeundi et redeundi, ad utrumque paratus: laudans Erne-
stum item factitantem. Sane, qui multos et egregios vult
scribere libros, debet temporis, tamquam pretiosissimi sum-
tus, *τοῦ πολυτελεστάτου ἀναλώματος*, ut vocavit Theophra-
stus,***) summam rationem ducere, eiusque et utendi aequa-
bilem dispensationem tenere, et perditi promtam compensa-
tionem usurpare, diligente et quasi oeconomica accepti ex-
pensique comparatione: debet vero in primis facilitate ad
pariundum valere, ut brevi tempore multum efficiat. Utrum-
que habuit Ruhnkenius. Igitur quodcumque ei a necessariis

*) Epist. ad Balbum, praemissa libro VIII. de Bello Gallico.

**) Horat. Art. Poët. 139.

***) Huic tribuit Diog. Laërt. V, 40. Antiphonti Plutarchus in vita Antonii p. 928. A.

negotiis et privatis Literarum studiis ad recreandum animum
supererat tempus, hoc libenter tribuebat eiusmodi sermoni-
bus congressibusque, ubi vel ab aliis ipse, vel ab ipso alii
discere possent. Nonnumquam, ut fit, invitatus ad vesper-
tinam doctorum hominum sessiunculam, incidebat in ardelio-
nem, qui sibi solus sapere videretur, domi se ad certum
quoddam disputandi argumentum parasset, et quasi armatura
instruxisset, tum de eo sermonem iniiciens ac disserens, eru-
ditissimos quosque praesentium lacesseret, et, suo quidem
iudicio, in triumpho duceret. Istiusmodi ardelionum impu-
dentiam Hemsterhusius fere silentio repudiabat, Valckena- 270
rius cavillatione eludebat, Ruhnkenius brevi interrogatione
confutabat: caeterum, hic quidem, semel iterumque harum
sessiuncularum taedio devorato, iis in perpetuum valedixit:
satius iudicans, cum aliis confabulari sive doctis sive indo-
ctis, modo in sua arte peritis, et modestis et candidis homi-
nibus, venatoribus, musicis, opificibus, agricolis, similibus-
que, a quibus ipse aliquid posset doceri, aut qui ab ipso
doceri vellent: horum enim colloquiis tempus cum iucundi-
tatis et recreationis fructu transire, illorum disputationibus
cum molestia ac defatigatione perire.

Tale ingenium quali in corpore, tamquam domicilio,
habitaverit, haud a proposito alienum sit cognoscere. Natu-
ram hac etiam in parte nactus erat fautricem, quae corpus
ei largiretur sanum et firmum: quod, profecto, magni est ad
vitae facilitatem momenti. Adolescenti qui fuerit habitus
vultusque, supra significavimus.*) Viro ac provecto aetate,
statura fuit ea, quae dicitur, et ut de se ipse loqui solebat,
quadrata, propior tamen illa longitudini quam brevitati:
membra bene compacta, firma, concinna: valetudo prospera,
quae, licet ante sexagesimum annum bis morbo, et ab illo
anno subinde ad paucos dies podagricis et chiragricis affe-
ctionibus tentata, nullo modo debilitaretur; nisi quod, extrema 271
demum senectute, dextera manus tremorem inde retineret,
qui scribendi officio aliquantum obesset. Caeterum, naturae
bona studio ac diligentia auxit, Socraticum**) secutus prae-
ceptum, ut corpus haberet non dominum animi, sed mini-
strum promtumque instrumentum. Puer et adolescens ope-
ram dederat exercitationibus, quibus corpus cum ad duri-
tiem et agilitatem, tum ad liberalem habitum vitaeque usum
conformaretur, saltationi, equitationi, palaestrae, venationi:

*) Vid. pag. 29. sq. ed. pr. cf. pag. 140. FR.

**) Xenophon Mem. Socrat. II, 1, 28. Similia in Agesil. 5, 2. Cicero Off. I, 22.

quod postea per reliquum aetatis spatium, in omni motu, incessu, gestu apparuit, in quibus decora quaedam inerat facilitas et roboris significatio. Illarum exercitationum unam oblectationis animique caussa retinuit venationem:*) quam, ad extremam usque senectutem, tanto studio factitavit, ut ampliore eam, quam pro rei familiaris modo, impensa instrumentoque tueri videretur. Et licet universae artis rationem nosset, unice tamen eo genere utebatur, quod longis canibus, earumque velocitate capiendo lepore, continetur. Hoc unum generosum et Batavae terrae proprium cognatumque censebat genus, idemque eodem modo, earumdemque canum, vertagorum, usu et ministerio frequentatum in Celtica, teste Arriano:**) alterum illud a Xenophonte***) proditum, ad quod canes, sagaces quidem, tamen tardiores adhibentur,
272 lepori retia et plagae tenduntur, sagittae et iacula immittuntur, humile et abiectum, Graecorumque ingenio indignum, iudicabat, nec nisi necessitate soli montani excusandum. Quamquam in hoc recentioris aetatis missili, sclopeto, seu tubo ignivomo, tractando tanta dexteritate valebat, ut avem quamvis vage varieque volitantem feriret: tamen a longo inde tempore repudiaverat huius venationis consuetudinem, ut ipsis venatoribus temeritate ac negligentia comitum exitiosam, et ipse praesens aliquando expertus casu familiaris hominis, a comite, sclopetum incaute tractante, mortifera emissione vulnerati. Igitur non nisi vertagis utebatur, iisque nomina ponebat, ex praecepto Xenophontis, †) Graeca disyllaba, sonora, quae facile ad aures canum acciderent. Et vero canes ex hoc genere habebat egregias, in iisque emendis, alendis, instituendis, nec operae nec sumtui parcebat: hae, in venandi societate, aliis aliorum canibus palmam praeripiebant: ipse eas hortans sectabatur, fossas quamvis latas et aqua plenas, quarum ductu frequentiaque agri prataque terminantur, transsiliens, omniaque artis munera instar promtissimi cuiusque rite obiens et exsequens. Atque, ut inter doctos homines princeps Literarum celebrabatur, ita apud indoctos et venatores venator strenuus victriciumque canum dominus ferebatur. Et gaudebat, se hac etiam in re
273 similem esse Iosephi Scaligeri, qui in Gallia adhuc degens item venandi studio deditus fuisset: eiusque vitam conscribere et Hemsterhusiano Elogio adiungere, aliquando cogitabat. Scriptores etiam Rei Venaticae Graecos et Latinos

---

*) Cf. supra pag. 256. ed. pr. FR.
**) De Venatione 3, 6.
***) In libro De Venatione.
†) Ibidem 7, 5.

libenter legebat, multaque in iis, propter materiae intelligentiam, rectius acutiusque animadvertebat, quam adhuc factum erat, novamque subinde iis editionem destinabat. Sed et huius, et aliorum consiliorum, effectum, primo aliae scriptiones, deinde senectus et mors praeverterunt.

Nam quum hunc vitae modum cursumque prospera valetudine ad aetatis annum septuagesimum et quartum (1796.) tenuisset, ac solitus corporis vigor hac una in parte imminui videretur, quod inter ambulandum anhelitus aliquanto magis quam antea agitaretur; supervenit, mense Iulio, capitis affectio vertiginosa: cui mox depulsae successerunt indicia hydropis, cum in pectore, tum in pedibus. Erat ei medicus, et complurium annorum quotidiana fere consuetudine familiaris, H. Cuipers, vir cum artis scientia, tum eius factitandae solertia et felicitate, in primis celeber: cuius in dexteritate ac diligentia ita acquiescebat, ut medicum alium desideraret neminem, aut, si forte, hoc ipso auctore, in societatem curationis ei adiungeret N. G. Oosterdykium, Medicinae Professorem, clarissimum
doctrinae fama et usu artis virum, sibi et collegio et amicitia 274
valde probatum: qui tunc item, ut in gravissima caussa, socius assumtus est. Caeterum, morbus insanabilis ita tolerabilis fuit, ut Ruhnkenius ei sensim adsuesceret, nec ipse se aut aegrotare magnopere, aut in vitae periculo versari, sentiret. Nam proximo autumno aliquoties venatum exiit, ac fossas adeo, pristino more, transsiliit. Hiems deinceps, pectus frigore afficiens, domi eum tenuit. Sequente aestate (1797.) multum recreatus, plane sibi convaluisse videbatur; ut ad veterem vitae consuetudinem se referret, exeundo, ambulando, agendo: per autumnum etiam venationi aliquid tribueret, sed aliquanto minus quam superiore anno. A venatione, ut subinde solebat fieri, catarrhum retulit: qui antea nil oberat valetudini, nunc ad hydropem accedens, graviorem in modum pectus tussi afficiebat. Ipse nil nisi tussim e catarrho profectam cogitans, hiemem domi tranquillo et hilari animo degit, non sine spe sanitatis sub vernum tempus recuperandae. Scripsit ad me (d. 23. Martii, 1798.): „Animi „hilaritas eadem est, quae superiore anno. Sed tussis ca„tarrhalis, senibus infesta, pectus et abdomen ita quassat, ut „corporis vires minui necesse sit. Medici tamen nos sperare „iubent futurum, ut verni temporis clementia huic malo me-
„deatur.“ Hae ultimae fuerunt eius ad me scriptae literae. 275
Veni deinde ad eum (d. 18. Aprilis), ac per quatriduum domi eius fui. Et quod Cato*) narrat, se Q. Fabii Maximi

*) Apud Ciceronem de Senectute, cap. IV.

sermone ita cupide frui solitum fuisse, quasi divinaret, id quod evenit, illo exstincto, fore unde disceret, neminem: ita ego, quo magis Ruhnkenium aetate progredi videbam, eo magis eius colloquia appetebam; non quasi divinarem, sed quod certo sciebam, eo mortuo, fore, unde discerem, neminem: nec adeo, quin essent Ruhnkenio etiam minus docti, a quibus ego discere possem: sed quod eorum nemo tantam, quantam ille, docendi cum facultatem, tum erga me voluntatem, habiturus esset. Igitur legendam ei dedi praefationem ad Animadversiones Plutarcheas, ac Disputationem de spuria auctoritate libelli *De Educatione Liberorum:* has enim scriptiones legere cupiebat, et ut sibi adferrem iusserat. Legit eas non solum libenter, sed etiam diligenter; probans vehementer meam sententiam, iudicium de complurium locorum Latinitate accuratissimum exercens, et manu quamvis tremula conscribens. Porro confabulans mecum, interpellatus subinde tussi, monente me, ut post tussim pectus pulmonesque silentio aliquantum reficeret, ille eodem vigore sermonem repetebat, dicens, *haec non est nisi levis*
276 *tussicula.* Numquam non colloquia vel de Literis, vel de rebus novis bellicis aut civilibus, captabat: semper cum amicis eum invisentibus de suis cuiusque rebus ac studiis loquebatur: narrabat, quem ipse librum proxime editurus, quibus in locis et quibuscum sociis venaturus, quam canem cui officio adhibiturus esset. Si solus erat, habebat fere in manibus aliquem Graecum Latinumve scriptorem, non modo quem animi caussa inspiceret, sed quem cogitate legeret. Ac de aliis quidem edendis libris dimittendum esse propositum, in dies magis magisque animadvertebat, subinde dictitans,

Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare longam:*)

de uno non desperabat Scholiasta Platonico. Illo tempore mihi rursus a Curatoribus huius Academiae offerebatur cathedra Literarum Humaniorum, eaque universarum, iisdem finibus, quibus eam Amstelodami tenebam. Ego diuturna multorum annorum consuetudine multisque suavitatibus ad veterem stationem adstrictus, minus etiam quam antea inclinabam ad illam cum Lugdunobatava statione commutandam; quod in ea mihi mox eius unica maximaque suavitate, Ruhnkenii luce, carendum esse intelligerem. Nolui tamen penitus recusare, flagitante Ruhnkenio: grave atque adeo religioni ducens, hac spe simpliciter et omnino praecidenda,
277 optimi senis, mihi patris instar colendi, iam iam ex hac vita abeuntis, extremum tempus tranquillitatemque turbare. Ne-

*) Horat. Carm. 1, 4, 15.

gotium vocationis intermissum mox abdicatis Curatoribus, instauratum est post Ruhnkenii obitum, iisdem restitutis mense Novembre: quum reciperent, siquidem oblatam cathedram acciperem, se omni studio apud Senatum Reipublicae Batavae conaturos efficere, ut caussam familiae Ruhnkenianae, de qua vehementer laborabam, obtineremus. Et fateor, haec unica fuit conditio, qua Amstelodamo abduci possem: nec, nisi ea confecta, abductus sum. *) Sed haec postea acciderunt. Illo tempore, ut collegam me sibi dari vellet Ruhnkenius, nova ad veteres accedebat caussa ea, quod ita praesens praesenti celeriorem certioremque operam in edendo Scholiasta navare possem. Cumque sciret, duos novissimo hoc tempore meos ferri discipulos in Literis egregie versatos, et ornandis Academicis cathedris idoneos; alterum Guilielmum Leonardum Mahne, Rectorem Scholae Amisfurtanae, clarum edita Diatribe de Aristoxeno: **) alterum Iohannem der Kinderen, nondum quidem illum aliquo munere aut edito libro conspicuum, sed praeclara studiorum et variae simul accurataeque doctrinae laude florentem: horum alterutrum in Graeca huius Academiae cathedra poni optabat, ut haberet collegam, cuius opera manuque in conscribendis Animadversionibus ad Scholiastam uteretur. Quam- 278
quam in utroque frustra optavit: illo suam stationem huic anteponente: hoc discere adhuc, quam docere, malente: caeterum iis mox publice commutationibus secutis, ut neuter eorum vocaretur. Neque tamen de Scholiasta edendo spem abiiciebat, certe de eo cogitare non desinebat, frequenter illud usurpans,

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem. ***)

Interea levabatur pectus, hydrope ad inferiores partes descendente, ortoque inde pedum crurumque tumore; qui si resedisset, ut pedes calceari possent, foras ambulare constituebat, hoc unum ad sanitatem deesse sibi putans. Iam scholas, per hiemem aliquoties intermissas, repetebat: easque bis terve denuo habuerat, quum pedes, et crura, abeunte tumore, ad pristinum modum redire viderentur. Hoc ipse signum depulsi morbi esse putabat: re vera erat indicium instantis casus gravioris, hydrope ad pectus et superiores partes adscendente. Nam die undecimo Maii, quum per totum diem consueto more degisset, domi ambulasset, cum

---

*) Haec quam vere fassus sit optimus Wyttenbachius, in eius Vita ostendit Cl. Mahnius p. 161. sq. BERGMAN.

**) Amstelodami, forma octava, typis Petri den Hengst, A. 1793.

***) Virg. Eclog. X, 1.

suis et amicis eum invisentibus suaviter confabulatus esset, et ad coenam ei vel sopor obreperet, vel cogitatio minus quam antea praesens constaret, tempestive ad quietem se
279 dedit. E qua solito maturius, ac primo diluculo, evigilans, solus surrexit, quod alias iuvante famulo faciebat, et in sella consedit, dicens sibi minus bene esse: iubet, maiorem filiam vocari: haec advolat continuo: ille interroganti nil respondet, quod intelligi posset: apparent alienatae mentis indicia: verba excidunt Graeca, Latina, alia non magis intellecta: nutu manibusque significat, velle se in lecto reponi: reponitur, ac dum tollitur ac transfertur, ultimam edidit vocem, significans caput sibi dolere: positus iacuit quietus, immotus, sine sensu: certe sensus indicia nulla exstabant. Venientibus mox medicis visum remedia adhibere: adhibita cum alia, tum vesicatoria, tum vero hirudines temporibus admotae, frustra fuerunt. Quo cognito, visum non diutius torquere morientem. Qui, ut semel in lecto positus erat, ita per duos dies duasque noctes, in febri quamvis magna, tamen in stupore et, ut diximus, sine motu sensuque iacens, die decimo quarto Maii, hora vespertina decima, exspiravit; ut plane, quod de Gorgia fertur, *) eum frater fratri, somnus morti, tradere videretur.

Ergo illa naturae facilitas et *εὐκολία*, quae Ruhnkenio fons morum actionumque exstitit, eadem ei ad extremum perpetua fuit vitae comes: eadem ei et *εὐθυμίας*, et *εὐγηρίας*, et *εὐθανασίας*, vel adiutrix vel effectrix fuit: eadem et
280 vitam ei hilarem, et senectutem tranquillam, et mortem placidam, reddidit. Ac de senectute quidem sua poterat idem praedicare, quod moriens ille apud Xenophontem **) Cyrus, nulla eam in parte infirmiorem esse iuventute. Sustentabatur iisdem, quibus antea, studiis: integra erat corporis firmitas et agilitas, acies oculorum auriumque integra: menti constabat et ingenii acies, et memoriae fides, nec modo constabat, sed augebatur adeo quotidiana meditatione. Porro, quae fere caussae apud plerosque obsunt placidae morti, corporis dolores, sollicitudo de suorum fortunis, metus rerum post hanc vitam: harum in eum nulla cadebat. Morbum ac dolores vix sensit. De suorum fortunis, animo fuit fidente et securo. Mortem adventantem, ut naturae necessitatem dudum mente praeceptam, tranquillus tacitusque exspectabat. Et, ut in aliis vitae negotiis, quid cras et postea

*) Notissima sunt verba Gorgiae Leontini: *Ἤδη με ὁ ὕπνος ἄρχεται παρακατατίθεσθαι τἀδελφῷ.* Aelian. Var Hist. II, 35. FR.

**) Cyropaediae VIII, 7, 3. quem locum memorat Cicero de Senectute cap. IX.

futurum esset, non magnopere curabat, eaque et praesentia et venientia leviter ac placide, solitaque sibi vel facilitate vel securitate tractabat; ita, quid post hanc vitam ipsum exspectaret, nec sollicitabat eum, nec angebat: acquiescebat in Socratica ratione, cuius illum in primis redditum a Cicerone *) locum et tenebat et subinde usurpabat: *Non enim temere, nec fortuito, sati et creati sumus: sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano, nec id gigneret aut aleret, quod, cum exantlavisset omnes labores, tum inci-* 281
deret in mortis malum sempiternum: portum potius paratum nobis et perfugium putemus. Quo utinam velis passis pervehi liceat! sin reflantibus ventis reiiciemur, tamen eodem, paulo tardius, referamur necesse est.

In hunc Tu portum, o Ruhnkeni, iam pervectus, iam tutam tranquillamque sedem in beatis beatorum regionibus obtineas! Nos, qui eodem tendimus, et adhuc in huius vitae fluctibus iactamur, Te et virtutum tuarum meditatione, et bene factorum grata recordatione, perpetuo celebrabimus!

---

*) Tusc. I, 49.

NOMINA QUAEDAM BATAVA

LATINE, BELGICE, GERMANICE EXPRESSA AD IUVANDAM VERAM PRONUNCIATIONEM.

Latin.	*Belg.*	*German.*
Abreschius	Abresch	Abreskh
Boschius	Bosch	Boskh
Docverenus	Doeveren	Dúhferen
Gallyus	Gally	Gallei
Hemsterhusius	Hemsterhuis(—huys)	Hemsterheus
Hoogeveenius	Hoogeveen	Hohgefehn
Koenius	Koen	Kuhn
Luchtmansii	Luchtmanns	Löchtmanns
Nieuwlandius	Nieuwland	Nihwland
Oosterdykius	Oosterdyk	Ohsterdeik
Oudendorpius	Oudendorp	Audendorp
Paradysius	Paradys	Páradeis
Röverus (Roev.)	Röver	Ruhfer
Ruhnkenius	Ruhnkenius	Ruhnken
Schultensius	Schultens	Skhültens
Te Water (—terus)	Te Water	Tĕ Wāter
Valckenarius	Valckenaer	Falckenär
Wyttenbachius	Wyttenbach	Weittenbach

ADNOTATIONES CRITICÆ ET GRAMMATICÆ

BONARUM LITERARUM

STUDIOSIS ADOLESCENTIBUS SCRIPTAE

Pag. huius ed.

1. versu 2. *serior.* Comparativum hunc, quem negant esse Ciceronianum (vid. Krebs. Antibarb. pag. 723. ed. 3.) vitare Wyttenbachius poterat, si *tardior* scripsisset. Neque tamen non sunt Latina, quae parum esse Ciceroniana videantur. De adv. *serius* cf. adnot. mea ad Muret. Vol. II. pag. 72.

— vs. 9. pro *praesertim* rectius fuerat *inprimis* vel *maxime.* cf. ad Muret. Vol. II. pag. 211.

— — 29. *chalcographos.* Vid. infra ad pag. ed. pr. 192, 20.

2. — 5. *peculiarem.* Immo *separatam, singularem.* cf. Krebs. l. l. pag. 578. sq. et infra 38, 14. 44, 15. Praeterea *ad calcem* non bene scripsit Wyttenbach. Debebat *in extremo libro* vel, quoniam statim sequitur *in libro*, simpliciter *in extremo.* De *calce* vid. Krebs. l. l. pag. 199.

— — 9. *scholia.* Vid. infra ad pag. ed. princ. 51, 3.

— — 10. *cum ipso — perpetuitate ac filo.* Sic ed. princ. Bergm. et Lindemann. Equidem edi iusseram *cum ipsa* etc. sed operae non paruerunt.

— — 21. *Octobre. Octobri* scribendum fuisse satis constat.

Pag. ed. princ.

2. vs. 14. *cum ubique, tum praesertim in nostra Batavia.* Sic dici nemo hactenus [adhuc] animadvertit, neque dici posse videtur ex ingenio vocis *praesertim*, quae ubique significat *καὶ ταῦτα, zumal.* Dicendum igitur erat: *tum maxime*, vel *tum praecipue*, vel *tum inprimis*, [vel *tum etiam*] vel *tum* sequente superlativo. LINDEMANN.

— — 16. *per eruditum terrarum orbem.* Ego sic potius scripsissem: *per terrarum orbem, ubicunque eruditi homines sunt;* vel etiam sic: *ad omnes toto orbe terrarum eruditos homines.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 212. Krebs. Antib. pag. 560. sq. cf. infra pag. 232, 3.

3. — 3. *rite laudari.* Immo *recte* vel potius *digne.* Nam *rite* apud veteres non fere legitur nisi de re *more institutoque* peracta.

— — 8. *nil*, quo unice delectari Wyttenbachium videbimus, ab optimis prosae orationis scriptoribus multo minus frequentari quam *nihil*, notum est tironibus quoque.

Pag. ed. princ.

4. vs. 1. *et (me) ad Ruhnkenii luctum renovavit.* Non facile dici *aliquem*, sed potius *alicuius mentem animumve ad luctum renovare*, contendit Lindemannus, allato loco Ciceronis de Orat. II, 48. ubi legitur *animos equitum Rom. ad Q. Caepionis odium renovare.* [Cf. ad eum locum Ellendt.] Quae etsi iusta habeatur reprehensio, de quo nos quidem nondum statuere audemus, certe non cadit in haec Wyttenbachii verba, ubi rarior dictio *et (me) ad luctum renovavit* excusationem habet propter praecedentem frequentiorem *et sua me gr. perculit:* nam quin *casus aliquem percellere* recte dicatur, nemo dubitat. Iam vero in tali orationis structura saepe fieri, ut de duobus diversae proprietatis ac potestatis verbis cum altero magis quam cum altero conveniat sequens nomen, constat inter omnes qui in optimis veterum scriptis non plane hospites sunt. BERGMAN. — Non repugno equidem; verumtamen magis placeret, si sic scripsisset Wyttenbachius: *et sua grav. vehementissime perculit animum meum et ad R. luctum renovavit.* Nam quod statim sequitur *ex animo excussit*, in iis facile vitari eiusdem repetitio vocabuli poterat.

— — 8. *cuicuimodi.* Cf. Orell. ad Cic. pro Cael. §. 24. ed. min. pag. 24.

5. — 7. *argumento praesenti.* Immo *huic argum.* vel *argum. proposito, suscepto.* Quod mox vs. 9. legimus adverb. *debite*, quo veteres usi esse non videntur, ab analogia defendit Lindemannus probante Bergmano.

7. — 21. *neque enim in eo quis genere.* Vix dubites, quin rectius accommodatiusque quam *quis* fuerit *quisquam.* Cf. infra 80, 14.

8. — 18. *multesimo.* Lucretianum esse, ex L. VI, 651., iam a Nonio pag. 136. enotatum, monuit Lindemannus. Significat vel minimam, quae cogitatione fingi possit, partem, idem quod infra [pag. 9. vs. 5.] *vel levissimum momentum* dicitur. BERGMAN.

— — 19. *prouti in libra — Sic ingenia.* Lindemanni admonitio, *prout* nunquam significare *ut* vel *sicut*, licet vera sit, opportuna certe non est, nec ad h. l. accommodata. Non similitudinem tantum, sed similiter comparatam dissimilium rerum, librae et ingenii, rationem declarare voluit Wyttenbachius. Sensus est: *ad eam rationem qua in libra* cet. — *non aliâ ingenia* cet. nec simplex *ut* postulat, sed multo magis compositum *prout*, quod sic sequente *ita* legitur apud Plinium Hist. Nat. V, 9. et XXVIII, 2. locis vel a Schellero laudatis in Lex. voce *prout.* Idem valet de duobus aliis locis, item a censore notatis, infra pag. 55. et 233. [ubi vid. adn.] BERGM.

9. — 11. *enthusiasmi.* Cf. Krebs. Antibarb. pag. 322.

11. — 5. *ut cum Poeta loquar.* id est, *ut ipsis poetae verbis utar*; si quidem Callimachei loci, in annotatione subiecta appositi, sententiam ita expressit Wyttenb., ut dictionis habitum et formam simul spectaret: quo sensu recte dicitur *cum aliquo loqui.* Similis est ratio alterius loci p. 30. ubi *ut cum Tullio* inquit *loquar*, adscriptis ipsis Ciceronis verbis. Nec abhorret illud apud Gellium *cum Euandri matre loqui*, de iis qui obsoletis vocabulorum dictionumque formis delectabantur. BERGMAN. — Vid. Krebs. l. l. pag. 264.

12. — 2. *censebat.* Ciceronis qui sequitur consuetudinem, haud facile alium modum quam coniunctivum posuerit post *quippe qui* particull. In loco orat. pro Milone §. 47. utique scribendum est sic: *quippe; si ille obvius ei futurus omnino non erat.* Quae leguntur de Nat. DD. I, 11. extr., in iis non dubito quin

Pag. ed. princ.

coniunctivus *revocet* probandus sit. Cf. Zumpt. Gr. L. §. 565. ed. 9. Krueger. Gr. L. §. 614. adn. 4. Quod statim sequitur *in praesentiarum*, de eo conferendum cumprimis aio Brem. ad Nepot. XXIII, 6, 2. et Doederlin. in Synon. I. 22. pag. 139. ac facile concedo rarum illud quidem esse (vid. Krebs. Antibarb. pag. 406.) neque tamen adeo religiose vitandum quam visum fuit quibusdam Grammaticis. Nam est profecto ubi commodissime aptissimeque ponatur.

12.vs. 12. *proficiscitur — ut — se conferret, et — inviseret.* Animadverte temporum consecutionem, quam vocant Grammatici. Praesenti subiungitur imperfectum, recte h. l., quia praesens historicum vi praeteriti ponitur. LINDEMANN. — Cf. Zumpt. Gr. L. §. 501. Krueger. §. 622. Paullo post scribendum erat *deverticuli.*

— — 17. *non nisi paucos.* Immo *paucos tantum.* Omnino Wyttenb. *non nisi* particulas haud raro parum eleganter usurpavit, velut in his (vs. 8.): *non nisi futuri Theologi discebant.* cf. Zumpt. §. 801. De vv. *quippe quo — adduxerat* cf. supra ad 12, 4.

— — 20. *locos.* De hoc vocabulo satis fuerit provocasse ad Krebs. Antib. pag. 469.

13. — 13. *de die in diem.* Sic nunc saepe loquuntur, veteres non item, quibus unice probabatur *in dies.* (cf. Hand. Tursell. II. pag. 207.) Quare miror Zumpt. in libro tironibus scripto *Aufgab. zum Uebersetz.* etc. pag. 265, 6. ed. 4. *de die in diem* commendare potuisse.

14. — 1. *propius abesse.* Cicero ad Atticum I, 1, 2. *quoniam propius abes.*

— — 5. *duumviri illi.* Parum apte Bergerus et Ritterus vocantur *duumviri*, de quo vid. Krebs. in Antibarb. pag. 310. sq. Scribi simpliciter oportebat *viri illi;* nam ne *duo* quidem h. l. addi licebat. De ipsa forma nominis *duumviri* (= *duoviri*) vid. Zumpt. Gr. L. §. 124.

— — 9. *quod an item — inventurus esset — dubitabat.* More et exemplo optimorum scriptorum dicendum erat: *quod num item* etc. vel sic: *quod an item — inventurus non esset — dubitabat.*

— — 16. *biennio postea.* Sic raro admodum veteres pro *bienn. post;* vid. Zumpt. ad Cic. Verr. V, 54. 142. ubi ex optimis libb. *perbreri postea* editum est. Simil. infra pag. 41, 13. 68, 15. *viginti annis postea.*

— — 22. *Latinae orationis puritatem* frustra defendit Bergmanus. Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 145. sq. et Krebs. Antibarb. pag. 656. quem eundem cf. etiam de *aevi* vocabulo, quod statim sequitur, pag. 139. disserentem. Nec vero pro genitivo dici licebat *ex recentiore aetate.* Quodsi forte vitare Wyttenbachius duplicem genitivum studebat, facile sane poterat: *bonorum librorum, qui recentiore aetate (memoria) scripti essent;* et vide ipsum pag. sq. vs. 14.

15. — 7. *nisi forte naturalis ea sit.* Opus in hac formula indicativo erat, de quo pleni libri sunt disputantium grammaticorum.

18. — 7. *nisi probandum, tamen ferendum.* Dici vix potest quam saepe in talibus peccetur; cf. mox vs. 15. it. 30, 5. Scribendum erat, *si non (si minus) probandum, tamen (at, certe, at certe) ferendum* vel *at ferendum tamen.*

— — 13. *duumvirorum.* Immo *duumvirum;* sed vid. ad pag. 14, 5.

Pag. ed. princ.

19\. vs. 7. *in animum suum inducere.* Pronomen melius abest; quamquam sic dixit Terentius Heaut. V, 4, 5. *ne istuc in animum inducas tuum.* Ceterum si verum est, quod asseverat Madvigius in additament. ad Gr. Lat. pag. 11. **), Livii esse *induco in animum* (cf. Drakenborch. ad 1, 17, 4.), *animum induco* Ciceronis, fortasse in eiusd. orat. pro P. Sulla §. 83. delenda esse videatur praepositio.

— — 18. *nobile ac divite.* Dicendum *nobili.* Cf. Priscian. VII, 9. Tom. I. p. 330. *Nobile* esset nomen proprium, ut *Iuvenale, Martiale.* Tacit. Hist. IV, 35. ubi *Civile.* Cf. Conr. Leop. Schneideri Formenl. der Lat. Sprache I. p. 224. Sic intelligendum est Charisii praeceptum p. 111. *Nobile* (abl.) *si homo vocatur, nobili si res aliqua praedicetur.* At vero dissentire videtur idem Charis. ead. pag. paullo post, ubi sic: *Nobile. Cicero de iure civili:* Aliquo excellente et nobile viro; *id etiam Plinio asserente.* LINDEMANN.

— — 20. *diverticula.* Cf. ad pag. 12, 12.

20\. — 8. *unice.* Longe praestat *eo tantummodo consilio* vel *hac una (sola) de causa.*

21\. — 7. *admirabilem sibi virum informasset.* Mallem Wyttenb. dixisset *admir. vir. coniectura informasset* vel *cogitatione depinxisset, cogitatione (animo) sibi finxisset,* vel etiam simpliciter *finxisset.*

— — 9. *ab ore pendebat.* Virg. Aen. IV, 79. *pendetque iterum narrantis ab ore.* Ovid. Heroid. I, 20. *Narrantis coniux pendet ab ore viri.*

— — 10. *scholis assiduam operam navabat.* Non puto Wyttenbachium in his satis congruenter consuetudini Latinorum convenienterque scripsisse. Neque enim tam rebus (ut h. l. *scholis*) *navari opera* dici quam hominibus videtur, et haec dicendi forma adiuvandi potius opisque ferendae et parandae utilitatis significationem habet quam studiose audiendi et frequentandi; cf. ipse Wyttenb. infra pag. ed. pr. 64. 15. Quamobrem satius erat scripsisse: *scholis operam dabat* vel *scholis assidue operabatur;* et posteriore quidem verbo eo magis uti licebat, quo id erat elegantius, prope dixerim sanctius, et multo maiore dignius honore, quam concedit Krebs. Antib. pag. 557.

— — 17. *exhilaravit.* Cf. infra ad pag. 56, 14.

— — 22. *quoad eius fieri potest.* Cf. ad pag. 149, 3.

22\. — 6. *dominio.* Immo *dominatione.*

— — 8. *aevum.* Cf. ad pag. 14, 22.

— — 11. *ab eo inde tempore.* Immo *inde ab eo tempore* vel potius *iam inde ab eo temp.* Cf. ad pag. 215, 9. et Krebsii Antibarb. pag. 416. sq.

23\. — 2. *pectus limpidissimis — fontibus irrigaverit.* Poetica loquutio, in qua certe *animum* pro *pectore* dicere fas erat. Cf. infra pag. 55, 16. ubi bene additur *quasi.*

— — 19. *corporeae materiae.* i. e. materiae solidae, quae et ipsa corpore constat et corporis sensibus, inprimis visu et tactu, percipitur. Quo sensu *corporeum* dixerunt Lucretius III, 176. sq. et Cicero de Univ. c. 4. et 8. BERGMAN. Vide quae adnotavimus ad Muret. Vol. I. pag. 126. 143.

— — 23. *qua quippe.* Sicut h. l. est, non solet postponi *quippe.* Aliud est autem quod apud Cic. pro Mil. dicitur cap. 12. extr. *movet me quippe lumen curiae.* Ceterum vid. ad 12, 2.

Pag. ed. princ.

24.vs. 3. *Scientiae huius est finis.* i. e. consilium, propositum, quod consequi studet, Graecis σκοπός. BERGMAN. Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 161. 348. Ellendt. ad Cic. de Orat. I, 42. Vol. II. pag. 107. sq.

25. — 9. *ditionis.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 120.

— — 10. *dissitusque.* Immo *remotusque.* Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 137. sq.

— — 18. *quod — ne altius — adscenderent.* Mire dictum: in quod qui inciderit Wyttenbachius, haud equidem ulla coniectura assequutus sum. Nisi vero similitudine alterius formae *ut ne,* quam sane erant qui pro *ut non* dici crederent, deceptus est.

26. — 7. *diverteret.* Immo *deverteret.* Cf. supra pag. 19, 20.

27. — 6. *potestas.* Immo *significatio.* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 231. et infra 109, 15.

— — 8. *adhuc.* Praestabat *etiamtum* vel *tum etiam, ad id tempus.* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 112. 115.

28. — 9. *in exemplum — Critici proponeret.* Damnari sane haec dicendi ratio non potest, sed magis placeret, si omissa esset *in* praepositio, quippe quum fere semper homo ipse, quem imitandum proponas, *exemplum* dici soleat. — De *Elogio* quod sequitur utile erit legisse Krebs. Antib. pag. 319.

— — 15. *uberius cognoscere.* Latini dicunt *diligentius cognoscere.* Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 252.

— — 19. *porro videamus.* Cic. pro R. Amer. 40. pr. *Videte iam porro cetera, iudices.*

29. — 8. *assertor.* Hanc vocem facile vitare poterat Wyttenbach. *vindicem* dicens vel *defensorem,* quae sunt probatiora in hac re vocabula. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 430. et Krebs. Antib. pag. 178.

30. — 4. *neque haec.* i. e. ne haec quidem, qua ratione saepe utuntur Quinctilianus (ad cuius X, 7, 20. vide adn. meam pag. 213.), Tacitus, Suetonius ac ceteri inferioris aetatis scriptores, qui post Augustum fuerunt; de Cicerone eiusque aequalibus vide Madvigium in Excurs. III. ad Cic. de Fin. B. et M. pag. 816. sqq. In iis quae statim dicuntur *si non venustas* scribi oportebat. vid. supra ad 18, 7.

— — 12. *linearis picturae.* Cf. ad 216, 20.

— — 14. *inde a teneris.* Vid. infra ad pag. 55, 11.

— — 17. *confabulabatur.* Decentius erat *colloquebatur.* cf. Krebs. Antibarb. pag. 237. Similiter iudicandum est de *confabulationibus* infra pag. 200, 4.

— — 20. *ansas.* De h. v. cf. quae scripsimus in adn. ad Muret. Vol. I. pag. 174.

31. — 1. *praeiudicium* h. l. est antecedens ac levius vulgi iudicium, quod deinde graviore magnorum virorum *iudicio* et auctoritate confirmabatur. [Vid. Krebs. Antib. pag. 619.] Alibi minus Latine, instar Gallorum *préjudice,* in malam partem sumitur de praeoccupata [vel potius praeiudicata] quae dici solet opinione. BERGMAN. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 312. De vv. *in exemplum* vs. 4. vid. ad 28, 9.

— — 8. *stationes.* Immo *munera* vel *munia,* quod apud Ciceronem rarius est. Aptum h. l. etiam *provinciae* vel *officii* vocabulum fuisset. Cf. ad pag. 112, 14.

Pag. ed. princ.

32. vs. 16. *hunc errorem errassent.* Vid. Taubmann. ad Plaut. Mil. Glor. II, 4, 47. Ceterum Lexica tacent de hac formula. LINDEMANN. Vid. adn. m. ad Xenoph. Hier. II, 8. et Krueger. Gr. L. §. 304. Ego hic scripsissem: *sic* vel *in hanc partem errassent.*

33. — 4. *rite.* Immo *recte.* Vid. ad 3, 3.

— — 13. *a Latinis Literis desuesceret.* Silius Ital. III, 575. sq. *Gens ferri patiens ac laeta domare labores Paulatim antiquo patrum desuescit honori.* Cicero Cluent. 40. *multitudinem ium desuefactam a contionibus.* Cf. infra pag. 138, 3. — Paulo post vs. 20. pro *adhuc* praestabat *tum* scribere. cf. ad 27, 8.

34. — 11. *praesens locus.* Scribendum erat: *is quem tum maxime tractabat locus.* Cf. ad 5, 7. Mox in verbis vs. sq. *animadvertebat ad compositionem* omittenda erat praepositio, siquidem *animadvertere* non construitur nisi cum simplice accus. Cf. Krebs. Antib. pag. 160.

— — 17. *uno et continuo tenore.* Livius XXXV, 16. *uno et perpetuo tenore.* XLIV, 13. *aequali tenore.* vid. Glossar. Livian. pag. Kreyss. 659. Ciceronis est *uno, ut aiunt, tenore.* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 359. qui ipse nonnunquam bene addidit *quasi: uno quasi tenore.*

35. — 1. *exercitio. Exercitium* pro *exercitatione* perinde vitandum est ut *exercitamentum.* Quod statim sequitur *sponte* et apud meliores non absolute dicitur, sed semper coniungi cum pronomine solet, pro eo melius hic est *ultro.* cf. Doederl. Synonym. III. pag. 103.

37. — 1. *ut in proverbio est.* Sic recte Wyttenb. et sic Cicero Orat. §. 235. Idem dici licebat *ut proverbio dicitur,* pro quo nunc multi perperam scribunt, *ut in proverbio dicitur.* (cf. infra pag. 110, 23.) Cicero Phil. XIII, 12. extr. *quod proverbii loco dici solet.*

— — 2. *modo in hoc, modo in alio.* Immo *modo apud hunc, modo apud alium,* vel *modo huius, modo alius.* Vid. adn. m. ad Quinctilian. X, 2, 15.

— — 10. *nexu.* De hoc vocabulo, quod nunquam eam, qua h. l. positum est, significationem habuit apud veteres, vid. Krebs. Antib. pag. 525.

— — 15. *in adversaria.* Malo *in commentarios. Adversaria* quae Romanis fuerint, docent Lexica. Vid. Krebs. Antibarb. pag. 132. In verbis paulo post sequentibus *primum, ut* etc. est fortasse qui *quod* particulam et indicativos requirat, sed habet Wyttenbachius quo quae scripsit tueatur. Cf. pag. 44. vs. 5. sqq.

38. — 1. *inductio* est, quae Graecis rhetoribus ἐπαγωγή dicebatur. Quod sequitur *sub manu* idem est quod *sub manum* (vid. Brem. ad Sueton. Octav. 49.) vel *inter manus,* de quo vid. Krebs. Antib. pag. 482.

— — 12. *quibusvis.* Immo *quibusque* vel potius *singulis.*

— — 14. *compendio.* Hanc vocem alio sensu usurpabant veteres. Satius erat *libellum* dixisse. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 365. Krebs. Antib. pag. 230. Mox pro *peculiaribus* dicendum erat *singularibus.* cf. ad pag. nostr. 2, 5.

— — 22. *animadversionibus.* Hoc voc. pro *adnotationibus* usurpare absurdum est. Vid. Krebs. Antib. pag. 159.

Pag. ed. princ.

39. vs. 20. *forte aliarum occupationum multitudine impediti.* Dicendum *fortasse.* Nam *forte* in coniectura locum nunquam habet, nisi in formulis his: *si forte, nisi forte, ne forte,* [*num forte.*] LINDEMANN. contra quem frustra disputat Bergmanus.

40. — 6. *notavit.* Malo *adnotavit.*

— — 15. *spuria.* Immo *adulterina.* Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 151. Krebs. Antib. pag. 740. Cf. infra 42, 16. 49, 20. 21. 275, 14.

— — 18. *interpolatorum.* Tertulliani hoc est vocabulum de iis qui librum aliquem alienis verbis adulterant, corrumpunt, vitiant; dicere licebat *corruptores.* Cf. Krebs. Antib. pag. 438. sq.

— — 22. *munerisque adeptionem.* Vid. ad 61, 17.

41. — 7. *posteaquam,* non *postquam,* esse formam veram et germanam, qua utatur Cicero, asseverat Madvig. in additament. ad Gr. Lat. pag. 11. De *anteaquam* vid. infra ad pag. 201, 19. De structura cum plusquamperf. vid. Madvig. in Gr. §. 338. b. adn. 1. et Zumpt. §. 507. extr. De vv. *biennio postea* vs. 13. cf. ad 14, 16.

42. — 3. *titulus.* Ciceronis est *inscriptio, index;* neque tamen repudiandum videtur quod posuit Wyttenb. Vid. Krebs. l. l. pag. 771. Paulo post mallem *Epigrammatis* pro *Epigrammatibus* scripsisset.

— — 19. *quod — immunis esset.* Magis placet indicativus.

43. — 1. *coactum* hoc sensu e Gellio est I, 3. fin. XVI, 14. Utrobique cum adv. *nimis* coniungitur. LINDEMANN. Quinctilianus *arcessitum* vocat; sed apud eundem haec tamen leguntur IX, 4. extr. *Dissimulatio curae praecipua, ut numeri sponte fluxisse, non arcessiti et coacti esse videantur.* Apud Cic. Brut. §. 274. habetur simile *longius ductum;* quamquam illic libri nonnulli *in longius ductum* praebent.

44. — 5. *alterum, ut* etc. Cf. ad pag. 37, 15.

— — 7. *praeparato.* Sufficiebat sane *parato.* cf. Krebs. l. l. pag. 621.

— — 11. *sanitatemque.* Hoc vocab. saepius de animi quam de corporis (bona aut infirma) valetudine usurpatur. cf. Krebs. Antib. pag. 703. Haud raro Wyttenbach. de corporis valetudine dixit.

— — 15. *peculiarem.* Immo *praecipuum, proprium.* Vid. Matth. ad Cic. epist. select. CVIII, 1. et cf. supra ad 38, 14. 2, 5.

46. — 7. *triumviros.* Vid. ad 14, 5.

— — 14. *si ad praesentem inopiam respiciamus.* Dicendum erat: *si eam quae hodie est* vel *si hanc inopiam spectemus, cogitemus.* Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 360. Krebs. l. l. pag. 692. Non aliter statuendum de sqq. vs. 21.

— — 16. *adversitatem. Temporum adversitas* [de temporum iniquitate] vereor ut quisquam unquam Romanorum dixerit. Plinium tantum auctorem laudant, qui de quadam naturali ἀντιπαθεία animalium quorundam inter sese utitur Hist. Natur. XI, 25. Sed tamen felicissime puto efformatum vocabulum, maxime in hac membrorum concinnitate. LINDEMANN. — De vv. mox seqq. *in adolescentia* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 209. II. pag. 375.

47. — 7. *his terris ereptum.* Curtius X, 5, 10. *in flore aetatis ereptum esse rebus humanis.*

— — 15. *subactum — iudicium.* Cic. de Orat. II, 30, 131. *Subacto mihi ingenio opus est, ut agro non semel arato.* figura ab agro deducta, qui aratro et rastro mollitur. Sed hanc loquutionem negant usquam poni posse, nisi ubi aperta fiat et manifesta agri mentio et eius cum ingenio comparatio insti-

Pag. ed. princ.

tuatur. Quamobrem Wyttenbachio *excultum* potius vel *exercitatum* videtur dicendum fuisse. Cf. Krebs. Antib. pag. 746. coll. 747. quem nollem praetermisisse haec verba Livii (XLII, 52.): *a pueris eruditi artibus militiae, tot subacti atque durati bellis.*

48. vs. 1. *animadversionibus.* Cf. ad pag. 38, 22.

— — 3. *eruditissimis adeo.* Immo *eruditissimis etiam.* De *adhuc* vs. 11. cf. ad pag. 27, 8.

— — 13. *infrequenter*, i. e. *raro*, nulla prorsus auctoritate veteris scriptoris nititur. Hic quidem *parum frequenter*, *parum studiose*, scribi licebat. De vv. quae antecedunt *et ipsis* cf. Zumpt. §. 698. Krueger. §. 417. adn. 4.

— — 21. *explicitoque.* Ciceronis erat *explicatoque*; it. *explicavit* pro vulgari *explicuit* pag. 142, 1.

49. — 1. *editionisque.* De h. v. scite et prudenter disputavit Krebs. in Antib. pag. 313.

— — 6. *ad finem — saeculi. Finis* vocab. (de quo vid. Krebs. l. l. pag. 359.) si quidem h. l. vitari oportebat, *ad exitum* dici profecto licebat.

50. — 1. *Auctorum classicorum.* Vid. adn. m. ad Quinctilian. X, 1, 48. ad Muret. Vol. II. pag. 53. et Krebs. Antib. pag. 182. sq. 217. sq.

— — 14. *abusu.* Immo *malo perversoque usu.* Cf. Krebs. l. l. pag. 111.

— — 16. Adhuc scribebatur *τεχνόγραφοι.*

51. — 3. *scholiis — Byzantino aevo compilatis ex commentariis Grammaticorum nunc perditis.* Nihil h. l. neque de *scholiis* dicam, de quibus satis habeo provocasse ad Krebsium l. l. pag. 707., neque de *aevo Byzantino*; sed quod Wyttenb. scripsit illa scholia *ex commentariis* grammaticorum *compilata* fuisse, id plane perversum est. Neque enim quisquam veterum unquam dixit *librum ex libro* alterius *compilatum* esse: qui qua ratione *compilandi* verbum usurpaverint, satis docent Lexica; et vid. Krebs. l. l. pag. 231. Praeterea, etiamsi forte probaveris *perditis*, ego tamen haud cunctanter scripsissem *deperditis.* Cf. ad pag. 125, 20. Quae quum ita sint, sic potius dicere debebat Wyttenb.: *scholiis — Byzantiorum grammaticorum aetate furtim congestis (collectis) ex commentariis grammaticorum quos compilaverant nunc (hodie) deperditis.*

— — 5. *maioris pretii aestimandus.* Nunquam vel rarissime veteres dixerunt *maioris (multi) aestimare*, sed *pluris (magni) aest.*, iidemque *pretii* vocab. omiserunt, nisi si forte verb. *esse* in hac formula poneretur, velut in his Ciceronis (ad Q. fr. 1, 2, 4.): *parvi pretii est, qui iam nihili sit:* quoniam genitivi illi *(magni, permagni, pluris, maximi, plurimi* etc.*)* substantivorum loco habebantur; ideoque etiam minime verum iudicari potest, si quis ad eos *pretii* voc. supplendum dicat. Itaque h. l. *pluris aestimandus* scribi necesse erat.

— — 19. *mere grammatico.* Haud scio an praestet *plane grammatico.*

52. — 10. *Interpolatoris.* Cf. supra ad pag. 40, 18.

— — 11. *glossis.* Vid. Krebs. Antibarb. pag. 374.

— — 23. *excerpendi.* Cf. Krebs. l. l. pag. 335.

53. — 10. *Glossariis.* De h. v. vid. Krebs. l. l. pag. 374. De sq. *rite* cf. ad 3, 3.

54. — 12. *sponte.* Cf. ad pag. 35, 1. De vv. *sub manu* vid. ad pag. 38, 1.

Pag. ed. princ.

54. vs. 22. *unus omnium in tota antiquitate maxime.* Hoc non posse probari, ex iis apparet, quae de h. v. disputavit Krebs. l. l. pag. 165. sq. Itaque sic potius scribendum erat: *unus omnium antiquis temporibus maxime, unus omnium apud antiquos maxime, unus inter omnes antiquos maxime, unus ex omnibus antiquis maxime;* vel quoniam dubitare non licet, quin *antiquitas* de iis qui antiquis temporibus vixerunt hominibus dici queat, etiam sic: *unus totius antiquitatis maxime.* cf. Cic. or. pro C. Rabir. Post. cap. 9. §. 23. *Virum unum totius Graeciae facile doctissimum, Platonem.*

55. — 2. *prouti — sic.* Sic sane pro *sicut — ita (sic)* non dicunt Cicero et optimi eiusdem aetatis scriptores, apud quos *prout* idem est proprie quod *pro eo ut;* sed cf. tamen quae supra adnotata sunt ad pag. 8, 19.

— — 6. *in numerato habeat.* Cf. adn. ad pag. 135. ed. huius. Quinctiliani haec sunt: *de actore facile dicente ex tempore* (dictum est): *Ingenium eum in numerato habere.*

— — 11. *a teneris.* Immo *a pueris* vel *in teneris,* quod nunc ex Medic. et melioribus codd. legitur apud Virgil. Georg. II, 272. ubi vid. Wagner. Quinctilian. 1, 2, 18. *futurus orator assuescat iam a tenero non reformidare homines.* Columell. de R. R. V, 6. *plurimum enim refert, ut eam partem caeli spectent (arbores), cui ab tenero consueverunt.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 410. Krebs. Antib. pag. 765. Haud. Tursell. I. pag. 22.

— — 16. *quasi irrigarent.* Cf. adn. ad 23, 2.

— — 19. *prae caeteris.* Malo *praeter caeteros* (quod Quinctilianus XII, 10, 7. etiam *supra caeteros* dixit.) Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 156.

— — 21. *prosáici.* Rectius *prosae* vel etiam *prosae orationis scriptores.* BERGMAN. Cf. infra ad pag. 144, 11.

56. — 1. *Deus.* Cf. Ellendt. explicatt. ad Cic. de Orat. 1, 23, 108. Vol. II. pag. 66.

— — 14. *orationis elegantia — ornaret et quasi laetificaret.* Animadvertatur usus metaphoricus verbi *laetificare,* similis alii *exhilarare* supra pag. 21. infra 137., id est, adspectu veluti laetum et hilarem reddere. Cicero de Nat. Deor. II, 40. *Sol — quasi tristitia quadam contrahit terram, tum vicissim laetificat, ut cum coelo hilarata videatur.* Ita Graeci *φαιδρὸν πρόσωπον laetum hilaremve vultum* dicunt, proprie *lucidum,* et verbum *φαιδρύνειν, lucidum reddere, exhilarare.* BERGMAN.

— — 19. *veluti.* Apud Ciceronem *velut* nondum sic dicitur, sed *quasi, tanquam.* Cf. infra ad pag. 62, 1. — De vv. quae mox sequuntur *recentiore aetate* cf. haec Ciceronis (de N. D. II, 2, 6.): *et apud Regillum bello Latinorum — et recentiore memoria iidem Tyndaridae Persen victum nuntiaverunt.*

58. — 2. *notae.* Immo *adnotationes.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 316. Krebs. Antib. pag. 534. — Mox vs. sq. *degressio* scribendum erat. Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 277.

— — 9. *animadversum.* Hoc verbum in hoc genere aeque diligenter vitandum est atque *animadversionis* vocabulum, de quo supra diximus ad pag. 38, 22. Vide Krebs. l. l. pag. 160. Quoniam autem h. l. additur *proditumque esset,* non facile poterit sic emendari, ut scribendum fuisse censeas, *adnotatum proditumque esset,* sed potius *dictum* (vel *tractatum* vel *ex-*

Pag. ed. princ.

plicatum) proditumque esset. — Deinceps itidem vitari debebat verb. *monetur*, quod nemo veterum sic uti ab recentioribus saepissime fit usurpavit. Vid. Krebs. l. l. pag. 502. sq. Itaque hic quidem praestabat *significatur* vel potius, quoniam modo *significataque pagina* dixerat, *refertur, docetur, ostenditur, monstratur, indicatur.* Infra pag. 100, 16. pro *recte mones* substitui poterat *recte admones.* Cf. ad pag. 107, 13.

58. vs. 19. *librorum callentissimo. Callere* quomodo veteres dicere consueverint, breviter declaratum est in adn. mea ad Muret. Vol. I. pag. 401. (cf. ibid. Vol. II. pag. 102.) Itemque *callens* apud Plinium maiorem, Gellium, Ammianum Marcellinum, fere cum genitivo eius rei legitur, cuius quis est *peritissimus.* (Cf. Gell. 16, 10. *ius civile callens.* Ammian. 15, 7. *fatidicarum sortium scientissime callens.* Columella de R. R. III, 17. *in re rustica multum callentibus.* Ammian. 15, 2. *ad innectendas letales insidias vitae simplici perquam callens.* 21, 3. *ad perstringendum fallendumque miris modis ab aetatis primitiis callens.*) Sed superlativus nusquam legitur apud veteres scriptores, a quorum ratione eo minus licet recedere, quo magis cum ipso illo vocab. copulata est atque connexa accuratae scientiae peritiaeque significatio.

59. — 1. *cognoscens.* Immo *quum cognovissem.* Cf. ad 140, 3. (214, 6.) Paulo ante pro *adhuc* dicendum erat *etiamtum.*

— — 5. *qui harum rerum usum habent — facile intelligat.* Sic ed. princ. item Bergman. et Lindemann.; verumtamen dubitari nullo modo potest, quin Wyttenb. edi voluerit, *qui har. rer. us. habeat — fac. intelligat.*

— — 17. *in tota Literatura.* Scribendum erat *in omnibus literis, in omni genere literarum.* Vid. Krebs. l. l. pag. 468. sq. — Quod *libellus* vocatur *doctissimus*, non est vituperandum, quum *doctus* etiam de inanimis dicatur. Vid. Lexica et Krebs. l. l. pag. 303. Cf. infra ad 149, 8.

60. — 14. *celebrari coeperunt.* Si *celebr. coepti sunt* scripsisset Wyttenbach., id mihi quidem magis placeret, quippe valde probanti quae disputavit Krebs. l. l. pag. 220. sq.

61. — 2. *ad popularem captum.* Ne in his quidem Wyttenb. satis observavit optimorum scriptorum loquendi consuetudinem: apud quos quum haec tantummodo formula legatur, *ut est captus*, adiuncto genitivo plural. velut *hominum, Germanorum* (vid. Morus in Indice Latin. Iul. Caesar. pag. 861.), neque usquam nisi in scriptis Gellii, Appuleii aliorumque huius generis doctorum *supra captum, pro captu*, reperias: *ad popularem intelligentiam* vel tale quid optari debebat.

— — 12. *ad — munus provectus.* Minus bene nunc dicere solent *ad munus promotus.* Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 137.

— — 16. *muneris professorii.* Malo *muneris professoris.* Adiectiv. *professorius* legitur apud Tacitum Ann. XIII, 14. *audiretur hinc Germanici filia, inde vilis rursus Burrus et exsul Seneca, trunca scilicet manu et professoria lingua generis humani regimen expostulantes.* Sed multo etiam minus probari potest, quod scripsit Wyttenbach. infra pag. 89, 15.

— — 17. *adeptionem. Adeptio* rarum est vocabulum, sed Ciceronianum et non dubium; nam praeter Cic. [de Fin. II, 13. Part. Orator. 32.] etiam Quinctilianus semel eo usus reperitur V, 10, 33. Contra *assecutio*, quo saepe recentiores, qui Latine scribunt, utuntur, improbandum est. LINDEMANN.

Pag. ed. princ.

61. vs. 23. *non obesae naris.* Vid. Krebs. Antib. pag. 513. Quod sequitur *recens* etsi est sane Latinis non inusitatum scriptoribus et poetis concedendum, vitari tamen facile poterat, quum Wytt. haberet quibus uteretur, *modo, nuper admodum, nuperrime.* cf. infra ad 112, 11. 113, 17. Certe hoc adv. neque Ciceroni placuit neque Caesari; quod quum usurpassent antiquiores, quibuscum facit Sallustius (Fragm. lib. IV. *de pecore coria recens detracta.*) ab iis demum, qui post Augusti imp. aetatem scriberent, restitutum est ac frequentatum. Cf. Krebs. l. l. pag. 677. Sed ab altero adverbio *recenter* est prorsus abstinendum.

62. — 1. *veluti quidam sanitatis odor.* Vid. adn. m. ad Muret. Vol. I. pag. 134.

— — 6. *titulorum ambitione.* Malo *titulorum studio, cupiditate* vel *contentione;* haud secus enim de hac loqutione statuendum est ac si *ambitionem gloriae* de *ambitione* vel de *gloriae studio* dicas. In iis quae statim sequuntur fortasse malis *aequalitatem,* omisso genitivo. Etenim quae est voluntatum, studiorum, sententiarum consensio, ea simpliciter dici solet *aequalitas.*

— — 10. *amplius.* Immo *iam.* Vid. adn. mea ad Muret. Vol. I. pag. 127.

— — 13. *congruentiam.* Rariori vocabulo facile licebat aliud substituere: *convenientiam.*

63. — 3. *Conrector.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 288. Krebs. Antib. pag. 241.

— — 5. *luculentiore reditu. Luculentum* patrimonium, *luculenta* hereditas, *luculentae* divitiae, *luculenta* conditio et alia huiusmodi frequentantur apud Latinorum probatissimos quosque scriptores. LINDEMANN. Cf. infra pag. 112. extr. 185, 7. Est enim *luculentum* idem quod *probabile, was sich sehen lassen kann,* sich nicht zu verkriechen, nicht zu schämen braucht, quod nobis saepe dicitur *anständig* vel *hübsch:* qua eadem significatione etiam *honestum* usurpatur. Ex multis veterum locis hunc unum sufficiat protulisse Varronis R. R. II, 6. de asinis: *Videndum ut sumat firmos, omnibus partibus honestos (hübsch), corpore amplo.* — In eis quae statim subiunguntur facile agnoscas liberiorem et Graecam structurae rationem: *plerisque — cathedris,* i. e. *quam pleraeque — cathedrae (fruuntur.)* Herodot. II, 134. *Πυραμίδα δὲ καὶ οὗτος (Μυκερῖνος) ἀπελίπετο πολλὸν ἐλάσσω τοῦ πατρός (Χέοπος.) pyramidem reliquit multo minorem patre.* quod non est *minorem quam pater fuit,* sed, *quam pater reliquit* vel *minorem pyramide a patre relicta.* Nec vero h. l. *plerisque cathedris* resolvi potest *quam sunt pleraeque cathedrae;* nisi forte malis rem ipsam pro rei attributo, quod vocant, positam iudicare, ita ut *cathedrae* pro *reditu cathedrarum* dici existimentur: quae ratio ut est Graecis pariter ac Latinis scriptoribus usitatissima, sic Herodoti loco facillime accommodatur. Vid. quae adscripsi ad Gronov. Observatt. IV. pag. 402. ed. meae.

— — 17. *praefectura* de cura vel gubernatione in singulos est apud Plinium Hist. Nat. XXVIII, 5. LINDEMANN. Illic leguntur haec: *Lucullus hanc de se praefecturam servo dederat.* — Paulo post vs. 20. praestabat *alligaret* cum *ad* praepos. construere.

Pag. ed. princ.
64. vs. 3. *porro differre.* Malo *ultra differre.*
— — 11. *ac si* tum demum rectum esset, si non *ita*, sed *perinde*, *similiter*, *aeque*, *non secus* vel simile vocab. comparativum antecederet. Itaque *ut si* dicendum fuit.
— — 14. *excerpendis.* Cf. ad 52, 23.
65. — 3. *sponte et gratis venire.* Quod sic scripsit Wytt. videtur mihi de eo cogitasse, quod Latinis dicitur *haec res mihi gratis constat* vel potius *stat* (id enim aurea aetate usitatius in hac re fuit quam *constat;* quare nunc apud Cic. Verr. lib. V. 19, 48. recte editum est *tibi stare gratis navem* pro vulg. *tibi gratis constare nav.*) pro *sponte* autem, in quo usurpando plus semel a meliorum scriptorum consuetudine descivit, scribere *ultro* debuisse. Haec si quis minus probans *veniendi* verbo adhaerescat, is per me licet hunc locum sic interpretetur: *indem er zu glauben schien, dass diese Bücher umsonst in das Haus gelaufen kämen und nicht vielmehr für schweres Geld aus den Buchhandlungen herbeigeschafft (angeschafft) werden müssten.* Hoc vero manifestum est, Virgilii versus non spectavisse Wyttenbachium.
— — 4. *gravi aere e bibliopoliis emendos esse.* Non puto Wyttenbachium de *aere gravi* antiquorum Romanorum cogitasse, sed potius id significare voluisse, quod nos dicimus *für schweres Geld kaufen*, quod erat *magna* pecunia vel *grandi* pecunia (aere) emere. Deinde pro *bibliopoliis*, quod non est usitatum, *tabernis librariis* vel simpliciter *tabernis* scribendum erat.
— — 8. *operamque ipse facere.* Malo *operamque ipse suscipere.*
66. — 1. *disertis verbis*, quod saepe usurpant nostri Cicerones, nulla auctoritate nititur. Saltem dicendum erat *diserte*, quod hac significatione habet Livius, vel *aperte, non obscure, ingenue.* Cf. Krebs. Antib. pag. 297. — Vs. sq. pro *porro* malo *posthac, in posterum.*
— — 6. *libris heluaretur.* Cic. de Fin. III, 2, 7. *quasi heluari libris, si hoc verbo in tam clara re utendum est, videbatur.* ubi cf. Madvig. — Vs. 8. mallem pro *vehementia* potius *ardorem* dixisset (cf. Krebs. l. l. pag. 799.) et vs. 13. *etiam* pro *adeo.*
67. — 14. *Catalogum.* Immo *indicem*, de quo voc. lege etiam quae Spaldingius scripsit ad Quinctil. X, 1, 57.
68. — 4. *longum sit.* Haec vv. legentes plerique omnes, opinor, clamitabunt: *Ad arma, cives! hic hostis propulsandus est.* Ego vero fateor ingenue, me in ea etiamnunc perseverare sententia, ut vera esse existimem, quae in adn. ad Quinctilian. X, 1, 118. ad Muret. Vol. I. pag. 203. et 403. proposui. Cf. infra pag. 233, 1. — Quod sequitur *excerpta* pro nihilo est. Scrib. *electa* vel *selecta.* De *apographis* vid. Krebs. Antib. pag. 167.
— — 10. *exantlare.* Vide Krebs. l. l. pag. 334. itemque de *efficacia* (vs. 12.) eund. pag. 314.
— — 12. *quae praesertim.* Satius erat omittere *praesertim* (de quo vid. ad Muret. Vol. II. pag. 211.) aut si quid addi oportebat, *quae quidem* scribere. Nam mihi quidem Wyttenb. aut formula *praesertim si, besonders (vorzüglich) wenn* vel *vorzüglich auch wenn*, deceptus sic scripsisse et hoc voluisse videtur: *die besonders auch* etc. aut *praesertim* pro *praecipue* posuisse. Sed de hoc viderint alii.

Pag. ed. princ.

68.vs.13. *Herculeo — robore.* i. e. maximo robore. Similiter Iustinus in praef. §. 2. *Herculeam audaciam* dixit.

— — 15. *viginti annis postea.* Cf. adn. ad pag. 14, 16.

69.— 5. *confabulari.* Cf. ad pag. 30, 17.

— — 7. *Nullus, aiebat, in toto terrarum orbe.* Sic positum *aiebat* non potest probari. Dicendum *inquit* vel etiam *ait*, de quo paulo quam *inquit* fortiore (*behauptete, versicherte er*) vid. adn. m. ad Muret. Vol. II. pag. 29. cf. Cic. ad Famil. II, 10. 2. Quodsi h. l. imperfecto *aiebat* unice placebat uti, singula sic erant componenda: *Nullum aiebat in toto terrarum orbe locum esse, qui item ut Lutetia cum abundaret — tum adflueret — instrumento. Ne dicam, inquit, de ingentibus* etc. De vv. *in — toto orbe* vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 482. Krueger. §. 373. adn. 1.

— — 14. *deliniendos.* Scrib. *deleniendos.* Mox vs. 16. ad mitigandum insolentiorem usum verbi *titillare* (quod Epicuri verbum esse ait Cicero, γαγγαλίζειν, γαργαλίζειν) addere Wyttenb. debebat *quasi*, sicut Cic. de Off. II, 18, 63. extr. de Fin. I, 11, 39. (ubi praeterea adiicitur *ut ita dicam*) de Nat. Deor. I, 40, 113. Cat. mai. 14, 4. Tusc. III, 20, 47. pr.

70.— 1. *si quidem.* Mihi *siquidem* potius scribendum videtur, quia hic quidem nullus dubitationi locus est. Etenim valde probo quod statuit Zumpt. Gr. L. §. 346. Recte infra 73, 9. *si quidem vellet.*

— — 5. *Numismaticae.* Numorum doctrinam dixit Eckhelius. Ceterum h. l. *opificia* dixit Wyttenb. quia quod modo posuerat *opera*, tam parvo intervallo noluit repetere. Quamquam mihi quidem magis placeret, si pro *opificiis* idem illud iterasset. De vv. *materies* et *materia* (pag. 69, 9.) cf. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 270.

71.— 5. *literato — otio.* Cic. Tusc. V, 36, 105. *quid est enim dulcius otio literato?* cf. ad pag. 74, 22. In sqq. *index et existimator* scribendum erat. Vid. Gronov. Not. in Terent. pag. ed. meae 44. sq. et quae ipse adscripsi, it. ad Muret. Vol. I. pag. 146.

— — 20. *infecit, ut arbitrentur — subscribant.* In his quoque scriptorum optimorum consuetudinem spectanti magis utique imperfecti coniunctivi placuerint.

72.— 3. *porro Hispan. peteret.* Immo *tum* vel *tum vero Hisp. pet.* quae particulae haud raro sic adduntur verbo primario, ablativis absolutis antecedentibus. Saepe Wyttenb. *porro* istud in hoc libello perperam usurpavit.

— — 7. *eius in comitatu et familia.* Non licebat *familiam* dicere, quum eos intelligeret, quos *familiarium* potius vel *clientium* nomine dignari poterat. Probabile etiam illud erat: *in comitatu et domo.* Cic. ad Att. IV, 12. *Domus te nostra tota salutat.* Quid *familia* sit, satis docent Lexica. Pro seq. *nunc* rectius erat *iam.* cf. infra 95, 5.

— — 13. *in oblivionem veniret.* Immo *in oblivionem adduceretur* (Cic. Verr. act. I. cap. 18.) vel, ut Livius V, 52. dixit, *oblivioni daretur.* Nam quod scripsit Wyttenbachius, id apud veteres non, ut nostrum *in Vergessenheit kommen*, de eo dicitur, cuius memoriam deponunt homines, cuius iam non recordantur, sed ei potius tribuitur, *qui ipse aliquid obliviscitur, quem rei alicuius capit oblivio.* Quamobrem Wyttenb. si hac loquutione uti volebat, h. l. sic debebat scribere: *ne*

Pag. ed. princ.

amici fautoresque in ipsius oblivionem venirent (Cic. in Verr. lib. IV, 35, 79. *Quod quum isti renuntiaretur de basi ac literis, existimavit homines in oblivionem totius negotii esse venturos, si etiam basim, tanquam indicem sui sceleris, sustulisset.)* quod ipsum etiam sic dici poterat: *ne amici fautoresque in ipsius oblivionem adducerentur* (Liv. III, 41. *posse in oblivionem tribunorum plebem adduci.)* Cf. infra ad pag. 146, 7.

72.vs.22. *adhuc.* Immo *etiamtum.* cf. ad 27, 8. Mox *magno natu*, i. e. *grandis natu*, non est improbandum. Usurpaverunt Livius et Corn. Nepos.

73.— 2. *Lectoris. Lector* quid apud Romanos fuerit, docent Lexica.

— — 21. *Octobre.* Cf. ad pag. ed. huius 2, 21.

74.— 22. *literatam — vitam.* Cic. Brut. 76, 265. *Me quidem admodum delectabat etiam Triarii in illa aetate plena literatae senectutis oratio.* cf. ad pag. 71, 5.

75.— 1. *a re praesente.* Omittendum erat participium, quo iam supra aliquoties vidimus Wyttenbachium male usum esse (cf. ad pag. 46, 14. 34, 11. 5, 7.); sed pro his *haud alienum a re* vel *haud alienum ab hoc loco*, *haud alienum a proposito*, etiam *haud ab re* dici poterat, de quo vid. Hand. Tursell. I. pag. 42, 3. coll. pag. 6. ubi docet veteres in hac formula non *a* sed *ab* dixisse.

— — 2. *paucis monere.* Immo *paucis dicere (docere, explicare.)* cf. ad pag. 58, 9. De *porro* adv. quod est vs. 13. cf. ad 66, 1. Hic quidem locum habebat etiam *magis magisque, in dies (cottidie) magis.*

76.— 10. *perverse — consequi.* Verissime. Namque summa haec est rei: cito scribendo (dicendove) non fit ut bene scribatur (dicatur); bene scribendo (dicendo) fit ut cito. Cf. Quinctilian. X, 3, 10.

— — 11. *Est vero etiam ubi detrimentum adfert.* Magis appositus ad huius loci sententiam erat *adferat* coniunctivus, qui omnino in talibus est usitatior.

— — 13. *ad captum — ad rationis nexum.* Vid. ad pag. 61, 2. et ad 37, 10.

77.— 6. *scholae.* Sic recte Wyttenb. et sic ipse M. Tullius *scholas* dixit perpetuas de quaestione proposita disputationes. Nostri Professores, quorum plerique balbutiunt Latine, non dicunt; *lectiones* vel *praelectiones* vocitant. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 243.

— — 8. *locorum citatorum.* Vid. Krebs. Antib. pag. 215. sq.

— — 13. *ex huius notis novas compilabat notulas.* De *notis* vid. ad 58, 2., de *notulis* ad Muret. Vol. II. pag. 232. et Krebs. Antib. pag. 534., de *compilandi* verb. supra ad pag. 51, 3. Quamobrem h. l. sic fere scribendum erat: *ex huius adnotationibus compilatis novas conficiebat (componebat) adnotatiunculas.* vel sic: *huius compilandis adnotationibus novas* etc.

— — 15. *has dapes.* Scribendum erat *has epulas* vel *escas*, quo vitaretur poeticum vocabulum. Cf. infra pag. 236, 6.

— — 18. *quippe quorum — intelligebat.* Vid. ad 12, 2.

78.— 5. *a magistro adiuti correctique.* Quemadmodum facile concedo probum esse, *corrigere aliquem*, ita, quoniam id ubique ad mores animumque refertur, valde dubito num eo verbo uti Wyttenbachio licuerit in his, in quae *admonitique* conveniebat.

Pag. ed. princ.

Simplex *regere* in hac re sane non est inusitatum: *errantes regere (zurechtweisen,) regere haesitantem.*

78.vs.7. *praesentium.* Immo *eorum qui tum ipsum (tum maxime) aderant (his scholis intererant.)*

79.— 4. *institutio studiosae iuventutis.* Hanc veteres *pueritem institutionem (doctrinam, disciplinam)* vel *pueritiae disciplinam* dixerunt. Quodsi vitare Wyttenb. *puerorum* significationem volebat, certe *adolescentium studiosorum institut.* atque adeo sic dicere debebat: *institutio adolescentium litterarum (bonarum artium) studiosorum.* Vid. Krebs. Antibarb. pag. 744. in verb. *Studiosus*, collatis tamen iis, quae ad Quinctilian. X, 7, 27. diximus.

— — 20. *codicum scriptorum collationes.* Nescio an paulo melius fuerit, *lectiones variantes (discrepantes) codicum scriptorum a se collatorum.* De *lectionibus* cf. Krebs. l. l. pag. 460. sq. Sed in talibus aliquid dandum est temporum nostrorum consuetudini.

80.— 3. *recensionis.* Vid. Krebs. l. l. pag. 677.

— — 14. *nec a Valckenario quid adiumenti.* Vid. supra ad 7, 21.

— — 15. *non quod hic nollet dare, sed quod Ernestus nollet rogare.* In his pro altero coniunctivo *nollet rogare* indicativum *nolebat rog.* ponendum fuisse, asseveraverit Zumptius, quem vide de talibus disputantem Gr. Lat. §. 536. sq. Sed mihi magis probantur quae de eiusmodi loquendi genere disseruit Kruegerus Gr. Lat. §. 638. adn. 2. De indicativo in priore membro hic non attinet dicere, sed quod Cicero ad Fam. IV, 7. *Consilium tuum reprehendere non audeo: non quin ab eo dissentiam, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo* — equidem non dubito vv. *sed quod iudicem* sic explicare Germanice: *sondern weil ich urtheilen möchte.* Wyttenbachiana sic interpretor: *weil Ern. ihn, wie ich glaube*, (vel *vermuthlich) nicht darum bitten wollte*, vel etiam sic: *weil Ern. nicht darum bitten wollen mochte.* plane ut in loco Ciceronis ad Fam. V, 7. *quam* (gratulationem) *ego abs te praetermissam esse arbitror, quod vererere, ne cuius animum offenderes.* ubi *quod vererere* vertebam, *weil du fürchten mochtest*, idque probante eo viro, qui iuxta cum aliis in coniunct. isto offenderat, Augusto Matthiae, cuius ego semper tenebo vivam iucundissimamque memoriam.

81.— 2. *Leidensi.* Est fortasse qui malit *Lugduno-Batava.* Cf. Krebs. l. l. pag. 474.

— — 6. *observata et notata sunt.* Immo simpl. *adnotata sunt.* Nam neque *observare* neque *observatio* ea veteribus significatione dicebantur, qua nunc vulgus grammaticorum utitur. De *notandi* autem verbo idem quod de *notis* atque *notulis* videtur esse existimandum.

— — 12. *erunt forte.* Hic pariter ac seq. vs. *fortasse* scribendum erat.

82.— 10. *intime perspecta.* Potius erat *penitus*, *plane persp.* quia aliud est *intime commendare aliquem*, *intime uti aliquo.*

— — 14. *denuo.* Perverse. Dicendum fuit *rursus.* Vs. sq. sunt fortasse qui pro *lectoribus* malint *legentibus* vel *iis qui haec legent*; sed horum nimis superbum iudicium est. De *literatura* vs. 16. cf. ad 59, 17.

Pag. ed. princ.
83.vs.8. *speciminibus typographicis.* Duplex causa est cur haec valde improbem. Primum enim *speciminis* voc. nusquam reperitur plurali numero positum, deinde id, de quo hic agitur, nemo quisquam habuerit unquam pro *specimine*, nisi qui nondum cognoverit, quod ego quum in aliis, tum vero in hoc libello dum typis describeretur sensi, quantas molestias creare typothetae pariter ac typographi soleant. Quamobrem *chartas* vel *plagulas typographicas* vel potius *a typographo* (s. *typis) descriptas* vocari illa *specimina* oportebat.
84.— 3. *cuius adeo Fragmentorum ined. collectionem.* Scribendum erat: *quin ipsa etiam Fragmenta ined. ab eo collecta:* nam *collectio* nihil nisi *colligendi actum* denotat. cf. ad 108, 18. De *collationibus* supra dictum est ad pag. 79, 20.
— — 10. *suo — remigio rem gerere.* Plaut. Mil. Glor. III, 1, 149. *Si illis (servis) aegre est, mihi quod volupe est, meo remigio rem gero.* ubi explicant: illis velint nolint parendum est, quum mei sint. Quod apud Hambergerum statim sequitur *forte*, pro eo *fortasse* dici decebat.
— — 16. *suasu.* Rarissimum hoc est vocabulum. Sulpitius Apollinaris perioch. in Terent. Andriam vs. 8. *Davi süasu non repugnat Pamphilus.* Terentius Phorm. V, 1, 3. *ob meum suasum* dixit.
86.— 9. *farragine.* Vocab. hoc est rusticum, de quo Festus: Farrago *appellatur id, quod ex pluribus satis pabuli causa datur iumentis.* nostr. *Gemengsel, gemischtes Futterkorn.* Apud Iuvenal. Sat. I, 85. de varia variarum rerum commista compositave materia dicitur *(Mischmasch)*, apud Pers. V, 77. de re vili et parvi pretii, qualis est farrago. Ex his apparet, quam male nunc usurpent in rebus gravibus et ad optimas literas pertinentibus. Hic tamen apte posuisse mihi videtur Wyttenb.
— — 16. *palmaria.* Immo *palmaris.* Vid. Krebs. pag. 566. sq.
— — 18. *si quae.* Exspectaveris *si qua.* Vid. de his Zumpt. Gr. L. §. 136. adn. Krueger. §. 425, 3. Madvig. ad Cic. de Fin. I, 8. pag. 59.
87.— 2. *in manus incidentibus.* Certe dicendum erat, *quae in manus inciderunt;* sed malim *quae casu in manus venerunt,* quum *incidendi* verb. adiunctam fere habeat mali casusque adversi significationem, sicut nostrum *in die Hände gerathen;* velut *in hostium manus incidere.* cf. infra pag. 89, 1. sq.
— — 21. *famulitiumque.* Hac voce posteriores scriptores utuntur de *familia* quam vocant Cicero et aequales.
88.— 18. *addunt exemplum de uxore.* Praestabat *exemplum addunt uxorem* (cf. ad pag. 28, 9.) vel *exempli causa nominant uxorem.* cf. Krebs. Antib. pag. 337.
89.— 2. *in animi aegrimoniam incidit.* Mallem dixisset *in animi aegritudinem* vel potius simplic. *in aegritudinem incidisset:* quod vocab. in hac re est proprium maximeque usitatum. Quod antecedit *sed et,* id sane miror; siquidem praemitti debebat *non modo* vel simile quid. Nam de eo quidem dubitari non licet, quin recte dicatur *non modo — sed et.* (Vide Zumpt. Gr. L. §. 335. et Weberi librum utilissimum *Uebungsschule f. d. lat. Stil* Excurs. IV. pag. 520.) Itaque hic puto *atque etiam* ponendum fuisse; quamquam suspicor fore qui Wyttenbachium defendi posse putent his verbis Ciceronis de Off. I, 37, 133. *Nihil aliud fuit in Catulis, ut eos exquisito*

Pag. ed. princ.

iudicio putares uti literarum. Quamquam erant literati; sed et alii: hi autem optime uti lingua Latina putabantur. de quibus vid. Hand. Tursell. II. pag. 516.

89. vs. 3. *obiret.* Vid. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 430. Vs. sq. pro vv. *frustrata est luce* malo *destituta est sperata luce*, quia verbi deponentis *frustrari* particip. perf. est in iis deponentium participiis, quae non satis probentur. Vid. Zumpt. Gr. L. §. 632. Krueger. §. 137. Cf. infr. 215, 13.

— — 6. *narratiunculis.* Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 377. — Vs. 16. pro *Septembre* scriptum oportebat *Septembri*; de *Eloquentiae professione ordinaria*, i. e. munere Professoris Eloquentiae ordinarii, vid. ad pag. 61, 16. et Nolten. Lex. Antib. pag. 693. sq. De vv. modo antecedd. *non malam quidem illam* vid. ad pag. 95, 14.

— — 18. *de Doctore umbratico.* Vid. Krebs. Antib. pag. 784. sq. et 565. in v. *Paedantismus.*

— — 20. *Antecessoris.* Sic vocari *iuris professorem* notum est etiam tironibus.

90. — 3. *ut censeretur studebat.* Huius structurae exemplum laudant hunc locum: *Caesar maxime studebat, ut — hanc (partem oppidi) — ab reliqua parte excluderet.* Auct. lib. de Bell. Alexandr. cap. 1.

92. — 18. *Latinae cathedrae.* Cf. ad 277, 22.

93. — 13. *nativitatis.* Vocabulo huic prorsus reiiciendo substitui debebat *ortus.* Cic. de Legg. II, 2, 5. *ita quum ortu Tusculanus esset (Cato), civitate Romanus, habuit alteram loci patriam, alteram iuris.*

— — 17. *eruditae civitatis.* Vid. Krebs. Antib. pag. 326. cf. supra ad pag. 2, 16. Non magis probatur *literata civitas* quae vocatur infra pag. 164, 5.

94. — 6. *valuisse adversus Wesselingium.* Cic. Acad. II, 27, 86. *hoc nonne videtur contra te valere?* — Quod sequitur *innumerabiles*, ea est forma Ciceroniana; altera *innumeri* poetica.

95. — 5. *Nunc.* Immo *iam, iam vero.* cf. ad 72, 7. — De seq. adiect. *universalis* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 159.

— — 12. *inde a longo tempore.* Cf. ad 22, 11. De v. *superstruebantur* cf. Quinctilian. I, 4, 5. *quae (grammatice) nisi oratoris futuri fundamenta fideliter iecerit, quidquid superstruxeris, corruet.* quem locum frustra quaesiveris apud Forcellin. Habet Gesnerus, cuius doctrina et copiis parum diligenter usi videntur, qui Forcellini Lexicon nuper apud nos ediderunt.

— — 14. *probatissimae quidem illo.* Scribere debebat *prob. illo quidem*; sed in hoc aliquoties peccavit Wyttenb. cf. supra 89, 5. infra 96. extr. 109, 12.

— — 20. *novissima tempora* non sunt *recentissima*, quod volebat Wytt., sed *extrema.* De vv. *Reliquorum omnium* cf. Zumpt. in libro supra memorato, *Aufgaben* etc. pag. 281, 2.

— — 23. *obiter.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 217. Krebs. Antib. pag. 543.

96. — 10. *decimum quintum.* Melius erat et usitatius *quintum decimum* vel saltem *decimum et quintum.* Contraria ratio sequenda est in iis numeris, qui vicenarium sequuntur. Cf. infra ad pag. 131, 2.

— — 15. *stilum ad egregiam orationis facultatem exercitatum.* Proprie h. l. et recte dicitur *stilus — exercitatus*, ein ge-

Pag. ed. princ.

übter Griffel, eine geübte, gewandte Feder. Cf. Cic. Orat. §. 150. et vid. adn. m. ad Quinctil. X, 3, 1.

96.vs.19. *praelegebat.* *Praelegendi* vocabulum de iis tantum dici posse videtur, qui scripta legendo praeeunt, quos discipuli tacite legendo sequuntur. Propterea rectius h. l. dixisset Wyttenbachius *recitabat* [vel *legebat.*] LINDEMANN. Cf. infra pag. 103, 21. supra ad 77, 6. et vid. Krebs. l. l. pag. 619. Ceterum de hoc quoque verbo perperam disputat Bergmanus.

97. — 1. *maior — quam ab illius — perversitate exspectari poterat.* i. e. maior quam pro illius perversitate: quo genere loquendi vel maxime delectantur Latini.

— — 13. *Ruhnkenio recens Professore.* Vid. ad pag. 61, 23. Quod sequitur *sexagesimo et quarto,* pro eo consuetudo optimorum Latinitatis auctorum postulabat *sexagesimo quarto* vel *quarto et sexagesimo.* Sed de his semel dixisse satis est. cf. ad 96, 10. ubi, quod necesse erat, contrariam rationem commendavimus.

— — 17. *per auditorium ambulans.* Immo *in auditorio ambulans,* siquidem ne poterat quidem *ambulare per auditorium* propter auditorum subsellia. Domitianus imperator facilius sane nec temere per urbem potuit ambulare.

— — 18. *scidulam.* Controversa est vocis orthographia. Wyttenbachius ad Sos. Charisii sententiam scripsit. Hic enim p. 80. Putsch. Scida, *charta, sine aspiratione a scindendo dicta est. Sed alii eam cum aspiratione schidam ἀπὸ τοῦ σχίζειν dictam putant.* LINDEMANN. Legitur apud Cicer. ad Fam. XV, 16., *schedu (scida)* ad Att. I, 20. extr. Cf. Ernest. in Clav. Cic. in h. v.

98. — 2. *decrescentes aliorum scholas — videret.* *Decrescere* est id quidem probum verbum, sed tamen vehementer dubito, num scholae, quae a paucioribus iam discipulis frequentari coeptae essent, *decrescentes* dici potuerint. Quare non possum quin sic scribendum fuisse dicam: *minus frequentari iam aliorum scholas — videret.*

— — 7. *degebat adhuc in familia.* Immo *degebat* (omiss. *adhuc* adv. quo hic minime opus est) *in domo.* cf. ad 72, 7.

— — 12. *Academiam.* Semel adnotasse satis habeo, dicendum fuisse *universitatem literarum,* pro nostrae quidem aetatis nostrarumque rerum conditione. *Academiam* vel potius *Academīam* habent Dresdenses, Tharandini, Fribergenses; *Universitatem* Lipsienses.

— — 16. *gubernatricem. ut vocant.* Bene *ut vocant* addidit Wytt. voce usus eo quidem sensu ab veteribus non usurpata, ceteroquin proba et Latina.

— — 19. *praesertim talium hominum.* Recte. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 211.

100.— 3. *En tibi — libros.* Sic non male; sed Ciceroniani sermonis haec est consuetudo, ut nusquam non cum nominativo coniungatur *en* partic., ac ne *ecce* quidem accusativum sequi se sinat, nisi uno loco de Fin., II, 30. in vulg. edd. *Ecce miserum hominem, si dolor summum malum est.* ubi noli dubitare quin cum optimis libris *ecce* deleas et cum Madvigio sic interpungas: *Miserum hominem! Si dolor summum malum est, dici aliter non potest.*

— — 7. *primo.* Scribend. *primum.* Vide Krueger. Gr. L. pag. 394. 1) de discrimine horum vv. bene et dilucide disserentem.

Pag. ed. princ.
100. vs. 16. *Recte mones.* Vid. ad pag. 58, 9.
101. — 1. *An.* Vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 353. Krueg. §. 516.
— — 5. *quod memini.* Usitatius meliusque est *quod meminerim*, *quantum memini.* cf. Zumpt. Gr. L. §. 559. Krueg. §. 614. Est etiam ubi legas *si memini.*
103. — 5. *Creatio mundi.* Cf. Krebs. l. l. pag. 259.
— — 11. *diluvium.* Hoc vocab. praeter poetas utuntur Plinius (Ep. VIII, 17. pr.) et Seneca Quaest. Nat. III, 27. et 29. ubi habetur etiam *inundationis* voc. quod maxime proprium in hac re videtur fuisse. Cicero de Off. II, 5, 16. *eluvionem* dixit et de Rep. VI, 21. *eluviones exustionesque terrarum.* Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 294.
— — 14. *prodita sunt in libris sacris.* Melius omitti videtur praepositio. Cf. Zumpt. ad Cic. Verr. lib. I, 18, 47.
— — — *inspiratione divina.* Sic non licet dicere. Ciceronis est *instinctu divino afflatuque* de Div. I, 18. (cf. infra pag. 242, 21.) *instinctu inflatuque divino* ibid. I, 6.
— — 21. *praelegit.* Quoniam modo dixerat *recitamus*, hic quidem simplex *legit* ponendum erat. vid. ad pag. 96, 19. Sed praeterea nescio an *quaedam* vel tale quid addi oportuerit.
104. — 6. *puellum.* *Puellus* prisca forma affertur ex Ennio, Lucilio, Lucretio, Plauto, Varrone. Cf. Festum in hac voce et Nonium p. 158. LINDEMANN. Quare malo *puerulum.* cf. tamen Krebs. l. l. pag. 653.
— — 13. *veridica.* Sic recte vocatur *verax.* Contra *veriloquus* deterioris Latinitatis est.
— — 15. *tam facile — ac magistrae.* Immo *tam facile — quam magistrae.*
— — 21. *an item nescis, an Historia discatur.* Immo *num discatur* vel *discaturne.* Vid. Zumpt. §. 353.*) Krueger. §. 519. adn. 2.
105. — 1. *factis historicis.* Adiect. *historicus* sic non dicitur a veteribus. Vid. Krebs. l. l. pag. 386. Ideo scribendum erat, *in (rebus) factis, quae ab historiarum scriptoribus traduntur.*
— — 13. *probi an adulterini.* Apud Cic. de Off. III, 23, 91. *adulterini* nummi opponuntur *bonis*, apud Sallust. Iug. 12, 3. *verae* claves *adulterinis.*
— — 20. *nauclerus.* Immo *navicularius*, ut vocatur a Cicerone.
106. — 5. *totum quantum refert.* Hoc nondum legi apud ullum veterem scriptorem; quamquam improbandum esse non arbitror. Quae adhuc reperta sunt in scriptis veterum, ea licet videre in Vechneri Hellenolex. pag. 134. sq. 181. et Heusingeri ad eum librum adnotatt. Cf. Krueger. Gr. L. §. 611. adn. 5. Ex Graecis illud maxime memorabile est, quod dixit Aristophanes Ran. 1135. εὐθὺς γὰρ ἡμάρτηκεν οὐράνιόν γ' ὅσον. *statim enim aberravit caeleste quantum.* i. e. tantum, quantum caelum ab terra distat.
107. — 13. *inculcanda memoriae.* Quinctilian. VI, 4, 5. *Firmissima quaeque memoriae iudicis inculcanda sunt.* Quod vs. 7. dixit *Verissime mones*, id supra pag. 106, 1. melius dixerat *Verissime ais.* cf. ad pag. 100, 16.
108. — 4. *imperiique ingenium.* Sic poetae dicere licebat; in prosa oratione ubi de rebus agitur, *naturae* vel *proprietatis* vocab. usurpatur: ideoque parum Latinum est *linguae, oratio-*

Pag. ed. princ.

nis, sermonis, saeculi ingenium, quibus maxime delectantur recentiores.

108. vs. 18. *similibus collectionibus.* Cf. ad pag. 84, 3. Hic fortasse sic licebat dicere: *simili commentariorum (in unum) collectorum corpore.* Ceterum Plinio epist. III, 5, 17. *electorum commentarii* sunt, quae apud Gell. N. A. IV, 14. (cf. Suet. in Iul. Caes. cap. 56.) dicuntur *collectanea.*

109. — 7. *harum instar.* Cf. adn. mea ad Muret. Vol. I. pag. 212. Qui sequitur genitivus *plerorumque* (aut fem. *plerarumque*) non reperitur apud ullum veterem probumque scriptorem.

— — 15. *potestas.* Pro *potestate* dici *vis* poterat. cf. ad pag. 27, 6.

— — 18. *observatisque.* Cf. supra ad 81, 6.

110. — 7. *gloriola.* Non satis apte h. l. dicitur illorum hominum *gloriola* factum esse, ut pauciores in scholas Ruhnkenii ventitarent; praesertim quum haec addantur: *discipulis suis persuadentium* etc. Quamobrem *vanitatem* potius illorum *superbiamque* commemorare debebat Wyttenb., neque dubito quin ille pro *gloriola* simpl. *gloria* scribere voluerit, ut de gloriae cupiditate vel ostentatione intelligeretur: quod sane Latinum est. At *gloriolam* qui sic dixerit, fateor me novisse neminem.

— — 9. *scholis non opus haberent.* Forma dicendi haec est haudquaquam imitanda, qua nullus veterum scriptorum usus esse reperitur nisi Columella de R. R. IX, 1, 5. *ut graminibus ita frugibus roburneis opus habent.* Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 560.

— — 21. *quod in proverbio dicitur.* Cf. quae supra diximus pag. 37, 1.

— — 23. *quondam alio tempore.* Mirus est hic quoque loquendi modus. Nam si *quondam (aliquando)* has scholas illi *usurpaverant,* necesse est id eos *alio tempore* fecisse quam fecit Wytt.; contra si *alio tempore,* non erat opus addi *quondam* i. e. quodam tempore quodcunque fuit. Itaque sic certe scribendum fuit: *alio quodam tempore* vel simpl. *quondam* vel etiam *olim* — *quondam (qui olim easdem quondam scholas usurpassent),* quod legitur apud Terentium Eunuch. II, 2, 15. *Olim isti fuit generi quondam quaestus apud seclum prius.* Similiter videntur *olim* et *aliquando* componi potuisse, et Plinius Hist. Nat. III, 5, 59. sic scripsit: *oppidum Formiae, Hormiae prius olim dictum:* quod ne ipsum quidem ineptum est; quamquam vv. *prius olim* omittunt codd. Gelenii.

111. — 6. *dimidium — discipulorum — numerum.* Quum *dimidius* adiectivo apud optimos scriptores aliud nullum vocabulum addatur nisi *pars,* h. l. sic dici decebat: *dimidiam discipulorum partem* vel simpl. *discipulorum dimidium,* quod ipsum substantivum probum est et *dimidiam partem* significat.

— — 11. *viduabat.* *Viduare* praeter Columellam et seriores scriptores poetae tantum in usu habuerunt; quare addidit: *ut ita dicam.* LINDEMANN.

— — 16. *quasi sectae.* Cf. de h. v. Krebs. l. l. pag. 713.

112. — 11. *recens — posito.* Immo *non ita pridem posito.* cf. ad 61, 23.

— — 13. *defuncti.* *Defunctum* vel *vita defunctum, (sua) morte defunctum,* nusquam dixit Cicero. Vid. Lex. et Krebs. Antibarb. pag. 275.

Pag. ed. princ.

112. vs. 14. *stator.* Hoc vocabulo, quod Iovis proprium esse constat, aliquoties in hoc libro usus est Wyttenb., me quidem non magis probante quam quod Ernestius Stieglitzium suum *patronum optimum maximum* appellavit. Aliquanto magis placet *conditoris* voc. vel Virgilianum *fundator* vel ipsum etiam Annaeanum *stabilitor*. Aeque displicet etiam *stationis* voc. (cf. infra vs. 18.) quo mirifice delectatur Wytt.; et licebat tamen *muneris* vel etiam *loci* voc. substituere commodissime. Cf. adn. ad pag. 31, 8.

— — — *Maecenatis cognomine. Maecenates* nunc vocari optimarum literarum et artium patronos, in vulgus notum est: et iam Martialis lib. VIII. epigr. 56, 5. *Sint Maecenates, inquit, non deerunt, Flacce, Marones.* Sed eques ille Tuscus num iure ac merito ad tantam famae celebritatem, ne dicam immortalitatem, pervenerit, vehementer dubito. Verissime Wielandus: „Maecenas, der es bloss seiner Neigung zu Dichtern und schönen Geistern zu danken hat, dass sein Nahme bereits achtzehn Iahrhundert lang ein Ehrentitel ist."

— — 23. *luculento — salario. Luculentus* quomodo dicatur, apparet ex iis quae supra diximus ad pag. 63, 5. De *salario* haec adnotavit Bergmanus: „*Salarium* bonae, quamvis non optimae, aetatis vox, proprie est *annona salis*, quae olim dabatur militibus, teste Plinio Hist. Nat. XXXI, 7. Vid. Facciol. [Forcellin.] voce *Salarius.*" Pro eo sunt hodie quibus magis placeat *muneris merces* vel *muneris reditus.* Vid. Krebs. l. l. pag. 701.

113. — 1. *accipere persuaderet.* Rara nec imitanda structura. Sic tamen Corn. Nep. X, 3, 3. *ut ei persuaserit, tyrannidis facere finem libertatemque reddere Syracusanis.* Similiter iudicandum est de iis quae infra leguntur pag. 240, 3. *Versus facere neminem hortabatur.* etiamsi Cicero sic dixit pro Sestio §. 7. extr. *haec minora relinquere hortatur.* Vide de hac structura et similibus prudenter admonentem Zumptium Gr. L. §. 616.

— — 17. *recens advenam.* De *recens* adv. supra dixi ad 112, 11. 61, 23. Sed illud quoque h. l. est notabile, quod adverbium cum substantivo copulatur. (*Novum Lugduni advenam* dixit infra pag. 258, 14. quod ne ipsum quidem placet.) Talia enim tametsi nonnunquam apud veteres scriptores reperiuntur (velut Plaut. Pers. IV, 1, 57. *Tu nunc hominum mores vides.* τῶν νῦν ἀνθρώπων. Tacit. Annal. II, 20. *Gravibus superne ictibus conflictabantur.* XII, 61. *nullis extrinsecus adiumentis velavit.* Liv. II, 23. *Exprobrantes suam quisque alius alibi militiam.* XXIV, 3. *omnibus circa populis.* vid. Glossar. Livian. pag. 95. Kreyss.) cum magna tamen cautione ab nobis tractanda esse imitandaque videntur. Vid. Zumpt. Gr. L. §. 262. adn. In loco Ciceronis (quem laudavit Krueger. Gr. §. 502. adn. 2.) Verr. V, 50. *praefuisse classi populi Rom. Siculum, perpetuo sociis atque amicis Syracusanum.* vix dubites quin *sociis* pariter atque *amicis* pro adiectivo possit haberi. Quae quum ita sint, melius sane sic scripsisset Wyttenbachius: *paulo (non multo) post adventum in Bataviam (in hanc urbem), ubi primum in Bataviam venit, quum non ita pridem advenisset* vel etiam *quum e Saxonia recens esset.* (Cic. in Verr. act. I. cap. 2. §. 5. *quum e provincia recens esset.*)

Pag. ed. princ.

114.vs.1. *idem et Theologus et Graecarum Literarum scientia clarus, sed diverso uterque instituto.* Haec satis obscure dixit Wyttenbachius. Sive enim, de quo vix dubites propter voc. *uterque,* Ernestium pariter atque Albertium intelligi volebat, haec non sic simpliciter superioribus, quae ad solum Albertium referuntur, addere poterat, sed clarius facta alterius mentione hoc fere modo scribere debebat: *idem pariter atque alter et Theologus — clarus; quamquam (sed) diverso uterque instituto:* sive haec omnia de solo Albertio praedicabantur, quod indicare simplex *idem* videtur, in posteriore membro rursus *uterque* illud ineptum et sic potius dicendum erat: *sed diverso quam (atque) alter instituto.* — In iis quae sequuntur nulla causa erat cur poneret coniunctiv. *existimem.*

— — 21. *sedula excerptione.* Magis aptum fuit hoc: *sedula eorum, quae maxime memorabilia essent, excerptione.* Ipsum *excerptionis* voc. legitur apud Gellium N. A. XVII, 21. *Nunc excerptiones variis diversisque in locis factas cursim digessimus.* Cf. supra ad pag. 52, 23.

115.— 10. *adversariorum.* Cf. ad pag. 37, 15.

— — 18. *ut nomen — dedit — ita statim in ea eluxit.* Parum Latine atque inepte in his posita est *ita* particula. Cic. ad Att. XII, 18, 2. *Philippus ut heri me salutavit, statim Romam profectus est.* pro Cluent. 19, 52. *ut quidquid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat e manibus.* ibid. 13, 36. *qui ut se — penitus immersit, Oppianicus continuo sperare coepit.* Sed huius rationis exempla ubivis facile reperiuntur. Infra pag. 127. extr. 128, 1. similiter peccavit Wyttenbachius. cf. ad 279, 14.

116. — 2. *potissime.* Immo *potissimum.* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 422.

— — 3. *rudimentorum tenus.* Saltem *rudimentis tenus* i. e. *non ultra rudimenta* vel *elementa (prima)* scribendum erat. Vid. Zumpt. Gr. Lat. §. 313. Krueger. §. 380. 4. pag. 507.

— — 6. *systema.* Cf. Krebs. l. l. pag. 759. et eundem pag. 304. in v. *dogma.*

— — 10. *nimirum.* Cf. Krebs. l. l. pag. 526. Zumpt. Gr. Lat. §. 345. adn. Krueger. §. 507.

— — 13. *homitiis.* Poterat scribere *concionibus,* id ut de orationibus sacris, uti vocantur, (in aede sacra habendis,) intelligeretur. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 288. adn. 3.

117.— 3. *eundemque in usum et finem.* Non est Latinum *in (ad) eum finem,* ideoque haec verba *et finem* omittenda erant aut saltem sic dicendum: *et idem spectans* vel *et eodem consilio.* Cf. Krebs. l. l. pag. 360.

— — 11. *deinceps — ex ordine.* Vocabula *deinceps* et *ex ordine* sic differunt h. l., ut prius de tempore valeat, quo scriptorum illorum quisque vixit, posterius ad ipsam lectionem ordinandam spectet. LINDEMANN. cuius sententiam quemadmodum plane non perspexit, ita superbe vituperavit Bergmanus. De ipso *deinceps* cf. adn. ad Muret. Vol. I. pag. 260.

118.— 2. *antiquum nescio quid et plane Romanum spirare.* Poeticum hoc est loquendi genus. cf. ad Muret. Vol. II. pag. 175. Liv. III, 46. *inquietum hominem et tribunatum etiamnunc spirantem, locum seditionis quaerere.* Praeterea nescio an praestet *et plane Latinum.* Certe de orationis elegantia in his sermo est.

Pag. ed. princ.
118. vs. 4. *durities.* Magis quam *durities*, quae forma rarissima est, placet *duritia*, vel potius, quoniam hic de asperitate orationis et quasi moestitia agitur, *duritas.*
— — 19. *totius generis humani.* Malo *universi generis humani.*
119. — 3. *aiebat Ruhnk.* Immo *inquit Ruhnk.* Cf. ad pag. 69, 7.
— — 7. *quando — deduxerit.* Magis placeret, si *quum — deduxerit* scripsisset. Quamquam est quo se tueatur.
— — 12. *Annum primum supra quadragesimum.* Hunc dicendi modum defendens Bergmanus parum scite utitur Livianis (XXX, 35.): *Carthaginiensium — caesa supra millia viginti.* Iure Lindemannus: „Qui Romanorum ita dixerit, invenire non potui. Videtur Wytt. ad Graecam dicendi rationem se composuisse, qui in eiusmodi formula ἐπί ponunt.“ Quodsi ab usitata ratione desciscendum erat, sic saltem scribi debebat: *Annum primum praeter quadragesimum.*
— — 19. *habeat.* Immo *haberet.*
120. — 21. *elegans formarum spectator.* Terent. Eunuch. III, 5, 18. *Quum me ipse noris, quam elegans formarum spectator siem.*
121. — 22. *debebant.* Immo *debent*, ex Latinorum quidem constanti consuetudine.
122. — 7. *immunditiem.* Vocab. hoc nulla nititur idonea auctoritate. Dicendum erat *immunditias, sordes.*
— — 20. *Ruhnkenii aetatem provectiorem.* Cicero sane *provectam aetatem* dixit, *provectiorem* non item. Itaque malo *R. aetatem longius provectam* vel *grandiorem aetatem*, quod ipsum est Ciceronis. Non sine exemplo est *aetate provectior* i. e. *aetate (natu) gravior* vel, quod legitur apud Cic., *natu grandior.*
123. — 7. *filiabus.* Sic scribi pro *filiis* non erat necesse, quum antecederet *duabus.*
— — 10. *oculorum sensu orbata.* i. e. oculis capta: quo ipso hodie non raro utuntur perperam Latina lingua loquentes, quippe quum de iis qui caeci nati sunt usurpent.
— — 17. *nocturna lucubratione.* Solo concinnitatis studio factum videtur, ut parum aptum adderet adiectivum. Nam ipsa *lucubratio* de nocturno labore ac studio dicitur. Haec est vero aut vespertina aut antelucana. — Quod extemplo positum est *ad strictiorem — modum*, equidem malo *ad modum strictiorem* vel *ad severiorem legem.*
124. — 9. *paucitatem brevitatemque temporis.* *Paucitas temporis* est exiguus spaciorum seu temporum numerus, quibus licebat ad studia reverti. Sed dicendum potius erat *temporum paucitas.* Formulae asperitatem emollivit addito *brevitas*, quod aliud significat. LINDEMANN.
125. — 11. *corruptelas scripturae.* Aptius est *corruptiones* vel *depravationes scripturae (lectionis.)*
— — 20. *perditorum.* Malo *deperditorum.* cf. 51, 3. et ad 127, 22.
126. — 13. *recusa.* Abstinendum est hac voce, quae nulla scriptorum auctoritate nitatur. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 177. et inprimis pag. 10. Krebs. l. l. pag. 680. sq.
— — 16. *publice.* Hic neque *publice* neque *in publico* dici licet, sed *palam, propalam.* Vid. Krebs. l. l. pag. 652.
127. — 1. *inimicitiam.* Huius nominis pluralis numerus h. l. pariter ac pag. 159, 14. opus erat. Cf. Krebs. Antib. pag. 426, Zumpt. Gr. Lat. §. 94.

Pag. ed. princ.

127.vs.3. *verbo dicemus.* i. e. paucis, breviter, brevi (cf. ad Muret. Vol. I. pag. 411.) Verumtamen num quis veterum sic dixerit, non habeo dicere. Aliud est enim quod apud Cic. II. in Catil. 6, 12. sq. legitur: *Quod ego si verbo assequi possem, istos ipsos eiicerem, qui haec loquuntur. — Hic ego vehemens ille consul, qui verbo cives in exsilium eiicio, quaesivi.* — Ceterum cf. Krebs. l. l. pag. 803.

— — 7. *plerorumque.* Immo *plurimorum,* quia genitivus iste non est usitatus, ut supra diximus.

— — 12. *auctionis catalogo.* Dicendum fuit *indice librorum auctione (constituta) vendendorum* vel etiam *indice librorum in auctione vendendorum* (cf. Plin. H. N. XXIX, 4, 30.) Eiusmodi libellum itidem vocare licet *indicem librorum, quorum proscripta (proposita) est auctio.* (Proprium in hac re verbum esse *proscribere* docuit Brisson. de Formulis pag. 485. sqq.) Ceterum pro *auctione* nunc vulgo *subhastationem* dicunt, quod aeque ac *subhastandi* verbum vitandum est.

— — 17. *similem eam Longini nullo sibi usu cognitam.* Scribere debebat *cogniti.* Certe nullo modo defendi potest *cognitam,* cuius tutelam frustra suscepit Bergmanus.

— — 19. *sub Longini nomine.* Immo *in.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 244.

— — 21. *nullum porro dubium relinquebatur, quin.* Immo, *nulla iam dubitatio relinquebatur quin,* (cf. Cic. de Off. II, 5, 17.) *non iam erat dubium quin, non iam dubitari posse videbatur quin.* Quod Wytt. scripsit est sane quam barbarum. Cf. Weberi *Uebungsschule* etc. pag. 199. Krebs. l. l. pag. 305.

— — 22. *perdito.* Immo *deperdito.* Wolf. Analect. IV. pag. 517. „*Deperdito* dedimus pro *perdito,* cuius vocis domicilium finitimum quidem est, sed tamen diversum. Nam *perditae* v. c. *navis* superesse possunt reliquiae quaedam, quamvis corruptae; *deperditae* nihil aut *prope nihil* reliquum est. Pluribus in verbis *de* significationem auget ita, ut rem confectam designet. Unde recte Ictus in ff. apud Gesnerum h. v. *deperditum* explicat: quod in rerum natura esse desiit.“ Cf. tamen Krebs. l. l. pag. 281.

— — 23. *Ut vidit, ita — volavit* et mox *ut audiit — ita — probavit.* Vid. supra ad 115. 18.

128.— 3. *inventionis.* Quid *inventio* differat ab *invento,* docet Krebs. l. l. pag. 442.

129.— 6. *ad calcem.* Cf. ad pag. huius ed. 2, 5. Pro *auctario* fortasse melius erat *appendicem* vel *additamenta* dicere.

— — 11. *cuius compilator.* Vocabulum hoc incertae fidei esse videtur ei, qui plura recentissimae Latinitatis exempla censoria notavit virgula in Wolfii Anal. II, 489. Sed apponamus locum Isidori lib. X. p. 1071. Godofr. s. v. „*Compilator*, qui aliena dicta suis permiscet, sicut solent pigmentarii in pila diversa mixta contundere. Hoc scelere quondam accusabatur Mantuanus ille vates, quum quosdam versus Homeri transferens suis permiscuit. Et quum *compilator veterum* ab aemulis diceretur, ille respondit, magnarum esse virium, clavam Herculi extorquere de manu.“ — Quid igitur est, quod *compilatorem* dici posse vel dictum esse negemus, cum praesertim *compilare, compilatus, compilatio* apud optimos quosque legantur? LINDEMANN.

Pag. ed. princ.

129.vs.18. *familiam ducens.* Vid. de hac formula Schuetz. Lex. Ciceron. in v. *Familia* et Spalding. ad Quinctilian. I, 2, 24.

— — extr. *impostore.* Vid. Krebs. l. l. pag. 405.

131.— 2. *sexagesimi et quinti.* Usitatius est *sexagesimi quinti* vel *quinti et sexagesimi.* Cf. ad pag. 96, 10.

— — 18. *etiam tum quum adhuc vigebat.* Hoc si ad normam Ciceronianae consuetudinis et omnino meliorum scriptorum exigere velis, sic dicendum est: *quum etiamtum vigebat* vel *eo ipso quo (etiamtum) vigebat tempore.*

132.— 5. *Huc accedebat, quod nullos haberet — notaret.* Hic quoque indicativi *habebat* et *notabat* mihi quidem magis placent. Neque enim de cogitata re agitur, sed de vera.

133.— 2. *Casparus.* Nullam plane causam video, cur Lud. *Caspar* Valckenarius nominetur L. *Casparus* Valck. *Caspar* enim, ut *Balthasar*, terminationem atque exitum Latinum habet, qui est utique retinendus.

— — 3. *decessore successor.* Cic. pro Scaur. §. 33. *Successori decessor invidit.* similiterque apud Tacitum Agric. 7. *decessor* opponitur *successori.* Quamquam autem *decessor* non fere dicebatur nisi qui de provincia decedens successori eam traderet, non tamen arbitror in Wyttenbachii verbis his quidquam reprehendi posse. Ulpian. Dig. I, 16, 4. *Recte faciet, si edictum decessori suo miserit.* Cf. Weber. *Uebungsschule* etc. pag. 179. In Digest. *decessor* et *antecessor* promiscue usurpantur.

135.— 1. *instaurandis.* Volebat, ut opinor, *reficiendis* sive *emendandis.* Cf. Krebs. Antib. pag. 432.

— — 5. *glossas. Glossa* (γλῶσσα) significat vocem minus usitatam, quae alia usitatiore notioreque interpretanda sit atque explananda; contra *glossema* (γλώσσημα) proprie de illo ipso notiore, per quod *glossa* explicatur, vocabulo usurpatur: quamquam haud raro eadem qua *glossa* significatione dicitur. Vid. Quinctil. I, 8, 15. Sed a plerisque nunc inepte haec vocabula ad designandam quamvis interpretationem et explicationem adhibentur. Quamobrem *explanationes rarioribus obscurioribusque scriptorum verbis et loquutionibus adhibitas* dicere debebat Wyttenbach.

— — 12. *in Critica — sacra.* Saltem dici licebat *in Crit. sacrorum librorum*, quod est *in libris sacris ad criticam rationem emendandis atque interpretandis.*

— — 18. *Numismatum.* Immo *nummorum.* Quod antecedit *Iureconsultorum* vocabulum, pro eo usitatius est alterum *Iurisconsultorum.* Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 458.

136.— 15. *rivalitatis. Rivalitas* Ciceronianum est. Tusc. IV, 26. *Illa vitiosa aemulatione, quae rivalitati similis est.* Sed haec vox quum haudquaquam tam late pateat quam nostra *Rivalität*, sed ad eos solos referatur, qui aemulantes de eadem muliere aut de eodem viro ab sese adamato concertant, h. l. fortasse magis appositum fuit *obtrectationis* vocabulum.

137.— 7. *orationis bonitatem.* Cic. Orat. 49, 164. *Quare bonitate potius nostrorum verborum utamur quam splendore Graecorum.*

— — 12. *exhilararent.* Cf. adn. ad pag. 56, 14.

— — 22. *hodiernos libros.* Nullus de veteribus scriptoribus sic usquam loquutus reperitur: apud quos *hodiernum* non dicitur

Pag. ed. princ.

nisi de eo, quod *hodie* sit, non *heri* aut *cras* aut *perendie*. Ideoque *hodiernus dies* non refertur ad hanc aetatem, ad haec tempora eorumque conditionem, sed aut hesterno, crastino, perendino diei opponitur aut simpliciter sic usurpatur, ut hunc, quem quummaxime agas, diem spectet. Non magis igitur *hodiernos libros* quam *hodiernos mores*, *hodiernam eloquentiam* et similia, quae in horum recentiorum libris saepe leguntur, dicere licebat, sed potius *libros recentiore memoria (hodie) scriptos* vel *libros recentiorum*. Cf. Krebs. l. l. pag. 386. sq.

138. vs. 3. *a — facultate desueverat*. Cf. ad pag. 33, 13.

— — 17. *quum semel os ad dicendum aperuisset*. Virgil. Aen. II, 242. *Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris Ora, dei iussu non umquam credita Teucris.*

140. — 3. *interius noscerent*. Immo *penitus* vel *diligentius*, *familiarius novissent*. Cf. ad pag. 28, 15. et 59, 1. 245, 17.

— — 8. *et adhuc in sene*. Hic quidem *adhuc* vitari sic poterat, ut *atque etiam in sene* vel *et in sene etiam* scriberet. Sed de *adhuc* adv. perperam usurpato aliquoties diximus, et omnino non iuvat eadem decies repetere.

— — 15. *vetantis amicos, ne — facerent*. Certe scribendum erat, *vetantis, ne amici facerent;* sed quum haec structura magis fuisset poetica, hoc potius praestabat: *vetantis amicos facere*. Cf. Krebs. l. l. pag. 808. sq.

— — 21. *heroicis ingeniis*. Malo *praeclaris*, *divinis ingeniis* vel *heroum similibus ingeniis*. Vid. Weber. *Uebungsschule* etc. pag. 63. Krebs. l. l. pag. 383.

— — 22. *intemperie quadam* etc. Gell. N. A. XVIII, 7. med. *Intemperies ista, quae μελαγχολία dicitur, non parvis nec abiectis ingeniis accidit.*

141. — 13. *hoc enim est*. Non acuitur h. l. neque alii opponitur pronomen. Quare *hoc est enim* scribendum erat. Cf. adn. mea ad Quinctilian. X, 1, 78. extr.

142. — 8. *in quo formando Musae omnes et Gratiae conspirasse videantur*. Simile est quod de Xenophontis sermone dixit Quinctilianus X, 1, 92. *ut ipsae sermonem finxisse Gratiae videantur*. et Cicero (Orat. §. 62.) de eodem: *Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt.*

— — 12. *nunc perdito*. Cf. ad pag. 127, 22.

— — 20. *sed vero etiam ex Hegesia*. Non memini me sic usquam in veterum libris scriptum legisse, ut post *non solum* poneretur *sed vero etiam*. Itaque Wyttenbachius vel simplex *sed* ponere vel *vero* illud omittere vel in hunc etiam modum dicere debebat: *sed ex Hegesia quoque etiam* (Cic. ad Fam. IV, 8. *ut me non solum omnia debere tua causa, sed ea quoque etiam, quae non possim, putem.)* Non ineptum est ne illud quidem: *sed praeterea etiam ex Hegesia*. Similiter *vero* offendit infra pag. 150, 13. in vv. *sed vero longe fructuosissimam.*

144. — 7. *aeram*. Vid. Krebs. l. l. pag. 136.

— — 9. *experientia*. Immo *usu*. Vid. Krebs. l. l. pag. 340.

— — 11. *prosae*. Vox Ciceronis tempore non usitata, sed iam apud Velleium, Suetonium, Quinctilianum non infrequens. Plerumque additur *oratio*, quia *prosa* adiectivum. [Quare Bergmanus h. l. *prosa scriptione* rectius scribi putat.] Sed ab-

Pag. ed. princ.

solute etiam Quinctil. IX, 4, 52. [et saepius.] Seriores multo saepius usurpant. LINDEMANN. Cf. Krebs. l. l. pag. 647. sq.

146.vs.7. *in oblivionem abirent.* i. e. in oblivionem adducerentur, oblivioni darentur, oblivione obruerentur. Sic infra 164, 12. Sed num quis veterum sic loquutus sit, non possum pro certo dicere. Seneca tamen de Brev. Vitae cap. 13. extr. *Satius erat*, inquit, *ista in oblivionem ire.* Cfr. quae ad pag. 72, 13. adnotavi.

— — 9. *suum sibi iudicium sequentibus.* Cf. Zumpt. Gr. L. §. 746.

— — 14. *praeses produxerat.* Haud scio an aptius fuerit *moderatorem* dicere, cuius ductu auspicioque eiusmodi disputatio instituitur.

— — 18. *eam de Andocide.* Hoc ferri nullo modo potest. Aut omittendum pronomen est aut repetito superiore nomine scribendum, *disputationem de Andocide.* Facile defenderetur *illam*, i. e. nobilem illam et praeclaram. cf. ad 219, 12. Vid. ad Muret. Vol. II. pag. 218. Zumpt. §. 767. adn. quem nunc mecum facere video.

— — 19. *Orationem adversus Alcibiadem.* Haec oratio quum inscribatur *κατὰ Ἀλκιβιάδου*, *orat. in Alcib.* scribendum erat; *adversus* verum esset de oratione, quae *πρὸς Ἀλκιβιάδην* habita diceretur. Etenim *κατά (in)* quasi domicilium habet in accusatione, *πρός (adversus)* tantummodo *praesentem in iudicio*, non *reum factum* declarat. Sic auctor argumenti orationis Demosth. in Leptinem: *Ὁ πρὸς Λεπτίνην λόγος ἐπιγραφὴν ἔχει τοιαύτην, ἐπειδήπερ παρελθόντος τοῦ χρόνου, ἐν ᾧ ὑπεύθυνος ἦν κρίσει καὶ τιμωρίᾳ γράφων τις νόμον, ἐφαίνετο Λεπτίνης ἀκίνδυνος· ὅθεν πρὸς αὐτόν, ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽ αὐτοῦ ὁ λόγος.*

— — 20. *abiudicare.* Hoc verbum non solet construi cum dativo eius, a quo quid abiudicatur, ideoque vs. anteced. *ab Andocide* dicendum est. Cf. Zumpt. ad Cic. Verr. pag. 110.

147.— 1. *habiturus etiam fuisset Hemsterhusium, si is adhuc [etiamtum] vixisset.* Malo *fuerit* pro plusquamperf. *fuisset.* Vid. Zumpt. §. 498. Madvig. in Opusc. Academ. alter. pag. 227. sqq.

— — extr. *instruere aggrediar.* Sic Cic. de Off. II, 1. pr. *De quibus dicere aggredior, si pauca prius — dixero.* Sed usitatior est altera structura *aggredior ad dicendum.*

148.— 9. *sexagesimo et nono.* Cf. ad pag. 131, 2.

149.— 3. *quoad eius fieri posset.* De hac formula Wyttenbachio perquam familiari vid. Krebs. Antib. pag. 670. cf. supra pag. 21, 22. infra 183, 20.

— — 8. *eruditioris Theologiae.* *Eruditus* adi. etiam inanimis tribui constat. Vid. Krebs. l. l. pag. 326. cf. supra ad pag. 59, 17.

— — 19. *forte — aggressus es.* Immo *fortasse — aggressus sis.* De *aggrediendi* verbo modo diximus.

150.— 13. *sed vero longe fructuosissimam.* Cf. ad pag. 142, 20.

— — 17. *enchiridion.* Fortasse Graece scribendum nomen. Cf. Gellius Noctt. Att. praef. Non enim Latinam civitatem accepisse videtur. LINDEMANN. Vid. Muret. Var. Lect. I, 3.

151.— 3. *alterum patrem.* Longe usitatius est *alterum parentem*, hac tralata significatione. Vid. Cic. ad Fam. V, 8, 4. pro Milone §. 102. Krebs. l. l. pag. 574. Cf. infra ad 158, 16.

— — 10. *in animum induxi.* Cf. ad 19, 7.

153.— 21. *Philosophiaeque professionem.* Cf. supra ad pag. 89, 6.

Pag. ed. princ.

154.vs.22. *sui causa.* De his abhinc annos quattuor et viginti sic scripsi (in ed. Lindemann.): „Eiusmodi genitivum equidem putaverim a Romanis positum fuisse *in oppositionis vi et gravitate augenda.*" atque eadem etiamnunc mea est sententia. Cic. Lael. 16, 57. *Quam multa, quae nostri causa nunquam faceremus, facimus causa amicorum.* Postea alii quoque de eadem re disputaverunt, quos non attinet singulos enumerare. Tu mihi vide Zumpt. ad Cic. Verrin. pag. 542. et Madvig. ad Cic. de Fin. II, 23, 76. et in Addend. pag. 870. Cf. Krebs. Antib. pag. 46. Similiter scripsit Wyttenb. infra pag. 177, 6. 190, 2. 212. pr. 254, 2. 259. extr.

155.— 4. *verbo.* Cf. ad pag. 127, 3.

156.— 3. *dum — attingebat.* Immo *dum — attingit.* Vid. Krueg. Gr. Lat. §. 630. adn. 1. Krebs. l. l. pag. 308. sq.

— — 5. *correctiones in Xenophontem — in Ernestum scribebat.* Certe dicendum fuisse existimo, *correctiones Xenophontis — Ernestii scribebat.* Quamquam id ipsum non magis blanditur, quam si sic scriptum esset: *Xenophontem — Ernestum corrigebat:* quippe quum *emendandi* potius quam *corrigendi* verbum et praeterea pro Xenophonte ipso et Ernestio *Xenophontis et Ernestii oratio (sermo)* requireretur.

— — 9. *parum aberat quin.* Nemo Latinorum sic unquam dixit, sed *non multum (paullum) abest quin,* et istud aeque ineptum est ac si quis animum inducat pro eo dicere *non satis abest quin,* quum tamen *prope est ut* significare velit.

— — 13. *sub huius nomine.* Immo *huius nomine subscripto (addito.)*

— — 16. *Valckenarium inter et Ernestium.* Postposita haec praepositio non invenitur nisi apud seriores et poetas, si excipias pronomina, veluti *haec inter, quos inter.* Usitatior structura, quum inter duo substantiva ponitur, ut h. l. quae tamen ipsa ratio praeter Tacitum et poetas neminem invenit fautorem. LINDEMANN. Cf. Liv. XXII, 3. *Etrusci campi, qui Faesulas inter Arretiumque iacent.* et vid. de hac re Zumpt. Gr. §. 324. Krueger. §. 690.

157.— 1. *cuique.* Aut omitti pronomen aut *utrique* scribendum erat.

158.— 12. *hodieque.* Non est sane Ciceronianum hoc vocabulum, sed tamen, ut arbitror, non prorsus damnandum. Tutius est vero simpl. *hodie* vel *hodie quoque* usurpare. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 204. et Krebs. l. l. pag. 386.

— — 16. *parens natura.* Bene Wyttenb. *parentem* dixit, non *matrem.* Cf. supra ad 151, 3.

159.— 2. *libris publice editis.* Immo *in publicum editis.* Cf. infra pag. 163, 22.

— — 5. *contentiosi.* De h. v. non satis usitato cf. Krebs. l. l. pag. 249.

— — 12. *velitariae.* Immo *velitaris, levis.* Illud nusquam legitur. De vocab. *inimicitiae* quod sequitur vs. 14. cf. ad 127, 1.

160.— 1. *notulas adspergere.* Sic contemptim dixerat irrisor Klotzius; quare hic quidem non displicet *adspergendi* verb. Cf. Krebs. pag. 176. sq. De *notulis* supra diximus.

— — 4. *Literariis.* Cf. Krebs. l. l. pag. 468. De sq. verb. *Amoenitatum* cf. Plin. H. N. praefat. §. 14. *studiorum amoenitates quaerimus.* et Krebs. l. l. pag. 155.

161.— 8. *enthusiasmo.* Cf. ad pag. 9, 11.

— — 19. *non amplius.* Cf. ad pag. 62, 10.

Pag. ed. princ.

162.vs.2. *publice in Prytaneo ali.* Hic quidem rectissime scriptum *publice.* Cicero de eadem re lib. I. de Orat. 54, 232. *respondit* (Socrates) *sese meruisse, ut amplissimis honoribus et praemiis decoraretur et ut ei victus cotidianus in Prytaneo publice praeberetur.*

— — 4. *amicos experiri perfidos.* Immo *amic. cognoscere perfid.* vel *sentire,* quod v. est etiam elegantius. *Experiri* tentandi, explorandi probandique significationem habet. De iis quae sequuntur *quos fidos duxerat* vid. ad Muret. Vol. I. pag. 115.

— — 5. *Quid enim nisi perfidos appellemus.* Cic. ad Fam. IX, 21. *Quid tibi ego in epistolis videor?* ubi perperam supplent *agere.* Horat. Epist. I, 11. pr. *Quid tibi visa Chios* etc. Cf. Krueger. Gr. L. §. 430. adn. 3. Platon. Phaedon. 26. *τί δὲ ἡ ψυχὴ σοὶ φαίνεται;* Phaedr. pag. 234. C. *τί σοι φαίνεται ὁ λόγος;* Charmid. 4. *τί σοι φαίνεται ὁ νεανίσκος;* Euthydem. 77. *τί οὖν ἐφαίνοντό σοι (οἱ ἄνδρες);*

— — 10. *Ulyssis. Ulixis* quin scribendum sit, haud facile quisquam nunc dubitat. Quam scripturam, veram utique et certam, quum commendasset Lindemannus, alteram potius sibi defendendam putavit Bergmanus, idem reprehensurus, eam si quis Germanorum posuisset. Cf. Plutarch. Marcell. cap. 20. *καὶ λόγχας τινὰς ἐδείκνυσαν καὶ κράτη χαλκᾶ, τὰ μὲν ἔχοντα Μηριόνου, τὰς δὲ Οὐλίξου, τουτέστιν Ὀδυσσέως, ἐπιγραφάς.* Ceterum cum vss. Homeri qui sequuntur h. l. comparari poterant Horatiana Sat. II, 5, 20. sq.

— — 15. *uno tenore.* Cf. ad pag. 34, 17.

163.— 10. *unice a Ruhnk.* Videtur sic scribere voluisse Wyttenbachius: *ab uno (solo) Ruhnk.* Cf. ad pag. 20, 8.

— — 22. *speciminibus.* Praestabat *documentis,* praesertim quum hoc voc. nusquam legatur plurali numero positum.

164.— 5. *literatae civitati.* Immo *literatis hominibus.* cf. ad pag. 93, 17. De *Literarum statoribus* cf. quae diximus ad pag. 112, 14.

— — 12. *in — oblivionem abiret.* Cf. ad pag. 146, 7.

— — 14. *Ruhnkenium: unde Ern. et didicit.* i. e. *R. a quo Ern. et did.* Sed adverbia haud raro etiam ad personas referuntur in Latinorum scriptis pariter atque Graecorum. Cf. de Latinis Krueger. Gr. §. 579. adn. 1.

165.— extr. *Venit denique tempus.* Malo *Ven. tandem tempus.* Recte infra pag. sq. vs. 15.

166.— 16. *hac loci angustia.* Immo *his loci angustiis,* quod legitur pag. sq. vs. 1. Rarus admodum huius vocis est numerus singularis. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 428.

167.— 5. *postridie.* Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 214.

— — 9. *quae posteritas caveret.* Videtur Wytt. sic scribere voluisse: *quae posteritati cavenda essent;* praesertim quum mox (pag. sq. vs. 4.) haec dicantur: *ne rursus accidant, posteritas monenda est:* sed ad imperf. coniunct. ponendum eiusmodi locis inductus esse, quales sunt hi Liviani: *Consulem Marcellum haud procul esse; ad eum mitterent legatos* XXIV, 37. et VIII, 24. *caveret Arethusiam aquam.* at eorum, ut aliorum complurium, alia est ratio. — De coniunctivo *mirareris* vs. sq. cf. quae dixi ad Muret. Vol. II. in Addend. pag. 433. extr.

— — 21. *ludorum Olympicorum.* Malo *lud. Olympiorum.* „Semper autem, inquit Ruhnkenius ad Andr. Terent. Didascal.,

Pag. ed. princ.

Latini dicunt *ludi Megalensia*, ut *ludi Olympia*, *ludi Pythia*, *ludi Cerealia*, nunquam vel rarissime *ludi Megalenses*. Vid. Quinctil. Inst. I, 5, 52." Cf. Glossar. Liv. pag. Kreyss. 391. et vid. Spaldiug. ad Quinctil. loc. laud.

168. vs. 17. *correctiuncula.* Hoc deminutiv. pariter atque alterum *emendatiuncula* est insolens.

170. — 1. *abfuit.* Melior mihi etiamnunc videtur forma *afuit*, quamvis dissentiente Zumptio ad Cic. Verrin. pag. 951. Vid. Wagner. ad Virg. Aen. VII, 498. Peter ad Cic. Brut. §. 248.

— — 15. *abdicata — cathedra.* „*Abdicat se illa re;* Cicero [in Catil. 3, 6.] *Lentulus quum se praetura abdicasset.* — *Abdicata illa re;* Salustius [Catil. 47.] *Senatus decernit, uti abdicato magistratu Lentulus.*" Sic Fronto (sive Arusian. Messus) in Exempl. Eloquutionum pag. Maii 489. Cf. Krebs. l. l. pag. 102. sq. Kritz. ad Sallust. loc. laudat. et vid. Ellendti explicatt. Cic. de Orat. II, 24, 102. Cf. etiam infra ad 277, 3.

173. — 8. *absque eo factum esset.* De form. *absque te esset*, *absque eo esset*, poetarum comicorum propria cf. ad Muret. Vol. I. pag. 448.

174. — 1. *plagula excudenda.* Cf. supra ad 126, 13. et 83, 8.

— — 7. *palmarium.* Immo *palmare.* cf. ad 86, 16.

— — 13. *mediocriter tincto.* Loco Ciceronis supra laudato addatur hic (Brut. 58, 211.), ubi de Laeliae sermone praedicatur: *Ergo illam patris elegantia tinctam vidimus.* Utrobique ablativum eius rei vides appositum, qua quis tinctus imbutusque dicitur. Quod imitari debebat Wyttenb.

— — 16. *recensione.* Hoc vocab. apud veteres non legitur ea, qua nunc saepe usurpant, significatione. Cf. Krebs. pag. 677.

175. — 4. *in textu — in textum.* Scribendum erat *in verbis Velleii — in ipsam scriptoris orationem.* Cf. Krebs. pag. 769.

176. — 5. *Mox cognito.* Ne Ciceronem quidem ab talibus abstinuisse, ostendit hic locus de Off. II, 12, 42. *Adiuncto vero, ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrarentur.* et de Fin. II, 27. pr. *Perfecto enim et concluso, neque virtutibus neque amicitiis usquam locum esse, si ad voluptatem omnia referantur, nihil praeterea est magno opere dicendum.*

— — 22. *ecquid illud esset.* Immo *quid* vel *quid tandem illud esset. Numquid*, *ecquid* quomodo usurpentur, docent Grammatici.

177. — 3. *venissent.* Immo *venerint.*

— — 6. *tui causa.* Cf. ad pag. 154, 22.

— — 14. *satis sibi esse — cognosci.* Sic recte Wytt. Qui nunc Latine scribunt mirum quantum delectantur formula minus probanda, *contentus sum — cognosci*, i. e. *satis habeo — cognosci*, quo utuntur elegantiores.

179. — 15. *quid rerum agas.* De genitivo perperam adiuncto vid. ad Muret. Vol. II. pag. 83. Nostrum *was machst du, wie geht es dir?* Latinis dicitur simplic. *quid agis?* contra *quid rerum geris? quid negotii geritur?* et simil. signif. *was treibst du?*

180. — 4. *qualem se gesserit.* Immo *quomodo*, *quemadmodum se — gesserit.* Latini non dicebant *se bonum, modestum gerere*, sed *se bene, modeste gerere.* Cf. ipsum Wyttenb. infra pag. 254, 13. sq.

Pag. ed. princ.

182.vs.17. *uterque — coeperunt.* De plurali numero post *uterque* posito cf. Zumpt. §. 367. Krueger. §. 289. cum adn.

185.— 2. *continuo.* Hoc adverb. sic legitur apud Quinctilianum, ut sit i. q. *assidue, continenter.* Sic Wytt. infra 241, 22. Apud Ciceronem est *statim, illico, nulla mora interposita:* quo modo ipse dixit Wytt. pag. 236, 2. 251, 14.

— — 7. *luculentam capturam. Captura luculenta* dici videtur ut luculentae divitiae, luculentum patrimonium, luculenta hereditas, luculenta conditio, et id genus alia. LINDEMANN. Vid. ad pag. 63, 5.

— — 13. *pecuniae contemtorem — animum.* Virg. Aen. IX, 205. *Est hic, est animus lucis contemtor.* Plin. Paneg. LV, 9. *contemtor ambitionis et infinitae potestatis domitor ac frenator animus.* Cf. Bentl. ad Horat. Carm. IV, 9, 39. Cort. ad Sallust. Iug. 64, 1.

— — 18. *iterum iterumque.* Cf. Krebs. Antib. pag. 450.

187.— 19. *interpretamentis.* Hoc est Gellianum Petronianumque voc. Dicendum est *interpretationibus, explanationibus.*

188.— 10. *Tum quoque Himerius.* Scribendum est *Tum Himerius quoque* vel *Tum etiam Himer.* Similiter infra pag. 191, 20. dicendum erat: *Tum praeclare meruit de Celso quoque.*

— — 21. *demum sexennio postea.* Immo *sexennio demum post* vel *sexennio post demum.* De *postea* cf. ad 14, 16. Deinde haud scio an pro *Goettingae* scribendum sit *Goettinga,* propter ipsum quod antecedit verb. *prodiit.*

190.— 2. *mei — caussa.* Cf. ad 154, 22. Habetur hic, ut infra pag. 254, 22., oppositio, ut ferri posse genitivus videatur.

191.— 15. *lux affunditur.* Scribendum est, *lux affertur.* Nam *affundendi* verb. in hac loquutione ineptum est. Sed fortasse etiam melius erat pro *luce* h. l. *lumen* ponere. Vid. Krebs. l. l. pag. 474.

— — 16. *mentio occurrit.* Immo *mentio fit, mentio infertur. Occurrere* neque sic legitur neque quo sensu nunc saepe utuntur dicentes, *hoc vocabulum occurrit apud Ciceronem.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 231.

— — 20. *Tum quoque.* Cf. ad 188, 10.

— — 24. *forma quadrata.* Qui nunc perperam dicuntur libri *in Folio, in Quarto* (pro quo Wyttenb. h. l. dedit *forma quadrata*), *in Octavo, in Duodecimo* editi, eos melius dicas *forma binaria, f. quaternaria, f. octonaria, f. duodenaria,* editos.

192.— 20. *chalcographorum.* Immo *typographorum.* Alterum de quo recte dicatur, ostendit Passovius in Lex. Graec. v. χαλκογράφος.

193.— 3. *a publica luce et utilitate cohiberetur.* Certe dicendum fuit, *a luce et publica utilitate cohib.* vel *a luce et communi doctorum hominum util. cohib.*

— — 14. *in scriniis continentur.* Satius erat omittere praepositionem.

195.— 1. *Neque minores ei gratias habeo.* Immo *Neque minorem ei gratiam habeo.* cf. ad 252, 8.

— — 14. *oppressorem.* Hoc vocab. non satis idonea nititur auctoritate. Licebat *victorem, domitorem, eversorem,* dicere.

198.— 16. *neminis cuiusquam.* Vid. ad Muret. Vol. I. pag. 159. Quamquam prudentius est ab hoc genitivo (*neminis*) abstinere. (Cf. Orell. ad Cic. pro Cael. §. 56. ed. minor. pag. 52.

Pag. ed. princ.

sq.) Cicero quam studiose eum vitaverit, ex his clare perspicitur: „si iniuste *neminem* laesit, si *nullius* aures voluntatemve violavit, si *nemini*, ut levissime dicam, odio nec domi nec militiae fuit.“ pro Mur. 40. §. 87.

199.vs.12. *in adipiscendo Gymnasii — Rectoratu.* Immo *in adipiscendo munere Rectoris Gymnasii.* Cf. Krebs. Antibarb. pag. 680.

200.— 1. *in praesente hoc libro.* Immo *in hoc libro.* Sed *praesens* iam in superioribus aliquoties vidimus minus bene usurpatum. Quod statim sequitur *eo breviore nunc commemoratione defungi possumus*, ne ipsum quidem satis apte dictum est. Certe pro *defungendi* verbo exspectes *uti;* quamquam sic potius scribendum fuisse existimo: *eo paucioribus nunc de iis absolvere possumus;* ad quam rationem dixit Sallustius *de Catilinae coniuratione* se *paucis* velle *absolvere:* vel etiam sic: *eo paucioribus nunc cetera absolvere possumus;* quod item accedit ad sermonem Sallustianum.

— — 4. *epistolas mutuo nostras et confabulationes.* Malo *mutuas epistolas nostras et sermones* s. *colloquia.* De *confabulationibus* cf. supra ad 30, 17.

— — 10. *serae — posteritatis.* Ovid. ep. ex Pont. I, 4, 24. *Quam laudem a sera posteritate ferat.*

— — 18. *reformatis.* i. e. mutatis, emendatis, correctis, ut Plinius dixit Paneg. c. 53. *reformare [et corrigere] mores depravatos.* Alia sunt quae apud solos poetas, alia quae apud poetas aeque ac prosae orationis scriptores leguntur. BERGMAN. Cf. Krebs. Antib. pag. 683.

201.— 1. *In Mureto.* Malo *Mureto.* Cf. ad 21, 10.

— — 13. *elegantias.* Hoc plurali sic aliquoties usus est Gellius. Usitatior sane atque aptior in hac quoque re est *elegantia;* et *elegantia* potius cernitur in libris optimorum scriptorum quam *elegantiae.* Quamquam nunc multi eorum qui in scholis aut academiis docent, *elegantias* veterum explicantes, *elegantia* quae sit prorsus non sentiunt.

— — 19. *situ et quiete.* Immo *cessatione et quiete.* Nam *situ* ne agri quidem recreantur, sed potius *Cessat iners rigido terra relicta situ;* contra *humus magno fenore cessationis colono respondet.* De *anteaquam* mox sequenti, pro quo utique praestat *antequam* dicere, vid. Hand. Tursellin. I. pag. 402.

— — 22. *opus habuit otio.* Cf. ad pag. 110, 9.

202.— extr. *obiter.* De hac voce, qua qui nunc Latine scribunt mirifice delectantur, vid. Krebs. Antib. pag. 543.

203.— 18. *familiae.* Potius *suorum.* De *familia* supra diximus.

— — 20. *revaluerat.* Etiam hoc verbum Ovidianum est et a serioribus tantum frequentatum. Dicendum erat *convaluit [convaluerat,* ut supra dixit Wytt. pag. 157, 20.] LINDEMANN.

206.— 6. *chalcographia.* Certe *typographia* dicendum est. cf. ad 192, 20. „Ceterum pro *chalcographia*, inquit Bergmanus, rectius scribatur *chalcographeo*, a neutrius generis recto casu *chalcographeum*, Graece *χαλκογραφεῖον.* siquidem ea est huius vocabuli ratio ac similis *τυπογραφεῖον*, Latine *typographeum*, non item *typographia*, de quo monuit H. Stephanus de Abusu Ling. Graec. pag. 55.“

207.— 19. *iam ab incunabulis.* Liv. IV, 36. *impigrum iuvenem et iam inde ab incunabulis imbutum odio tribunorum.* De poetico voc. *natus* vid. adn. statim sequentem.

Pag. ed. princ.

209. vs. 7. *unicus — natus. Natus* pro *filio* quod dicitur, hic etiam minus excusari potest quam supra 207, 19. ubi vitare Wyttenb. eiusdem vocabuli repetitionem voluit. Vid. Krebs. l. l. pag. 516. sq.

— — 10. *incidens.* Potius *quum incidisset.* Vid. de h. v. ad pag. 87, 2.

— — 11. *per lusum.* Malo *per ludum.* Vid. Doederlin. Synonym. II. pag. 28. sqq.

— — 17. *nihil* Wytt. rarissime in hoc libro dixit (cf. 122, 19. 2, 7.); sexcenties *nil,* de quo vid. ad 3, 8.

211. — 22. *vulnus — imposuit.* Cic. de Fin. IV, 24, 66. *Quae hic reip. vulnera imponebat, eadem ille sanabat.* et sic etiam alibi.

212. — 1. *mei caussa.* Cf. ad 154, 22.

— — 6. *contextum Oxoniensem.* Haec legens nemo veterum intellexisset. Dicere licebat *Plutarchum Oxoniensem* vel *Plutarchi scripta Oxonii edita (typis expressa.)*

— — 13. *muros nostros.* Immo *moenia nostra.*

213. — 14. *regere sineret eos.* Non potest *regere* sic absolute dici. Itaque *regnare* scribendum erat aut *regere remp.*

214. — 1. *distracto agitatoque tempore. Tempus distractum* quid sit intelligitur ex loco Velleiano II, 114. ubi *animus mole onerum distractissimus.* LINDEMANN. *Tempus distractum et agitatum* Latinis dicitur illud quo variis curis ac sollicitudinibus distrahuntur et agitantur homines. Sic supra plenius pag. 43. *tempus curis distractum occupatumque.* et pag. 124. *imminutum distractumque multorum necessitate negotiorum.* Huc pertinet Ciceronis de Orat. III, 2. *vita distracta* vel, ut alii legunt, *districta.* BERGMAN. Ellendtus in loco Ciceronis dedit *districta,* sed tamen utrumque per se bonum esse ait: in quo me habet adsentientem.

— — 2. *peculiariter.* Immo *proprie.* Vid. Krebs. l. l. pag. 579. et cf. supra ad 44, 15.

— — 6. *publice dedicantis. Dedicare* quum apud Latinos significet *diis consecrare,* idcirco potius dicendum *inscribere:* sed vulgarem loquendi consuetudinem, et hoc et aliis locis, perspicuitatis causa [?] Wyttenbachius retinuit. BERGMAN. Non esse reiiciendum *dedicandi* verbum, bene docuit Krebs. in Antib. pag. 273. Sed *publice* quod h. l. adiunxit Wytt. prorsus ineptum est; nec vero satis placet participium, de quo cf. pag. 59, 1.

215. — 2. *vectigali.* Malo *reditu.*

— — 13. *frustratus.* Malo *deiectus.*

— — 14. *in eius offensionem incidi.* Cicero dicit *cadere, incurrere in offensionem.*

— — 18. *sexto inde mense.* Immo *sexto mense post.* Nam *inde* sic dici non potest, ac si vel maxime posset, primo tamen loco ponendum esset. Neque enim quod nunc saepe legas *ab eo inde tempore,* (cf. pag. 258, 10.) *a prima inde pueritia,* (cf. pag. 241, 20.) unquam dixit quisquam veterum, apud quos sic modo scriptum reperias: *iam inde ab* etc. Cf. etiam ad pag. 22, 11.

216. — 2. *interius.* Cf. ad 140, 3.

— — 4. *age — subiiciamus.* Vid. Hand. Tursellin. I. pag. 205. sq.

— — 6. *hucusque.* Immo *adhuc* vel *usque adhuc.* Cf. Krebs. l. l. pag. 390.

Pag. ed. princ.

216. vs. 20. *Graphices.* Sic Plinio quoque eadem ars dicitur H. N. XXXV, 10, 36. Wyttenbachius supra pag. 30, 12. vocavit *linearem picturam*, de qua cf. Plin. XXXV, 3, 5.

217. — 11. *in editis libris nondum proditas.* Cf. ad 103, 14.

— — 18. *ad via et ratione disserendum.* Ne credas hanc verborum collocationem perversam esse, vide Krueger. Gr. Lat. §. 691. b) et Zumpt. §. 794. et cf. quae dixi ad Muret. Vol. I. pag. 452. in Addend. ad pag. 265. et Vol. II. pag. 215.

218. — 1. *excelluisse.* De hac perfecti forma minus usitata cf. ad Muret. Vol. I. pag. 353.

— — 3. *quando.* i. e. *quoniam;* cf. ad Muret. Vol. I. pag. 167. et vide Madvig. ad Cic. de Fin. V, 8. pag. 649.

— — 18. *aevi.* Potius *temporis.* cf. ad 22, 8.

219. — 12. *illam ad Stiglitzium.* i. e. celebratam illam, praeclaram; cf. ad 146, 18.

220. — 12. *pro lubitu ac gustu suo.* Haec etiam scripta sunt inepte. Dicendum erat *suo arbitratu et libidine, ad suum arbitrium libidinemque.* Cf. Krebs. l. l. pag. 465. et 378.

— — 21. *primo obtutu.* Potius est *primo adspectu* vel *uno adspectu.* Cf. Krebs. pag. 546. sq.

— — 23. *in Stobaeo.* Immo *apud Stobaeum.* Cf. adn. mea ad Quinctil. X, 2, 15. Krebs. Antibarb. pag. 407. sq.

222. — 13. *aliisque passim auctoribus.* Videtur dicere voluisse *aliisque multis (permultis)* vel certe *aliisque non raro (non semel) scriptoribus.* Sed sic *passim* dici non licet. Vid. Zumptii *Aufgaben* etc. pag. 327, 9. Krebs. l. l. pag. 573.

224. — 16. *velut cum pulvisculo exhaustae. Cum pulvisculo rem auferre, tollere, dare,* primus Plautus dixit, cuius simile *cum ramento.* Cf. Bacchid. IV, 4, 29. Rud. III, 6, 7. Truc. prolog. 10. Caute addidit h. l. vir summus *veluti,* quia translatio cum verbo *exhaurire* videri possit audacior. LINDEMANN.

225. — 7. *Commentator.* Hoc aeque vitandum est atque *interpretatoris* vocab. Probe dicas *explicatorem, explanatorem* et simil.

— — 13. *ad vitae lucem revocare.* Scribi poterat *in lucem* vel *ad vitam revocare, ad vitae lucem* non item, ut videtur. Nam quod Cicero rationem quasi quandam *lucem lumenque vitae* dixit, immane quantum ab huius loci sensu alienum est. Quamquam vix credatur Wyttenbachius Ciceronem in hac loquutione sequi voluisse: in I. autem or. adv. Catil. c. 6, 15. non legitur quod retulit Schuetz. in Lex. Cic. *huius vitae lux,* sed haec potius: *haec lux aut huius caeli spiritus.* Nec vero comparari posse arbitror Virgilii locum Aen. VI, 828. sqq. de Caesare et Pompeio: *Concordes animae nunc et dum nocte premuntur, Heu quantum inter se bellum, si lumina vitae Adtigerint, quantas acies stragemque ciebunt!*

226. — 20. *necesse erat, ut ipse — cuperet.* Immo *necesse erat ipse — cuperet,* omissa *ut* particula: quae eadem pessime posita est infra pag. sq. vs. 4. post verb. *oportet.*

227. — 7. *bene Latine.* Cf. Madvig. ad Cic. de Fin. I, 3, 8. Krebs. Antib. pag. 192. sq.

228. — 16. *Latine mediocriter — docti.* Suetou. de clar. Gramm. 7. *nec minus Graece quam Latine doctus.*

232. — 3. *per totum literatum orbem.* Hic quidem sic scribi licebat:

Pag. ed. princ.

ubicunque terrarum (gentium) erant (sunt), literatis hominibus. Cf. ad pag. 2, 16.

233. vs. 1. *infinitum sit.* Usitatius est sane *infinitum est.* Cf. ad 68, 4.

— — 2. *epistolarum consuetudo.* De *commercio epistolarum*, de quo hic agitur, nonnulli intelligunt etiam Ciceronis verba in epist. ad Fam. XIV, 13. pr. *non modo certa res nulla, sed ne genus quidem literarum veniebat in mentem. Unam enim partem et consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat perfeceratque fortuna, ne quid tale scribere possem aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam et miserum* etc. sed haec facile vides huc referri non posse. Vid. Krebs. l. l. pag. 226.

— — 15. *provectiores.* Non intelliguntur h. l. *aetate provectiores, natu grandiores* (cf. ad pag. 122, 20.), sed *qui plus in literis profecerant* vel *maiores in studiis progressus fecerant.* Itaque sic fere scribendum erat: *eos qui plus in literis profecissent* etc.

— — 18. *prouti Hemsterhusium factitasse.* Immo *ut (sicut) H. fact.* Vid. ad 55, 2.

234. — 2. *eiusdem vel alterius Auctoris.* Immo *eiusdem vel alius Auctoris.* Non semel hoc pronomen perperam usurpavit Wytt., eo deceptus, ut opinor, quod *alter* multis videbatur idem esse quod *alius quis.* At *alter* ubi sic dictum videtur, non signif. *irgend ein anderer*, sed potius *der Andere, der Nächste*, et substantivi fere vicem obtinet. Cf. etiam Zumpt. Gr. L. §. 141.

— — 10. *sponte sua.* Usitatior est apud Ciceronem collocatio *sua sponte;* cf. tamen de Invent. II. §. 80. pro Sestio §. 100. c. adn. Matthiae (Liv. 10, 25, 12.) et vid. Madvig. ad Cic. de Fin. V, 17, 46. pag. 701.

236. — 2. *in lucem edere.* Potius est *edere*, omissis reliquis. Cf. Krebs. Antib. pag. 475.

— — 4. *abortus.* Sic etiam apud Plin. H. N. praefat. §. 28. *abortus* dicitur tralata signif.

— — 6. *inficetas istas dapes.* Pro *dapibus* scribere Wytt. debebat *epulas, escas.* cf. ad 77, 15. Nec vero *inficetus* epulis cibisve conveniens est epitheton, sed *insulsus;* quamquam h. l. propter ea quae antecedunt magis etiam placet *incoctus* i. e. non coctus, quo sensu dixit Plaut. Mil. Gl. II, 2, 53.

237. — 2 *profusione.* Potius *effusione;* quamquam non prorsus reiiciendum est alterum.

— — 10. *postquam — edidissem.* Rarissima haec structura est nec vero imitanda, quum sit verisimile, in eis locis, ubi sic scriptum legitur, *postea quum* alteri *posteaquam* substituendum esse. Interim vide Zumpt. Gr. L. §. 507. b. extr. et cuius mihi magis probatur sententia, Krueger. §. 637. 6).

238. — 20. sq. *vocent nec dubitent — videantur.* Latinitatis ratio imperfecti coniunctivos postulat.

240. — 3. *Versus facere neminem hortabatur.* De hac structura supra diximus ad 113, 1.

241. — 20. *a prima inde pueritia.* Immo *iam inde a pr. puer.* cf. ad 215, 9. De *continuo* mox (22.) sq. cf. ad 185, 2.

242. — 14. *rectrices. Rectrix* legitur apud Senecam, Columellam, Plinium; Ciceronis sunt *moderatrix, gubernatrix, dux.*

Pag. ed. princ.

244. vs. 11. *primo obtutu in oculos incurrat.* Hic quoque imperfecti potius quam praesentis coniunctivus ponendus erat, sicut infra vs. 19. bis. cf. supra ad 238, 20. sq. De vv. *primo obtutu* supra diximus ad 220, 21.

— — 17. *assensum intelligentium — quasi ambirent.* Pro verbis *quasi ambirent* simpliciter scribendum erat *peterent.* Vid. Krebs. Antib. pag. 153. sq. Si tamen exquisitiore dicendi forma hic utendum erat, in hunc, opinor, modum licebat: *quasi emendicarent.* cf. Suet. Aug. 91. extr.

245. — 1. *in libris explicare.* Magis placet h. l. praepositionem omitti.

— — 2. *id est, eam, quae, quid verum sit, spectat.* Haec verba quum non videantur a Wyttenbachio esse addita, ut modo dicta accuratius definirentur, sed pariter atque seqq. *quatenus ad veri cognitionem pertinent*, ipsius esse Ruhnkenii, sic potius scribendum fuit: *id est eam, quae quid verum esset, spectaret;* et mox: *quatenus ad veri cognitionem pertinerent.*

— — 14. *virtutis speciem simularent.* Fateor me nusquam huiusmodi loquutionem legisse, et nescio an scribendum fuerit *virtutis speciem praeberent (prae se ferrent)* aut simplic. *virtutem simularent.*

— — 17. *Noscebat se ipsum.* Immo *noverat se ipsum.* In hoc verbo non semel lapsus est Wyttenbachius. Vid. ad 140, 3. 59, 1. De nomine *Ulyssis* quod mox legitur vid. ad 162, 10.

246. — 2. *incidebat Villoisoni mentio.* Livius loco notissimo I, 57. *Forte potantibus his apud Sex. Tarquinium — incidit de uxoribus mentio.*

247. — 10. *vitilitigator.* Plin. H. N. praefat. §. 32. *vitilitigatores, quos Cato eleganter ex vitiis et litigatoribus composuit, (quid enim illi aliud quam litigant aut litem quaerunt?)* et §. 30. *Quid enim? (ait Cato,) scio ego, quae scripta sunt, si palam proferantur, multos fore qui vitilitigent, sed ii potissimum, qui verae laudis expertes sunt. Eorum ego orationes sino praeterfluere.*

249. — 17. *maledicentia.* Gellianum hoc vocab. vitari poterat, quum haberetur Ciceronianum *maledictio.* Cf. Krebs. Antib. pag. 479.

— — 20. *poetastros. Poetaster* non est verbum Latinum, sed e vulgari Italorum sermone ductum. *Poetillam* vocat Plautus Truc. II, 6, 4. sed non certa lectione. MATTHIAE (Eloquent. Lat. Exempl. pag. 401. ed. I.) Cf. Krebs. pag. 604. sq. et Nolten. in Lex. Antibarb. pag. 663. qui quum alia scripsit tum haec: „*Poetaster*, ein elender Dichter, quem cum Cicerone *poetam de plebe*, cum Curtio *pessimorum carminum conditorem*, cum Petronio *poetam humillimi spiritus*, cum aliis *poetam ineptum et inconcinnum* et cum poetis *versificatorem, cui crasso vena liquore fluit*, dixeris.“ H. l. commode substituas *malos pravosque poetas* vel *plebeios versificatores.*

250. — 18. *invasionis.* Immo *incursionis.*

251. — 12. *hac amplius aetate.* Malo *hac etiam aetate* vel *hodie etiamnunc.* Mox *continuo* sequitur, de quo cf. ad 185, 2.

252. — 3. *sua ipse inopia.* Mirum quam saepe Wyttenb. in hac coniunctione verborum *ipse* pronominis nominativum posuerit, ubi genitivum potius exspectaveris.

Pag. ed. princ.

252. vs. 3. *sempiternas ei gratias — habituros relaturosque.* Immo *sempiternam ei gratiam* etc. Recte supra vs. 5. sq. Sollemne est enim *gratias agere*, contra *gratiam habere*, *gratiam referre*; nec licet *habendi* aut *referendi* verbo pluralem adiungere, nisi ubi forte *agendi* verbum cum *referendi* aut *habendi* copulatur, ut in his Ciceronis Philipp. III, 10. *meritoque vestro maximas vobis gratias omnes et agere et habere debemus.* ad Fam. X, 11. *Immortales ego tibi gratias ago, agamque dum vivam; nam relaturum me affirmare non possum.*

253. — 6. *debitum pro filiorum scholis honorarium.* Quum hic de pacta mercede constitutoque disciplinae pretio agatur, non satis aptum est *honorarii* vocabulum, de quo vid. Krebs. l. l. pag. 387. sq. Itaque hic simpliciter dici *pretium* oportebat. Quoniam autem *filiorum scholae* non intelliguntur, quas illi frequentabant, sed quas habebant ipsi, ac praeterea ferri non potest *pro* particula, utpote quae in talibus non cum substantivis, sed cum verbis coniungi soleat (velut infra pag. 264, 21. *pro unico — aliquid pretii pactus est*); hic locus sic est emendandus: *quod pro filiorum institutione debebant pretium* aut sic: *debitam scholarum quas filii frequentaverant (quibus filii interfuerant) mercedem.*

254. — 2. *suarum magis, quam sui, caussa.* Cf. ad 190, 2.

255. — 11. *studium suum — facultatis modum consulebat.* Hoc sic dixit ut Quinctilianus *animum suum, aures suas, vires suas consulere* i. e. ab iis petere consilium.

— — 17. *ad mensam adhibere.* Longe est usitatius in hac re *coenae* vocabulum.

256. — 9. *genio saeculi. Saeculi genius* nullus est, sed *saeculum*, sed *mos et natura saeculi*, sed *ratio atque inclinatio temporum.* Vid. Krebs. pag. 370. sq.

— — 20. *Quasi vero — dixisset — aut quasi non — ostendisset.* Immo *Quasi vero — dixerit — aut quasi non — ostenderit.* Cf. Zumpt. Gr. L. §. 572.

258. — 3. *si quae.* Cf. ad pag. 86, 14.

— — 4. *propugnatrix.* Hoc vocab. adhuc nusquam repertum fuit nisi in quadam Inscript. apud Fabret. pag. 169., verumtamen bene formatum est nec videtur reiiciendum, praesertim quum etiam *pugnatrix* habeatur apud Prudent. et Ammian. Ceteroquin *vindex* dici poterat (sicut infra pag. 259, 1.) aut *defenstrix*, si verum est, Ciceronem in Timaeo hac voce usum esse.

— — 10. *ab eo inde tempore.* Immo *iam inde ab eo tempore.* cf. ad pag. 241, 20.

— — 14. *novum Lugduni advenam.* Cf. ad 113, 17.

259. — extr. *nisi ipsius.* Certe *sui ipsius* pro simpl. *ipsius*. cf. ad 254, 2.

262. — 7. *in saecularem memoriam.* Non unam ob causam haec verba vituperanda sunt. Primum enim non erat illud *saeculum*, sed annorum L spatium; deinde *in memoriam* Latine non dicitur. Quapropter sic scribendum fuerat: *ad recolendam memoriam impetratae* etc.

— — 11. *programmatis.* Vid. Krebs. l. l. pag. 639.

— — extr. *locos.* Vid. ad pag. 12, 20.

263. — 20. *Professorem depono.* i. e. Professoris personam depono s. exuo. Ovid. Metam. X, 105. *siquidem Cybeleius Attis Exuit hac hominem* (i. e. formam hominis) *truncoque induruit illo.*

Pag. ed. princ.

Cic. de Fin. V, 12, 35. *ut si aut manibus ingrediatur quis aut non ante, sed retro, fugere plane se ipse et hominem exuens ex homine naturam odisse videantur.* cf. de Off. III, 5. extr.

264. vs. 21. *pro unico.* Immo *pro uno.* Sane *unicus filius (maritus)*, *unica filia* dicitur, *unicus liber* de *uno* libro non item.

— — 22. *nec enim abs re est.* In hac formula, quae signif. non alienum ab re est, non contrarium est, veteres scriptores neque *abs* neque *a*, sed ubique *ab* consueverant ponere.

265. — 9. *ulterius.* „*Ultra*, inquit HTursellinus, dici eleganter solet, quod vulgo *ulterius* dicunt." Atque hic simpl. *ultra* sufficiebat: quamquam etiam *identidem* aptum erat, itemque *amplius*, quod Wyttenb. in locis huius libri quam plurimis perperam usurpavit. Cf. etiam Krebs. l. l. pag. 784.

268. — extr. *tacito.* Longe praestat altera forma *tacite.*

269. — 3. *in procinctu et abeundi et redeundi.* Rara admodum structura, cuius nullum aliud laudatur exemplum nisi hoc Plinii N. H. VI, 19. pr. *Regi LX millia peditum, equites mille, elephanti DCC in procinctu bellorum excubant.* Quoniam autem *procinctûs* vocabulum est prorsus militare, ubi eo ad alias res tralato meliores utuntur scriptores, *quasi (velut)* vel *tanquam* partic. praeponere solent. Quod idem fuit Wyttenbachio faciendum.

— — 10. *diligente et quasi oeconomica — comparatione.* Cf. Quinctilianus VII, 10, 11. sqq. et de *oeconomia* III, 3, 9. et I, 8, 9. ubi Spaldingius *scitam partium operis descriptionem* vocat, quae maxime cernatur in fabulis, et quam in Terentianis Comoediis non semel tangat Donatus.

— — 22. *praesentium.* Potius *eorum qui aderant.* cf. ad 78, 7.

270. — 4. *iis in perpetuum valedixit.* id est, iis ultimo *vale* dicto, iis semel valere iussis ac salutatis, discessit, nunquam postea reversurus: quemadmodum h. l. de sessiunculis ironice dictum omnino accipiendum est; [quo sensu Cic. ad Fam. VII, 33. *ego vero*, inquit, *multam salutem et foro dicam et curiae.*] et, si ita accipiatur, caret omni reprehensione verbum *valedicere;* quo usus est Ovidius Trist. I, 8, 21. et Seneca Ep. 17, 8. quum Suetonius in Tiber. 72. scripserit *valere dico;* [*Nec abstinuit consuetudine, quin tunc quoque, instans in medio triclinio, adstante lictore, singulos valere dicentes appellaret.* et in August. 53. *etiam discedens eodem modo sedentibus singulis valere dicebat.*] Cicero autem, cuius hac in re maxima auctoritas esse debet, *valere iubeo*, ad Att. V, 2. Similiter in malam partem legitur apud Ciceronem de Nat. Deor. I. exeunte: *si maxime talis est deus — valeat.* [ubi vid. Davis. et Moser.] BERGMAN.

— — 15. *quod — magni est — momenti.* Sic recte scribitur; at quae res *magna* dicenda est, eam non licet *rem magni momenti* sic simpliciter dicere, ut faciunt multi eorum qui hodie scribunt Latine.

271. — 7. *duritiem.* Potius *duritiam.* cf. ad 118, 4.

— — 13. *ad extremam usque senectutem.* Usitatius est *usque ad extr. senect.*

272. — 4. *sclopeto.* Novum hoc novae rei impositum nomen est. *Sclopetum* formatum a *sclopo; sclopus* autem s. *stloppus* legitur apud Persium Sat. 5, 13. et sonum denotat qualis auditur, si cui buccas inflatas percutias: unde ad sonum eius-

Pag. ed. princ.

modi *bombardarum* minorum transfertur. Cf. Nolten. Lex. Antibarb. pag. 442. Ceterum Wyttenbachius *sclopetum* bene vocavit *tubum ignivomum*, qui nostro *Feuerrohr* haud male respondeat.

272. vs. 14. *canes — egregias.* Femininum in canibus venaticis habet Lucretius I, 398. Horatius Epod. 2, 31. ubi Mitscherlichius ait poetas amare feminina, propterea quod feminae mares sagacitate superare credantur. *Venaticos canes* dixit Cicero in Verr. lib. V, 13, 31.

273. — 5. *propter materiae intelligentiam.* Immo *propter rerum* vel *argumenti intelligentiam.* Quomodo *materia* dicatur, docet Krebs. l. l. pag. 484.

274. — 13. *A venatione.* Nescio an potius sit *Ex venatione.*

275. — 7. *non quasi divinarem.* Hoc non est Latinum. Dicendum *non quo* vel *non quod divinarem.*

— — 10. *sed quod — habiturus esset.* Ne hunc quidem coniunctivum plane damnaverim. Est enim suspicantis et secum reputantis Wyttenbachii. Cf. ad pag. 80, 15.

— — 14. *de spuria auctoritate.* Immo *de dubia (suspecta) auctor.* cf. ad pag. 40, 15.

— — 15. *ut sibi adferrem iusserat.* Rarior haec est neque tamen improbanda structura. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 184. Zumpt. Gr. §. 617. Krueger. §. 569. adn. 1. b). nec minoris pretii est quod legitur apud Ter. Heaut. IV, 4, 15. *iube maneat.* Minus probatur *iubeo tibi hoc facias* (Tacit. Ann. XIII, 15. *ubi Britannico iussit, exsurgeret progressusque in medium cantum aliquem inciperet.*) et *iubeo tibi, ut hoc facias* (Tacit. Ann. XIII, 40. *quibus iusserat, ut instantibus comminus resisterent.*)

— — extr. *repetebat, dicens.* Proprietati sermonis Latini magis accommodatum est *repetens dicebat.*

276. — 15. *Literarum Humaniorum. Literae humaniores* nullae sunt. Cf. ad Muret. Vol. I. pag. 130. et 122. sq. Krebs. l. l. pag. 390. H. l. *Literarum antiquarum* scribi poterat.

— — 21. *penitus recusare.* Haud facile sic vetus scriptor dixerit, ideoque scribendum fuisse puto *prorsus recusare* aut *praecise* vel *obstinate recusare*, quemadmodum Cicero dixit *praecise, obstinate negare (abschlagen, verweigern.)*

— — 22. *atque adeo religioni ducens.* Hic quidem rectissime scripsit Wyttenb. toties peccans in *adeo* adverb. usurpando. De loquutione *religioni ducens (religioni sibi ducens)* cf. Cic. de Off. II, 14, 51. *Nec tamen ut hoc fugiendum est, ita habendum est religioni, innocentem aliquando, modo ne nefarium impiumque defendere.* de Div. I, 35. *ante signum Iovis Statoris sine causa repente concidit, nec eam rem habuit religioni.*

277. — 1. *patris instar.* Cf. ad pag. 151, 3.

— — 3. *abdicatis Curatoribus.* Apud argenteae scriptores aetatis (velut Quinctilianum) non raro legitur *abdicare filium, liberos;* legitur etiam *abdicare patrem* de filio patrem suum reiiciente (Liv. XL, 11. Curt. IV, 10, 3.) sed *abdicare consulem, praetorem, senatorem, iudicem* et similia nemo dixit. Quamobrem *remotis* vel *submotis Curatoribus* aut *remotis (submotis) a rep. Curatoribus* scribendum erat: cui mox opponitur *restitutis.* Cf. supra ad 170, 15.

Pag. ed. princ.

277. vs. 22. *in Graeca huius Academiae cathedra.* Quod *cathedram* toties in hoc libello dixit de professoris munere, id tacite facileque concessimus; sed *Graeca* haec Lugdonobatavae Academiae *cathedra* est profecto quam demiremur. Certe scribendum erat *in Graecarum literarum in hac Academia cathedra.* Cf. supra pag. 62, 18. 73, 13. 99, 3. 133, 1. 154, 4.

278. — 21. *ad coenam.* Potius *super coenam*, *inter coenam.* Cf. ad Muret. Vol. II. pag. 98.

279. — 1. *evigilans.* i. e. *experrectus*, pro quo apud Quinctilianum, Plinium, Suetonium, alios huius aetatis scriptores, nonnunquam *evigilandi* verb. reperitur.

— — 14. *ut semel in lecto positus erat, ita.* Hic quoque omittendum *ita* et pro plusquamperf. perfectum ponendum erat. cf. ad 115, 18. Cicero Brut. 13, 51. *ut semel e Piraeeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas.* ad Att. I, 19, 6. *Ego autem ut semel Nonarum illarum Decembrium — eximiam quandam atque immortalem gloriam consequutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in rep. versari.* Caesar de B. G. I, 31. med. *Ariovistum autem, ut semel Gallorum copias vicerit — superbe et crudeliter imperare.*

280. — 18. *quid post hanc vitam ipsum exspectaret.* Non sine causa exspectet quis sic dictum: *quid post hanc vitam ipsum maneret.* Verumtamen quod scripsit Wyttenbachius, defendi probarique potest his Horatianis (Sat. II, 1, 57.): *Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus Exspectat seu mors atris circumvolat alis, Dives, inops, Romae, seu fors ita iusserit, exsul, Quisquis erit vitae, scribam, color.*

281. — 8. *in huius vitae fluctibus iactamur.* Praepositionem omitti iubet quum ratio ipsa tum perpetua et constans, qua veteres scriptores utuntur, loquendi consuetudo. Neque enim apud Virgil. Aen. I, 442. in vv. *iactati undis et turbine* ullus codex ms. scripturam *in undis* praebet, et quod apud eundem (ibid. vs. 29.) legitur *iactatos aequore toto Troas*, id a Ciceronianis (de Invent. II, 31.) *Quum nautae adversa tempestate in alto iactarentur* — nihil discrepat, nisi quod causa quae dicitur efficiens clarius est a Cicerone designata.

INDEX I.

RERUM ET VERBORUM

IN IPSA VITA RUHNKENII EIDEMQUE SUBIECTIS ADNOTATIONIBUS MEMORABILIUM

Paginae sunt editionis principis.

alter erat ex Ruhnkenii amicis, de quibus quid iudicaverit, refertur 114. *sqq.* a. 1763. matrimonium init 119. *sqq.* e Latinis scriptoribus sibi tractandos edendosque sumit Rutilium Lupum, Velleium Paterculum et Corn. Nepotem 125. *sqq.* casu incidit in insigne fragmentum Longini 127. *sq.* alterum volumen *Hesychii*, ab Albertio inchoatum, absolvit editque 128. *sqq.* a. 1766. mortuo Hemsterhusio novum collegam nanciscitur Valckenarium 131. *sqq.* proximo anno 1767. functus munere Rectoris Magnifici, eo se abdicat sq. a. 1768. habita oratione, cui argumentum fecerat Hemsterhusium 141. *Elogium* Hemsterhusii *ibid. et sq.* eodem anno edidit *Rutilium Lupum* de figuris sententiarum cum *Aquilae Romani* et *Iul. Rufiniani* de eodem argumento libellis et *Historia Critica oratorum Graecorum*, cuius consilium et caussa explicatur 142. *sqq.* a Wyttenbachio accipit Epistolam Criticam, isque a. 1770. Lugdunum venit et mox intima familiaritate coniunctus est cum Ruhnkenio 148. *sqq.* Ruhnk. Ernestium adiuvat in nova editione Memorabilium *Xenophontis* 154. *sqq.* Ernestius ad eum scripsit Narrationem de vita Gesneri 157. R. domestica calamitate afflictus, Klotzii, Burmanni, Schraderi aliorumque calumniis petitus, suae se virtutis conscientia et recte sentientium testimonio tuetur 157. *sqq.* a. 1772. studia repetens et Velleio praecipuas partes tribuens, item Longino et Scholiastae Platonis operam navans, Villoisoni aliorumque amicitia recreatur 162. *sqq.* alteram partem *Quaesturae Corradi* a. 1773. suppeditat Ernestio 164. *sq.* Abrahamo Gronovio a. 1774. mortuo succedit in praefectura Bibliothecae LBatavae 166. *sq. cf.* 67. eius partes quaedam in agendis diebus festis ai. 1775. Academiae saecularis 167. *sq.* a. 1776. edit *dissertationem de Vita et Scriptis Longini* 168. *sqq.* Wyttenbachio a. 1777. Bibliothecam Criticam scribere instituenti primum dissuasor, mox suasor consilii atque adeo socius fuit 170. cum Burmanno secundo in gratiam redit *ibid.* sententiam suam *de festis Bacchi* Atticis, ab Oderico reprehensam, confirmatam esse cognovit nova auctoritate Inscriptionis antea ignotae 171. *sq.* accidit ei mox novae suavitas notitiae cum C. F. Matthaei Moscuensi, qui ei mittit duos a se repertos hymnos Homer. 172. Toupii *Longinus* tandem prodit a. 1778. cum adnotatt. Ruhnkenii 172. *sq.* *Frontinus* Oudendorpii a. 1779. iuvante Ruhnkenio, eodemque a. *Velleius Paterculus* emittitur 173. *sqq.* tria ei hoc anno laeta obtigerunt 175. a. 1780. *hymnos Homericos* duos, a Matthaeo acceptos, edit 176. morbo gravi correptus, sed cura Doevereni restitutus, testamentum facere cogitat 176. *sq.* vitae suae notationem ad Hakenium mittit 177. *sqq.* in dissensionibus civilibus quomodo se gesserit 180. *sqq.* altera editione a. 1782. renovat *hymnos Homer.* cum duabus *Epistolis Criticis* 183. *sqq.* mox Florilegii Stobaeani insigni fragmento potitur 185. *Platonica* edere constituit a. 1783. sed mox ad alia convertitur 185. *sqq.* a. 1784. attulit quaedam in utramque partem insignia Ruhnkenio 189. Valckenarium collegam morte amittit a. 1785., novo collegae Te Watero Iablonskii opuscula edenda commendat 189. *extr. et sqq.* tum etiam de *Celsi* editione apud Luchtmansios facta praeclare meruit 191. ex auctione Bibliothecae Gronovianae publicam ditat 191. *sq.* *Appuleii* Oudendorpiani pars I. *Metamorphoses* continens tandem prodiit a. 1786. cum praefat. Ruhnk. 192. *sq.* idem tempus Ruhnkenio conciliavit notitiam amicitiamque G. L. Spaldingii 193. *sqq.* eius dolor e civilium rerum a. 1787. conversione 195. *sqq.* Schweighaeusero quum in *Appiano* tum

vero in *Polybio* edendo profuit pariter ac Wyttenbachio in Plutarchi editione 198. H. Hanam commendatione sua adiuvat eique *Phrynichum Arabium* edendum tradit 199. *Timaei*, itemque *Elogii Hemsterhusiani* alteram editionem, tum *Mureti* opera a. 1789. emittit 199. *sqq.* ad unum et continuum opus edendi libri quum senectute tum temporibus nec publice nec privatim opportunis tardior factus a. 1791. promit *Scholiastam Platonis;* avocatur filiae maioris gravi morbo et obitu Francisci Hemsterhusii, quocum ei fraterna prope necessitudo intercedebat 201. *extr. et sqq.* ad Scholiastam Platonicum denuo redit a. 1792. ac denuo inde avocatur vetere illa perfectionis opinione ac spe ad Velleium traductus, a quo tamen ipso rursus avocatur cura *Schelleriani Lexici Lat.*, cuius editioni praeest et novum in literas confert beneficium 204. *sqq.* annus 1793. et sq. ei luctuosi fuerunt morte H. A. Schultensii et P. Nieuwlandii 207. *sqq.* altera consequuta est a. 1795. reip. conversio, noxia studiis et rei familiaris difficultate incommoda 212. *extr. et sqq.* in quo distracto agitatoque tempore brevem ei ad literas reditum attulit munus inexspectatum Fr. Aug. Wolfii, qui Homeri editionem ipsi dedicaverat 214. grave etiam illud fuit, quod oblatam deinceps Graecarum literarum cathedram Wyttenbachius, Spaldingius atque Wolfius repudiaverunt 215. — Ruhnkenii naturae, doctrinae, animi morumque dotes ac virtutes: *intelligentiae et cogitationis* naturalis facilitas 216. *sqq. doctrina* Graecarum et Latinarum literarum, historiae et antiquitatis 222. *sqq.* singularis quaedam doctrinae laus fuit in Ruhnk. *bene scribendi facultas* 226. *sqq. institutionis et disciplinae* ratio 231. *extr. et sqq. animus* a natura imbutus *pulchri decorique sensu acerrimo*, qui legendis assidue optimis quibusque Graecorum et Romanorum scriptis alebatur augebaturque 241. *sqq.* hic ei sensus fuit et *morum fons* et *officiorum regula* 244. *sq.* vera *sui aestimatio* cum *candore* et *modestia* coniuncta 245. *sqq.* eius iudicium maxime valuit in novis vocandis Professoribus 249. *et adn. magni animi* et generosi *documenta* 249. *sqq. bonus* fuit *paterfamilias* 254. *sqq.* inprimis vero *bonus civis* optimarumque partium et fuit et habitus est 256. *sqq. naturales* tamen *illae virtutes facilitatis, candoris, liberalitatis,* in cottidianae vitae negotiis et consuetudine eius iudicio et acumini nonnunquam offecerunt 259. *sqq.* adeptam in iurisprudentia facultatem, quam intelligentissimis iudicibus probaverat, minime prae se ferebat 261. adolescens creatus quum esset philosophiae Doctor et liberal. artium Magister, nemo tamen quisquam de eo honore ex Ruhnk. quidquam audiverat, et paucissimi cognoverunt, eum quinquagesimo anno post denuo esse ab Acad. Witteberg. honorifice appellatum 262. in vita communi communis esse volebat et Professorem deponebat 263. extremis demum vitae annis rei faciendae necessitatem sensit, sed fructum huius officii non percepit, caeterum sibi ipse ignovit 264. *sq.* eo magis praedicanda fuit liberalitas Senatus reip. Batavae, quod Ruhnkenii literatam supellectilem Bibliothecae Lugd. vindicavit, pretiique loco vectigal annuum viduae filiisque duabus constituit 265. in R. vitae facilitas 266. *sqq.* ardelionum impudentiam brevi interrogatione confutabat 270. *cf.* 98. — Quale corpus fuerit Ruhnkenio, quibus puer et adolescens exercitationibus usus sit 270. *sq.* ex his exercitationibus retinuit et usque ad extremam senectutem factitavit venationem, ideoque etiam *Scriptores Rei Venaticae* Graecos et Latinos libenter legens novam iis editionem destinaverat 271. *sqq.*

INDEX II.

ADNOTATIONUM CRITICARUM ET GRAMMATICARUM

Paginae sunt huius editionis.

ADDENDA

Pag. huius ed.

5. vs. 23. sqq. *Ac ne quis laudum nomine — atque exornem. Istam orationis* etc. Quotiescunque hunc locum relego et retracto, toties venit mihi in mentem subvereri, ne in interpunctione peccatum sit et Wyttenbachius pro maiore distinctione post verb. *exornem* colon poni voluerit. Quo facto similis huius loci ratio est his verbis M. Tullii: *Ac ne quis a nobis hoc ita dici forte miretur — ne nos quidem huic uni studio penitus unquam dediti fuimus.* de quibus vid. Zumpt. Gramm. Lat. §. 772. extr.

115. — 20. pro *necquidquam*, quod in ed. pr. et Bergm. perperam legitur, scripsi *nequidquam;* itemque pag. huius ed. 128. vs. 33. *nequicquam*, ubi ed. pr. et Bergm. *necquicquam* praebent.

117. adnotationi Bergm. addantur haec: „*Sora* est *Soroe* Danorum. FR.“

118. vs. 34. *Schweighaeusero* dedi pro *Schweighausero*, quod est in ed. pr. et Bergm. Pag. 138. (232. ed. pr.) in utraque *Schweighaeuserus* legitur.

131. in adn. 2. vs. 12. deleatur *iure.* Nam ad epistolas quoque vindicandas nuper aggressus est vir longe doctissimus Carolus Frid. Hermannus, cuius dissertationes quum mihi quidem nondum videre contigerit, nunc non licet aliud nisi ad ea provocare, quae leguntur in Iahn. et Klotz. novis Annal. philol. et paedagog. Vol. XLVII. fasc. I. pag. 108. sqq.

149. in adn. 4. sic scribatur: „Bergmanus cum ed. pr. *convitiis.* Infra pag. ed. pr. 268. *convicio* dedit idem cum ed. princ.“

155. in adn. 2. post vv. *Bergman. ed.* add. *cum princ.*

183. in adn. ad 80, 15. vs. 7. post vv. *sed quod Cicero* add. *scripsit.*

185. vs. 8. scrib. *quae passiv. signif. non satis probentur.*

187. in adn. ad 105, 13. post vv. *probi an adulterini* add. *Recte.*

MENDA	CORRIGE
Pag. 2. *vs.* 10. cum ipso	cum ipsa
— 7. — 6. paulatim donec	paulatim, donec
— — — 21. in sinu countient	in sinu continent
— — — 39. scribendam converit	scribendam convertit
— 13. — 30. inertem.	inertem!
— 22. *in adn.* 3. libro aurcolo	libro aureolo
— 26. *vs.* 7. aeque praesente	eaque praesente
— 29. — 12. enium famaque	genium famaque
— — — *extr.* ablativum absol.	ablativum absol.
— 33. — 27. iuvenibus ne	iuvenibus, ne
— — *in adn.* 2. *vs.* 3. Corrigendis ad calcem Partis	Corrigendis Partis
— 35. *vs.* 14. Demothenes	Demosthenes
— 40. *adn.* 2. *vs.* 1. Georg. II, 10. Prin-	Georg. II, 10.
— — — — *vs.* 2. cipio arbor.	Principio arbor.
— 45. *vs.* 28. certe persuasione	certa persuasione
— — — 30. expectare	exspectare
— 47. *vs.* 19. exsistere	existere
— 81. — 12. conpensabat	compensabat
— 83. — 6. magnificenitae plena	magnificentiae plena
— 84. — 10. patereretur	pateretur
— 85. — 5. et Iuli	et Iulii
— 86. *in adn.* 2. *vs.* 11. qnibus fere	quibus fere
— 87. — — *vs.* 35. neseio	nescio
— 88. *vs.* 1. Theophrasus	Theophrastus
— 89. — 36. editore	nec editore
— 90. — 22. coepi non	coepi, non
— — — 37. Ruhnkenium ut	Ruhnkenium, ut
— 91. — 7. Goetingam	Goettingam
— 92. — 12. schola magnorum	schola, magnorum
— — — 33. custoditas, retuli	custoditas retuli
— 93. — *penult.* opportunita-	opportunitatem
— 94. — 1. sit Narrationem	psit Narrationem
— — — 11. succresccntes	succrescentes
— 96. — 30. sedinitiatos	sed initiatos
— 99. — 27. quamdiu	quam diu
— 101. — 35. communis amicii	communis amici
— 103. — 16. retinendum; absque	retinendum: absque
— — — 33. expectat	exspectat
— — — *extr.* principi	principi,
— 104. *in adn.* 2. *vs.* 2. fortnna	fortuna
— 106. — — *vs.* 22. illus Acad.	illius Acad.
— 107. — — — 5. adiungretur	adiungeretur
— 111. *vs.* 1. libri hius	libri huius
— 112. — 13. emendatis; alteram	emendatis: alteram
— 113. — 26. modestia: unde	modestia; unde
— — — 32. Ille voluntatem	Ille, voluntatem
— 117. — 34. Iulianum scriptas	Iulianum, scriptas
— 118. — 2. insignibns	insignibus
— 123. — 34. nil parvum	nil pravum
— 131. — 26. Domosthenem	Demosthenem
— — *in adn.* 2. *vs.* 13. Beckins	Beckius

MENDA	CORRIGE
Pag. 138. *vs.* 9. aestimtaione - - -	aestimatione
— 140. — 8. discente - - - - - - -	discente,
— 146. — 17. ἕτερον - - - - - - -	ἕτερον
— — *in adn.* 2. *vs.* 2. FR. (Homer. Iliad. ι, 312.) ubi - - - - - - -	FR.) Homer. Iliad. ι, 312. (ubi
— 147. *vs.* 28. perfecisset; Chaer. - -	perfecisset: Chaer.
— 148. *in adn.* 4. *vs.* 4. form. quart. -	form. quatern.
— — — — — — 5. oct. - - - - -	octonar.
— 153. *vs.* 40. cousuetudine - - -	consuetudine
— 154. — 22. Epicharmeum illud - -	Epicharmeum illud,
— 155. — 6. quidquam - - - - -	quidquam
— 156. — 36. remittere et - - - -	remittere, et
— 157. — 34. sapuisse quam - - - -	sapuisse, quam
— 158. *in adn.* 1. *vs.* 2. amore sed - -	amore, sed
— — — — 2. — 3. suspecto - -	suscepto
— 160. *vs.* 11. hominum ad fac. - -	hominem ad fac.
— — — 22. domino adferent - -	domino adferunt
— 172. *adn. penult. vs.* 5. notavimns -	notavimus
— 176. *vs.* 1. ag. ed. princ. - - - -	Pag. ed. princ.
— — *in adn. ad* 52, 11. Vid. Krebs. Antibarb. pag. 374. - - -	Vid. infra ad pag. 135, 5.
— 184. *in adn. ad* 83, 8. *vs.* 6. describeretur - - - - - - -	describitur
— — *adn. ad* 89, 2. *vs.* 2. incidisset -	incidit
— 196. — — 156, 16. — 1. Ernestium -	Ernestum
— — — — 157, 1. omitti - - - -	omittendum
— 197. — — 164, 5. *vs.* 2. diximns -	diximus
— 210. *in v. Berger. vs.* 3. coguitio -	cognitio

Typis descripsit Fr. Nies, Lips. Typogr.

Typis descripsit Fr. Nies, Lips. Typogr.